

855

Արշավիր Թորամանյան

Ճարտարապետական պատկերազարդ ԲԱՌԱՐԱՆ

12
Դ-80

03 DEC 2008 9/1

Արշավիր Թորամանյան

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԲԱՌԱՐԱՆ

«Անահիտ» հրատարակչություն

Երևան - 2007

ՀՏԴ 72 (038)

ԳՄԴ 85.1192

Թ 806

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԾ Ե՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՎԵՐՈՎ

Նվիրում եմ կնոջս՝ Լիդա Աղաբալյանին

Թորանյան Ա.Խ.

Թ 806 ճարտարապետական պատկերազարդ բառարան.-

Եր., «Անահիտ», 2007.- 276 էջ:

Բառարանն ամփոփում է հանրագիտական բնույթի ավելի քան 3000 բառ-հոդված:

Նախատեսված է մասնագետների, հատկապես ԲՈՒՂ-երի ճարտարապետաշինարարական ֆակուլտետների ուսանողների, ինչպես նաև ճարտարապետությանը և մշակույթով հետաքրքրվող ընթերցող լայն շրջանների համար:

ԳՄԴ 85.1192

ISBN 978-99930-63-27-8

© «Անահիտ» հրատարակչություն, 2007

Издательство „АНАИТ“, 2007

“ANAHIT” publishers, 2007

Հեղինակի կողմից

Սույն բառարանն ընդգրկում է ճարտարապետական տերմիններ, հասկացություններ, պատմական և ժամանակակից ճարտարապետական ոճերի, աշխարհի առավել հայտնի ճարտարապետների կյանքի ու ստեղծագործության մասին համառոտ տվյալներ:

Բառարանի բառաթերքը բավական ընդգրկում է՝ շուրջ 3000 բառ և բառակապակցություն:

Բառարանը կազմելիս որպես սկզբնաղբյուր օգտագործվել է հին և նոր, հայերեն և օտարալեզու բառարանագիտական գրականություն: Բառարանը կազմված է գլխաբառի սկզբունքով, միաժամանակ տրվում են նաև տվյալ տերմինի տարատեսակները:

Բառարանի կարևոր առանձնահատկություններից ենք համարում տերմինների ծագումնաբանական մեջբերումները: Այսպես օրինակ՝ ԳՈՐԴԵՐԻՆ (ֆր. gorgerin, gorge, լատ. gurges – վիզ, կոկոլտ) – դորիական, հռոմեա-դորիական և Վելլադենդիլ սյունակալույթի խայսկլ տակի վզիկը: Նույնը՝ կոլադինո, նիլոտրախելստո, չելալինո (Իտալիա), չելկա (Ռուսաստան) և այլն: Եթե տերմինի ծագումնաբանությունը տրված չէ, նշանակում է հնարավոր չի եղել պարզել: Հայերեն ձևակերպումները բերվում են իրենց անգլերեն հոմանիշներով, ինչպես օրինակ՝ ԱՐՎԱՍՆԵՐԻ ՍԻՆԹԵԶ (ars synthesis)-տարբեր արվեստների կամ արվեստի տարբեր տեսակների օրգանական ներդաշնակություն (միասնություն, համադրություն), որը գեղագիտորեն կազմակերպում է մաղդու կենցաղը, նյութական և հոգևոր միջավայրը: Բառարանում հայկական ճարտարապետական տերմիններից բացի բերվում են Հայաստանի առավել հայտնի պատմաճարտարապետական և մշակույթի օբյեկտների վերաբերյալ ձևակերպումներ՝ Էջմիածին, Զվարթնոց, Մատենադարան, ինչպես նաև առավել հայտնի՝ հայ ճարտարապետների մասին կարճ կենսագրական և ստեղծագործական տեղեկություններ: Նրանց թվում են Սինանը, Պալլադինոն, Թորամանյանը, Թամանյանը:

Բառարանը օգտակար կլինի բոլոր նրանց համար, ովքեր առնչվում են ճարտարապետության տեսության, պատմության և այլ խնդիրների հետ:

Գիտակցում ենք, որ այս հրատարակությունը (տերմինները տրված են հայերեն տառադարձությամբ), որ իր բնույթով և բացատրական է, և տեղեկատվական ու թարգմանական, հայերեն մասնագիտական բառարանային գրականության մեջ առաջին փորձն է, և անշուշտ կլինեն վրկալումներ, որոնց համար հեղինակը հայցում է բերեցողի ներողամտությունը և պատրաստակամությունը հայտնում դրանց վերացման՝ աշխատանքի վերախառնարկման հնարավորության դեպքում:

Հեղինակը երախտագիտության խոսք է ուղղում այն անձանց, ովքեր իրենց նպաստն են բերել այս բառարանի ստեղծման գործին՝ Երևանի ճարտարապետության ու շինարարության պետական համալսարանի դասախոսներ, ճարտարապետության թեկնածուներ Ռեն Մարգարյանին, Էմմա Հադությանյանին, Սանդրա Պետրոսյանին, ճարտարապետ Արամ Բարսեղյանին, Երևանի Մշակույթի Հեռացու անվան պետական թժկական համալսարանի օտար լեզուների ամբիոնի դոցենտ Հակոբ Առաքելյանին, Հայաստանում Իրանի Խոսնական Հանրապետության դեսպանատան մշակույթի բաժնի աշխատակիցներին:

Համառոտագրություններ

ադր. - ադրբեջաներեն
ալբ. - ալբաներեն
անգլ. - անգլերեն
արաբ. - արաբերեն
բելառուս. - բելառուսերեն
բիրմ. - բիրմաներեն
բրեստ. - բրեստոններեն
բուլղ. - բուլղարերեն
գեր. - գերմաներեն
գեղ. - գեղարվեստական
գլխ. - գլխավոր
եբր. - եբրայերեն
եսկ. - էսկիմոսերեն
թուրք. - թուրքերեն
ինդ. - ինդոնեզերեն
իսպ. - իսպաներեն
իտ. - իտալերեն
լատ. - լատիներեն
լեհ. - լեհերեն
կալմ. - կալմիկերեն
կամբ. - կամբոջերեն
կելտ. - կելտերեն

կիւմ. - կիւմերեն
կոր. - կորեերեն
հոլ. - հոլանդերեն
հուն. - հունարեն
դազ. - դազախերեն
ճապ. - ճապոներեն
մոնղ. - մոնղոլերեն
նորվ. - նորվեգերեն
չին. - չինարեն
չուկոտ. - չուկոտերեն
պարս. - պարսկերեն
ռում. - ռումիներեն
ռուս. - ռուսերեն
սինհալ. - սինհալերեն
վիետ. - վիետնամերեն
վրաց. - վրացերեն
տաջ. - տաջիկերեն
ուզբ. - ուզբեկերեն
ուկր. - ուկրաիներեն
քրդ. - քրդերեն
ֆին. - ֆիններեն
ֆր. - ֆրանսերեն

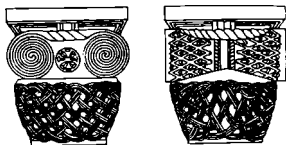
ԱԱՆՏՈ (Aalto, Alvar, 1898-1976): Ֆինն ժարտարապետ: Զուգակցելով ազգային ավանդույթները ֆունկցիոնալիզմի և օրգանական ժարտարապետության սկզբունքների հետ ծավալատարածական կոմպոզիցիայի մեջ՝ Ա. հասավ ազատության և մեծ արտահայտչականության, որը սերտորեն ներգրվեց բնության կամ քաղաքային միջավայրում (Պայմիոյի առողջարանը, 1929-1933, Հելսինկիում «Ֆինլանդիա» պալատը, 1971):

ԱԲԱ-ժՈՒՐ (ֆր. abat-jour, abattre - տալալել, քանդել, jour - օր, լույս): **Լուսամփոփ:** Լուսամփոփի ծածկոց, որն արտացոլում է լույսը՝ միաժամանակ պաշտպանելով աչքերը լույսի անմիջական ներգործությունից (փոխառված XVIII դ. սկզբնիմաստից՝ պատուհանի բացվածքի ձև՝ դրսից դեպի ներս լայնացող): Տե՛ս **Լուսամոդ:**

ԱԲԱԿՈՒՐՈՒՍ (լատ. abaculus, abacus): Խժանկարի համար քառակուսի կամ այլ ձևի փոքր գունավոր ապակի: Նույնը՝ տեսներ (Ֆրանսիա):

ԱԲԱԿ(ՈՒՍ) (ֆր. abaque, լատ. abacus - տախտակ, սալ, կափարիչ): **Թակադակ:** Խոյակի կամ սյունազլխի բնի վրայի ուղղանկյուն սալ, վերնախոյակ (Հայաստան): Նույնը՝ ֆայակա (Հնդկաստան), տայոար (Ֆրանսիա) (նկ. 1):

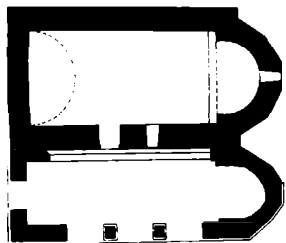
ԱԲԱՏԱ (աբատոն) (հուն. abata, abaton): **Սրբատեղի:** Նույնը՝ հազիաստերիոն:

Նկ. 1. Աբակուս

ԱԲԲԵՅ (աբբատուսովո) (ֆր. abbaye, լատ. abbas - վանքի ավագ): Կաթոլիկական վանք: Նույնը՝ քլոատր (Ֆրանսիա), կլոստեր (Անգլիա), կլոստրո (Իտալիա) ևն:

ԱԲՍԻԴ (ապսիդ) (ֆր. apside, հուն. apsis - կամար, թաղ): 1. Պաշտամունքային շինության մաս, հաժախ կիսաշրջան, գմբեքարդով ելուստ (նկ. 2): 2. Զրիստոնեական եկեղեցիներում զիսավոր Ա. կոչվում է Ավագ խորան:

Նկ. 2. Աբսիդ

ԱԲՍԻԴԻՈՆ

ԱԲՍԻԴԻՈՆ (ապսիդիոն) (ֆր. absidiol):

Փոքր արքիդ:

ԱԲՐԻՍ (գերմ. Abriss): Տե՛ս Կոնտուր:

ԱԳԱՐԱԿ (անգլ. farm, ranch): Առանձնացված հողակտոր՝ տնտեսական և բնակելի շինություններով: Նույնը՝ խոտոր (Ռուսաստան), ռանչո (ԱՄՆ), ֆաբենդա (Լատ. Ամերիկա), դաստակերտ (Հայաստան):

ԱԳԻԱՍՏԵՐԻՈՒՄ (լատ. agiasterium, հուն. haghia - սուրբ): Տե՛ս Աբատա:

ԱԳԻՈՆ (հուն. aghion, haghia - սուրբ): *Մըրթատեղի:*

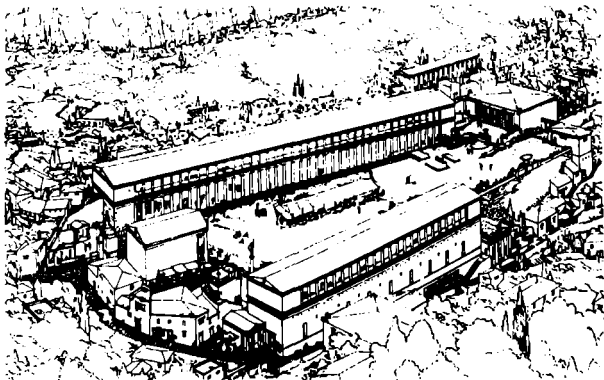
ԱԳԼՈՄԵՐԱՑԻԱ (ֆր. agglomeration, լատ. agglomerare - լցվել, կուտակվել, խմբավորվել): Բնակավայր՝ առաջացած իրար հարևանությամբ գտնվող և տնտեսական կյանքի ու ժարտարագիտական

համակարգերի ընդհանրություն ունեցող բնակավայրերի (հատկապես քաղաքների) խմբավորումից: Նույնը՝ կոնուրբացիո:

ԱԳՈՐԱ (հուն. agora - ժողով, ժողովատեղի, եբր. agora - հավաքվել, ժողովվել): 1. Հին Հունաստանում հասարակական շենքերով շրջապատված քաղաքային ժողովատեղի, հրապարակ (նկ. 3): 2. Հասարակական, առևտրական կենտրոն քաղաքներում: Տե՛ս Ֆորում:

ԱԳՎԵՂԱԼ (թուրք. agvedal): Տնտեսական և հանգստի նշանակություն ունեցող սուլթանական մեծ այգի:

ԱԴԱՄՍ ՈՃ (Adams, XVIII դ. անգլիացի ժարտարապետ եղբայրների անունից): Գոյացել է անտիկ զարդանախշի և պուպեյան գեղանկարչության ու XVII-XVIII դդ. ֆրանսիական կլասիցիզմի ինտերիերնե-

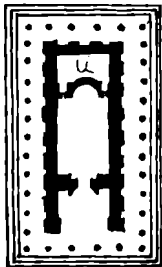

Նկ. 3. Ագորա

ԱԹԵՆԵ

րի ղեկորատիվ առանձնահատկությունների միասնությամբ: Հիմնականում նեո-դասական, սակայն ներառել է նաև նեո-գոթական, եգիպտական և էտրուսկական մոտիվներ: Գերիշխել է XVIII դ. վերջերին և ազդել է ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի ժարտարապետության վրա:

ԱԴԻՏՈՆ (հուն. adithon - անմատչելի): Հին եգիպտոսում և Հունաստանում տաճարի սրբության սրբոց՝ խորան, որտեղ և գտնվում է Աստծո պատկերը (նկ. 4):

Նկ. 4. Ադիտոն

ԱԴԻՏՈՒՍ (լատ. aditus - մուտք): *Մուտք*:

• **ՄԱԶՍԻՄՈՒՍ** (լատ. aditus maximus): Հին հռոմեական ամֆիթատրոնում գլխավոր մուտք:

ԱԴՀԻՇՏՀԱՆԱ (հինդի adhishtana): Վիժանայի (տե՛ս), մանդապայի (տե՛ս) կամ նման տաճարների մույթերի կամ որմնամույթերի համար պատվանդան, խարիսխ:

ԱԴՈԲԱ (Ե) (իսպ. adobe, արաբ. attoba, al-toba - աղյուս): Պարսկաստանում, Իս-

պանիայում և Հարավային Ամերիկայում օգտագործվող արևով թրծված աղյուս՝ պատրաստված կավից, հարդից, կեղևաքղի և իզոլի խառնուրդից են:

ԱԴՐԻԱՆԵՈՒՄ (Adrianeum, հռոմեական Ադրիանոս կայսեր անունից): Փոքր սրբատեղի՝ մատուռ:

ԱԵՐԱՐԻՈՒՄ (լատ. aerarium, aer, aeris - օդ): *Օդահարթակ*: Արևի ժառագայթներից պաշտպանող հարթակներ, ծածկապատշգամբներ (վերանդաններ) օդային լուգանքների համար:

ԱԵՐՈՂԴՈՄ (անգլ. aerodrome, լատ. aer, aeris - օդ, dromos - վազք, ուղի): Օդանավերի, ուղղաթիւների թռիչքն ու վայրէջքը կարգավորող կառույցներով և սարքավորումներով հագեցած հողատարածք:

ԱԵՐՈՊՈՐՏ (լատ. aer, aeris - օդ, port - կայան): *Օդանավակայան*: Ծեղք կամ շենքերի համակարգ ուղևորների, բեռների, փոստի կանոնավոր օդային փոխադրումների և սպասարկման համար:

ԱԶՈՒԼԵՅՈ (արաբ. azuleio, azul - կապույտ): Իսպանիայում, Պորտուգալիայում, Լատ. Ամերիկայի երկրներում օգտագործվող կապույտ գույնի աղյուս (փղքրիկ խորանարդիկներ):

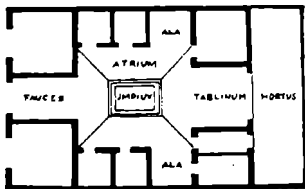
ԱԹԵՆԵ (ֆր. athénée, լատ. Atenaeum, հին հունական աստվածուհի Աթենաս Պարթենոսի (Պալասի) անունից): 1. Հին Հունաստանի հիշյալ աստվածուհուն կամ Հին Հռոմի աստվածուհիներին նվիրված սրբատեղի: 2. Ադրիանոս կայսեր կողմից զրականության և գիտական լավագույն աշխատությունների համար պարգևներ շնորհելու հատուկ հիմնադրված հաստատություն

ԱԹԵՆԶԱՆ ԽԱՐՏԻԱ

Հին Հռոմում: 3. Հնում՝ գորղոների հանդիպման տեղ: 4. Սեր օրերում՝ մեծ լսարան, համերգային դահլիճ:

ԱԹԵՆԶԱՆ ԽԱՐՏԻԱ (Athenian charter, 1943 թ. ժարտարապետների միջազգային IV համագումարի հրովարտակի անվանումից): Աս ձևակերպեց սկզբունքներ և պահանջներ, որոնք ղրվեցին արդի քաղաքաշինության առջև՝ բնակեցում, բնակարան, աշխատանք, երթևեկություն և պատմական ժառանգություն:

ԱԼԱ (լատ. ala - թև): Հռոմեական տան ատրիումի մեկ կամ երկու կողմերում բաց սենյակներ (Նկ. 5):

Նկ. 5. Ալա

ԱԼԱ ԳՐԵԿ (ֆր. à la greque - նման հունականի): Տե՛ս Մեանդրներ:

ԱԼԱ ՖՐԱՆԳԱ (թուրք. à la franga, ֆր. à la français - նման ֆրանսիականի): Բուլղարական մեծահարուստների տների հյուրասենյակում պատի մեջ դեկորատիվ խորշ՝ ծաղկանկարներով կամ ծաղկաձևերով:

ԱԼԲԵՐԳՈ (իտ. albergo - հյուրանոց): Հյուրանոց: 1. Մեծահարուստների պանդոկ: 2. Սկզբում ժողովարան վեներտիկյան գիլիայի (scuola) շենքի վերնահարկում:

ԱԼԲԵՐՏԻ (Alberti, Leon Battista, 1404-1472): Իտալական Վաղ Վերածննդի ժարտարապետ և տեսաբան, գիտնական, գրող և երաժիշտ: Ունի տրակտատներ «Արձանի մասին» (1435), «Գեղանկարչության մասին» (1435-36), «Ժարտարապետության մասին» (մոտ 1462) ևն: Ֆլորենցիայի Սան Մարիա Նովելլա գոթական եկեղեցու արևմտյան ժակատի հեղինակը, որը օգտագործեց դասական մանրամասներ: Ա. Նախագծով են կառուցվել Ֆլորենցիայի Ռուջելլայի պալատը (1446-51), Ռիմինիի Սան Ֆրանչեսկո (1447-68), Սանտուայի Սան Սեբաստիանո (1460) եկեղեցիները ևն, որոնք կարևոր քայլ եղան Վաղ Վերածննդի ժարտարապետության կողմից անտիկ ժարտարապետության յուրացման գործում (Նկ. 6):

Նկ. 6. Ալբերտի

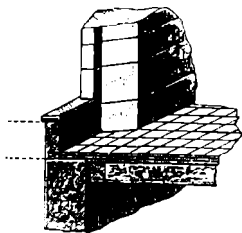
ԱԼԲՈՒՍ (լատ. albus): Հին Հռոմում հասարակական վայրերում հայտարարությունների համար ցուցափեղեկ:

ԱԼԵԱ (ֆր. allée, aller - քայլել): Ծառուղի: Այգիներում երկու կողմից ծառապատված ծամփա հետիոտնի համար:

ԱԼԵԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. aleatorium): Ոսկրախաղերի համար սենյակ Հին Հռոմում:

ԱԼԱՍԱՐԱ

ԱԼԵԺ (ֆր. allège, alléger - թեթևացնել): Պատի այն մասը, որն ավելի նեղ է, քան հիմնականը, օր. լուսամտի տակի կրող պատը (նկ. 7):

Նկ. 7. Ալեժ

ԱԼԵՏ (ֆր. alette, լատ. ala - թև բառից):
 1. Ենքի կարծ թև: 2. Դռան հիմք:
 3. Բազմանիստ մույթ:

ԱԼԹԱՔԻՅԵ (արաբ. altakie): Սիրիայում կառույցների համալիր, որն առաջին անգամ երևան է եկել օսմանյան տիրապետության ժամանակաշրջանում: Նրա կազմի մեջ են մտնում մզկիթը, զիչերօթիկ կացարաններ, խոհանոցներ, ժաշարաններ, մթերանոցներ, դասասրահներ՝ բոլորը շրջապատված գեղեցիկ այգիներով:

ԱԼԹՈՒՐՊԵ (արաբ. alturbe): Իսլամական գերեզման:

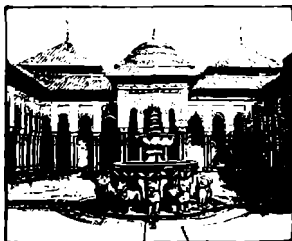
ԱԼԻՊՏԵՐԻՈՆ (հուն. alipterion, aleiptios - մարմնամարզական վարժություններով զբաղվող): Մարմնամարզական սրահ: Տես Պալեստրա:

ԱԼԽԱՆԱՔԱ (արաբ. alkhana): Պատուպարան աղջատների և անօթևանների համար:

ԱԼԽԱՆ-ԽԵ (մոնղ. alkhan-khe): Զարդանկար, որով հարդարվում էր մոնղոլական վրանի ծակատը:

ԱԼԿՈՎ (ֆր. alcôve, alcoba, արաբ. alqubbah, quabbah - թաղ): Մահձախորշ: Բնակարանում սենյակին կից կամ նրա պատի մեջ խորշ, որը հաճախ օգտագործվում է որպես փոքր ննջասենյակ: Նույնը՝ զոթեկա (եվրոպական երկրներ):

ԱԼՀԱՄԲՐԱ (Alhambra, արաբ. Al-himra-«կարմիրը», կարմիր զույգի աղյուսից): Մավրիտանական իշխանավորների ղյուլակ - պալատ XI-XV դդ հարավային Իսպանիայում՝ Գրանադայում: Դղակից մնացել են ավերակները: Պալատական համալիրում առավել աչքի ընկնողը կամարաշարերից բաղկացած այունսարահներով շրջապատված հայտնի «Այոթների բակ»-ն է: Պալատը հարդարված է բազմազույգ սվաղով, նրա թաղերը և զմբեթները հարդարված են մուկկարնասներով (տե՛ս), փայտյա առաստաղները հարուստ փորագրված են: Ըստ էության Ա. հանդիսանում է Արևելքի միջնադարյան պալատական

Նկ. 8. Ալիամբրա

ԱԼՄԱՇՀԱՏ

ժարտարապետության եզակի հուշարձան (նկ. 8):

ԱԼՄԱՇՀԱՏ (արաբ. almasihat): Իսլամական սրբատեղի, որտեղ կրոնական տարբեր աղիթներով մարդիկ հավաքվում են նահատակի, սրբի կամ հուշակավոր անհատի գերեզմանի շուրջ:

ԱԼՄԱՐԻԱ (լատ. almaria - սննդարան):
1. Վանքում կամ եկեղեցիներում արխիվները պահելու համար սրահ, սենյակ:
2. Զաշարան:

ԱԼՄԱՏՖԱՆ (արաբ. almatfan): Ընտանեկան դամբարան:

ԱԼՄԱՔԱՄԱԹ (արաբ. almakamat): Իսլամական քարակերտ փողը կառույց, որտեղ դամբարանասենյակի մեջ թաղում էին իրենց սրբերին:

ԱԼ ՄԵՀՐԱԲ (արաբ. al mehrab): Խորշ, խորան դեպի մուսուլմանական աշխարհի զխավոր հոգևոր կենտրոն՝ Մեքքա նայող մզկիթի մեջ: Տե՛ս **Մեհրաբ**, **Կիբլա**:

ԱԼՄԵՆԱ (արաբ. almena): Նեղ ուղղահայաց պատեր ամրոցի վերին մասի ամրոց երկարությամբ, իրարից հավասար հեռավորության վրա: Տե՛ս **Մերլոն**:

ԱԼՊԱ-ՎԻՄԱՆԱ (հինդի alpa-vimana): Փոքր վիմանա: Հին հնդկական տաժարի զխավոր մաս:

ԱԼՍԱՊԻԼ (արաբ. alsapil): Զարդաքանդակներով հարդարված հուշարդյունք Սիրիայում:

ԱԼ ՍԵԿՈ (իտ. al secco - չոր): Որմնանկար չոր սվաղի վրա:

ԱԼՎԵՈՒՍ (լատ. alveus - բջիջ): Հին հռոմեական տան՝ հատակի մեջ խորացված լողավազան:

ԱԼՏԱՆ(Ա) (գերմ. Altan, իտ. altana, alto - բարձր): 1. Բաց դարատափ: 2. Տախտակե տեսահարթակ վեներիկյան տան տանիքի վրա:

ԱԼՏԱՐԻԱ (ալտարիում) (լատ. altaria, altarium, altus - բարձր): Սուրբ սեղան, զոհասեղան, բեմ, խորան: 1. Հին ժողովուրդների մոտ բացօթյա տեղ զոհաբերության համար (բարձունքի տեսքով), ինչպես նաև պաշտամունքային շինության մաս ծիսական արարողությունների համար: 2. Կաթոլիկական եկեղեցում զոհասեղան, ուղղափառ եկեղեցում Սուրբ սեղան, ներքին տարածության արևելյան մաս՝ եկեղեցու մյուս մասից խաչակալով (իկոնոստասով - տե՛ս) տարանջատված:

ԱԼՈՒՄԱՏ (գերմ. Alumat): 1. Պանսիոնատ՝ փակ ուսումնական հաստատություն Գերմանիայում: 2. Հոգևոր դպրոց:

ԱԼՈՒՆ-ԱԼՈՒՆ (ինդ. alun-alun): Գլխավոր հրապարակ ինդոնեզական քաղաքներում:

ԱԼ ՖՐԵՍԿՈ (իտ. al fresco - թարմ): Որմնանկար թաց սվաղի վրա:

ԱԽՈՒ (akhu): Մարդու ոճավորված քարե արձանի պատվանդան Զատկի կղզում:

ԱԾԵՆԳՈՒՐԱ-ԾՈՒԳՈՒՐԻ (ձապ. ad-zengura-dzuguri): Զապոնական ժարտարապետության մեջ շտեմարանի կոնստրուկցիայի տեսակ, որը բնորոշվում է նրա պատերի փայտյա ձողերի եռանկյունաձև կտրվածքով, որոնք ամուսն շոգ ամիսներ

ԱԿՐՈՊՈԼԻՍ

րին չորանում են, իսկ աշնան ամիսներին խոնավանալով ուռչում, այդպիսով պաշտպանելով շտեմարանը խոնավությունից:

ԱԿԱԴԵՄԻԱ (հուն. Akademia, Աթենքի մոտ, Կեֆիս գետի ափին, առասպելական հերոս Ակադեմի անունը կրող այգուց, որտեղ Պլատոնի «դպրոցն» էր): Փիլիսոփայական դպրոց, որ հիմնել և որտեղ դասավանդում էր Պլատոնը (մ. թ. ա. IV դ.): Արվեստի, գիտական և ուսումնական բնույթի հաստատությունների անվանումը:

ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ (Academian): Ուղղություն XVI-XIX դդ. արվեստում և ժարտարապետության մեջ, որի սկզբունքները հենվում էին հունահռոմեական մշակույթի ժառանգության վրա:

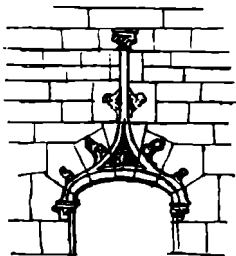
ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ՄՈՂԵՈՆ (Academician modern): Սրան բնորոշ է ժարտարապետության մեջ դասական ժարտարապետության կանոնների մոդեռնիզացումը (Ուկրաինա նն):

ԱԿԱՆԹ (ֆր. acanth, հուն. akantos, լատ. acanthus - ականթ, «արջի թաթ»): Արջամազի: Բուսական մոտիվ: Բույս, որի ծաղկալական պատկերը լայն տարածում է գտել հռոմեական արվեստում և, մասնավորապես, ժարտարապետական հարդարանքի մեջ (նկ. 9): Տե՛ս Արջամազի:

Նկ. 9. Ականթ

ԱԿԿՈԼԱԴ (ֆր. accolade, accolader - գրկել, լատ. colium - վզիկ): Դռների և լուսամուտների վերին մասերը պսակող հարդարանքային մոտիվ, որը բաղկացած է կենտրոնական հանգույցից և դեպի նրա երկու կողմերը զնացող կորագծերից (նկ. 10):

Նկ. 10. Ակկոլադ

ԱԿՐՈԼԻՏՈՍ (ակրոլիտ) (հուն. akrolythos, akro - դրսի կողմ, lythos - քար): Մարդու փայտյա արձան, մերկ մասը՝ մարմարից, զգեստը՝ ոսկեզօծված կամ ներկված:

ԱԿՐՈՊՈԴԻՈՒՄ (լատ. acropodium, հուն. akron - ծայրամաս, pous, podos - ոտք): Հարթակ, ցածր պատվանդան կամ պլինթ (տե՛ս), որի վրա դրվում է արձան, հաժախ նրա հետ կազմելով մի ընդհանուր մարմին:

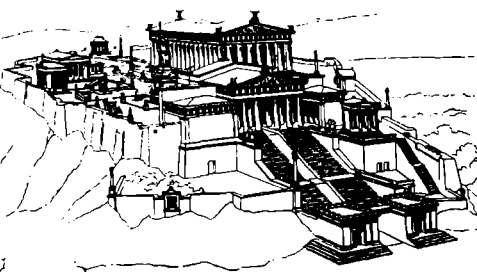
ԱԿՐՈՊՈԼԻՍ (հուն. akropolis, akro - ծայրամաս, polis - քաղաք, բնակավայր): Միջնաբերդ, բարձունքին տեղադրված քաղաքային ամրոց Հին Հունաստանում: Այս անվամբ հայտնի է Աթենքի միջնաբերդի ժարտարապետական համալիրը

ԱԿՐՈՊՏԵՐՈՆ

(մ.թ.ա. V դ.): Այստեղ են աշխարհահռչակ Պրոպիլեոնը, Պարթենոնը, Էրեքթեոնը, Նիկեի ևն հուշարձանները (նկ. 11):

ԱԿՐՈՊՏԵՐՈՆ (հուն. akroteron): Ամտերով տաճարի պատերի ազատ ծայրերը: Տե՛ս Անտա:

ԱԿՐՈՍՏԻԼՈՍ (հուն. akrostylos, akro - վերջում, ծայրամասում, stylos - սյուն): *Սյունազույն, խոյակ:* Տե՛ս Շապիտո:

Նկ. 11. Ակրոպոլիս

ԱԿՐՈՏԵՐԻՈՆ (հուն. akroterion, լատ. acroterium - ծայրամասում ալիքավոր ելուստ): *Ճակտոնազարդ:* Ճակտոնի երկու լանջերի հատման տեղում տեղադրված՝ ֆիգուրի կամ արմավազարդի (պալմետտայի) տեսքով ծարտարապետական մանրամաս (նկ. 12): Ճակտոնի զարդանախշային ելուստ:

ԱԿԿԱՊՈԼԻՍ (ֆր. aquapolis, լատ. aqua - ջուր): Ջրի մակերեսի վրա բնակավայր, քաղաք:

ԱԿԿԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. aquatorium, terra - գետին, հող): Ջրային տարածքի վրա կառուցապատում, նավահանգիստ ևն:

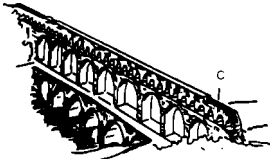
ԱԿԿԱՐԻՈՒՄ (լատ. aquarium): Ջրային կենդանիներ և քոյսեր պահելու, բազմացնելու, ուսումնասիրելու և ցուցադրելու համար հարմարեցրած ապակեպատ տարողություն կամ արհեստական ջրամբար: Ա. տարատեսակներն են օվկիանոսափրփումը և դելֆինարիումը:

Նկ. 12. Ակրոտերիոն

ԱՄԲՈՆ

ԱԿՎԵԴՈՒԿ (ֆր. aqueduc, լատ. ductus - տանել): *Ջրանցույց*: 1. Գետահովիտների, գետերի, հեղեղատի, ձորի վրայով ջրատար խողովակներ անցկացնելու համար կամրջանման կամ ուղանցի տեսքով քարե կամ բետոնե (հոտմեացիների մոտ) կամարաշատ կառույց (նկ. 13): 2. Ա. XVIII դ. որպես դեկորատիվ հարդարանքի տարր ներմուծվել է ռոմանտիկական այգիների ձևավորման համակարգ: Տե՛ս Սպեկուս:

Նկ. 13. Ակվեդուկ

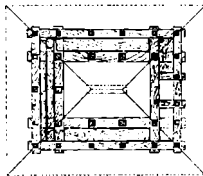
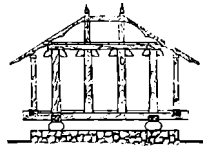
ԱԿՑԵՆՏ(ՈՒՄ) (լատ. accentus - շեշտ): Կառուցապատման մեջ կամ կառույցի որևէ ժակատի վրա ժարտարապետական տարրի շեշտադրում, շեշտ:

ԱՂՅՈՒՄ (brick): *Ագուռ*: Կավից պատրաստված պատի շարվածքի շինանյութ, որը օգտագործվում է թրծված և անթուրծ վիճակով:

ԱՂՅՈՒՄԱՅԻՆ ՈՃ (Brick style), որը XIX դ. երկրորդ կեսին լայն տարածում գտավ ռուսական ժարտարապետության մեջ: Այն բնորոշվում է աղյուսային պատի վրասովադի բացակայությամբ: Այս դեպքում կառույցի ժարտարապետագեղարվեստական առանձնահատկության հարստացումը ձեռք է բերվում բարձր որակի աղյուսի օգտագործմամբ:

ԱՄԱԼԱԿԱ (հինդի amalaka - փշահաղարջ): Հյուսիսհնդկական սիկհարայի տաճարի զույավոր կամ գնդաձև ծածկ:

ԱՄԲԱԼԱՄԱ (սինհալ. ambalama): Երի Լանկայում ժանապարհորդների համար հանգստատեղ կամ տեղացի ժողովրդի համար հավաքատեղի (նկ. 14):

Նկ. 14. Ամբալամա

ԱՄԲԱՐ (համբար) (թուրք. ambar, hambar): Տորենի և այլ մթերքների պարզագույն պահեստ, շտեմարան:

ԱՄԲԱՐՏԱԿ (dam): *Թափ*: Պատմեջ պատվար, ջրարգել: Լույսը՝ բարած, բիե (Ֆրանսիա), պլոտինա (Ռուսաստան):

ԱՄԲՈՆ (ամվոն) (հուն. ambon - հարթակ): Եկեղեցիներում, հասարակական շենքերում ևն հոնտորի համար բարձր սեղանով հարթակ: Լույսը՝ անտեպանդիում, անաբատրոն, տրիբյուն:

ԱՄԲԻՏՈՒ

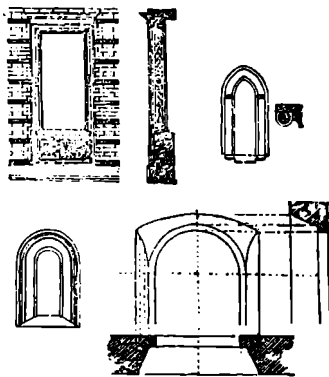
ԱՄԲԻՏՈՒ (լատ. ambitus): 1. Աճյունասփորների համար խորշ հին հունական և հռոմեական դամբարաններում: 2. Միջին դարերում եկեղեցին շրջապատող օրինված տարածք:

ԱՄԲՐԱՋՅՈՒՐ (ամբրազյուր) (ֆր. embrasure, embraser - վառել): *Որմանցք:* Հրակնատ: Դեպի ներս լայնացող և դեպի դուրս նեղացող բացվածք ամրոցի պատի մեջ (հրանոթային կրակի համար), հրակնատ (ճկ. 15): Նույնը՝ արկերիա, բալետրիերա (Իտալիա), բոյնիցա (Ռուսաստան), մորտյերա (Ռումինիա), լուպ-հոռլ (Անգլիա), կրենո (Ֆրանսիա):

ԱՄԲՈՒԼԱՏՈՐԻԱ (անգլ. ambulatory): 1. Կաթոլիկական եկեղեցու զլխավոր խորանի պարագծով անցում, նույնը՝ դեմքուլատուար: 2. Վանքի ներքին բակի ծածկված միջանցք, նույնը՝ կլոյստեր: 3. Բուժարան (Հայաստան), պոլիկլինիկա (Ռուսաստան):

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՈՃ (American School style): Ամերիկյան ժարտարապետական դպրոցի ձևավորման համար հիմք են ծառայել Ֆրանկ Լոյդ Ռայտի և Բրաս Գոֆի վերջին աշխատանքները (1940-1959): Այս ոճի համար բնորոշ են օրգանական սկզբունքների միաձուլումը, միացումը, ինչպես նաև ընդհանուրի հետ մասի հարաբերությունը, ինքնաբավարարությունը, ավանդույթների ժխտումը և բնության հետ ներդաշնակումը:

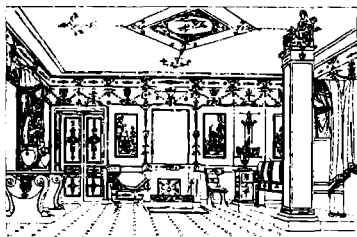
ԱՄՊԻՐ (ֆր. empire, լատ. imperium - կայսրություն): *Ամպիր:* Կազմավորվել է Ֆրանսիայում Նապոլեոն I կայսեր ժամանակաշրջանում (1804-1815): Այս ոճին բնորոշ են կոթողային ձևերն ու հարուստ հարդա-

Նկ. 15. Ամբրազյուր

րանքը (ռազմական էմբլեմատիկա են): Ամպիրի հենքը կազմել են հռոմեական կայսրության գեղարվեստական ժառանգությունը, հին հունական և եգիպտական արխիտկան, որոնք միասին պայմանավորել են պետական հզորության և ռազմական գաղափարների միասնությունը: Ա. ոճը դրսևորվել է հուշակոթողային (մեմորիալ) ժարտարապետությունում և պալատական ինտերիերներում (ճկ. 16): Մի շարք եվրոպական երկրներում (Ռուսաստան, Գերմանիա) այս ոճը դարձավ իշխանության գաղափարի արտահայտություն: Ա. ոճի հիմնադիրներն են Շ. Պերսյեն և Պ. Ֆոնտենը:

ԱՄՐՈՑ (citadel): Պարսպով ամրացված կառույց, բնակատեղի, բերդ: Նույնը՝ բաստիլ, ռեդուտ (Ֆրանսիա), բաստիոն (Իտալիա), բերգֆրիդ, ֆեստունգ (Գերմանիա), զամոկ, կրեպոստ (Ռուսաստան), կալա,

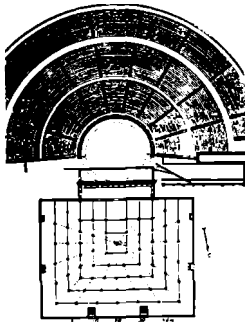

Նկ. 16. Ամպիր

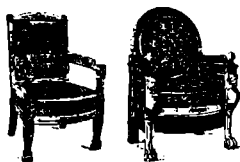
էլ կասր (արաբական երկրներ):

ԱՄՈՒՐԵՏ (ֆր. amourette, լատ. amor - սեր): Հրեշտակի կերպարով նկար, քանդակ հունահռոմեական վերածննդի բարոկկոյի արվեստում:

ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆ (հուն. amphiteatron - շրջատեսարան, շրջափակ տեղ հանդի-

Նկ. 17. Ամֆիթատրոն

սանքների համար): 1. Բնական հողալանջի վրա թատրոնի հանդիսատեսների համար նստելատեղերի շարքեր Հին Հունաստանում (նկ. 17):

2. Գլադիատորների և զինատիչ կենդանիների մարտերի համար կառույց Հին Հռոմում, որի նստելատեղերը աստիճանաձև տեղավորված են օվալաձև հարթակի շուրջ: 3. XIX դ. սկզբներին այգիներում հանդիսատեսների համար դեկորատիվ կառույց: 4. Ժամանակակից հանդիսատեսահում պարտերին հաջորդող նստելատեղերը:

ԱՄՖԻԿԻՈՆ (հուն. amphikion, amphikion - շուրջը, կողքը): Սյուներով շրջապատված շենք: Տե՛ս Պերիպտերոն:

ԱՄՖԻՊՐՈՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. amphiprostylos): Առանց շրջապատող սյունաշարի երկու ճակատներում շքամուտքով անտիկ հունական տաճար (նկ. 18):

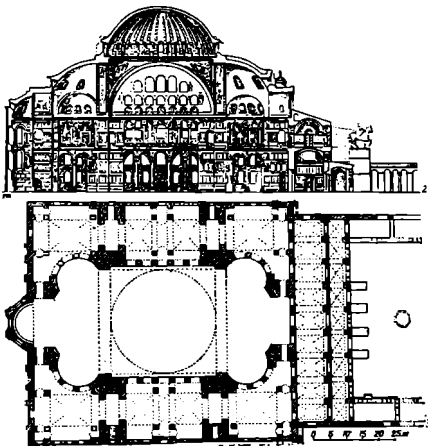
ԱՅԱԴԱՆԱ (պարս. aiadana): Պարսկական պարսպապատ սրբավայր:

Նկ. 18. Ամֆիպրոստիլոս

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱ

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱ (Haghia Sophia): Բյուզանդական կայսր Հուստինիանոսի մտահղացմամբ նշանավոր ժարտարապետներ Իսիդորոս Միլեթցին և Անթեմիոս Թրալեսացին 532-537թթ. Կոստանդնուպոլսում կառուցեցին գմբեթավոր բազիլիկի տիպի Այա Սոֆիայի (Սբ Սոֆիայի) տաճարը, որի գմբեթի տրամագիծը հավասար է մոտ 33 մետրի, հենվում է առաջաստների վրա (Նկ. 19): Ա. Ս. զարմացնում է հորինվածքի հստակությամբ և վեհ հանգստությամբ, ինչը առավելապես արտահայտվում է նրա ներսույթում: VI դ. բյուզանդացի գրող Պրոկոպիոսը գմբեթը այսպես է նկարագրել. «Թվում է, թե այն ոչ թե հենվում է պատերի վրա, այլ ոսկյա շղթայով կախված է երկնքից»: Տաճարի ներսի պատերը հարդաված են հարուստ խճանկարով:

Նկ. 19. Այա Սոֆիա

ԱՅԱՏԱՍՐԱ-ՎԻՄԱՆԱ (հինդի ayatasra-vimana): Ուղղանկյուն հատակազծով և կիսազանաձև ծածկով վիմանա: Տե՛ս Սալա-շրին:

- ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կամ ԲՆԱՆԿԱՐԱՅԻՆ (english or landscape): Հրապուրիչ տեսք ունեցող բնապատկեր, առանձին դեպքերում արհեստական ձևով ստեղծված կանաչազարդ նմ տարածք (Նկ. 20):

ԱՅԱՐԿԱՐԱ (խաչ. aiarkara): Մավրիտանական և իսպանական ժարտարապետության մեջ շենքերի ժակատները երեսպատող աղյուսաշար՝ դուրս բերված պատի հիմնական հարթությունից:

ԱՅԳԻ (park): Ծառուղիներով, խաղահարթակներով, ջրավազաններով, հանդիսանալիս կառույցներով, ժարտարապետական փոքր ձևերով պլանավորված կոմպոզիցիայով նմ կանաչազարդ տարածք, հանգստավայր: Նույնը՝ պուրակ, զբոսայգի, պարկ:

Նկ. 20. Անգլիական կամ բնակարային այգի

ԱՆԱՐԴԻՏԱ-ՀԱՐԱ

- ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵՐԱՅԻՆ (english parterre): Համեմատաբար ավելի պարզ նկարով մարզագետին, ջրավազանով և երբեմն ծաղիկների օգտագործմամբ դասական այգու տարատեսակը: Տե՛ս Աճգլիական կամ Բնանկարային Ա.:

- ԺԱՆՅԱԿԱՅԻՆ (face): «Մեռած» նյութերից իրականացվող, սովորաբար ավազի ֆոնի վրա, բարդ նկարով Ա.:

- ԼԱՆԴՆԱՖՏԱՅԻՆ (landscape): Տե՛ս Աճգլիական կամ Բնանկարային Ա.:

- ԿԱՆՈՆԱՎՈՐ (ֆրանսիական) (regular french): Սովորաբար երկրաչափական կանոնավոր առանցքային սխեմայով Ա.:

- ՁՄԵՐԱՅԻՆ (winter): Մեծամասամբ արևադարձային թույլերով զարդարված փոքր այգի հասարակական և այլ շենքերի ինտերիերում (նախասրահներ, կցակառույցներ, սրահներ), որի կազմում առկա են նաև դեկորատիվ տարրեր՝ խեցեգործական առարկաներ, քանդակներ, ժարտարապետական փոքր ձևեր, ջրավազաններ:

- ՊԱՐՏԵՐԱՅԻՆ (parterre): Մարզագետիններով գերակշռող ծաղկանոցով, ջրային տարածություններով կանոնավոր Ա., որի թույլերը խուզվում են երկրաչափական պատկերների ձևով:

- ԶԱՐԴԻՆԻ ՍԵԿՐԵՏԻ (իտ. giardino segreto, giardino - այգի, secreto - գաղտնի): Իտալական Վերածննդի այգու տեսակ:

ԱՅԼԵՍ (անգլ. aisleless, aisle-թև, less-առանց): Միանավ բազիլիկ: Լույսը՝ նավատա սեմալիչե (Իտալիա):

ԱՅԼԵՏ (անգլ. eylet): Լուսավորության և օդափոխության համար փոքր բազվածք միջնադարյան ամրոցի պատի մեջ:

ԱՅՎԱՆՉԻ (թուրք. aivanchi): Եվաբարան միջինասիական տների կտուրների վրա:

ԱՅՏԱՆԱ (հինդի aytana): Սրբատեղի, վիմանա (Հնդկաստան):

ԱՅՏՀՈՒՍԱ ԴՈՄԱՏՈՍ (հուն. aithusa domatos): Լախաիլյենիստական պալատի մուտքին կից երկայուն շքամուտք, որի հետնամասում գտնվում են պրոդոմոսը և մեզարոնը: Տե՛ս Պրոդոմոս, Մեզարոն:

ԱՅՈՒՆՏԱՄԵՆՏՈ (արգ. ajuntamento): Զաղաքապետարան Արգենտինայում: Տե՛ս Ռատուշա:

ԱՆԱԲԱՏՐՈՆ (հուն. anabatron): Տե՛ս Ամբիոն:

ԱՆԱԳԵՅՈՆ (հուն. anageion): Հռոմեական արևելյան զավառներում քնակելի տան դեպի դարաւափը բացվող վերին հարկի մեծ սենյակ: Լույսը՝ հիպերոն (Հին Հունաստան):

ԱՆԱԳԼԻՖՈՍ (հուն. anaglyphos, an-առանց, glyphos - փորվածք): Հարթաքանդակ:

ԱՆԱԼԵՄ(ՄԱ) (հուն. analemma - հենարան): 1. Կառույցը եզրափակող հենապատ իին հունական թատրոններում, որը շրջափակում էր նստելատեղերը: 2. Ամեն տեսակի հենարան՝ պատի, հիմքի, մույթի են: Լույսը՝ էպերոն (Հունաստան), կոնտրֆորս (Ֆրանսիա) են:

ԱՆԱԼՈԳԻՈՆ (հուն. analoghyon): Ամբիոն: Լոտակալ: Տակդիր:

ԱՆԱՐԴԻՏԱ-ՀԱՐԱ (հինդի anarpita - hara): Վիմանայի դարավանդի յուրաքանչյուր կողմի վրա մանրակերտերի քանդակազարդ գոտի:

ԱՆԳ

ԱՆԳ (չին. ang): Չինական փայտաշեն կառույցի տանիքի կոնստրուկցիայի մեջ շարժական պահումակային ձող, բարձակ:

ԱՆԳԱՐ (ֆր. hangar): Հանգար: Օդանավարան:

ԱՆԳԻՊՈՐՏՈՒՄ (լատ. angiporum) Նրբանցք:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈԹԻԿԱ (English gothic): Ա. գոթիկան զոյացել է ֆրանսիական գոթիկայի տեխնոկոնստրուկտիվ հորինվածքների և գեղարվեստական միջոցների համեստ օգտագործումով: Դրա զարգացման ուշ փուլը արտահայտվեց արտաքին էֆեկտների կիրառումով՝ տաճարների ինտերիերները ցածր են, աշտարակները ֆրանսիականների համեմատ՝ բարձր, լուսամուտ - վարդյակը բացակայում է:

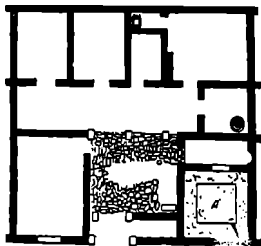
ԱՆԴԱ (հինդի anda - ծու): Հնդկական ստուպայի գմբեթ:

ԱՆԴԱՐՈՒՆ (արաբ. andarun - ներս, ներքին): Մուսուլմանական տան ներքին բակ:

ԱՆԴՅՈՒԻ (ֆր. enduit): Սվադ: Նույնը՝ ստուկ (Իտալիա), շտուկատուրկա (Ռուսաստան):

ԱՆԴՐՈՆ (անդրոնիտիս) (հուն. andron, andras - տղամարդ-ամուսին, andrioti - տղամարդու նման): 1. Հին հունական բնակելի տան տղամարդկանց հարկաբաժին: 2. Վենետիկյան պալատի կամ սկուլայի (վենետիկյան գիղիա) առաջին հարկում ընդարձակ սրահ: 3. Հռոմեական տան տաբլինիոսի (տե՛ս) մի կողմի միջանցք (նկ. 21):

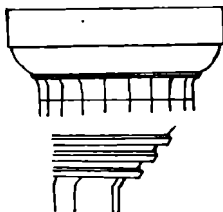
ԱՆԴՐՈՆԵ (իտ. androne): Վերածննդի ժամանակաշրջանի Իտալիայում ներքնաբակի անցում:

Նկ. 21. Անդրոն

ԱՆԴՐՈՍՖԻՆՔՍ (հուն. androsphinx): Առյուծի մարմնով և տղամարդու զլխով արձան:

ԱՆԵԼԵ, ԱՆՅՈՒԼԵ (անուլի) (ֆր. anellet, annulet, լատ. annelus - օղ, օղակ, annelarius - մատանիաման): 1. Սովորաբար կլոր, քառակուսի կամ բազմանկյուն կտրվածքով տրամատ (տե՛ս): 2. Դորիական սյունակարգի խոյակի էլեմենտի (տե՛ս) տակի օղակներից մեկը (նկ. 22): Նույնը՝

Նկ. 22. Անելե, անուլե

ԱՆՏԱՐԱԼԱ

գործերեն (Ֆրանսիա), կոլարինո (Իտալիա), հիպոտրախեյոն (Հին Հունաստան):

ԱՆԿԱՆԱ (իինդի ancana): Հնդկական բնակելի տան բակ:

ԱՆԿՈՆԱ (իուն. ancon - արմունկ): Տե՛ս Բարձակ են:

ԱՆԿՈՐԲԵԼՄԱՆ (ֆր. encorbellement): Պատի հարթությունից դուրս քերված մաս՝ կոնստրուկցիա: Նույնը՝ օրիել (Ֆրանսիա, Անգլիա):

ԱՆՆԱ ԹԱԳՈՒՀՈՒ ՈՃ (Queen Anna - XVIII-XIX դդ. սկիզբ): Ոճ, որին հատուկ են վեհությունն ու սիմետրիկությունը, միաժամանակ առավել կարևորվում է շենքի ճակատը: Կառույցի մնացած մասերը կրում են երկրորդական բնույթ (Նկ. 23):

Նկ. 23. ԱՆՆԱ ԹԱԳՈՒՀՈՒ ՈՃ

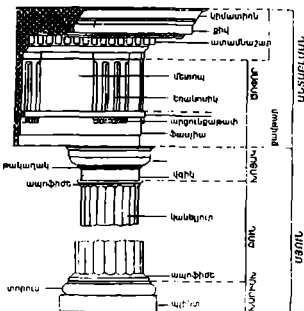
ԱՆՍԱՄԲԼ (ֆր. ensemble, լատ. insimile): Համակառույց: Ճարտարապետական համակառույց: Կառուցապատման ժարտարապետական համաձայնեցված ներդաշնակ միասնություն:

ԱՆՏ(Ա) (լատ. ant): Հին հունական տան (մեգարոնի) կամ տաճարի երկայնական

պատերի դուրս ցցված կողերը, որոնցով ստեղծվում էր նախամուտքը՝ պրոնաուսը (տե՛ս) (Նկ. 24): Հայկական գլխատներում՝ շվաբ:

ԱՆՏԱՔԼԵՄԵՆՏ (ֆր. Ակ. 24. Անտա entablement, table - սեղան, տախտակ): Դասական սյունակարգի խոյակների վրա նստող հեծանային մաս, որի կազմի մեջ են մտնում (ներքևից վերև) թուփարը (արխիտրավը), ծոփորը (ֆրիզը), քիվը (Նկ. 25): Տե՛ս Պրաստարա:

Նկ. 25. Անտաքլեմենտ

ԱՆՏԱՐԱ-ԲԵԴՏՏԻ (իինդի antara - bhit-ti, bhitti - պատ): Բազմապատ զարդազրիհայի (տե՛ս) միջնորմ պատը:

ԱՆՏԱՐԱԼԱ (իինդի antarala - ներքին տուն): Միջին դարերում հնդկական մեծ տաճարներում միջնասենյակ՝ սրբարանի (զարդա-զրիհայի) և արթասարահի (ման-

ԱՆՏԵՄԻՈՆ

դապայի) միջև (նկ. 26): Տե՛ս **Վեստիբուլ**:

Նկ. 26. Անտարալա

ԱՆՏԵՄԻՈՆ (հուն. antemion): Ոլորագարդ Աթենքի Ակրոպոլիսի Էրեքթեոնի խոյակի վզիկի վրա:

ԱՆՏԵՊԱԳՄԵՆՏՈՒՄ (լատ. antepag-mentum, ante - առաջ): Դռան, լուսամուտի երկու կողմերի վրա՝ հարդարված քարե կամ սվաղված շրջանակներ: Տե՛ս **Նալիչնիկ**:

ԱՆՏԵՊԵՆԴԻՈՒՄ (լատ. antependium, լատ. pendere - առաջ գալ, կախել): Դուլ-պիտի (տե՛ս) վրա գրակալ:

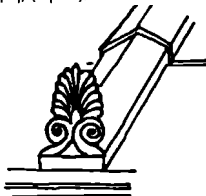
ԱՆՏԵՊՈՂԻՈՒՄ (լատ. antepodium, podium - հարթակ): Եկեղեցու զլխավոր խորանի առաջ հարգարժան անձանց համար նստելատեղերով հարթակ: Նույնը՝ պրեսբիտերիում (Հին Հռոմ և արևմտաեվրոպական երկրներ):

ԱՆՏԵՊՈՐՏԻԿՈՒՄ (լատ. anteporticus, porticus - սյունասրահ): Տաճարի ևն սյունասրահ:

ԱՆՏԵՐԻԴԵՍ (անտերիս) (հուն. anterides, anteris): Տե՛ս **Անալեմ(մա)**:

ԱՆՏԵՖԻՔՍՈՒՄ (անտեֆիքս) (լատ. antefixus, fixus - անշարժ): Հունահռոմեական կառույցներում երկու կից կղմինդր-

ների կարը ծածկող, ուղղաձիգ, ձևավոր, քանդակազարդ կղմինդր (պալմետայատիպ) (նկ. 27):

Նկ. 27. Անտեֆիքսուս

ԱՆՏԻԿ ԱՐՎԵՍ (antique art): Հին հունական և հռոմեական արվեստի անվանումը Վերածննդի դարաշրջանում:

ԱՆՏԻԿԱԲԻՆԵՏ (ֆր. anticabinet): Աշխատասենյակի նախամուտք:

ԱՆՏԻԿՈՒՄ (լատ. anticum): Անտիկ տաճարի զլխավոր ժակատի շքամուտք:

ԱՆՏԻԿ(ՈՒՄ) (ֆր. antique, լատ. antiquus): Հին, հնագույն (հին հունական, հին հռոմեական): Նույնը՝ արխաիկ (Հայաստան, Ռուսաստան ևն), արկայկ (Ֆրանսիա ևն):

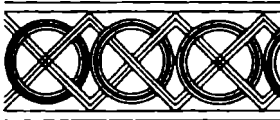
ԱՆՏԻԽԱՄԲՐ (ֆր. antichambres, լատ. ante - առաջ, ֆր. chambre - ֆրանսիական վաղ բարոկկոյի քաղաքային մենատան հանդիսավոր սրահի երկու կողմերի վրա սենյակներ): *Նախասենյակ: Նախամուտք: Նախասրահ:*

ԱՆՏԻՊԱՐԱԲԵՄԱ (հուն. antiparabema): Տե՛ս **Ավանդատուն**: Նույնը՝ բեմատիս, դիակոնիկոն (Հունաստան), պաստոֆորի (Անգլիա, Հունաստան ևն), պրիդել, ռիզնիցա (Ռուսաստան), սակրիստի (Ֆրանսիա, Անգլիա ևն):

ԱՆՏՐԵ (ֆր. *entrée, entrer* - մտնել): Սենյակի նախամուտը:

ԱՆՏՐԵՍՈՒԼ (ֆր. *entresol, entre* - միջև, *sol* - գետիմ): 1. Սովորաբար հիմնական հարկի վրա ներկառուցված կիսավերնահարկ կամ ընդարձակ պատշգամբ: 2. Բարձր հարկի մեջ տարբեր բարձրություն ունեցող հարկեր: 3. Երկու կիսահարկերի բաժանված սենյակի վերնամաս: Նույնը՝ մեզոնին-մեզանինո, մեցանին (եզրոպական երկրներ) են:

ԱՆՏՐԵԼԱ (ֆր. *entrelac, enlancer* - մեկը մյուսի հետ հյուսվող): Հյուսքազարդ: Կորագծի տարրերով խաչվող համակարգ (նկ. 28):

Նկ. 28. Անտրելա

ԱՆՏՐՈՊՈՅԴ (ֆր. *antropoide, հուն. antropoidos*): Փյունիկյան քարադազողների վրա՝ մարդանման ֆիգուրով կափարիչ: Տե՛ս Սարկոֆագ:

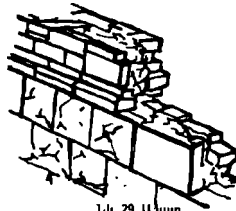
ԱՆՏՈՒՐԱԺ (ֆր. *entourage, entourer* - շրջապատել): 1. Երջակա միջավայր: 2. Ժամանակակից ժարտարապետական լեզվում նախագծի գծագրում բնապատկերային տարրերի պատկերում:

ԱՆՑՈՒՄԱՑԻՆ ՈՃ (Transitional style): Ռոմանականից գոթականի անցումը նկարագրելու համար օգտագործվող տերմին:

ԱՆՖԵՄԻԱ (հուն. *anphemia*): Բուսաբան-դակ: Արմավենու կամ այլ ծաղիկներից կազմված ոճավորված ժապավենային զարդ:

ԱՆՖԻԼԱԴ(Ա) (ֆր. *entilade, entiler* - թելով կարել): Սենեկաշարք: Դահլիճաշարք: 1. Մի զծի, առանցքի վրա տեղավորված սենյակների, սրահների շարք: Բնորոշ է բարոկկոյի և կլասիցիզմի շրջանին: 2. Ճարտարապետական անսամբլներում (համակառույցներում) միմյանց նկատմամբ տարածականորեն բաց հրապարակներ:

ԱՆԼԱՐ (անգլ. *ashlar, ֆր. aisselier* - դիմկալ, լատ. *axilla* - տախտակ, հեծան): 1. Զարե շենքի ուղղանկյուն բլոկ: 2. Ուղղանկյուն քարերից շարվածք (նկ. 29):

Նկ. 29. Ալար

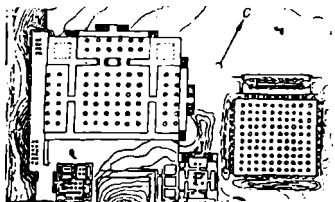
ԱՆՏԱՆԱԿ (պարս. *atesh* - կրակ, ֆր. *candelabrum*): Մոմակալ:

ԱՆՏԱՐԱԿ (tower): Ամբարտակ, բուրգ, դիտանոց, բարձրադիր փոքր ամրոց, բերդապարսպի բուրգ: Նույնը՝ տորե (Իտալիա), տուր, տուրել (Ֆրանսիա):

ԱՊԱԴԱՆԱ (պարս. *apadana*): Աքեմենյան թագավորների պալատներում հանդիսավոր ընդունելությունների համար պուրնազարդ սրահ, դահլիճ (նկ. 30):

ԱՊԱՆՏԻ (ֆր. *appentis, լատ. pendere* - կախվել): 1. Մեծ կառույցին կից փոքր կա-

ԱՊԱՐԱՆՔ

Նկ. 30. Ապադանա

ռույգ: 2. Մի կողմով պատին, մյուսով հենակների վրա հենվող փոքր ծածկ (Նկ. 31):

ԱՊԱՐԱՆՔ (palace): Իշխանական, արքայական բնակատեղի, պալատ: Եբել, մեծ բնակելի տուն: Նույնը՝ դարբար (Նեպալ), դվորեց (Ռուսաստան), պալացցո (Իտալիա) են:

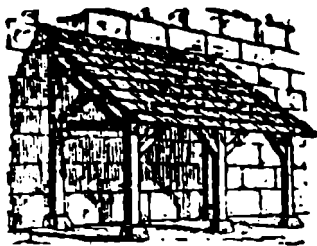
ԱՊԱՐԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. apparatus - պաշտպանվել, մեկուսացվել): Հին հռոմեական տան ննջասենյակ:

ԱՊԱՐՏԱՄԵՆՏ (ապարտման) (ֆր. appartement, լատ. appartementum): 1. Եբել բնակարան: Եբասենյակ: 2. Ենքի մեջ մեկ կամ ավելի սենյակներից բաղկացած հարկաբաժին:

ԱՊԵՔՍ (անգլ. apex, լատ. apex, apices - բարձրակետ, ավարտ): Ճարտարապետության մեջ կառույցի բարձրագույն կետը:

ԱՊՈԴԻՏԵՐԻՈՒՄ (լատ. apodyterium): Հանդերձարահ Հին հռոմեական բաղնիքներում:

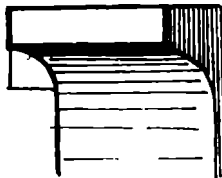
ԱՊՈԹԵԿ (ապոտեկա) (լատ. apotheca): 1. Անտիկ ճարտարապետության մեջ սենյակ, պահեստ: 2. Դեղատուն:

Նկ. 31. Ապանտի

ԱՊՈԿԱԼԻՊՍԻՍ (Style d' Apocalypse): Մոայ, խավար տպավորություն ստեղծող ճարտարապետություն:

ԱՊՈՖԻԹԵ (հուն. apophyge): Սյան այն մասը, որը զոգավոր տեսքով սկիզբ է առնում սյան բազայից ղեպի վերջինիս բունը և ավարտում է խոյակը (Նկ. 32): Տե՛ս Կոնժե:

Նկ. 32. Ապոֆիթե

ԱՊՍԱՐ (հինդի apsar): Հնդկական տաճարները զարդարող երկնային կանանց (Ինտրա աստվածուհի պարուհիներ) քանդակներ:

ԱՊՍԻԴ (ֆր. apside, հուն. apsis - կամար, թաղ, հուն. hapsis - կապել, ամրացնել): Տե՛ս Աբսիդ:

ԱՍՏԻԼԱՐ

ԱՊՏԵՐՈՍ (հուն. apteros - անթև, pteron - թև): Զարտարապետության մեջ այս տերմինով է անվանվում Աթենքի Ակրոպոլիսի անթև Նիկեի՝ Հաղթանակի աստվածուհու քանդակը համանուն տաժարում (մ. թ. ա. V դ.):

ԱՊՏԵՐԱԼ (ֆր. aptéral, հուն. apteros): Դասական տաժար, առանց երկար կողմերի սյունաշարերի:

ԱԶԻԼԱԿԻ (վրաց. adjilaki): Վրացական (Մցխեթի) ժողովրդական տան արտադրությունների համար գլխավոր սենյակներին կից տարածություն, որը հատակից թեթևակի բարձր է և ծաղերով անջատված:

ԱՌԱԳԱՍՍ (pendantives-քամոնհանդիման կտավ): Զարտարապետության մեջ եռանկյունակորածն կոնստրուկցիա, որի շնորհիվ կատարվում է անցում գմբեթատակ քառակուսի հիմքից դեպի գմբեթավոր ծածկը (լինի դա թմբուկի վրա, թե ոչ) (նկ. 33): Նույնը բազալ (Տաջիկստան), պանդանտիվ (Ֆրանսիա, Ռուսաստան նն), պարուս (Ռուսաստան), պենդանտ (Իտալիա):

Նկ. 33. Առագաստ

ԱՌԱՋԻՆ ԵՔԱՍՈՒՏԵՔ (first porch): Նույնը՝ ավան-նեֆ, զավիթ են:

ԱՍԱՆԱՀԱՐԱ (սինհալ. asanahara): Երի Լանկայում վատադամի մասն (տե՛ս) շրջանաձև կամ ուղղանկյուն սյունաշարով շղթապատված կառույց, որտեղ կատարվում է Բուդդայի մեծարարություն:

ԱՍԱՆԱՍԱԼԱ (սինհալ. asanasala): Դահլիճ, սրահ:

ԱՍԱՐ (մոնղ. asar): Մոնղոլիայում հանդիսավոր միջոցառումների համար մեծ վրան:

ԱՍՍԻԵՆԴԱ (իսպ. assienda, hacienda): Լատինական Ամերիկայի երկրներում խոշոր կալվածք: Նույնը՝ ագարակ (Հայաստան), խոտոր (Ռուսաստան), ռանչո (ԱՄՆ, Կանադա նն), ֆազենդա (Բրազիլիա, Պորտուգալիա նն):

ԱՍՍԻԶ (ֆր. assise, asseoir, լատ. assidere - դնել, ամրացնել): Պատի շարվածքի մեջ բարե, աղյուսե հորիզոնական շարվածք:

ԱՍՍՈՄՈՒՐ (ֆր. assoimoiere - մարդ սպանելու համար սարք): Ֆրանսիական միջնադարյան ամրոցներում դարպասի կամ այլ բացվածքի վրա հատուկ սարք, որով, անհրաժեշտության դեպքում, թշնամու վրա ջար, եռացած ձյուր կամ այլ բաներ էին թափվում: Նույնը՝ հերս (Ֆրանսիա):

ԱՍՊԱՍՏԻԿՈՆ (հուն. aspastykon): Եպիսկոպոսի համար փոքր աղոթատեղ վաղ քրիստոնեական և վաղ ռոմանական եկեղեցիներում:

ԱՍՊԱՐԵԶ: Տե՛ս Արենա:

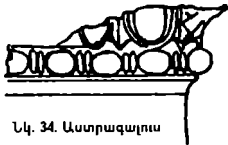
ԱՍՊԵԿՏ (ֆր. aspect, լատ. aspectus - տեսարան): Հայացք: Տեսակետ: Տեսարան:

ԱՍՊԵՐՍՈՐԻՈՒՍ (լատ. aspersorium): Օրինված ջրի համար սափոր, փոքր ավազան եկեղեցում:

ԱՍՏԻԼԱՐ (աստիլոս) (հուն. astylar, astylos): Առանց արտաքին սյունաշարի կառույց, տաժար:

ԱՍՏՐԱԳԱԼ(ՈՒՍ)

ԱՍՏՐԱԳԱԼ(ՈՒՍ) (լատ. astragalus, հուն. astragalos - հատիկավորների ընտանյալի բույս): Վեջ: Դասական սյունակարգերում, երբեմն հաջորդվող զարդամոտիվներով հարդարված, կտրվածքում զլանիկի կամ դարակիկի (տե՛ս) տեսքով ճարտարապետական բեկոր, մանրակ, տրամաստ (ճկ. 34):

Նկ. 34. Աստրագալուս

ԱՎԱԳ ԲԵՄ (main choir): Ավագ խորան ուղղափառ եկեղեցում:

ԱՎԱՆԳԱՐԴԻԶՄ (Avangardism, ֆր. avant-garde - առաջադեմ ջոկատ): XX դ. արվեստի մեջ մի շարք գեղարվեստական ուղղությունների, ոճերի պայմանական անվանումը: Ա. բնորոշ են գեղարվեստական պրակտիկայի արմատական վերածնանք ձգտումը, խզումը արդեն հայտնի սկզբունքների և ավանդույթների (դրանց թվում նաև ռեալիզմի) հետ, նոր կառուցվածքային ձևերի անսովոր բովանդակությունը և նորագույն արտահայտչամիջոցների որոնումները:

ԱՎԱՆԴԱՏՈՒՆ (sacristy): 1. Ուղղափառ եկեղեցում Ավագ խորանի հարավային և հյուսիսային պատերին կից փոքր սենյակներ, ուր պահվում են եկեղեցական սպասք և զգեստներ (ճկ. 35): 2. Հիմնական տաճարի մեջ կամ շենքին կից լրացուցիչ եկեղեցի (իր Սուրբ սեղանով, խաչակալով): Հայկական ճարտարապետության մեջ IX-X դարերում երևան եկան կրկնափակ

ավանդատները: 3. Կաթոլիկական եկեղեցում Ա. կոչվում է կապելլա: Լույսը՝ ռիզնիցա (Ռուսաստան), սակրիստի (Ֆրանսիա), սակրիստիա (Իտալիա): Տե՛ս **Պրոտեզիս**, **Դիակոնիկոն**:

ԱՎԱՆ-ԿՈՒՐ (ֆր. avant-cour, avant առաջ, առջև, cour - բակ): Տան շքաբակին հաջորդող մեծ բակ:

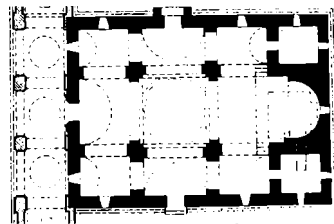
ԱՎԱՆ-ՆԵՖ (ֆր. avant-nef, avant - առաջ, nef - նավ, նավի առաջ): Տե՛ս **Վեստվերկ**:

ԱՎԱՆ-ՊՈՐՏԱՅ (ֆր. avant-portail, avant - առաջ, առջև, portail - շքամուտք): Որոշ գոթական եկեղեցիներում գլխավոր շքամուտքին նախորդող շքամուտք:

ԱՎԱՆ-ՍԱԼՈՆ (ֆր. avant-salon): Լախսարահ:

ԱՎԱՆ-ՍԵՆ (ավանսցենա) (ֆր. avant-scène, scène - բեմ): Լախսարբեմ: 1. Դեպի հանդիսատեսը առաջ բերված բեմի մաս: 2. Թատերասրահում ռամպայի (բեմերի) և վարագույրի միջև օթյակ:

ԱՎԱՆ-ՍՈՒՅԵ (ֆր. avant-solier - դեպի արև, avant - առաջ, solie, sol - արև): Ոչ բարձր տուն, որի մեկ-երկու հարկերը որոշ չափով դուրս են գալիս նրա առաջին հար-

Նկ. 35. Ավանդատուն

կի արտաքին պատի նկատմամբ (Ֆրանսիա, Բուլդարիա):

ԱՎԱՆ-ՎԵՍՏԻԲՅՈՒԼ (ֆր. avant-vestibule): Լախամուտքին կից նեղ, փակ տարածք, որն օգտագործվում է որպես հանդերձարան, տոմսերի վաճառքի տեղ:

ԱՎԱՐԱՆԱ-ԴԵՎԱՍՏԱՍ (հինդի avarana-devastas): Երկրորդական նշանակություն ունեցող աստվածների սրբատեղի:

ԱՎԵՆԻԴՈ (իսպ. avenida): Լատինամերիկյան քաղաքներում երկկողմանի ծառապատված փողոց: Լոյնը՝ ավենյու, բուլվար:

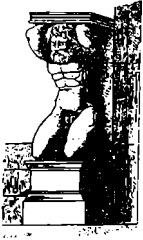
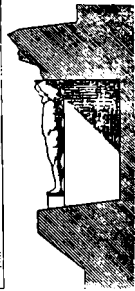
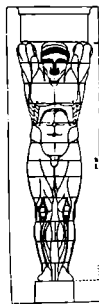
ԱՎԵՆՅՈՒ (ֆր. avenue): Տե՛ս Ավենիդո (Ֆրանսիայի, ԱՄՆ-ի, Անգլիայի քաղաքների համար):

ԱՎՍՏՐԱԼԻՍ (լատ. australis, auster - հարավ): Վաղ քրիստոնեական բազիլիկներում գլխավոր նավի հարավային թևի անվանումը:

ԱՏԱԼԱԿԻ (սինհալ. atalaki): Որմնահեցի տեսքով աշտարակ Երի Լանկայում:

ԱՏԱՂՁԱԳՈՐԵԱԿԱՆ ԳՈԹԻԿԱ (Carpenter gothic, carpetier - ատաղձագործ): Առաջացել է XIX դ. ԱՄՆ-ում, հյուսիսամերիկյան փայտաբլեետում գոթական մոտիվների օգտագործմամբ:

ԱՏԱՄԱԵԱՐ (denticle, denticled moulding): Դասական սյունակարգի թևի կազմի մեջ քառակուսի կամ ուղղանկյունաձև ատամիկների շարք: Տե՛ս Դանտիկոս:

Նկ. 36. Ատլանտ

ԱՏԵՆԿՅԱՆ (պարս. ateshkiah, atesh - կրակ, gah - տուն): Կրակատուն: Լոյնը՝ ատրուշան, մեհյան:

ԱՏՏԻԿ(ՈՍ) (Attic Wall): Հին հունական Ատտիկե զավառի անունից, որտեղ առաջին անգամ կիրառվել է ժարտարապետական կառույցը թիվից վերև պսակող ցածր պատ: Լոյնը՝ եզրապատ (Հայաստան), պարապետտո (Իտալիա), պարապետ (Ֆրանսիա ևն):

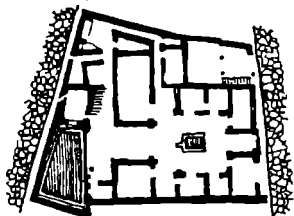
ԱՏՏԻԿՅԱՆ ԽԱՐԻՍԽ (attic base): Երկու կիսազանաձև բեկորների միջև սկոտով (տե՛ս) կամ հաժախ դարակիկով (տե՛ս) հունական սյունակարգի խարիսխ:

ԱՏԼԱՆՏ (ատլաս) (ֆր. atlant, հուն. atlas - հսկա, որը ըստ հունական դիցաբանության իր ուսերի վրա էր կրում երկինքը): Արձանասյուն, Հատկապես զերմանական բարոկկոյի ժարտարապետության մեջ սյուների, մույթերի փոխարեն տղամարդու մարմնի տեսքով հենարաններ (նկ. 36): Լոյնը՝ տելամոն (Հունաստան):

ԱՏՐԻՂԻՖՈՆ

ԱՏՐԻՂԻՖՈՆ (հուն. atriglyphon): Առանց տրիգլիֆոսների (տե՛ս) դորիական ծոփոր:

ԱՏՐԻՈՒՄ (ատրիոն) (լատ. atrium, հուն. athrion - տարածք բաց երկնքի տակ): 1. Հին էտրուսկական և հռոմեական տներում սյունազարդ ներքնաբակ (նկ. 37): 2. Վաղ քրիստոնեական բազիլիկների արևմտյան ժակատներին կից փակ բակ: 3. Հնդկահնդապետ որևէ կառույցի կից սյունազարդ ներքին բակ: Նույնը՝ քլուատր (Ֆրանսիա), կլոյստեր (Անգլիա), կվատրիպորտիկ (Հին Հոռմ նմ), պոսա (Ռուսաստան):

Նկ. 37. Ատրիոն

- ԴԻՍՊԼՈՒՎԻԱՏՈՒՄ (լատ. displuvium), որի դեպքում Ա. լանջերը նայում են դեպի փողոց:
- ԿՈՄՊԼՈՒՎԻՈՒՄ (լատ. compluvium), երբ Ա. լանջերը նայում են դեպի ներս:
- ԿՈՐԻՆՏԻՈՒՄ (լատ. corinthium): Նման է Ա. տետրաստիլումի (տե՛ս), սակայն ալվեյի ծոխ:
- ՏԵՍՏՈՒԴԻՆԱՏՈՒՄ (լատ. testudineum, testudine — կրիա), երբ ամբողջությամբ ծածկված է:
- ՏԵՏՐԱՍՏԻԼՈՒՄ (լատ. tetrastylum, tetra - չորս, հուն. stylos - սյուն, հենարան), երբ Ա. կողմերը հավասար են, և յուրաքանչյուր

ծածկալանջ հենվում է չորս սյուների վրա: Տե՛ս Ա. Կորինտիոն:

ԱՏՐԻՈՒՄԱՅԻՆ ՏՈՒՆ (atrium home): Ներքնաբակով տուն Էտրուրիայում, Հին Հոռմում:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ (պարս. atrushan, at(esh) - կրակ, rushan - վառ): Կրակապաշտների պաշտամունքային տեղ, մեխյան: Տե՛ս Ատեշկյահ նմ:

ԱՐԱ (լատ. ara): 1. Հռոմեական զոհասեղան: 2. Որևէ կառուցվածք, որը ծառայում է աստվածներին նվիրատվություն անելու համար:

ԱՐԱԿԻ (տաջ. araki): Պատի քիվի կազմում փորագրված տախտակե զուտի:

ԱՐԱԲԵՍԿԱ (ֆր. arabesque): Արաբանախշ: Մուսուլմանական ժարտարապետության մեջ երկրաչափական, բուսական մոտիվներով ոլորած և հարդարանքի տեսակ, զարդանախշ (նկ. 38):

Նկ. 38. Արաբեսկա

ԱՐԲՈՐԵՏՈՒՄ (լատ. arboretum, arbore - ծառ): Ծառերի ամեցման, ինչպես նաև դաստիարակչական ու զիտահետազոտական աշխատանքների համար մեծ չափերի այգի: Կազմակերպվում է աշխարհագրական, կանոնավոր և բնապահպանական սկզբունքով, ունի ժարտարապետական կառույցներ: Տե՛ս Դեղորարի:

ԱՐ ԴԵԿՈ (Art deco - դեկորատիվ արվեստ): Ըստ 1925 թ. Փարիզում կայացած արվեստների և արդյունաբերական արտադրանքի նմուշների ցուցահանդեսի անվանման, որը Ֆրանսիայում և Անգլիայում հայտնի է որպես ոճ: Որպես այդպիսին 1890-1910թթ. այն լայն տարածում գտավ ամբողջ Եվրոպայում: Ոճի հենքը դեկորատիվ միտումն է՝ վեր հանելով բուսական ծագում ունեցող կոր զծի հարդարանքային (Բեզիա, Ֆրանսիա) կամ երկրաչափական (Անգլիա, Գերմանիա, Եռտղանկյա) արժեքը, ավարտելով դրանք տարբեր սինտետիզայ, ալիքավոր և միշտ սիմետրիկ ձևերով:

ԱՐԴՀԱ-ՄԱՆԴԱՊԱ (հինդի ardhamandapa): Սրբատեղիին կից սյունազարդ սրահ կամ, ինչպես ժայռափոր սրբատեղիներում, զույգ սյուներով մանդապայի տարածքի կեսը, սրահ:

ԱՐԴՈՒԵՆ-ՄԱՆՍԱՐ (Hardouin-Mansart, Jules, 1646-1708): Ֆրանսիացի ժարտարապետ, որը կառուցել է վեհապանծ հանդիսավոր շենքեր: Փարիզում վերակառուցել է Վերսալի թագավորական պալատը (1678-89), Վանդոմի հրապարակը (1685-1701), Փարիզի Ինվալիդների տունը (1680-1706)՝ փարիզյան բարոկկոյի առավել հայտնի կառույցը, որը կրում է Հռոմի Սբ Պետրոս տաճարի ազդեցությունը:

ԱՐԵԱ (լատ. area - բաց տարածություն): 1. Հին հռոմեական քաղաքներում ընդարձակ բաց տարածություն, որը կառուցապատված չէր: Այն ծառայում էր մարզադեղների, ընդունելությունների ևն համար: 2. Հռոմեական տան, տաճարի և այլ կառույցի առաջ բաց տարածություն, բակ:

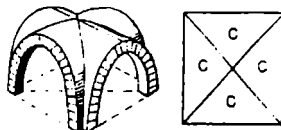
ԱՐԵՆ(Ա) (ֆր. arène, լատ. arena - ավազ): Ասպարեզ: Լույսը՝ խաղատեղ, մրցահրապարակ, ձիարշավարան, կրկես, ստադիոն (Հին Հայաստանում): 1. Հին հռոմեական ամֆիթատրոններում ավազապատ հարթակ, ծվածիոր կամ կլոր, ուր տեղի էր ունենում ներկայացումը: 2. Սպորտային մրցումների համար հարթակ: Լույսը՝ ոինգ:

ԱՐԵՆԱ ՎՈՄԻՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. arena vomitorium, vomire - հետ տալ, փսխել): Հին հռոմեական թատրոններում բեմ տանող դուռ:

ԱՐԵՈՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. areostylos, areo - նստր): Անտիկ տաճարի տիպ, որի սյուները դասավորված են մեկը մյուսի նկատմամբ ոչ պակաս, քան չորս տրամագծերի չափով հեռավորության վրա:

ԱՐԵՎԵԼԱԿԱՆԱՑՎԱԾ (ֆր. style orientalisant): Մ. թ. ա. XVIII դ. երկրորդ կեսին VII դ. հունական արվեստի զարգացման փուլ, որի գլխավոր յուրահատկությունը արևելյան նմուշների ու տեսակների յուրացումն է: Լշված ընդհանուր զարգացման դինամիկան իրականում հեռանում է արևելյան էությունից:

ԱՐԵՏ (ֆր. arête): Կող, անկյուն: Տե՛ս Կուտ դարեւտ (նկ. 39):

Նկ. 39. Արետ

ԱՐԹԻԿ

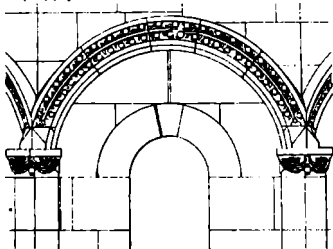
ԱՐԹԻԿ (Artik, Հայաստանում նույն անունը կրող քաղաքի անունից): Վարդագույն քարի հանք, որի արտադրանքը առավելապես օգտագործվում է արդի շինարարության մեջ:

ԱՐԻԵԼ (անգլ. oriel): Տե՛ս **Էրկեր** (Գերմանիա, Ռուսաստան), **Մեշրեբեյեհ** (արաբական երկրներ):

ԱՐԽԱԻԿ (արխաիզի) (archaic): Նույնը՝ անտիկուս (Հին Հունաստան, եգիպտոս նն), արկայկ (Ֆրանսիա):

ԱՐԽԵՅՈՆ (արխիվիում) (հուն. archeion, լատ. archivum): Հին Հունաստանում պետական արխիվների համար շենք: Տե՛ս **Տաբուլարիում**, **Մետրոոն**:

ԱՐԽԻՎՈՒՏ (հուն. archi - գլխավոր, լատ. volta - թաղ, ֆր. archivolt): Դռան, լուսամուտի վրա տրամատավորված կամ տարբեր մոտիվներով զարդարված կամարաղեղ (նկ. 40): Նույնը՝ արկականար, կամարաքիվ:

Նկ. 40. Արխիվոլտ

ԱՐԽԻՏԵԿՏՈՆԻԿԱ (հուն. architektonike - շինարար. արվեստ): **Ճարտարակերտություն**: Ֆունկցիոնալ, կառուցողական և

գեղարվեստական ու գեղագիտական պահանջներին համապատասխանող ստրուկտուրաների նախագծման և կառուցման արվեստ, ճարտարապետության մեջ հիմնական տարրը, որ պայմանավորում է գլխավոր և երկրորդական տարրերի ներդաշնակ հարաբերակցությունը: Նույնը՝ արխիտեկտյոր (Ֆրանսիա):

ԱՐԽԻՏԵԿՏՈՐ (հուն. architekton, լատ. architectus, ֆր. architect): **Ճարտարապետ**: Ճարտարապետության բնագավառի մասնագետ:

ԱՐԽԻՏԵԿՏՈՒՐԱ (արխիտեկտյոր) (լատ. architectura, architectonice, ֆր. architecture): **Ճարտարապետություն**: Գեղագիտական և ֆունկցիոնալ պահանջներին համապատասխանող շինությունների և համակառույցների նախագծման ու կառուցման արվեստ և գիտություն:

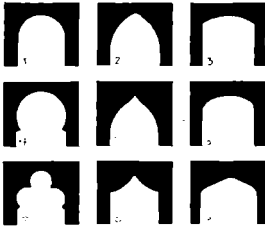
ԱՐԽԻՏՐԱՎ (հուն. archi - գլխավոր, լատ. trabs - հեծան, ֆր. architrave): **Զուլթաբ**: Զուլթարահեծան՝ անտաբլեմենտի ներքնամասը (լինում է հարթ կամ հորիզոնական մասնատված): Տե՛ս **Էպիստիլոս**:

ԱՐԽԻՏՐԱՎԱՅԻՆ ԾԱԾԿ (beam roof): Զուլթաբային ծածկ: Հեծանածածկ, հեծաններով ծածկ:

ԱՐԿ (պարս. ark): Միջինասիական ֆեռդալական քաղաքների միջնաբերդ, ամրոց, ցիտադել: Նույնը՝ դետինեց (Հին Ռուսիա), դիզ (Միջին Ասիա), կասրա (արաբական երկրներ), կրեմլ (Ռուսաստան), կրատոն (Ինդոնեզիա):

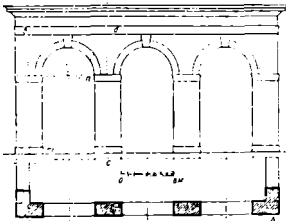
ԱՐԿԱ (ֆր. arc, լատ. arcus - նեղ, թաղ, կամար): **Կամար**: Պատի մեջ կամ երկու հեծանների միջև կորածն ծածկ, կամար (նկ. 41):

ԱՐԿ - ԲՈՒՏԱՆ

Նկ. 41. Արկա

ԱՐԿԱՂ(Ա) (ֆր. arcade): Կամարակապ պուրների, մույթերի շարք: Ձևով և չափով իրար նման կամարների շարք: Կամարաշար, կամարաշարք (միահյուսված, սյունակարգային, լոջիա-կամարաշար, ժաներիզավոր) (Նկ. 42):

Նկ. 42. Արկադա

ԱՐԿԱ ԿՈՒՍՏՈՂԻԱԼԵ (լատ. arca custodiale, custos - բանտի վերակացու): Բանտի շենք Հին Հռոմում:

ԱՐԿ Ա ԵՎԱՆ (ֆր. arc à cheval, arc - կամար, cheval - ձի): Պայտած կամար:

ԱՐԿ ԱՆ ԲԵՐՍՈՆ (ֆր. arc en berceau, լատ. bercium - օրորան): Կիսակլոր կա-

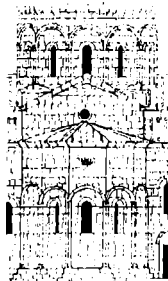
մար: Տե՛ս Կամար:

ԱՐԿ ԱՆ ՊԼԵՆ ՍԵՆՏՐ (ֆր. arc en plein cintre, plein - լրիվ, ամբողջ, cintre - կենտրոն): Կիսակլոր կամար: Տե՛ս Արկան բերսոն:

ԱՐԿ ԱՆ ՍԱՅԻ (ֆր. arc en saillie, saillir, լատ. salire - դուրս բերել): Որմնակամար: Տե՛ս Արկ-դուրբլ:

ԱՐԿ ԱՆ ՕԺԻՎ (ֆր. arc en ogive): Սլաքած կամար:

ԱՐԿԱՏՈՒՐԱ (լատ. arcatura): Կեղծ զարդակամարաշար: Հարթ պատի վրա կամարաշար (Նկ. 43): Նույնը՝ խոլ կամարաշար:

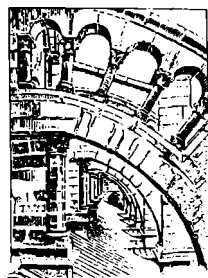
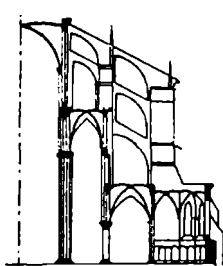

Նկ. 43. Արկատուրա

ԱՐԿ ԲՐԻԶԵ (ֆր. arc brisé, briser - կոտրել): Սլաքած կամար: Տե՛ս Կամար:

ԱՐԿ - ԲՈՒՏԱՆ (ֆր. arc-boutant, arc - կամար, buter - հենող): Հենակամար: Գոթական տաճարի գլխավոր նավի պատի կամարի սեգմենտի տեսքով հենապատ (Նկ. 44): Նույնը՝ կեռիկ (Հայաստան):

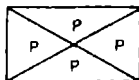
ԱՐԿ ԳՈԹԻԿ

Նկ. 44. Արկ-բուտան

ԱՐԿ ԳՈԹԻԿ (ֆր. arc gothique, հուն. gothikos): Սլաքածն կամար: Տե՛ս Կամար: Տե՛ս Արկ բրիգե, Արկ ան օֆիվ:

ԱՐԿ ԴԵ ԿԼՈԱՍՐ (ֆր. arc de cloître, cloître, լատ. claustrum - վանք): Վանքային կամար (թաղ) (Նկ. 45):

Նկ. 45. Արկ դե կլոատր

ԱՐԿ-ԴՈՒԲԼՈ (ֆր. arc-doubleau): Որմնա-կամար: Սյուների կամ պատերի վրա հենվող թաղերը պահող կամար: Նույնը՝ արկ ան սայի:

ԱՐԿԵՐԻԱ (իտ. archeria): Միջնադարյան ամրոցի պատի մեջ նեղ կամարակալ բացվածք: Տե՛ս Ամբրազյուր:

ԱՐԿՈՍՈՒԼԻՈՒՄ (լատ. arcossolium, arcus - կամար, solium - դագաղ): Հին հռոմեա-կան կատակոմբներում որմնակամարնե-րով զարդարված թաղածածկ դամբա-

րան:

ԱՐԿՈՒԱՏԻՈ (լատ. arcuatio): Հին Հռո-մում որևէ կառուցվածքի՝ ջրատարի, կա-մրջի ևն հիմնական կամարային կոնս-տրուկցիան:

ԱՐԿՈՒՍ ԵՎԼԵՍՍԻԵ (լատ. arcus ec- clessiae): Եկեղեցու գլխավոր խորանի կամար:

- **ՊՐԵՍԲԻՏԵՐԻ** (a. presbyteri): Տե՛ս Արկուս Եկլեսիե:

- **ՏՈՐԱԼԻՍ** (a. toralis - ծածկոց): Եկեղե-ցում աղոթասրահը երգչախմբի հարթա-կից անջատող ցածր, հարդարված պատ:

ԱՐԿ ՈՒՏՐԱՍՍԵ (ֆր. arc outrepassé, arc - կամար, outrepasser - չափը անց-կացնել): Տե՛ս Պայտածն կամար:

ԱՐԿ ՖՈՐՄԵՐԵ (ֆր. arc formeret): Գոթա-կան տաժարի պատին կից թաղի որմնա-կամար: Նույնը՝ ֆորմրե:

ԱՐԿԵՍԱԳՈՐԵԱԿԱՆ ՈՃ (Craftsman style, craftsman - արհեստավոր): 1900 թ. սկզբներին առավել տարածված տան ոճ:

ԱՅՏԵԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՁԱՆԻ ՏՈՒՆ (ռուս. дом статуи): Կառուցվում էր կանգնած կամ նստած Բուդդայի մոնումենտալ արձանի համար: Այսպիսի կառույցի տեսակը հայտնի է ինչպես Ցելլոնում, այնպես էլ Ասիայի հարավ-արևելքում և կապված է վաղ բուդդայական հնդկական ավանդությունների հետ:

ԱՐ ՆՈՒՎՈ (ֆր. Art Nouveau - նոր արվեստ): XIX դ. վերջին և XX դ. սկզբին Ֆրանսիայում, Անգլիայում, Բելգիայում և ԱՄՆ-ում ժարտարապետության մեջ և կիրառական արվեստում ղեկորատիվ ոճ, որին բնորոշ են օրգանական և դինամիկ ձևերը, կորագիծ սափող գծերը, կորած լուսամուտները (նկ. 46): Կերպարվեստում «մոդեռն» -ի նախակարապետը, ժխտելով ակադեմիզմի կանոնները, ձգտում էր նոր ձևերով ու հնարներով արտահայտել դարաշրջանի հոգևոր բովանդակությունը: Տե՛ս **Յուզենդստիլ**, **Սեցեսսիոն**:

Նկ. 46. Ար նուվո

ԱՐԴԻՏԱ-ՀԱՐԱ (հինդի arpita-hara): Վիմանայի դարսատափի (տերրասայի) յուրաքանչյուր կողմի վրա տաճարների մանրակերտների գոտի:

ԱՐՁԱՄԱԳԻԼ (acanthus): Ատամնաձև եզրերով արևադարձային բույս: Տե՛ս **Ականթ**:

ԱՐՍԵՆԱԼԵ (իտ. arsenale): *Զինանոց*: Ձեռք և զինամթերք պահելու, վերանորոգելու համար տեղ, զինապահեստ:

ԱՐՍՈ (ֆր. arceau, լատ. arcellus): 1. Թաղի կորություն: 2. Փոքր թաղ:

ԱՐՏԵՄԻՍԻՈՆ (հուն. Artemision, հունական պանթեոնի որսորդության աստվածուհու՝ Արտեմիսի անունից): Էֆես քաղաքի Արտեմիս աստվածուհու անունը կրող տաճարի անվանումը:

ԱՐՏԵՍՈՆԱԴԱ (իսպ. artesonada): XV դ. մավրիտանական ժարտարապետության մեջ (Իսպանիա) լայն տարածում գտած քառակուսի կամ բազմանկյուն ձևի կետևներով (տե՛ս) առաստաղ:

ԱՐԿԵՍԵՆԵՐԻ ՍԻՆԹԵԶԻՍ (arts synthesis): Տարբեր արվեստների կամ արվեստի տարբեր տեսակների օրգանական ներդաշնակություն (միասնություն, համադրություն), որը գեղագիտորեն կազմակերպում է մարդու կենցաղը, նյութական և հոգևոր միջավայրը:

ԱՐՑԵԼԼԱ (լատ. arcella): Հին հռոմեական տան մեջ պանդի ժաշակելու սենյակ:

ԱՐՑՈՒՆԸԱԹԱՓ (անգլ. chip-stone): Հարմարեցված առաջակարկառ կամ քիվ՝ շենքի պատերը տանիքից հստիկ ջրերից պաշտպանելու համար: Նույնը՝ լարմին (Ֆրանսիա), սլեյքիկ (Ռուսաստան):

ԱՐՔԱԿԱՄԱՐ: Տե՛ս **Արխիվոլո**:

ԱՅՏԵԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Aztec architecture): Ժարտարապետություն, որն առաջացավ XII դ. տոլտեկյան խիստ ժարտարապետությունից: Ացտեկյան ժարտարապետությանը բնորոշ բուր-

ԱՌՒԳՈՒՏԵՌՈՒՄ

գերի վրա լինում են, սովորաբար աստվածներին նվիրված, երկու տաճար, զուգահեռ երկու աստիճանները տանում են դեպի ընդհանուր հարթակ, որտեղ տեղադրված են տաճարները:

ԱՌՒԳՈՒՏԵՌՈՒՄ (Augusteum, հռոմեացի կայսեր անունից): Օգոստինոս կայսրին նվիրված կառույց՝ հրապարակ, տաճար են:

ԱՌՒԴԻՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. auditorium, audi - լսել): *Լսարան*: 1. Վաղ եկեղեցիներում աղոթասրահ: 2. Լսարան, հանդիսասրահ: Լույնը՝ աուլի:

ԱՌՒԼ (թուրք. aul): Նախկինում քոչվոր, ներկայումս մստակյաց կյանք վարող Միջին Ասիայի թուրքմենների և այլ ժողովուրդների, ինչպես և դազախական ցեղերի համար բնակատեղի:

ԱՌՒԼԱ ՌԵՋԻԱ (լատ. aula regia, aula - դահլիճ, սրահ, regia, rex ~ թագավոր): Թագավորական սրահ, ընդունարան:

ԱՌՒԼԵՌՈՒՄ (լատ. auleum): Փոքր եկեղեցի, մատուռ:

ԱՌՒԼԻ (աուլա) (հուն. auli - բակ):

1. Հունական տան բակ: Տե՛ս Ատրիում:

2. Հանդիսասրահ: Տե՛ս Աուդիտորիում:

ԱՌՒԼԻՈՍ (հուն. aulios): Խրճիթ, քարայր:

ԱՌՐԻԿԱԼԱՐ (ՈՃ) (Auricular (style), լատ. auricula - ականջ, կոնք(խ)): Առաջացել է XVI-XVII դդ. Գերմանիայում և Հոլանդիայում, բնորոշվում է սվադի և խժանկարի լայն օգտագործումով:

ԱՓՍԵԱՁԵՎ ԾԱԾԿ (saucer roof): Բյուզանդական ճարտարապետության մեջ զմբեթավոր թմրուկի ծածկի տեսակ:

Բ

ԲԱԲԻՆԵՑ (ուկր. babinets, baba - կին): Կանանց հատկացված տեղ ուկրաինական եկեղեցիներում: Նույնը՝ գինեկեյոն (Հունաստան):

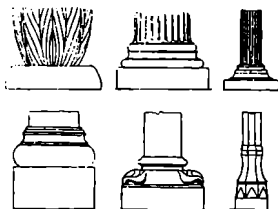
ԲԱԲԵԼՈՆԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Babylonian architecture): Բ. ժարտարապետությունը (մ. թ. ա. 2000-1600 թթ.) բնորոշվեց չթրծված աղյուսե կոնստրուկցիաներով. պատերն ունեին որմնասյուներ, միաժամանակ երեսպատվում էին թրծված և ցնարակված աղյուսներով: Սենյակները նեղ էին, հարթ փայտյա և թրծված ծածկերով:

ԲԱԳԱԼ (տաջ. bagal): Գմբեթառակ կառուցվածք: Նույնը՝ առագաստ (Հայաստան):

ԲԱԳԵՏ (ֆր. baguette): *Բոլորածող*: Պարզ տրամատով փայտյա բարակ ծող: Նույնը՝ մույուր (Ֆրանսիա):

ԲԱԴԳԻՐ (պարս. badgir - քամիների աշտարակ): Ժողովրդական տան զովացուցիչ աշտարակ Պարսկաստանի Ցազղ քաղաքում, որի շնորհիվ ամառային տապի ժամանակ նրա միջի սառը օդը մղվում է սենյակները:

ԲԱԶ(Ա) (ֆր. base, հուն. basis): *Հիմնախորիսխ*: Նույնը՝ պեդեստալ, պատվանդան, պոստամենտ, ստեղծողաբան, կրեպիլա, պատմիս, պիտիա, սկաբելում, սուրտրակցիա (նկ. 47): Նույնը՝ ադիխտահան (Հնդկաստան): Տե՛ս Ատտիկյան խորիսխ:

Նկ. 47. Բազա

ԲԱԶԻԼԻԿ (ֆր. basilique, լատ. basilica, հուն. basilike - թագավորական շքամուտք): Սյունաշարերով (մույթաշարերով) նավի և թևերի բաժանված և մի ծայրում աբսիդով ձգված ուղղանկյուն հատակագծով հռոմեական հասարակական պետական շենք, որի օրինակով միջին դարերում կառուցված եկեղեցիները դասակարգվեցին բազիլիկատիպ կառույցներին (նկ. 48):

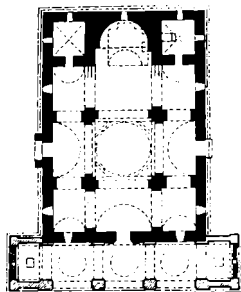
Նկ. 48. Բազիլիկ

- ԱՆՇԱՆԿ (without roof), որի նավը ծածկ չունի:

- ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ (eastern) բնորոշվում է երկանց տանիքի տակ գտնվող նավի և թևերի տեսքով:

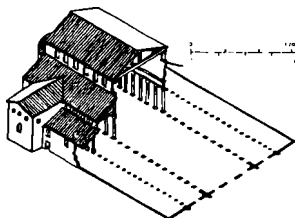
ԲԱԶԻԼԻԿԱՅԻՆ ԿՏՐՎԱԾԸ

ԳՍԲԵԹԱՎՈՐ (domed): Թաղածածկ նավով, թներով և սյունասրահներով, քառակուսի կամ կարճ ուղղանկյուն հատակագծով եկեղեցու տիպ. գմբեթը պատկույմ է նավի կենտրոնական մասը (Նկ. 49):

Նկ. 49. Բազիլիկ գմբեթավոր

ՀԵԼԼԵՆԻՍՏԱԿԱՆ (hellenic), երբ նավը բարձր է և ունի ինքնուրույն երկայնց տանիք և միալանց ցածր թներ: Նույնը՝ բազիլիկային կտրվածք (Նկ. 50):

Նկ. 50. Բազիլիկ հելլենիստական

ԲԱԶԻԼԻԿԱՅԻՆ ԿՏՐՎԱԾԸ (basilica section): Տե՛ս Բազիլիկ հելլենիստական:

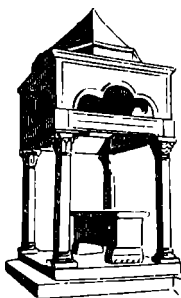
ԲԱԺԵՆՈՎ (Bajenov, Vasili, 1737-1799):

Ռուս ճարտարապետ, ռուսական կլասիցիզմի հիմնադիրներից: Նրան է պատկանում Մոսկվայի Կրեմլի վերակառուցման նախագիծը, որի հիմքը դրվեց 1773թ. և մնաց անավարտ: 1775-1785 թթ. Բաժենովը նախագծել է Ցարիցինոյի պալատական համալիրը, Միխայլովսկի դղյակը Սանկտ Պետերբուրգում (1797-1800, կառուցել է Վ. Բրեննը): Նրան է պատկանում Մոսկվայի Պաշկովի տունը նև: Բ. կառույցները բնորոշվում են մտահղացման բազմակերպությամբ, հորինվածքի համարձակությամբ, հին ռուսական և համաշխարհային դասական ճարտարապետական ավանդույթների ստեղծագործական օգտագործմամբ:

ԲԱԼԱԽԱՆԱ (պարս. balakhana, bala - վերին, khan - տուն): Վերնատուն, որտեղ ընդունվում էին հարգարժան հյուրերը:

ԲԱԼԱՆԵՅՈՆ (հուն. balaneion): Հին հուսական հասարակական բաղնիք:

ԲԱԼՂԱՔԻՆ (բաղդախին) (ֆր. bald-aquin): Ամպիոպանի: Սովորաբար չորս

Նկ. 51. Բաղաքին

սյուների վրա վեղարով փայտե կամ մարմարե կառուցվածք եկեղեցու խորանի սեղանի, գահի կամ դամբարանի վրա, (նկ. 51): Նույնը՝ կիվորի, սենի (Ռուսաստան), պերիստերիոն (Հունաստան), չախար տազ (Պարսկաստան):

ԲԱԼԵՅ (ինգլ. balei): Հասարակական շենք կամ ժողովարան Ինդոնեզիայում:

ԲԱԼԵՏՏՐԻԵՐԱ (իտ. balestrieria, bal-estra - քար արծակող զործիք, սարք): Միջնադարյան ամրոցի պատի մեջ խաչաձև նեղ բացվածք: Նույնը՝ ամրագուր (Ֆրանսիա):

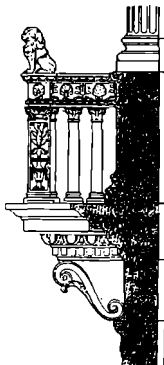
ԲԱԼԻՈՒՄ (լատ. balium): Միջնադարյան ամրոցի բալ:

ԲԱԼԿՈՆ (ֆր. balcon): Պատշգամբ: Ենթի ծակատին կից, երեք կողմերից փայտե կամ մետաղե ժողովրդ կամ պատով պարփակված և պահունակների (կամ ոչ) վրա հենվող բաց հարթակ (նկ. 52): Թատրոնում հանդիսասրահի նախավերջին հարկը: Տե՛ս Գալլերի:

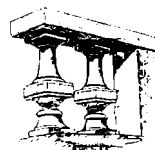
ԲԱԼԿՈՆԵՏ (իտ. balcone, ֆր. balconet - շքապատշգամբ): Կեղծ պատշգամբ շենքի ծակատի լուսամուտին կամ դռանը կից (նկ. 53): Բարձիկային պատշգամբ:

ԲԱԼԽԻ (փուշթու baikhi): Ուղղանկյուն հիմքի վրա թաղային կոնստրուկցիայի տեսակ, որի շարվածքը իրականացվում է չորս անկյունների թեք հատվածներով: Բ. հայտնի է միջնադարյան արևելքում:

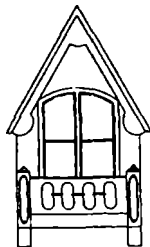
ԲԱԼՅԱՍԻՆԱ (ռուս. балюстрада): Բազրիքաձուղ: Զարդաձուղ: Սովորաբար աստիճանավանդակի, ցանկապատի, պատշգամբի բազրիքը պահող կլոր կտրված

Նկ. 52. Բալկոն

Նկ. 54. Բալյասինա

Նկ. 53. Բալկոնետ

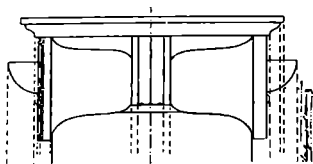
քով փայտե, մարմարե կամ ձևավոր ծողեր (նկ. 54): Նույնը՝ բալյուստր, պուլվինուս:

ԲԱԼՅՈՒՍՏ (ֆր. balustre): Հոնիական խոյակի կողմնային զանցները (նկ. 55): Տե՛ս Բալյասինա նև:

ԲԱԼՅՈՒՍՏՐԱԴԱ (ֆր. balustrade): Զաղաշար (նկ. 56): Տե՛ս Պերի:

ԲԱԼԵՆԱՐԻՈՒՄ (ԲԱԼՅՆԵՐՈՒՄ) (լատ. balnearium, balneum, balneare - լողալ, հուն. balaneion): Անճնական օգտագործման համար պարզագույն բաղնիք Հին Հունաստանում և Հռոմում:

ԲԱՆԵՊԻԼՇԱՌԻՉ

Նկ. 55. Բալյուստր

ԲԱՆԵՊԻԼՇԱՌԻՉ (գերմ. Ballspielhaus, Ball - գնդակ, Spiel - խաղ, Haus - տուն, կառույց): Այգիներում գնդակ խաղալու համար հատուկ շենք XVI դ. Անգլիայում, Ֆրանսիայում:

ԲԱՆՏԵՌԻՍ (լատ. balteus - գոտի): 1. Հռոմեական խոյակի կողային ծակատի բազրիքածաղի վրա ժապավեն: 2. Հին հռոմեական թատրոնում և ամֆիթատրոնում հանդիսարանի վերին և ներքին բաժանումները կապող անկյուններից մեկը:

ԲԱ-ՎՈՏԵ (ֆր. bas-côté, bas - ներքև, côté - կողք): Եկեղեցու նավի երկու կողերի ցածրադիր թևերը:

ԲԱՂՂՈՂԻ (տաջ. baghdodi): Տե՛ս Փռազրում Միջին Ասիայում:

ԲԱՅԿԵՐԿ (գերմ. Beiwerk, bei - կից, Werk - ստեղծագործություն): Կցակառույց:

ԲԱՅՏ (բեյտ) (թուրք. bayt, beyt): 1. Մուսուլմանական բնակելի տուն: 2. Վաղ մուսուլմանական պալատում բնակելի հարկաբաժին:

ԲԱՆԿԵՏ(ԿԱ) (ֆր. banquette, banc - (ղպրոցի) նստարան): 1. Առանց թիկնակի նստարան, աթոռ: 2. Մարդու մեջքի բարձ-

Նկ. 56. Բալյուստրաղա

րությամբ ցանկապատ: 3. Կամրջի վրա նեղ մույթ:

«**ԲԱՆՅԱ**» (ուկր. bania - թմրուկ): Ուկրաինական եկեղեցիների՝ սովորաբար ներքևից վերև բաց վեղարով թմբուկ: Նույնը՝ բարաբան (Ռուսաստան), տրոմել (Գերմանիա):

ԲԱՆՅԱՆԻ ՍԱԽԼԻ (վրաց. baniani sakhl): Վրացական քաղաքային բնակելի տան հիմնական տիպերից մեկը:

ԲԱՆՅՈ(Ա) (իտ. bagno - բաղնիք, լողարան): 1. Բաղնիք: 2. Թուրքական բանո:

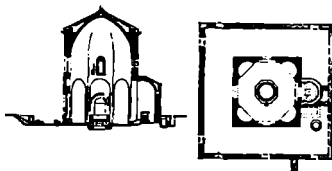
ԲԱՆՏԻԿԱ (bantika): Աղյուսագարդ: Փոքր աղյուսիկներով զարդանախշ միջինասիական ժարտարապետության մեջ:

ԲԱՌ-ՂԱ (չին. bao-da - զանձերի աշտարակ): Հնդկական ստուպայի չինական անվանումը: Տե՛ս Ստուպա:

ԲԱՂՏԻՍՏԵՐԻՈՆ (հուն. baptisterion - բաղնիք, ջրում սուզել): Սկրտարան:

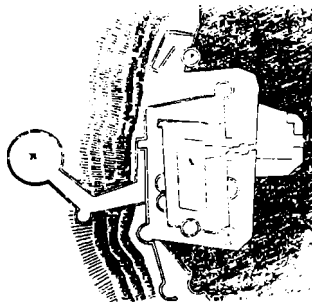
1. Եկեղեցու արևմտյան կողմին կից կամ առանձին, կլոր կամ բազմանկյուն զմբեթավոր կառույց (Նկ. 57): 2. Հայկական եկեղեցու հյուսիսարևելյան կողմում, հյուսիսային պատի կամ արևիդի մեջ մկրտելու համար տարողությունով խորշ: Նույնը՝ կուպել, կրեշչալնյա (Ռուսաստան):

ԲԱՌԲԱԿԱՆ (ֆր. barbacane, արաբ. barbak-kaneh): 1. Ամրոցի դարպասին կից կամ նրա կողքը մեկուսացված զանաձև հրակ-

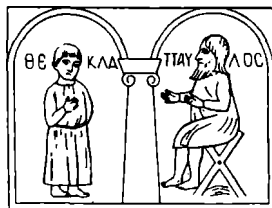
Նկ. 57. Բապտիստերիոն

նատներով աշտարակ: 2. Դարատափից ջրերը հեռացնելու համար ակոս (Նկ. 58):

Նկ. 58. Բաոբական

ԲԱՌԵԼԻԵՖ (ֆր. bas-relief, ցածր ռելիեֆ, ուտոցիկություն): Հարթաքանդակ: Բարձրաքանդակ: Պատի կամ ինչ-որ հարթության վրա քանդակակերտման ձևերից մեկը, որի կոմպոզիցիայի տարրերը դուրս են գալիս հարթությունից ոչ ավել, քան տարրի կես չափով (Նկ. 59): Տե՛ս Գոռելիեֆ:

Նկ. 59. Բառելիեֆ

ԲԱՍԵՅՆ (ֆր. bassin, լատ. baccinum, հուն. bachinon): Զրավազան: Ավազան: Զրի կամ այլ հեղուկի տարողություն - արհեստական ջրավազան, ավազան, լողավազան: Այգեպուրակային արվեստի կոմպոզիցիայում ժարտարապետական կարևորագույն տարր (Պետրոզվորեցի, Վերսալի բ. սն):

ԲԱՍՍ-ԿՈՒՐ (ֆր. basse-cour, bas - ցածր, տեղ): Ֆրանսիական ամրոցի ներքին տարածքը (քակ), որտեղ գտնվում էին նրա սպասարկող շինությունները՝ ծխանոց, պահեստներ և, մինչև իսկ, մատուռ:

ԲԱՍՏԱՐԴ (ֆր. bastarde): 1. Բացվածք, որի միջոցով բնական կամ արհեստական

ԲԱՍՏԻԼ

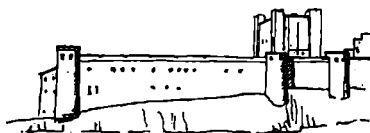
լուսավորությունը թափանցում է անմիջական լույս ստացող սենյակ, տարածք:
2. Մեծ սրահ: 3. Արևմուտքում վեհապատկան անձի (թագավորի, դքսի ևն) ապօրինի զավակը:

ԲԱՍՏԻԼ (բաստեյա) (ֆր. bastille):

1. Ամրացված դղյակ: 2. 1789 թ. ֆրանսիական ժողովրդի կողմից քանդված փարիզյան բանտը: 3. Ամրոց կամ դղյակ: 4. Զաղաքային ամրոցի աշտարակ կամ պատվար:

ԲԱՍՏԻՈՆ (ֆր. bastion, իտ. bastione, bastire - կառուցել):

Ամրապատվար: 1. Հընգանկյուն, ուղղանկյուն կամ կլոր ռազմական պաշտպանողական կառույց, ամրություն, որոնց երևան գալը կապվում է իտալական Վերածննդի շրջանում հրազենի տարածման հետ: 2. Լայն առումով՝ ամրոցի հիմնական պատերին կից աշտարակ (նկ. 60):

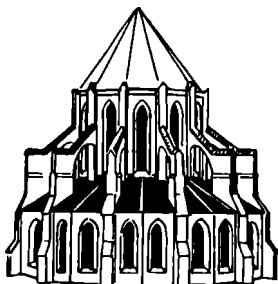
Նկ. 60. Բաստիոն

ԲԱՎԻՂ (լաբիրինթ) (հուն. labyrinth):

Լաբիրինթոս: 1. Բազմաթիվ խժժված միջանցքներով բարդ կառույց: 2. Միջնադարյան տաճարներում տարբեր չափերի և ձևերի մանրատախտակներից հատակ:

ԲԱՏՄԻՍ (հուն. batmis): Տե՛ս Պյեդեստալ:

ԲԱՏՐԵՍ (անգլ. buttress): Պատի կայունությունը մեծացնող մույթանման ելուստ (նկ. 61): Տե՛ս Կոնտրֆորս, Հեմապատ:

Նկ. 61. Բատրես

ԲԱՏՐՈՆ (հուն. batron): Տե՛ս Բազ(ա) ևն:

ԲԱՏՈՒԼԱ (իտ. battula): Խժանկարային հատակ:

ԲԱՐԱԲԱՆ (ռուս. барабан): Թմբուկ: Նույնը՝ «Բանյա» (Ուկրաինա), տամբուր (Ֆրանսիա, Ռուսաստան) ևն:

ԲԱՐԱԺ (ֆր. barrage): Տե՛ս Ամբարտակ:

ԲԱՐԱՆՂԱ (փուլթու baranda): Աֆղանա-

ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

կան ժողովրդական տան պատշգամբ:

ԲԱՐԱՎՈՐ (lintel, ֆր. linteau): Վերնասեն: Դրանով: Դռան, լուսամուտի վրա, պատի շարվածքի մեջ հեծան: Նույնը՝ լինտո (Ֆրանսիա), պլատ-բանդ (Ֆրանսիա), պերեմիչկա (Ռուսաստան):

ԲԱՐԱՔ (ֆր. baraque): Հեղափոխական-կապիտալ թաղամասենյակ բնակելի տուն զինվորների, բանվորների համար, սովորաբար միահարկ:

ԲԱՐԲԵՏ (ֆր. barbette, լատ. barba - մորուք): Փոքր հողաբլուր բաստիոնի (տե՛ս) անկյունում, որի վրա տեղավորում էին թնդանոթը:

ԲԱՐԴ ԽՈՅԱԿ (composite capital): Հռոմեական խոյակ, որը բնորոշվում է հունական և կորնթական սյունակարգերի խոյակների վոլյուտաների (խոյազարդերի)

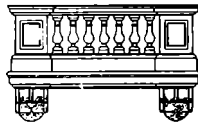

Նկ. 62. Բարդ խոյակ

(տե՛ս) և արջամագիլի (ականթի) տերևներով փաթաթված զամբյուղածն բնի միակցությամբ (Նկ. 62):

ԲԱՐԻԿԱԴ (ֆր. barricade): Մարդկանց և երթևեկության շարժումն արգելակող ժամանակավոր պարզ կառուցվածք:

ԲԱՐՁԱԿ (cantilever): Զիվը, շքապատշգամբը, սյունը, արձանը են պահելու համար պատից կամ մույթից դուրս թերված քար, հեծանի ծայր են (Նկ. 63): Նույնը՝ կոնսոլ, կորբո (Ֆրանսիա), կորբել (Անգլիա), կրոնշտեյն (Ռուսաստան), պոտիկա (Հնդկաստան):

Նկ. 63. Բարձակ

ԲԱՐՁԱՐԱՔԱՆԴԱԿ (high-relief): Տե՛ս Բա-ռելիեֆ, Գո-ռելիեֆ:

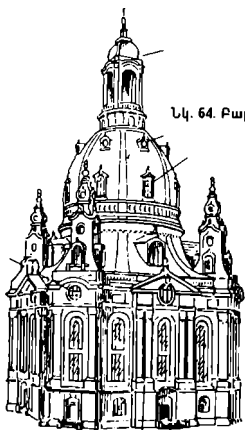
ԲԱՐՁՐ ՎԻԿՏՈՐՅԱՆ ԳՈԹԻԿԱ (High Victorian Gothic): Այս ոճը բնորոշվում է կերպարի բարդությամբ, հաճախ օգտագործվում են մեծ և փոքր անկյունային աշտարակներ (տե՛ս Տուրետ), աղյուսի և քարի ֆակտուրան ու գույնը, հատկապես որպես հորիզոնական գոտիներ և վուսուարներ (տե՛ս):

ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (High-tech architecture): Զարտարապետական ոճ, որը մեխանիկական և էլեկտրական ծառայությունները և այլ ստրուկտուրալ տարրերը ոչ միայն արտահայտում է տարբեր գույներով, որոնց

ԲԱՐՈԿԿՈ

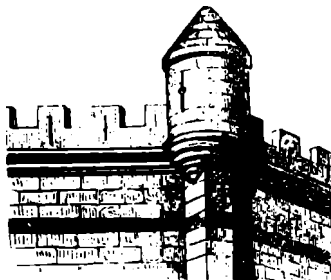
անհրաժեշտ են ցույց տալու նրանց համապատասխան ֆունկցիաները, այլև շեշտում է շենքի մեխանիկական կերպարը:

ԲԱՐՈԿԿՈ (baroque - տարօրինակ, արտաոգ): XVII-XVIII դդ. եվրոպական արվեստում և ժարտարապետության մեջ գերիշխող ոճ, կազմավորվել է Իտալիայում, դասական ձևերի մեկնաբանմամբ: Հիմնադիրներն են Լ. Բերնինին և Ֆ. Բորրոմինին: Ոճին բնորոշ է օվալ տարածությունների, կորագիծ մակերեսների, հարուստ հարդարանքի, քանդակի և գույնի օգտագործումը (նկ. 64):

Նկ. 64. Բարոկկո

ԲԱՐՏԻԶԱՆ (ֆր. bartizan): Կախովի փոքր աշտարակ ամրոցի դարպասի կամ նրա աշտարակների վրա (նկ. 65):

Նկ. 65. Բարտիզան

ԲԱՐՐԱԿՈՍ (իսպ. barracos): Գյուղական տան տիպ Իսպանիայում:

«**ԲԱՈՒՆԱՈՒԶ**» (Bauhaus, 1919 թ. Գերմանիայում (Վայմարում) ժարտարապետ Վալտեր Գրոպիուսի (1883-1969) (տե՛ս) հիմնադրած ժարտարապետական և շինարարական ուսումնական հաստատության անունից): Ըստ ֆրանսիացի ժարտարապետության տեսաբան Միշել Սիֆորիի Բ. եղել է կոնստրուկցիայի և կիրառական արվեստների նոր ոճերի մշակման (նորագույն տեխնիկային համապատասխան) համալսարան, որի գաղափարները զգալի ներգործություն ունեցան ողջ աշխարհում:

ԲԱՈՒՄՍՏԻԼ (գերմ. Baumstil, Baum - ծառ): XV-XVI դդ. երկրորդ կեսին Գերմանիայի փայտյա ժարտարապետությունում զարդանախշային ոճ՝ ծառաձյուղերի նմանողությամբ զարդամոտիվներ:

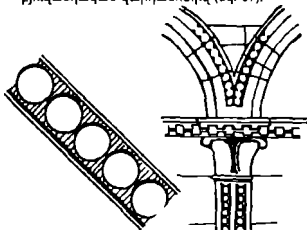
ԲԵԳԵԼԻ (վրաց. begheili): Վրացական ժողովրդական տանը կից թեթև տնտեսական կառույց սյուների վրա:

ԲԵԳՈՒՆԵՑ (ռու. бегунец, бегать - վազել): Ձարդանախշային, զիզգազան գոտկատիպ աղյուսաշար (նկ. 66):

Նկ. 66. Բեգունեց

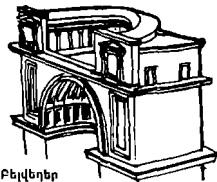
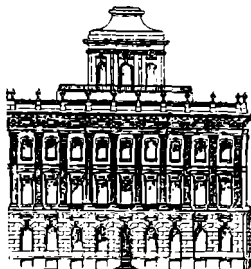
ԲԵԶԱՆՏԵՆ (ֆր. byzantin, բյուզանդական, բյուզանդացի): Սկավառակաշարը ունեցող բյուզանդական զարդամոտիվ (նկ. 67):

Նկ. 67. Բեզանտեն

ԲԵԼԵՏԱԺ (ֆր. belléage - գեղեցիկ հարկ): **Գեղահարկ:** 1. Պալատի, մենատան սովորաբար բնակելի երկրորդ հարկ: Տե՛ս Պիանո նոթիլե: 2. Թատերապատշգամբի առաջին շարք:

ԲԵԼՎԵՐԵՐ (ֆր. belvedere, լատ. vedere - տեսնել, տեսարան, իտ. belvedere, belo - գեղեցիկ, vedere - տեսարան): Արևմտյ. 1. Վենետիկյան տների վերին բաց հարկը: 2. Ենթի վրա դարձադրված, որտեղից բացվում է գեղեցիկ տեսարան (նկ. 68): 3. Երջակա գեղանկարչական միջավայրում գտնվող մի քանի պալատական կառույցների ընդհանուր անվանումը (Վատիկան, Վիեննա, Վարշավա, Լվով են): Տե՛ս Գազերո:

Նկ. 68. Բելվերեր

ԲԵՄ (stage, հուն. bema - հարթակ): Լախարսիդ: Թատերական ներկայացումների համար բեմահարթակ:

ԲԵՄԱ (հուն. bema): Եկեղեցու զմբեթատակ տարածություն և արսիդի միջև լուսնուցի մաս՝ տարածություն: Տե՛ս Վիմա:

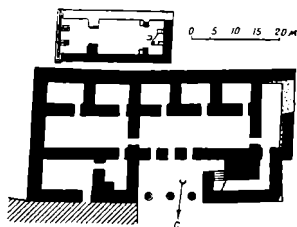
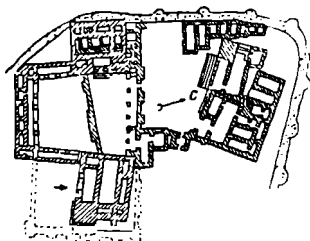
ԲԵՄԱՏԻՍ (հուն. bematis): Տե՛ս Ավանդատուն են:

ԲԵՅԼԻ (անգլ. bailey): Ամրոցի բակ:

ԲԵՅՏ-ՀԻԼԱՆԻ (Beit-Hilani): Միջագետքի և Հին Հունաստանի ծարտարապետությունում երկու ուղղանկյուն երուստների միջև ընդլայնական սեղաված 1-3 և ավել

ԲԵՆԻՏԻԵ

(ի սյունաշարով շենք, տաճարի տիպ (նկ. 69):

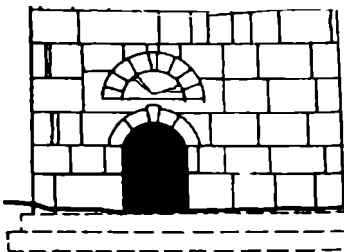
Նկ. 69. Բենյտ-հիլանի

ԲԵՆԻՏԻԵ (ֆր. benitier, լատ. benedicere - օրհնել): Սովորաբար եկեղեցու արևմտյան մուտքին կից ջրավազան:

ԲԵՆՅՈՒՐ (բենուար) (ֆր. baignoire): *Գեղօթյալ*. Թատերահարկի առաջին շարքի բարձրությամբ կամ մի փոքր բարձր օթյալ:

ԲԵՋԻՍԱՆ (ալբ. bezi): Տե՛ս **Բազ(ա)** նն:

ԲԵՈՒԱԹԱՓՈՂ ԿԱՍԱՐ (discharging arch relieving arch, safety arch): Դրան կամ լուսամուտի վրա պատի բերդ պահող սեղանատան կամ խուլ կամար (նկ. 70):

Նկ. 70. Բեննաթափող կամար

ԲԵՍԵԴԿԱ (ռուս. беседка, беседовать - զրուցել): Այգեպուրականյին կառույց, հանգստյան տաղավար: Տե՛ս **Ստիբադիում**:

ԲԵՍՏԻԱՐԻՈՒՄ (լատ. bestiarium, bestia - անասուն): 1. Հին հունական կրկեսներում զազանների պահելու տեղ: 2. Միջնադարյան եկեղեցիներում պատկերված, հաճախ մտացածին կամ սիմվոլիկ, կենդանական ֆիգուրներ:

ԲԵՏԻԼԻ (արաբ. betili): *Հոհասեղան*. Պաղեստինում և Փյունիկիայում՝ մենհիր (տե՛ս):

ԲԵՐԳՖՐԻԴ (գերմ. Bergfried, Berg - լեռ, բարձունք, fried - խաղաղ): *Դիտաշտարալ*. Միջնադարյան աշտարակածև պաշտպանական շինություն Գերմանիայում:

ԲԵՐԴ (citadel): Տե՛ս **Ամրոց**:

ԲԵՐԴԵՆ (բերդաշեն) (citadel): 1. Բրոնզի դարում Հայաստանում բարձունքների վրա կառուցված ամրացված բնակավայր, բերդ ունեցող գյուղ: 2. Բերդի մեջ քաղաքամաս:

ԲԵՐԵՆՍ (Behrens Peter, 1868-1940): Գերմանացի ճարտարապետ: Արդյունաբերա-

կան շենքերի մեջ օգտագործել է երկաթե-տոնը և մետաղական կոնստրուկցիաները, շենտելով դրանց մեջ պատերի խիստ հզորությունը (Բեռլինի «Աէ» գործարանը):

ԲԵՐԼԱԳԵ (Berlage, Hendrik, Petrus, 1856-1934): Հոլանդացի ժառարապետ, որը նոր շունչ հաղորդեց ռոմանական ոճին: Նա հանդես էր գալիս ընդդեմ XIX դ. էլեկտիզմի: Չգտում էր ռացիոնալիզմի, հորինվածքի պարզության և երկրաչափական խստության: Նրա գործերից է Ամստերդամի Բորսայի շենքը (1897-1903), Զադաքապետարանի թանգարանը Հաագայում (1916-35):

ԲԵՐՆԻՆԻ (Bernini, Lorenzo, 1598-1680): Իտալացի ժառարապետ և քանդակագործ, բարոկկոյի ներկայացուցիչ: Բ. ժառարապետական ստեղծագործությունները զարմացնում են իրենց տարածական թափով, հարդարանքի ժոխությամբ, ձևերի դինամիկությամբ, հեռանկարային և լուսային էֆեկտներով: Նրա հանրահայտ գործերից են Հռոմի Սբ Պետրոս տաճարի առջև էլիպսան հրապարակի սյունաշարը (1657-1663), Հռոմի Սբ Անդրեայի եկեղեցին (1653-1658):

ԲԵՐՈՒՆ (բիրուն) (տաջ. berun): Բնակելի տան արտաքին փողոցահայաց բակ Աֆղանստանում:

ԲԵՅՐՈՒԱ (ֆր. beiroi): Ռոմանական և գոթական ժառարապետության մեջ քաղաքապետարանի ժամացույցով և զանգակով աշտարակ, որը ծառայում էր որպես ցիտադել և գզուշացնում վտանգի դեպքում: Նաև զանգակատուն:

ԲԻԲԼԻՈԹԵԿ (ֆր. bibliotheque, հուն. biblos - գիրք, theke - պահարան): *Գրադա-*

րան: Հաստատություն գրքեր պահելու, վերանորոգելու և ընթերցելու համար:

ԲԻԴԵՐՄԱՅԵՐ (գերմ. Biedermeier, գերմանացի բանաստեղծ Լ. Էյհարդտի «Բիդերմայեր» բանաստեղծության վերնագրից): Այս ոճին հատուկ է ինտիմ ոգով ամպիր ոճի (գլխավորապես ինտերիերներում և դեկորատիվ-կիրառական արվեստում) ձևերի վերամշակումը (Նկ. 71): Առավել լայն տարածում է ունեցել Գերմանիայում և Ավստրիայում (1815-1848):

ԲԻԴՈՆՎԻԼ (ֆր. bidonville): Աղքատ խավի բնակատեղի Աֆրիկայի, Լատ. Ամերիկայի, Ասիայի երկրներում:

ԲԻԵ (ֆր. biez, լատ. bedum): Տե՛ս Ամբարտակ:

ԲԻՉԵԼՈՒՄ (լատ. bisellum): Հին Հռոմում հասարակական վայրում նշանավոր մարդկանց համար նստարան, բազկաթոռ:

ԲԻՇԵՄԻՆԵ (ֆր. bigéminée): Ասվում է պատուհանի այն թռիչքի մասին, որը բաժանված է երկու զույգ մասերի:

ԲԻԿՈԿԱ (իտ. bicocca): Լեռնային փոքր ամրոց Իտալիայում:

ԲԻՄԱ (եբր. bima, հուն. bema): Տորայի ընթերցման և քարոզի համար բալոդեշինով և ամբիոնով աստիճանահարթակ սինագոգում:

ԲԻՆԱ

ԲԻՆԱ (բրդ. bina): Հայաստանում հովիվների համար տնակ արոտավայրում:

ԲԻՍՈՍՈՍ (հուն. bisomos, bi - երկու, somos - դազաղ): Երկու դազաղատեղով շիրիմ:

ԲԻՍՏՐՈ (ֆր. biistro, ռուս. бистро - արագ): Խորտկարան:

ԲԻՖՈՐ (ֆր. bifore, լատ. bi - երկու, forare - բացվածքներ անել): Ռոմանական և գոթական ճարտարապետության մեջ մեջտեղում պլոնով կամ մույթով բաժանված լուսամուտ: Տե՛ս **Բիֆորիում**:

ԲԻՖՈՐԻՈՒՄ (բիֆորի) (լատ. biforium): Նույնը՝ էմպորա: Նավին կից թևերի վրա, նրանց ամբողջ երկարությամբ կրկնաբացվածքների շարք: Տե՛ս **Բիֆոր**, **Մատրոնեում**:

ԲԼՈԿ (ֆր. bloc, գերմ. Block): *Ճախարակ*.
1. Բնական կամ արհեստական քարակտոր, հաճախ սեղանաձև: 2. Բնակելի կառույց, զանգված: 3. Ծենքի կոնստրուկտիվ մոնտաժային տարր:

ԲԼՈԿԱՈՒՋ (գերմ. Blockhaus, Haus - տուն, շենք): 1. Հնում Գերմանիայում բոլոր կողմերից բացվածքներով (հրակնատներով) պաշտպանական նպատակներով փայտաշեն կառույց (նկ. 72): 2. Սովորաբար առանձին խոշոր շենք՝ բնակելի, վարչական, հյուրանոց:

ԲՀԱԴՐԱ (հինդի bhadra): Ռեկտանգլի միմանայի կամ պրաստաղայի հիմնական մասի յուրաքանչյուր կողմի պատի վրա:

ԲՀԱԴՐԱ-ՍԱԼԱ (հինդի bhadra-sala): Վիմանայի հարկերի վրա հարայի (տե՛ս) յուրաքանչյուր կողմի կենտրոնում ալա-

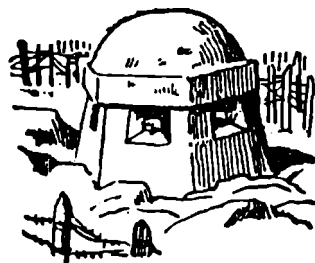
տասրա՝ կիսազլանաձև ծածկով մանրաքանդակներ:

ԲՀԻՏԻ-ՏՈՐԱՆԱ (հինդի bhitti-torana, bhitti - պատ, torana - դարպաս): Երկու մույթերի վրա հենվող զարդաքանդակալին ծաղկաշղթա:

ԲՀՈՄԱՆԴԻՐ (հինդի bhogmandir): Հընդկական ճարտարապետության մեջ տաճարներում զոհաբերությունների և նվիրատվությունների համար սենյակ:

ԲՀՈՒՄԻ (հինդի bhumī): Սիկհարայի (տե՛ս) կամ անդայի (տե՛ս) մեջ հարթակ:

ԲՀՈՒՏԱ (հինդի bhuta): Տե՛ս **Գոբելեն** (որմնագորգ):

Նկ. 72. Բլոկհաուզ

ԲՅՈՒԶԱՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵ- ՏՈՒԹՅՈՒՆ (Byzantine architecture):

Բյուզանդիայի կամ Արևմտյան Հռոմեական կայսրության ժարտարապետությունը, որը զարգացավ իրեն նախորդող վաղ քրիստոնեական և ուշ հռոմեական ժարտարապետության հենքով (IV դ.), ծաղկում ապրեց հատկապես Հունաստանում, միջին դարերում լայնորեն տարածվեց ամբողջ եվրոպայում մինչև Կոստանդնուպոլիս (1453) գրավումը: Բ. Ճ. բնորոշվում է զմբեթը պահող մեծ առագաստներով, կլոր կամարների կիրառումով և մանրամասն մշակված սյուների, ղեկորատիվ տարրերի և գույնի հարուստ օգտագործումով:

ԲՅՈՒԶԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ (Byzantine revival): XIX դ. երկրորդ կեսին, եկեղեցիների համար բնորոշ բազմազմբեթների, կլոր ավարտով լուսամուտների և հարուստ հարդարանքով բյուզանդական ձևերի վերադարձում, վերածնունդ:

ԲՅՈՒՎԵՏ (ֆր. buvette, լատ. bibere - խմել): 1. խմիչքների պահարան: 2. Հանքային ջրերի աղբյուրների համար տաղավար:

ԲՈԱՐԻԱ (բուլղ. boaria): Բուլղարական ժողովրդական տան ֆունկցիաները բաշխող և օդափոխությունը ապահովող նախամուտը, միջանցիկ սենյակ:

ԲՈՂԻ (անգլ. body - մարմին, հիմք): Եկեղեցու նավ:

ԲՈՂԻ-ՂՀԱՐԱ (հինդի bodi-ghara - ծառ, տուն): Գերագույն աստծո՝ Բուդդայի պաշտոնականությունը խորհրդանշող բո (բողիի) ծաղին նվիրված պաշտամունքային կառույց, սրբատեղի Երի Լանկայում:

Այն հզոր պատերով շրջապատված չորս մույթերով քառակուսի բակ է:

ԲՈՂԿԻԿԱ (հինդի bodhika): Սյան խոյակ հնդկական ժարտարապետության մեջ:

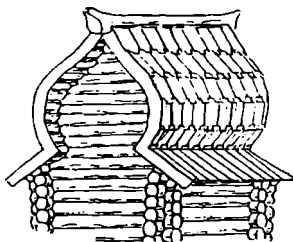
ԲՈՃՆԻՑԱ (ուկր. bojnitsa, bog - Աստված): 1. Մատուռ: 2. Արևմտյան Ուկրաինայում սինագոգի անվանումը:

ԲՈՅՆԻՑԱ (ռուս. бойница, бой - մարտ): Ռուսական ամրոցներում պատերի մեջ հրազենի համար քառակուսի բացվածքներ: Տե՛ս Ամբրագյուր:

ԲՈՆԱՍՅ (ժապ. bonsai, bonsei): Մանրածառեր ամենենեւ արվեստ ձևապնդայում:

ԲՈՆԱ (տաջ. boshah): Սովորաբար փայտյա սյունը ավարտող ձևավոր ենթահեծան: Տե՛ս Կոշա:

«**ԲՈՉԿԱ**» (ռուս. бочка - տակառ): XVII-XVIII դդ. ռուսական ժարտարապետության մեջ կիսազանաձև ծածկ, որը ավարտվում է տիսածն վեղարով (ճկ. 73):

Նկ. 73. «Բոչկա»

ԲՈՍԿԵՏ (ֆր. bosquet, լատ. bosco - փոքր անտառ): 1. Դեկորատիվ խուզված, կանո-

ԲՈՍՍ

նավոր մշակված թփուտներով պուրակ:

2. Այգիներում ծառերի զանգվածախումբ:

3. Զառակուսի ձևի ծառատունկերով սահմանագատված հողակտոր, որի ներքնատարածքը բարոկկոյի ժարտարապետությունում անվանվել է կաբինետ կամ կանաչ դահլիճ:

ԲՈՍՍ (անգլ. boss): Գոթական խաչվող թաղի ջլերի հատման կետում բուսական, կենդանական ևն կախովի մանրամաս-զարդ: Տե՛ս **Պանդան**:

ԲՈՍՍԱԺ (ֆր. bossage, bosseler - կոպիտ մշակել): Պատի կոպիտ մշակում: Նույն՝ պատի շարվածք՝ օպուս ռուստիկում:

ԲՈՏ (թաիերեն bot): Թափանցում վանական համալիրում տաճար:

ԲՈՏՏԱ (Botta, Mario, 1943): Ըվեյցարացի ժարտարապետ. աշխատել է Լը Կորբյուզիեի և Լուի Կանի (տե՛ս) հետ: Նա նախագծել է, օգտագործելով խիստ երկրաչափական ձևեր (Իտալիայի Լուզանոյի և Ըվեյցարիայի մի շարք մասնավոր բնակելի տներ): Նրա վերջին աշխատանքներից է Սան Ֆրանցիսկոյի ժամանակակից արվեստի թանգարանը, 1994:

ԲՈՐԴԵՅ (ռուս. bordei): Նույնը՝ խրճիթ, խիժա, կիշա, կոլիբա, հոլիկ, շալաշ:

ԲՈՐԴՅՈՒՐ (ֆր. bordure, bord - եզր): Եզրաքար, եզրակալ, եզրագարդ:

ԲՈՐՐՈՄԻՆԻ (Borromini, Francesco, 1599-1667): Իտալացի ժարտարապետ, հասուն բարոկկոյի գեղատեսիլ արվեստի վիրտուոզ ներկայացուցիչ: Նրան են պատկանում Հռոմի Սան Կարլո ալե Կուատրո Ֆոնտանե (1634-1667) և Սանտ Իգո (1642-1660) եկեղեցիները:

ԲՈՑԱՎԱՌՎՈՂ ՈՃ (flamboyant style):

Տե՛ս **Ֆլամբուայան**:

ԲՐԱ (ֆր. bras - թև, լատ. brachium): Որմնալամպ: Գեղարվեստորեն մշակված որմնաջահ (նկ. 74):

Նկ. 74. Բրա

ԲՐԱՄԱՆՏԵ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ (Bramante window, իտալական Բարձր Վերածննդի ժարտարապետ Դոմատո Բրամանտեի անունից): Ուղղանկյուն շրջանակի մեջ կամարակալ լուսամուտի տեսակ, որը օգտագործվեց Բրամանտեի ժամանակակիցների և հետագա ժարտարապետների կողմից: Առաջին անգամ լուսամուտի այս ձևը Բրամանտեն օգտագործեց իր նախագծած և կառուցած Հռոմի պալացցո Կանչելարիայում (նկ. 75):

Նկ. 75. Բրամանտե լուսամուտ

ԲՐԱՆԵՆԻԿ (բուլղ. brashenik): Բուլղարիայի Բանսկա տարածաշրջանում ժողովրդական տան տնեսական նշանակություն ունեցող սենյակ, որտեղից կարելի է քարծրանալ ձեղնահարկ: Նույնը՝ մեսալնիկ:

ԲՐԵԿԻՏ (անգլ. bracket, լատ. bracia):
Տե՛ս Բարձակ են:

ԲՐԵՇ (ֆր. brèche): Ճեղք պատի (ամրոցա-
պատի) կամ ցանկապատի մեջ (նկ. 76):

Նկ. 76. Բրեշ

ԲՐԵՏԵՇ (ֆր. bretèche): Տե՛ս Մերոն: Լոյ-
նը՝ կրենել (Ֆրանսիա, Անգլիա),

ԲՐԵՏԻԱԼԻՅԱ (ռուս. брестяница): Մեղ-
րի, զինու պահեստ:

ԲՐՈՆՏԵՈՒՄ (լատ. bronteuum): Հին հունա-
կան և հռոմեական թատրոններում աղ-
մուկ առաջացնող սարք:

ԲՐՈՒՆԵԼԼԵՍԿԻ (Brunelleschi, Filippo, 1377-1446): Իտալացի ճարտարապետ, քանդակագործ, գիտնական: Աշխատել է Ֆլորենցիայում: Լորովի օգտագործեց անտիկ ժառանգությունը և կիրառեց դասական օրդերը: Վերածննդի կենտրոնա-
կազմ զմբեթավոր հորինվածքի հեղինակը շինարվեստը բարձրացրեց գիտական աստիճանի՝ վերջակետ դնելով միջնա-
դարյան էմպիրիզմին: Նրա ստեղծագործությունները բնորոշվում են ներդաշնակու-

թյամբ, պարզությամբ, համաչափությու-
նների խստությամբ, ինժեներա-շինարարա-
կան հորինվածքների կատարելությամբ:
Նրան են պատկանում Ֆլորենցիայի Սան-
տա Մարիա դել Ֆլորե եկեղեցու երկշերտ
գմբեթը (1420-1436), Դաստիարակչական
տունը (1421-1444), Սան Լորենցո եկեղե-
ցու ավանդատունը (1428) (նկ. 77) են:

Նկ. 77. Բրունելլեսկի

ԲՐՈՒՏԱԼԻԶՄ (անգլ. brut(al) - կոպիտ, չմշակված): Արդի ճարտարապետական ոճերից, որ առաջացել է Անգլիայում 50-ական թվականներին, այնուհետև տարածվել է Արևմտյան Եվրոպայում, ԱՄՆ-ում և Ճապոնիայում: Բ. ներկայացուցիչները (Ա. և Պ. Սմիթ-եդբերյուներ Անգլիայում, Պ. Ռուդոլֆ ԱՄՆ-ում) ձգտում էին մերկացնել կառույցի կոնստրուկտիվ հորինվածքը, մաքսիմալի հասցնել պարզ և «անմշակ» ճարտարապետական զանգվածների արդիտեկտոնիկ արտահայտչականությունը:

ԲՈՒՂԱՅԱԿԱՆ (Buddha, մ. թ. ա. 250-մ. թ. 750 թթ. Հնդկաստանի Հյուսիսային Դեկանում և Երի Լանկայում տարածված ոճ): Բ. ոճին բնորոշ են ծայրափոր տա-

ԲՈՒՂԵ

ճարները: Նրանց ներքին տարածությունը երկար ժամանակ արտահայտում էր փայտյա ճարտարապետության հորինվածքը: Ծածկը կիսագլանաձև է և ջիլավորված, հարուստ զարդարված են տաճարների ժակատները, ինտերիերներն ունեն հարուստ հարդարանք:

ԲՈՒՂԵ (գերմ. Bude): Այգու մեջ կամ այլուր բաց կամ փակ թեթև կառույց հանգստյան համար: Նույնը՝ տաղավար:

ԲՈՒՂՈՒԱՐ (ֆր. boudoir): Կանանց հարդարանքի սենյակ:

ԲՈՒԼ (Boule, Լյուդովիկոս XIV թագավորի պալատական վարպետ՝ սև փայտ մշակող Անդրե Ծարլ Բուլի անունից): Այս ոճի բնորոշ գիծը սև փայտից պատրաստված կահույքի մակերեսների վրա բրոնզյա բազետների շրջանակները և դրանց ներքին հարթությունները վարդերով և մանրամասներով հարդարելն է (Նկ. 78):

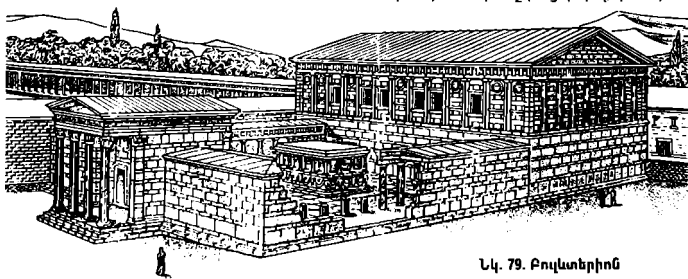
ԲՈՒԼՎԱՐ (ֆր. boulevard): Փոքր գրոսայգի, երբեմն լայն փողոցների մեջտեղում, հետիոտների համար: Տե՛ս Ավենիդո:

Նկ. 78. Բուլ

ԲՈՒԼԵՎՏԵՐԻՈՆ (իռն. bulevterion): Եփնուսյան 1. Եբրակյոսի ժողովատեղի Հին Հունաստանում (Նկ. 79): 2. Ժամանակակից Հունաստանում և այլ երկրներում օրենսդրական մարմին, նստավայր: Նույնը՝ դումա, սենատ:

ԲՈՒԽԱՐԻ (պարս. bukhara, անգլ. fire-place): Պատի մեջ բաց զոգով, կամարած

Նկ. 79. Բուլատերիոն

բացվածքով փոքր վառարան Հայաստանում, Պարսկաստանում, Միջին Ասիայում: Տե՛ս Կամին:

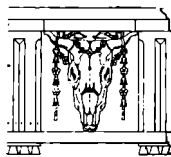
ԲՈՒԿԵ (ճապ. buke): Բնակելի տան տիպ ձապոնիայում:

ԲՈՒԿԵՏ (ֆր. bouquet): Ծաղկեփունջ, սայրի, գնդիկի, տանիքի լանջի ևն վերևում ծաղկային կամ տերևային զարդ:

ԲՈՒԿՐԱՆ (ֆր. bucrâne, լատ. bucranium, bu - ցուլ, crâne - գանգ): Սովորաբար դորիական սյունակարգի ծոփորի (ֆրիզի) մետոպների (տե՛ս) հարթության վրա ցուլի գանգի բարձրաքանդակ: Բ. հազվադեպ չէ հոմեական, հոնիական և կորնթական սյունակարգերի ծոփորների վրա (Նկ. 80):

ԲՈՒՄԲԱ (մոնղ. bumba): Հուշակոթողներ կամ դամբարաններ Սոնդուխայում: Նույնը՝ բաո-դա (Չինաստան), դագոն, ծեբի, սուբուրզան, տխատ, տուպ (Հնդկաստան):

ԲՈՒՆԳԱՆ (անգլ. bungalow, հինդի bango, bengal): Բենգալիայում, Հարավային Հնդկաստանում, Բանգլադեշում ծածկապատշգամբով միհարկանի բնակելի տուն քաղաքամերձ վայրերում:

Նկ. 80. Բուկրան

ԲՈՒՐՍԱ (ֆր. bourse, լատ. bursa - դրամաքսակ): Հոգևոր դպրոցին, սեմինարիային կից կացարան աղքատ ուսանողների համար:

ԲՈՒՐԳ (ֆր. bourg - մեծ գյուղ, քաղաք, լատ. burgos): 1. Ամրացված բնակատեղի միջնադարյան եվրոպայում: 2. Պարսպին կից կիսակյուր կամ ուղղանկյուն աշտարակ:

ԳԱԶԵԲՈ (անգլ. gazebo): 1. Տեսարանով ամառային տուն: 2. Տանիքի վրա վերնահարկ: 3. Ապակեպատ պատշգամբ: Նույնը՝ բեկեղեր (Ֆրանսիա) (նկ. 81):

Նկ. 81. Գազեբո

ԳԱԶՈՆ (ֆր. gazon): Միգամարգ: Զանդակների, ծարտարապետական կառույցների, ծաղկային կոմպոզիցիաների և ծառաթփային խմբերի համար ֆոն ստեղծող, արհեստական ժիմապատ տարածք:

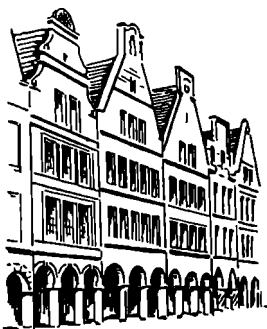
ԳԱԶՈՖԻԼԱՑԻՈՒՄ (լատ. gazophylacium, հուն. gazo-filakios): Գանձարան եկեղեցում կամ պալատում:

ԳԱԼԱ-ԳՐԻՎԱ (հինդի gala-griva - վզիկ): Տե՛ս Կլեստորի:

ԳԱԼԱՐԱԶԱՐԴ (volute): Տե՛ս խոյազարդ: Նույնը՝ վոլյուտա:

ԳԱԼԵՐԻ (գալերեա) (ֆր. galerie): Մրահ: Մյունստրահ: Վերնասրահ: 1. Երկար ծածկված շինություն, որի երկայնական պատերից մեկը փոխարինվում է սյուներով կամ մույթերով, երկար պատշգամբ: Տե՛ս Ստոա: 2. Երկայնական պատերից

մեկում խոշոր լուսամուտների հոծ շարքով երկարավուն սրահ: 3. Հանդիսասրահի վերին հարկը (գալյորկա): 4. Գեղարվեստական թանգարանների անվանում (պատկերասրահ) (նկ. 82):

Նկ. 82. Գալերի

ԳԱԼԵՐԻԱՎԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆ (gallery grave): Նախապատմական ժամանակներում թաղման քարե սրահ՝ բաղկացած դամբարանային բաժանմունքներից և հողաբլուրով ծածկված:

ԳԱՀԱՂԱՀԼԻԺ (crownhall): Թագավորական պալատում դահլիճ, ուր թագավորի գահն է:

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Colonial architecture): Մայր երկրից զաղութներ ներմուծված ժարտարապետական ձևեր (1725-1775), ինչպես պորտուգալական զաղութային ժարտարապետությունը Բրազիլիայում, դանիական ժարտարապետությունը Նյու Յորքում և անգլիական գեորգյան XVIII դ. ժարտարապետությունը հյուսիսամերիկյան զաղութներում:

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱՆՈՒՆԴ (Colonial Revival): Բանկային շենքերի, եկե-

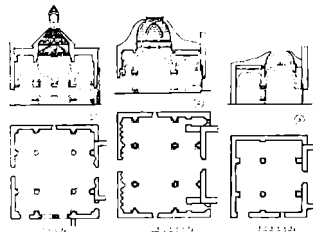
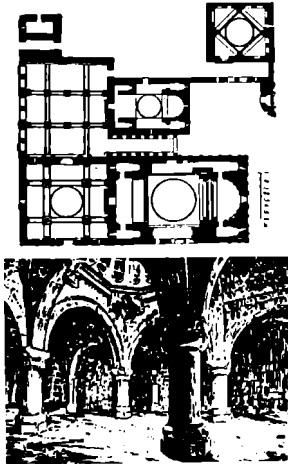
ղեցիների և արվարձանային շենքերի ժարտարապետությանը բնորոշ ոճ՝ գեորգյան և զաղութային ոճերի համադրում, որը կիրառվել է XIX դ. վերջում և XX դ. ԱՄՆ -ում:

ԳԱՆՂԱԽԱՐՎԱՆԵՐ (հինդի ganda-kharvaner): Հնդկական ժարտարապետության մեջ անժողովի կերպարանավոր թզուկների արձաններ, որոնք իրենց վրա կրում էին ամբողջ շինությունը:

ԳԱՆԵԿ (բելառուս. ганек): Տան զխավոր ծակատին կից ծածկապատշգամբ, պատշգամբ, դարավանդ են Բելառուսում:

ԳԱՎԱԿԵԱ (հինդի gavaksha - ցուլի աչք): Կլոր լուսամուտ:

ԳԱՎԻՑ (porch): 1. Միջնադարյան Հայաստանի ժարտարապետության մեջ ծածկված նախասրահ (նկ. 83): 2. Տան, ապարանքի, տաճարի առաջ ցանկապատված կամ պարսպապատված բակ: Նույնը՝ այլ երկրներում սկսած անտիկ ժամանակներից՝ պրոդոմոս, պրոնաոս (Հին Հունաստան), պրիտվոր, պապերտ (Ռուսաստան), զոմպ (Նեպալ), ճարտեքս,

Նկ. 83. Գավիթ

ԳԱՏԱ

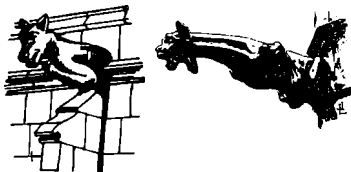
նարֆիկ (Բյուզանդիա), մանտապան (Հնդկաստան), պորշ (Ֆրանսիա):

ԳԱՏԱ (լատ. gata - կատու, ֆր. gât- թեք հարթության վրա սանդուղք): Փայտաշեն շարժական աշտարակ միջնադարյան եվրոպայում ամրոցը շրջապատելու և պաշարելու նպատակով:

ԳԱՐԱԺ (ֆր. garage): Ավտոտնակ:

ԳԱՐԲԱ-ԳՐԻՀԱ (հինդի garbha-griha): Հնդկական տաճարների սրբության սրբոցը, սրբարանը, ուր պահվում են կուռքերի արձանները կամ նրանց աստվածության խորհրդանիշը: Տե՛ս **Ցեյա**, **Նաու**:

ԳԱՐԳՈՒԻ (գարգույա) (ֆր. gargouille - խողովակի բերան, gargouiller - չփչացել): Գոթական ճարտարապետության մեջ (տաճարներում) հրեշի բերանի տեսքով ջրհորդան (նկ. 84):

Նկ. 84. Գարգուի

ԳԱՐՆԻԵ (Garnier, Charles, 1825-1898): Նեոբարոկկոյի (տե՛ս) ոճով 1861թ. կառուցել է հարուստ գունալուծարար և փայտե խորհրդարանով Փարիզի Գրանդ օպերայի շենքը, որի հանդիսասրահի առաստաղը որմնանկարել է Մարկ Եագալը: Գարնիեն է պատկանում նաև Մոնտե Կարլոյի կազինոյի շենքը (1878):

ԳԱՐՈՒՂԱ (վիետ. garuda): Վիետնամա-

կան ճարտարապետության մեջ արձվի թևերով ու մարդկային մարմնով զարդաքանդակ:

ԳԱՌԴԻ (Gaudi. y Comet, Antonio, 1852-1926): Իսպանացի ճարտարապետ, աշխատել է Բարսելոնում: Յուրահատուկ ճարտարապետական տաղանդներից մեկը, որը ազդվել է իսլամական և գոթական ակունքներից, արարել զարմանահրաշ ճարտարապետական ձևեր: Նրա զուգահեռ ճարտարապետական ոճ Անգլիայում:

ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ՈՃ (picturesque style): Հիմնված է XVIII. նկարչության վրա, որը իդեալականացնում էր մարդու վերաբերմունքը դեպի բնությունը: Ռոմանտիկ ճարտարապետական ոճ Անգլիայում:

ԳԵՅԲԼ (անգլ. gable, լատ. gabulum): Ճակտոնաման, սակայն առանց հորիզոնական քիվի, շենքի ամբողջ լայնությամբ պատի ավարտ: Նույնը՝ չչիպեց (Ռուսաստան), պինյոն (Ֆրանսիա), գիբլ (Գերմանիա):

ԳԵՃԱՆՄԻՆ (չին. gheshanmin): Զինական փայտե հավաքովի կոնստրուկցիա:

ԳԵՈՐԳՅԱՆ ԹԱԳԱՎՈՐՆԵՐԻ ՈՃ (Georgian kings style, Անգլիայի Գեորգ I, II, III թագավորների (1714-1820) անունից): XVIII. դ. Անգլիայի և Հյուսիսային Ամերիկայի գաղութներում գերիշխող ոճ, որը առաջացել է Վերածննդի և բարոկկո ոճերի միաձուլումից:

ԳԵՏՆԱՍԱՐԻՍԻ (plinth-wall): Ենքնի հիմքի և առաջին հարկաբաժնի միջև ընկած մասը, որն արվում է հարկաբաժինները հիմքի խոնավությունից պաշտպանելու

նպատակով: Լույնը՝ սոկ (Ֆրանսիա), ցուկո (Ռուսաստան):

ԳԵՏՏ (ֆր. guette): Ֆրանսիական ամրոցային ժարտարապետության մեջ արտաքին աշտարակներից ամենաբարձրը, որտեղից զանգակի կամ այլ գործիքի ծայնականը ազդարարում էր մոտեցող վտանգը:

ԳԵՏՏՈ (ֆր. ghetto): 1. Առանձնացված թաղամաս հրեաների մեկուսացված բնակության համար միջնադարյան Եվրոպայում և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին՝ ֆաշիստական Գերմանիայի գրաված երկրներում: 2. Տերմինը երբեմն օգտագործվում է այն թաղամասերի վերաբերյալ, որ բնակվում են խտրականության ենթարկված ազգային փոքրամասնությունները (ինչպես նեգրական գետտոն Ելու Յորդում):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (Germanism): Բյուզանդական և ռոմանական ժարտարապետության մեջ հյուսիսեվրոպական ծագում ունեցող ձևերի՝ գիյոշ (տե՛ս), օծի և այլ մոտիվների օգտագործում:

ԳԵՐԻ (Gehry, Frank O. 1924-): Ծնունդով կանադացի ժարտարապետ, որը բնակվեց Սանտա Մոնիկայում և հռչակվեց շինանյութերի անսովոր ձևով օգտագործմամբ: Նրա վաղ աշխատանքներից են Սանտա Մոնիկայի Կալիֆոռնիայի Օդատարածության (Aerospace) թանգարանը (1982), Լոս Անջելեսի Ուոլտ Դիսնեյի համերգային դահլիճը (1989): Նորագույն գործերից են Պրահայի «Ֆրեդ և Ջինջեր» շենքը (1995) և Բիլթադի (Իսպանիա) Գուգենհայմի թանգարանը (1997):

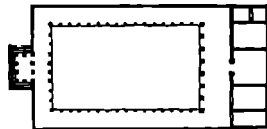
ԳԵՐԻԴՈՆ (ֆր. gueridon): Մի ոտքի վրա կրոր փոքր սեղան:

ԳԼՄԲՐԵԼ (անգլ. gambrel, ֆր. gamble - ոտք, լատ. gamba - ոտք): Երկանջ ծածկ, որի լանջերից յուրաքանչյուրը կազմված է զույգ լանջից, ներքևինը ավելի թեք, քան վերինը:

ԳԼՐԼԱ (ռուս. girla - վզիկ): Գետնափոր տան նախամուտք Բուլղարիայում, Ռումինիայում:

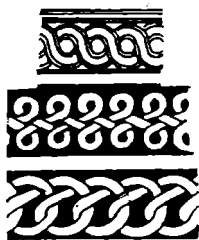
ԳԻԲԼ (գերմ. Giebel): Տե՛ս Գեյբլ:

ԳԻՄՆԱԶԻԱ (հուն. gymnasion, լատ. gymnasium): 1. Հին Հունաստանում (Աթենքում) ուսումնական հաստատություն, որտեղ ազնվական ընտանիքների պատանիները ուսումը շարունակում էին պալեստրայից (տե՛ս) հետո: Այստեղ դասավանդում էին մարմնամարզություն, քաղաքականություն, գրականություն: 2. Փիլիսոփաների հավաքագրուցատեղ: 3. Դպրոց, ուսումնարան: 4. Հայտնի մարդկանց թաղման տեղ (նկ. 85):

Նկ. 85. Գիմնազիա

ԳԻՅՈՆ (ֆր. guilloche, guilocher - զարդարել շղթայաձև կամ խաչաձև մոտիվներով): Սիմետրիկ հյուսվող կամ խաչվող շրջանակներով զարդամոտիվ, որն առաջին անգամ օգտագործվել է հոնիական սյունակարգում (նկ. 86):

Նկ. 86. Գիյոշ

ԳԻՆԵԿԵՅՈՆ (հուն. gynekeion, gyne - կին): 1. Հին Հունաստանում բնակելի տան հետնամասում կանանց հարկաբաժինը: 2. Ուշ Հռոմեական կայսրությունում և Բյուզանդիայում պետական կամ մասնավոր արհեստանոցներ, որտեղ աշխատում էին ստրուկ կանայք: 3. Արևելյան եկեղեցիներում կանանց հատկացված երկրորդ հարկի ծախ կողմը: Տե՛ս Բաբինեց:

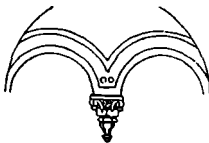
ԳԻՐԵՆ (Գիրիխ) (արաբ. ghirekh, ghirikh - հանգույց): Տե՛ս Փորագրում Միջին Ասիայում:

ԳԻՐԼԱՆԴ (ֆր. guirlande): Ծաղկաշղթա (Նկ. 87):

Նկ. 87. Գիրլանդ

ԳԻՐԿԱ (ռուս. гирька, гиря - կշռաքար, ծանրակ): XVI-XVII դդ. ռուսական ծարտադասակարգության մեջ երկու կամարների հատման տեղում մետաղյա ձողով ամրացված, ձևավոր քարե կախովի ղեկորատիվ մանրամաս (Նկ. 88):

Նկ. 88. Գիրկա

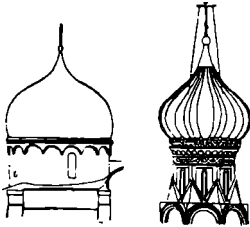
ԳԼԱՋՈՒՐ (գերմ. Glasur, լատ. glacies - մեծ հայելի): *Ջնարակ*: 1. Ենթերի ծակատների երեսպատման համար տարբեր գույների ապակեման ծածկույթ: 2. Խեցեգործության մեջ նույնպես օգտագործվում է որպես պահպանիչ ծածկույթ, նաև ղեկորատիվ նպատակով:

ԳԼԱՆ (գլանիկ, հոլանիկ) (bead, հուն. glan, glarik): Կիսակլոր տրամատ դասական ժարտարապետության մեջ: Նույնը՝ թորուս (Հին Հռոմ):

ԳԼԱՍԻՍ (ֆր. glacis - թեթև հողաթեք հարթություն): 1. Թեթև լիցքառող ամրոցի արտաքին պատի առաջ: 2. Հկառուցապատված ազատ տարածք ամրոցի առջև: 3. Գմբեթի կորություն, թեքություն:

ԳԼԱՎԱ (գլավկա) (ռուս. глaвa, глaвкa, глoвa - գլուխ): Սովորաբար պաշտամունքային շենքի թմբուկի գմբեթի արտաքին ձևը, մասը (Նկ. 89): Նույնը՝ վեղար:

ԳԼԻՊՏԻԿԱ (հուն. glýphō - փորում եմ): Փորագրության արվեստ թանկարժեք քարերի վրա: Դեկորատիվ-կիրառական արվեստի տարատեսակ:

Նկ. 89. Գլավա

ԳԼԻՊՏՈՏԵԿ(Ա) (հուն. glyptós - փորվածք և thêke - պահոց): Փորագրված թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարերի նմուշների հավաքածու-թանգարան:

ԳԼԻՖՈՍ (հուն. glyphos - ակոս, փոս): Այսն վրա զարդի դեր կատարող կիսակլոր փոսիկ: Տե՛ս Կանեկլուր:

ԳԼԽԱՎՈՐ ԱՆՏԱՐԱԿ (owner-tower, ֆր. maîtresse-tour): Ֆրանսիական դոնժոնների ամենահզոր աշտարակը, որպես ամրոցի պաշտպանության վերջին պատուպարան: Տե՛ս Բեֆրոա, Մելուզին:

ԳԼԽԱՏՈՒՆ (headed house): Փայտյա ծածկով աստիճանաձև, մեջտեղում ուղղանկյուն կամ բազմանկյուն բացվածքով (երդկևով) հնագույն ժողովրդական տան տիպ Հայաստանի լեռնային շրջաններում: Նույնը՝ դարբազի (Վրաստան), կարաղամ (Ադրբեջան):

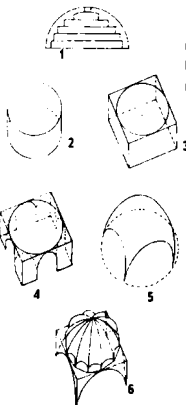
ԳԼՈՐԻԵՏ (ֆր. gloriëtte, լատ. gloria - փառք): Անձի կամ որևէ հիշարժան դեպքի հիշատակին նվիրված տաղավար այգիներում, լուսնաձև կամ այլ ծևի ավարտով (Նկ. 90):

Նկ. 90. Գլորիետ

ԳՀԱՏ (հինդի ghat): Սրբավայր և դիակիզարան Հնդկաստանում:

ԳՄԲԵԹ (պարս. gumbat, dome): Կլոր, բառակուսի կամ բազմանկյուն հիմքի վրա զնդաձև, էլիպսաձև (թմբուկով կամ առանց) շենքի ծածկի տեսակ (Նկ. 91): Նույնը՝ կուպոլ (եվրոպական երկրներ), դոմ (Անգլիա):

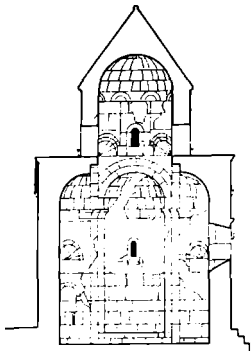

Նկ. 91. Գմբեթ

1. կեղծ,
2. կլոր հիմքի վրա,
3. քառակուսի հիմքի վրա,
4. մույթերի վրա,
5. առազաստների վրա,
6. հովիարաձև

ԳՄԲԵԹԱՐԴ

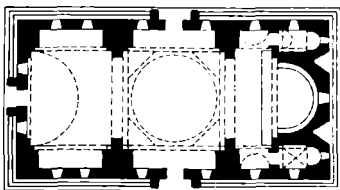
ԳՄԲԵԹԱՐԴ (conch, semidome): Արսիդի կիսագմբեթաձև ծածկը (նկ. 92): Նույնը՝ հեմիսֆերիոն (Հունաստան):

Նկ. 92. Գմբեթարդ

ԳՄԲԵԹԱՎՈՐ ԴԱՀԼԻՃ (domed hall):

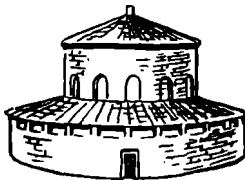
Սրահ, որի գմբեթը հենվում է գմբեթատակ չորս կիսազլանաձև թաղերի վրա, որոնցից երկուսը հանգչում են հյուսիսային և հարավային երկու զույգ որմնամույթերի վրա (նկ. 93):

Նկ. 93. Գմբեթավոր դահլիճ

ԳՄԲԵԹԱՎՈՐ ՈՒՏՈՆԴԱ (domed rotunda): Գմբեթով կլոր շենք: Նույնը՝ տոլոս,

մոնուպտերոս (Հին Հունաստան) (նկ. 94):

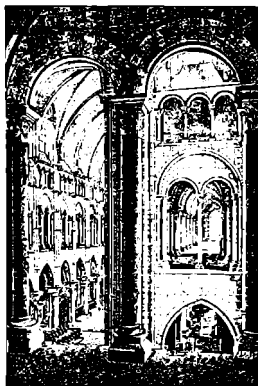
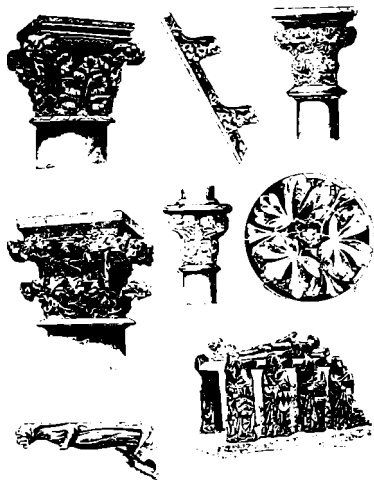
Նկ. 94. Գմբեթավոր ուտտոնդա

ԳՄԲԵԹԱՎՈՐ ՈՒԹԱՆԻՍՏ (օկտոգոն) (անգլ. domed octagon): Անկյուններում տրոմպներով կամ առազաստներով ութանիստ կառույց, որի վրա հենվում է գմբեթը:

ԳՈՐԵԼԵՆ (ՈՐՄՆԱԳՈՐԳ) (ֆր. Gobelin, XVII դ. ֆրանսիացի Գորելեն եղբայրների անունից): Դեկորատիվ-կիրառական արվեստի տեսակ (ուստայանակար, որմնագորգ), որը գործվում է գունավոր մետաքսից և բրդաթելերից: Գ. մեծ կիրառություն է ունեցել հատկապես դասական ժարտարապետության ժամանակներում պալատական ինտերիերների հարդարանքում: Նույնը՝ բիուտա (Հնդկաստան):

ԳՈԹԻԿԱ (ԳՈԹԱԿԱՆ) (Gothic, գերմանական ցեղերի՝ գոթերի անունից): XII դ. վերջերին Արևմտյան Եվրոպայում առաջացած և մինչև XVI դ. իշխող ոճ: Տերմինը շրջանառվել է Վերածննդի դարաշրջանում: Այդ ոճի բնորոշ առանձնահատկություններն են ներկյուրների (տե՛ս) վրա սլաքաձև թաղերը, ժոխ քանդակահարդարանքը, գունապակյա վիտրաժները: Նրա զարգացման փուլերն են նշտարածվել (XII դ.), ծառագայթայինը (XIII-XIV դդ.), բուցավառվողը (XV դ.) (նկ. 95):

ԳՈԹԻԿՈ ՕԶԱՆԻԿՈ

Նկ. 95. Գոթիկա

ԳՈԹԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

(Gothic Revival): Գոթական ճարտարապետական ծների վերածնունդը XVIII-XIX դդ. Եվրոպայում և ԱՄՆ-ում (Նկ. 96):

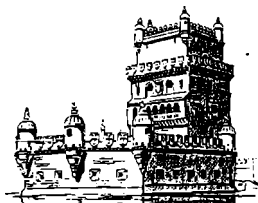

Նկ. 96. Գոթական վերածնունդ

ԳՈԹԻԿՈ ՕԶԱՆԻԿՈ (իտ. gotico oceanico, gotico-գոթիկա)

ԳՈՒՈՍՆԻԿԻ

(տե՛ս), oceanico- օվկիանոսային): Պորտուգալական ժարտարապետական ոճ, որը համընկնում է Վերածննդի ժամանակաշրջանի ոճին (նկ. 97):

Նկ. 97. Գոթիկ օլանիկո

ԳՈՒՈՍՆԻԿԻ (ռուս. го́лосники, го́лос - ձայն): Որպես ռեզոնատոր ծառայող փողիկ կավանդներ՝ տեղադրված տաճարի թաղի կամ զմբեթի շարվածքի մեջ, որոնք բարելավում են տաճարի ակուստիկ հնարավորությունները:

ԳՈՍ (stable): Անասունների համար պարզ շինություն Հայաստանում: Անասնագու: Տե՛ս **հյւլ**:

ԳՈՍՊ (նեպ. gomp): Ժամատուն Նեպալում: Նույնը՝ գավիթ նն:

ԳՈՆԵՆ: Ճապոնական ազգային ժարտարապետության ոճ:

ԳՈՆՏ (ռուս. гонт): Ծածկի համար օգտագործվող (ինչպես կղմինդրը) սեպաձև կտրվածքով (փորակով) բարակ և նեղ տախտակներ (նկ. 98): Նույնը՝ լեմեխ:

ԳՈՊՈՒՐԱՄ (հինդի gopuram - գլխավոր դարպաս): Հնդկական ժարտարապետության մեջ աշտարակ տաճարի, պալատի կամ քաղաքը շրջապատող պարսպի

գլխավոր մուտքի վրա:

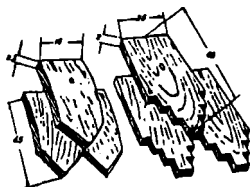
ԳՈՒՆԵԼԻԵՖ (ռուս. го-рельеф, ֆր. haut-relief): Տե՛ս **Բա-ռելիեֆ**: Նույնը՝ բարձրաքանդակ (Հայաստան), ռոնդ-բոսս (Ֆրանսիա):

ԳՈՍՊԵԼ ՀՈԼԼ (անգլ. Gospell hall, Gospel - Ավետարան, hall - սրահ, շենք): Ավետարանականների աղոթասրահ, շենք:

ԳՈՍՏԻՆԻ ԴՎՈՐ (ռուս. Гостиный двор, гость - հյուր, двор - բակ, տարածք): Միացված և ծածկված սրահներով, երբեմն և ընդհանուր ծածկով, առևտրական կրպակներով, արհեստավորական տարածքներով և պահեստներով համալիր: Նույնը՝ քաղաք (Պարսկաստան նն), փակ շուկա (Հայաստան), մարկետ (եվրոպական երկրներ, ԱՄՆ նն):

ԳՈՏԻԱՎՈՐԱԾ ՍՅՈՒՆ (handed, ringed, rusticated column): Վերածննդի ժարտարապետության մեջ լայն և նեղ, հարթ ու հարուստ հարդարված մենդղմեջ հերթազայվող քարերով սյուն:

ԳՈՐԳՈՆԵՈՆ (հուն. gorgoneion): Վաստ ազդեցությունները կանխելու նպատակով դասական ժարտարապետական հարդարանքում օձամազերով կնոջ՝ գորգոնայի դիմակ:

Նկ. 98. Գոնտ

ԳՐԻՎԻՏԱ

ԳՈՐԵՆԿՈ (ռուս. горенко): Փոքր սենյակ ձեղնահարկում:

ԳՈՐԺԵՐԵՆ (ֆր. gorgerin, gorge, լատ. gurgus - վիզ, կոկորդ): Դորիական, հոռմեա-դորիական և Վերածննդի սյունակարգերում խոյակի տակի վզիկ: Նույնը՝ կոլարինո, չելարինո (Խտալիա), հիպոտ-րախելիոն (Հին Հունաստան), շեյկա (Ռուսաստան):

ԳՈՐԻՆՏՈ (մալ. gorinto): Տե՛ս Ստուպա:

ԳՈՐՆԻՑԱ (ռուս. горница, горняя - վերևում գտնվող): Ամառային հյուրասենյակ ռուսական բնակելի տան պողկետի (տե՛ս) վրա:

ԳՈՐՈՂԻՉԵ (ռուս. городище, город - քաղաք): 1. Խանդակներով և հողապատերով շրջապատված բնակավայր, որ առավել տարածված էր երկաթի դարում: 2. Մեծ քաղաք:

ԳՈՐՈՂՆՑԱ (ռուս. городня): Ամրոցի կամ հողապատների կառուցման համար օգտագործվող հողով կամ քարով լցված փայտաշեն կառուցվածք:

ԳՈՐՇԱ (արաբ. gorta): Բնակելի տան տիպ թուրքում:

ԳՈՖՐԵ (ֆր. gaufre - ծալքավորում, ծալք): Միջին Ասիայի, Ադրբեջանի ևն ժարտարապետության մեջ կլոր հատակագծով և ալիքան լքստերիներով մզկիթ, մինարեթ, աշտարակաձև դամբարան: Տե՛ս Տյուրքե:

ԳՎԻՐՎԻՆԻ (վրաց. gvirgvini): Վրացական ժողովրդական տան (դարբազի) հատած վեղարան՝ փայտյա ծածկ:

ԳՐԱԴԱՐԱՆ (library): Տե՛ս Բիբլիոթեկ:

ԳՐԱԴ (ռուս. град): Զաղաք:

ԳՐԱՏ-ՍԻԵԼ (ֆր. gratte-ciel, gratter - քերել, ciel - երկինք): Առավել բարձրահարկ շենք՝ երկնաքեր:

ԳՐԱՈՒՆԴ ՖԼՈՒՐ (անգլ. ground - գետին, floor - հարկ): Ենթի առաջին հարկ:

ԳՐԱՖԻՏ(Ո) (ֆր. graffiti, graffito, իտ. graffiare, sgraffiare - մանկոել): Հնում կենցաղային բնույթի գծանկարներ՝ քերված շենքերի պատերի, ամրոցների ևն վրա:

ԳՐԵԿ (ֆր. greque - հույն): Ուղիղ անկյան տակ մեկը մյուսի վրա վերադարձող մի շարք գծերից բաղկացած զարդանախշ:

ԳՐԵԿՈՍՏԱՍԻՍ (իտմ. graecostasis): Սրահ հռոմեական ֆորումում, որտեղ օտարերկրյա դեսպանները մասնակցում էին տարբեր արարողությունների:

ԳՐԻՂՆԻՑԱ (ռուս. гридница): Իշխանական պալատներում դահլիճ հին ռուսական ժարտարապետության մեջ, որի առաստաղները պահում էին սյուները: Երբեմն այստեղ տեղադրված էր իշխանական գահը:

ԳՐԻԼ-ԲԱՐ (ֆր. grillé-bar - խորտկարան): Բար, խորտկարան, որտեղ մատուցվում են գրիլի (էլեկտրական սաքը) վրա պատրաստվող ուտեստներ:

ԳՐԻՎԱ (հինդի griva): Տե՛ս Կլեստորի:

ԳՐԻՎԻՑԱ (թուլ. grivitsa): Արևմտյան Բուլղարիայում բնակելի տան դեպի ճյուղային հարկը տանող մեղմ թեքություն ունեցող մուտք: Տե՛ս Պանդուս:

ԳՐԻՖՈՆ

ԳՐԻՖՈՆ (ֆր. griffon, լատ. gryps, griffus - թռչուն): Արժեքալուծ: Գրիֆանկար: Գրիֆաքանդակ: Արյուծի մարմնով, արծվի գլխով ու թևերով դիցաբանական կենդանի, որի պատկերով հարդարանքային մոտիվը լայն տարածում ուներ Հին Արևելքի և անտիկ արվեստում (Նկ. 99):

Նկ. 99. Գրիֆոն

Ֆունկցիոնալիզմի հիմնադիրը. ժարտարապետության և դիզայնի մեջ մշակեց ռացիոնալիստական սկզբունքներ, «Բաուհաուզի» (տե՛ս) հիմնադիր և տնօրեն (1919-1928): 1937թ. աշխատել է ԱՄՆ-ում: Ստեղծել է նոր ժարտարապետական ձևեր՝ կառույցների արտաքին կերպարում վերհանելով նրանց ֆունկցիոնալ նշանակությունը («Ֆագուս» գործարանը Ալֆելդում, 1911):

ԳՐՈՏ (ֆր. grotte - քարանձավ, իտ. grotta, լատ. crypta-cavere - քաղաք): *Քարանձավ*: 1. Լայն մուտքով ոչ խոր քարայր: 2. Այգեպուրակային դեկորատիվ կառույց,

հաճախ տաղավարատիպ՝ խեցիներով, տուֆով, ծովային քարերով շարված և երեսպատված (լեռների ստորոտների ապահովման մուտքներում կամ լճերի, ջրվեժների ևն շրջակայքում): Նույնը՝ կավերն:

ԳՐՈՏԵՍԿ (ֆր. grotesque - քմահաճույք, քմահաճ): *Խառնակար*: Կենդանական և բուսական ձևերով, մարդկային ֆիգուրների պատկերներով, դիմակներով հյուսած արտառոց, ֆանտաստիկ զուգորդումներով քմահաճ զարդապատկեր, որի առավել հին նմուշները ի հայտ եկան հին հուստանական կառույցներում (օր. Ներոնի «Ոսկյա տուն» քարանձավում): Ավելի ուշ հանդիպում է գոթական ժարտարապետության մեջ (Նկ. 100):

Նկ. 100. Գրոտեսկ

ԳՈՒԼԲԵԻԶԵ (ռուս. гутенберг): Ծննդը շրջապատող դարատափ:

ԳՈՒԼՂԱՍՏԱ (հինդի guildasta): XIV դ. հետո հնդկ-իսլամական ժարտարապետության մեջ պինակաման (տե՛ս) ձև, որը օգտագործվում էր երկու պատերի հատման անկյունում:

ԳՈՒԿԱՍ (արաբ. gukas): Ժաղերով շրջապատված հարթակ մզկիթում:

ԳՈՒՐՏ

ԳՈՒՄԲԱԶ (գումբեզ) (տաջ. gumbaz, կիրգ. gumbaz, պարս. gumbat): Գմբեթ, գմբեթան շենք (Միջին Ասիա), գմբեթան մուսուլմանական գերեզմանակոթող:

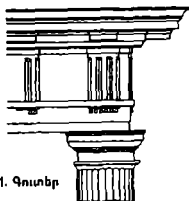
ԳՈՒՏԵՐ (գուտտի) (ռուս. гуты, ֆր. goutte, լատ. gutta - կաթիլ): Կաթիլ Դորիական պյունակարգի տրիգլիֆոսների և մուտյունների (տե՛ս) տակ հատած կոնի տեսք ունեցող փոքր կաթիլանման զարդատարրերի շարքեր (Նկ. 101):

ԳՈՒՐԻՍՏԱՆ (թուրք. guristan): Մուսուլմանական գերեզման:

ԳՈՒՐԽԱՆԱ (թուրք. gurkhana): Ընդարձակ սրահ, զվիավոր դահլիճ միջինասիական ժարտարապետության մեջ:

ԳՈՒՐՏ (գերմ. Gurt - կող): Գոթական ժարտարապետության մեջ ներկյուր(տե՛ս),

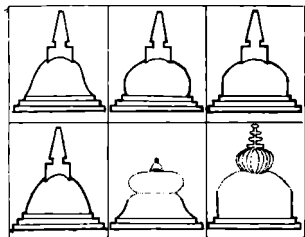
թաղը կազմող կամարի կող՝ խաչվող թաղի կողն ամրացնող սրբատաշ, սեպածն քարերից կամար (Նկ. 102): Նույնը՝ կամարաջի, զարդագուտի (պարագային Գ., միջհարկային Գ.):

Նկ. 101. Գուտտեր

Նկ. 102. Գուրտեր

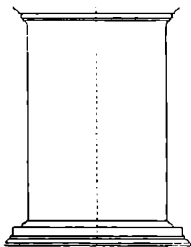
ԴԱԳՈՔԱ (դագաբա) (փուշթու dagoba - մասունքների սենյակ): Բուդդայական հուշակառույցներ Բիրմայում, ուր պահվում են Բուդդայի կամ այլ սրբերի մասունքները (Նկ. 103): Տե՛ս Ստուպա:

Նկ. 103. Դագոբա

ԴԱԳՈՆ (բիրմ. dagon): Տե՛ս Ստուպա նն:

ԴԱԴՈՒ (ֆր. dado, լատ. datum - սայ): 1. Դասական սյունակարգի խարիսխի վերին և ստորին մասերի միջև միջնամաս: 2. Ժամանակակից ժարտարապետության մեջ միջնապատի ստորին մասում տրամատավորված փայտե ծող կամ սվաղած գոտի (Նկ. 104): Տե՛ս Դայ:

Նկ. 104. Դադո

ԴԱԼԱՆ (պարս. dalan): 1. Դարսկական և հնդկական ժարտարապետության մեջ ծածկապատշգամբ կամ բաց մեծ ընդունարան: 2. Հայաստանում փողոցից դեպի բակը տանող թաղածածկ անցում: Նույնը՝ դալոն (Տաջիկստան):

ԴԱԼՈՆ (տաջ. dalon): Ծածկված անցում կամ փողորիկ բակ:

ԴԱԽՄԵ(Ա) (պարս. dakhme - խցիկ, բանտ): 1. «Լուսյան աշտարակ», աշտարակաձև կառույց, ուր դիակները դրվում էին ի ցույց գիշատիչ թռչուններին՝ մաքրագործելու համար (Դարսկաստան, Միջին Ասիա և Ադրբեջան): 2. Պահեստ:

ԴԱՄԲԱՐԱՆ (tomb): Գերեզմանի վրա ժարտարապետական կառույց, ուր պահվում էին նշանավոր անձանց զմուսած մարմինները: 2. Գերեզման, շիրիմ: Նույնը՝ գումբազ նն:

ԴԱՅ (անգլ. die): Զարտարապետական պատվանդանի սյունակարգի խորանարդաձև ներքնամաս: Տե՛ս Դադո:

ԴԱՅԿՈԿՈՒՔԱԵԻՐԱ (ժապ. daikoku-bashira): Զապոնական տան կենտրոնում հզոր մույթ՝ հաճախ կապված հաջողության աստծու պաշտամունքի հետ:

ԴԱՆՏԻԿՅՈՒԼ (դենտիկուլի) (ֆր. denticule, լատ. denticulus, dens - առամ): Ատամնաձև ժարտարապետական զարդ: Տե՛ս Ատամնաշար (Նկ. 105):

ԴԱՐՎԱԶԱ

Նկ. 105. Դանտիկոյ

ԴԱՌ ԳՈՒՆԱՆ (չին. dao guan): Չինական տաժարի տիպ:

ԴԱՍԱԿԱՆ (անգլ. classic - կատարյալ, օրինակելի): Համաձայն Վերածննդի ժամանակաշրջանի պատկերացումների անտիկ ժարտարապետության, քանդակագործության են արվեստի ստեղծագործությունները կատարյալ են, օրինակելի, մնալու, այսինքն՝ դասական: Տե՛ս Կլասիկ:

ԴԱՍԱԿԱՆ ԺԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

(Classical architecture): Հելլենիստական Հունաստանի և կայսերական Հռոմի ժարտարապետությունը, որին բնորոշ էր հինգ սյունակարգը: Դ. ժ. հենքով ավելի ուշ զարգացավ իտալական Վերածննդի և նրանից բխող բարոկկոյի ու դասական Վերածննդի ժարտարապետությունը: Տե՛ս Այուրնակարգ:

ԴԱՍԱԿԱՆ ՄՈՂԵՐՆ

(Classical modern): Լեհական ժարտարապետության մեջ դասական ձևերի ազատ մեկնաբանում և, մինչև իսկ, զգալի ոճավորում: Տե՛ս Կլասիկ մոդեռն:

ԴԱՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ (Classical revival):

XIX դ. կզբից, հատկապես Անգլիայում և ԱՄՆ-ում, հունական և հռոմեական ժարտարապետության ժառանգության հենքով ձևավորված ոճ՝ որպես հակադրություն բարոկկո և ռոկոկո ոճերի: Այն տարածվեց նաև Արևմտյան Եվրոպայում:

ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ: Տե՛ս Կլասիկա:

ԴԱՍԱԿԱՆԱԴԱՇՏՈՒԹՅՈՒՆ: Տե՛ս Կլասիցիզմ:

ԴԱՍԱԿԵՐՏԱՅԻՆ ՈՃ (Palace style):

Ուկրաինայում (Գալիցիա) առավել տարածում ունեցող ոճ, որի հիմքում դրված է լեռնազանգված մեկնաբանմամբ, դաստակերտների հորինվածքների օգտագործման ձգտումը:

ԴԱՐ (պարս. dar - տուն): Արևելյան ժարտարապետության մեջ բնակելի տան անվանումը:

ԴԱՐԱԿԻԿ: Հորիզոնական եղջ պարզամաս անտիկ շինություններում:

ԴԱՐԱՏԱՓ (terrace): Ենթի առջև բաց կամ ծածկված հողահարթակ կամ արհեստական հատակով հարթակ: Առաջինի դեպքում Դ. լինում է նաև աստիճանավոր: Տե՛ս Տերրասա:

ԴԱՐԲԱԶԻ (վրաց. darbazi): Վրացական ժողովրդական տան տիպ: Նույնը՝ գլխատուն, հազարաշեն (Հայաստան), կարաղամ (Ադրբեջան) ևն:

ԴԱՐԲԱՐ (պարս. darbar - թագավորական պալատ): Միջնադարում Մերձավոր Արևելքի և Միջին Ասիայի երկրներում իմաստունների խորհրդարան կամ իշխանավորների ընդունելությունների սրահ: Նույնը՝ ապարանք:

ԴԱՐՎԱԶԱ (պարս. darvaza): Դարպաս Դարսկաստանի և Հնդկաստանի ժարտարապետության մեջ:

ԴԱՐՎՈԶԱՆՈՆ

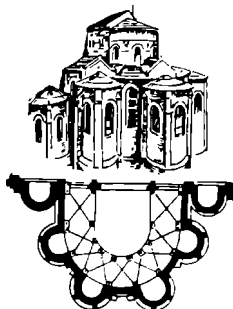
ԴԱՐՎՈԶԱՆՈՆ (տաջ. darvozahon): 1. Տաջիկստանի ժողովրդական տաննախասենյակ: 2. Պարզագույն ծածկով դարպաս:

ԴԱՐՎՈԶԵ (տաջ. darvoze): Աշտարակ, դարպաս:

ԴԱՈՒՆԹԱՈՒՆ (անգլ. downtown, down - ցածր, ներքին, town - քաղաք): Քաղաքի գործարար թաղամաս:

ԴԱՈՒՐԻ-ՊԱՅԱ (ուզբ. dauri-paia): Ծաղկամանի համար պատի մեջ տրամատակրված շրջանակով սլաքածն խորշ:

ԴԵԱՄԲՈՒԼԱՏՈԱՐ (դեամբուլատորի) (ֆր. déambatoire, լատ. deambulare - քայլել, զբոսնել): 1. Ծածկված անցում: 2. Միջանցիկ անցում զոթական տաճարի արևելյան մասում (Նկ. 106):

Նկ. 106. Դեամբուլատորար

ԴԵԴԱԲՈԶԻ (վրաց. dedabodzi - մայր սյուն): Վրացական ժողովրդական տան (դարբազիի) հարուստ հարդարանքով կենտրոնական փայտյա սյուն:

ԴԵՋՈՒՐԲԱՆԻԶՄ (ֆր. desurbanism - ոչ քաղաքաշինություն, լատ. urbs - քաղաք): Ուղղություն XX դարի քաղաքաշինության մեջ. խոշոր քաղաքներին հակադրվող՝ ազատ բնակեցում բնության մեջ:

ԴԵՋՈՐՆԱՄԵՆՏ(ԱՂՈ)Ն (իսպ. desornamentado - զարդանախշազուրկ): Իսպանիայի Փիլիպպոս Բ թագավորի ժամանակաշրջանի ոճ, բնորոշվում է իսպանական Վերածննդի ժարտարապետական ձևերի բացառիկ խիստ օգտագործմամբ: Տե՛ս ԷՐՐԵՆԵՍԿԻ:

ԴԵԼՈՒԲՐԻՈՒՄ (լատ. delubrium): Սրբատեղի հին հռոմեական ժարտարապետության մեջ:

ԴԵԼՖԻՆՈՐԻՍ ԿՈԼՈՒՄՆԵ (լատ. delphinorum columnae): Երկու դելֆինների պատկերով պսակված մարմարյա սյուն հին հռոմեական կրկեսում (Նկ. 107):

Նկ. 107. Դելֆինորում կոլումնե

ԴԵԿԱՆԵԿՈՒԲԻՏԱ (լատ. dekkanaecubitae): Զաչասրահի հին հռոմեական և բյուզանդական կայսերական պալատներում:

ԴԵԿԱՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. dekastylos, deka - տասը, stylos - սյուն): Տասը սյունանի ծակատով հունական տաճար:

ԴԵԿՈՆՍՏՐՈՒԿՏԻԿԻԶՄ (Deconstructionism): Կալիֆոռնիայում առաջացած ժարտարապետական ոճ (1984-1990), հայտնի որպես «Նեոմոդեռնիզմ» կամ «Պոստստրուկտուրալիզմ»: Այն շատ ձևեր վերցրել է 1920 թ. կոնստրուկտիվիզմից: Վերցնելով մոդեռնիստական արստրակցիան՝ տաճարում է այն մինչև բացարձակ չափազանցություն: Դա հակասոցիալական ժարտարապետություն է՝ հիմնված ինտելեկտուալ արստրակցիայի վրա:

ԴԵԿՈՐ (ֆր. decor, լատ. decorare - հարդարել): Հարդարանք: Գեղազարդման տարրերի ամբողջություն:

ԴԵԿՈՐԱՏԻՎ ՈՃ (Decorated style): *Հարդարիկ ոճ*: Հաջորդելով վաղ անգլիական ոճին՝ շարունակվել է ուղղահայաց ոճերում: Անգլիական գոթական ժարտարապետության երեք փուլերից երկրորդը (մոտավորապես 1280-1350), որը բնորոշվում է հարուստ հարդարանքով, տրեյսրիի (տե'ս) բազմաթիվ օջիւրով, հաճախ սրածայր կամարներով: Լրա վաղ զարգացումը կոչվում է երկրաչափական, վերջի-

նը՝ եզրագծային (նկ. 108):

ԴԵԿՈՐԱՏԻՎ-ՈՃԱՎՈՐՎԱԾ (decorated-stilised): Դրստորվել է Ուկրաինայի ժարտարապետության մեջ ինտերիերներում և փոքր ժարտարապետական ձևերում: Դ. Ո. հիմքում ժողովրդական կենցաղային արվեստի մոտիվներն են:

ԴԵԿՈՄԱՆՈՍ (դեկումանոս մայր) (լատ. decumanus - գլխավոր): Հռոմեական ռազմական ժամբարներում արևելք-արևմուտք ուղղություն ունեցող գլխավոր փողոց: Վաղ հռոմեական կայսրության ժամանակ ապագա քաղաքների հիմնադիրները մի գիշեր անցկացնում էին խարույկի մոտ, նախապես հողի մեջ խրելով ձող, հետևելով, որ այն ունենա խիստ ուղղահայաց դիրք: Լուսաբացին արևի ժառագայթի՝ ձողի վրա թողած ստվերի հետքով փորում էին որոշ երկարությամբ փոս, որը և համդիսանում էր քաղաքի գլխավոր փողոցը՝ կարդինուսը (տե'ս): Երկու փողոցների հատման տեղում նախատեսվում էր քաղաքի հասարակական հրապարակը՝ ֆորումը:

ԴԵՅՍ (անգլ. dais): Պատվասենյակ XVI դ. անգլիական դղյակներում:

Նկ. 108. Դեկորատիվ ոճ

ԴԵՆԴՐԱՐԻ

ԴԵՆԴՐԱՐԻ (հուն. dendro-ծառ): Տարբեր տեսակի ծառերի և թփերի կլիմայավարժման և զիտական ուսումնասիրություններ կատարելու համար քաղաքի կանաչ համակարգի (զանգվածի), բուսական այգու, տնկարանի ևն առանձին տարածություն: Տե՛ս Արբորետում:

ԴԵՊՈ (ֆր. depot, depositum - պահեստ): 1. Լոկոմոտիվների կանգառի և վերանորոգման համար հատուկ սարքավորումներով շենք: 2. Հրշեջ մեքենաների կայան:

ԴԵՊՈԶԻՏԱՐԻՈ (իտ. depositario, լատ. depositum - պահեստ): Պահասենյակներ թանգարաններում:

ԴԵՊՐԵՍԻՈՆ ՈՃ (Depression Modern style): ԱՄՆ-ի տնտեսական ճգնաժամի՝ դպարեսիայի (1935-1945) ժամանակների ժարտարապետական ոճ, որը հանդես էր գալիս ընդդեմ «Ար դեկո» ոճի: Այն բնորոշվում է պարզությամբ, հարթ ձևերով, գծերի հստակությամբ, հորիզոնականությամբ, սահուն և ֆունկցիոնալ արտահայտչականությամբ:

ԴԵՍՅՈՒ Դ՝ ՊՈՐՏ (ֆր. dessus de porte - դռան վրա): Մուտքագրող: Դեկորատիվ պաննո XVII-XVIII դդ. եվրոպական ժարտարապետության մեջ՝ հանդիսավոր ինտերիերների շքամուտքերի վրա:

ԴԵ ՍՏԻԼԵ (de Stijle, 1917 թ. Լեյդադում (Հոլանդիա) վան Դագրուդի (Doesburg) կողմից հիմնված պարբերաթերթի անունից): Դե Ս. հիմնական դրույթներն են խզումը ժառանգության հետ և աղերսները կուբիզմի հետ՝ ուղղանկյուն ձևեր և հարթ մակերեսներ, որոնք անհնարին է ապահովել ոչ հարթ մակերես ունեցող աղյուսի

օգտագործման պայմաններում:

ԴԵՎԱԿՈՇՏԱՍ (հինդի devakoshta): Խորշ սրբատեղիի և մանդապայի (տե՛ս) պատի մեջ՝ Աստծո քանդակի համար:

ԴԵՏԻՆԵՑ (ռուս. детинец): Տե՛ս Արկ ևն:

ԴԵՐԵՊԱՆԻ (վրաց. derepani): Բաց պատշգամբի տիպի կառուցվածք Վրաստանում:

ԴԵՔՍՏԵՐԱ (լատ. dextera - աջ): Վաղ քրիստոնեական հռոմեական բազիլիկներում նավի աջ թևը: Նույնը՝ պալազ:

ԴԷ (ֆր. dais, լատ. discus - հարթակ): Հռետորների կամ պաշտոնյաների համար նստելատեղով թեթև բարձր հարթակ:

ԴԻԱԶՈՍԱ (հուն. diazoma): 1. Հին հունական թատրոններում վերին և ստորին նստելատեղերի շարքերի միջև անցում: 2. Կիսաշրջանաձև անցում հին հունական թատրոններում:

ԴԻԱԿՈՆԻԿՈՆ (դյակոններիկ) (հուն. diaconicon, diaconos - սարկավազ): Տե՛ս Ավանդատում: Նույնը՝ անտիպարաբեմա ևն:

ԴԻԱՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. diastyles): Հունական տաճարներում սյուների այնպիսի դասավորությունը, երբ նրանց միջև եղած հեռավորությունը հավասար է՝ 3d-ի (d-ն սյան տրամագիծն է):

ԴԻԱՏՐՈՒՄ (լատ. diatrum): Հին հունական տան նախամուտք, որի մի կողմը տանում է դեպի փողոց, իսկ մյուսը՝ բակ:

ԴԻԳԼԻՖՈՍ (հուն. diglyphos - երկու փոս, ակոս): Դորիական սյունակարգի երկու սյուների միջև անտաքլեմենտի (տե՛ս) ծո-

փորի վրա երկու փոսիկներ:

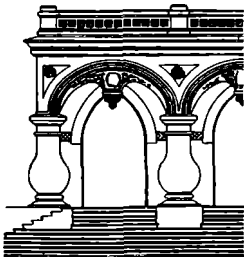
ԴԻՉ (diz): Միջնաբերդ միջինասիական քաղաքներում, արկ են: Տե՛ս Կալա:

ԴԻԿԿԵ (դիկկաս) (արաբ. dikke, dikkas): Ճաղերով ցանկապատված բնահարթակ մզկիթում:

ԴԻՄՆԻՏԱ (ռուս. димница, дым - ծուխ): Ռուսական ժողովրդական տներում ծխաեռացման խողովակի ծածկ:

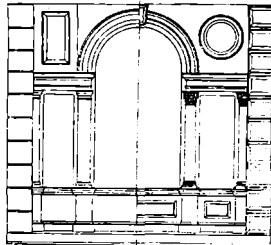
ԴԻՆ (վիետ. din): Հասարակական շենքեր Վիետնամում:

ԴԻՆԿԱ (ռուս. дынка, дыня - սեխ): XIII-XVII դդ. ռուսական ժարտարապետության մեջ մույթերի, դռների, լուսամուտների շրջակայների սեխաձև զարդամուտիկ (նկ. 109):

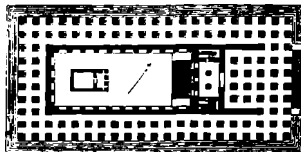
Նկ. 109. Դինկա

ԴԻՈԿԼԵՑԱՆ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ (Diocletian window, հռոմեական Դիոկղեստիանոս կայսեր (284-305 անունից): Եռամաս լուսամուտ, միջինը ավելի լայն, քան երկու կողքինները (նկ. 110): Նույնը՝ պալլադյան, վենետիկյան լուսամուտ:

Նկ. 110. Դիոկլիտյան լուսամուտ

ԴԻՊՏԵՐՈՆ (ֆր. diptère, հուն. dipteron, di - երկու, pteron - սյունաշար): Հունական տաժարի տիպ, որի ցեղան շրջապատված է զույգ շարք սյուներով (նկ. 111):

Նկ. 111. Դիպտերոն

ԴԻՍՊՐՈՊՈՐՑԻԱ (դիսպրոպորսիոն) (ֆր. disproportion, հուն. dis, diz, լատ. dis - շեղում): Անհամաչափություն, անհամասնություն:

ԴԻՍՏՐԻԳԼԻՖ(ՈՍ) (հուն. distriglyphos - երկու տրիգլիֆոս): Դորիական սյունակարգի երկու սյուների միջև անտաքեմենտի ծոփորի վրա՝ տրիգլիֆոսների դասավորությունը:

ԴԻՎԱՆ

ԴԻՎԱՆ (թուրք. divan, պարս. divan - գորգածածկ հատակ՝ փոքր-ինչ բարձր):

1. Արևելքում (Պարսկաստան, Աֆղանստան) վարչական և իրավական գործերով զբաղվող հաստատություն՝ շահաստանի (տե՛ս) սահմաններում: 2. Թուրքմենական պալատներում գահասրահ:

ԴԻՐԵԿՏՈՐՅԱՆ ՈՃ (ֆր. Directoire, Ֆրանսիայում 1795-1799 թթ. տիրող պետական կարգի՝ դիրեկտորիայի ժամանակաշրջանի անվանումից): Այսպես է կոչվում ֆրանսիական կլասիցիզմի ոճից դեպի ամպիր ոճ անցումային շրջանը:

ԴՐԱՎԱՅԻՆ ՈՃ (Castle style): Ամրացված բնակելի տան տպավորություն ստանալու համար XVIII դ. ժարտարապետական ոճ, որին բնորոշ էին ատամնավոր պատերը, ամբրազյուրները (տե՛ս) և փոքր աշտարակները (տե՛ս **Տուրետ**): Մի քանի այսպիսի ձևեր օգտագործվեցին նաև ընթացներում նմ:

ԴՅԱՆ (չին. dian): Ամբողջ շենքի պարագծով քառակուսի միափարկ տաղավար չինական ժարտարապետության մեջ, սովորաբար երեք ընդերկայնական մասերի բաժանված, որից առաջինը ծակատի կողմից կազմում է բաց սյունասրահ:

ԴՈԳ ՏՈՒՌՈՒԹ (անգլ. dog loothed - շան ծանիք): Անգլիական գոթիկայում մեկ կետից դուրս եկող չորս տերևների տեսքով զարդ (նկ. 112):

ԴՈՂԵԿԱՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. dodekastylos, dodeka - տասներկու): Տասներկու սյունանի շքամուտքով հին հունական տաճար:

ԴՈԼՄԵՆ (բրետ. - կելտ. dolmen, dol - սեղան, men - քար): Նոր քարե դարում եր-

Նկ. 112. Դոգ տուրոթ

կու ուղղահայաց և մեկ հորիզոնական քարերից կազմված մեգալիթյան կոթող (նկ. 113): Նույնը՝ եռաքար նմ:

Նկ. 113. Դոլմեն

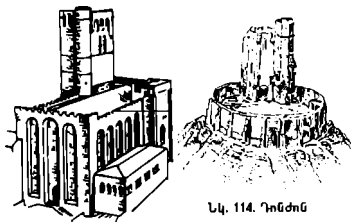
ԴՈՍ (դոլոմի) (ֆր. dôme, լատ. domus - տուն, իտ. duomo - Մայր տաճար):

1. Թմբուկով զմբեթ: 2. Մայր տաճար: Նույնը՝ կաթողիկե (Հայաստան), կաթեղրավ (Ֆրանսիա), սորբր (Ռուսաստան):

ԴՈՍՈՒՍ (լատ. domus): Հին Հռոմում քաղաքային մենատուն:

ԴՈՄՈՍ ԷԿԼԵՍԻԵ (լատ. domus ecclesiae): 1. Եկեղեցուն կից շինություն, որ գործու է եկեղեցական թեմի վարչական և բարեգործական մարմինը: 2. Թեմի կենտրոն:

ԴՈՆՅՈՆ (ֆր. donjon): Ֆրանսիական ամրոցի գլխավոր պաշտպանական աշտարակ (նկ. 114):

Նկ. 114. Դոնյոն

ԴՈՍԵՐԵ (ֆր. dossier): Աքակի վրա՝ իմպոստ (տե՛ս): Նույնը՝ սուպեր արակոս (Անգլիա), կեմպֆեր (Գերմանիա), բարձակ (Հայաստան):

ԴՈՐՄԱՆ (ֆր. dormant): Դռան, լուսամուտի շրջանակ: Նույնը՝ կոսյակի:

ԴՈՐՄԸ-ՈՒՒՆԴՈՒՆ (անգլ. dormer-window): 1. Ձեղնահարկի լուսամուտ: 2. Գմբե-

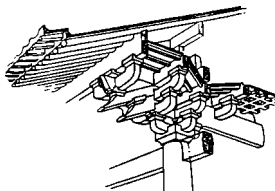

Նկ. 115. Դորմը-ուինդոու

թի ծածկի մեջ, հաճախ ժարտարապետական հարդարանքով, լուսամուտ (նկ. 115): Տե՛ս Լյուկարն(ա):

ԴՈՐՏՈՐ (ֆր. dortoir, dormir - քնել, լատ. dormitorium): Ընդհանուր ննջասենյակ ֆրանսիական ժարտարապետության մեջ:

ԴՈՈՒ-ԳՈՒՆ (չին. dou-gun - գերան): Չինական ժարտարապետության մեջ բազմահարկ տանիքների տակ բարդ քիվ (նկ. 116):

Նկ. 116. Դոու-գուն

ԴԱՐԱՊԱԼԱՍ (հինդի dvarapalas-դրոնապահներ): Հնդկական տաճարի մուտքի երկու կողմերի վրա քանդակ-մարդաֆիգուրներ:

ԴԿԵԼԻՆ (անգլ. dwelling): Բնակելի տան տիպ Անգլիայում:

ԴԿԻՏԱԼԱ (հինդի dvitala): Երկհարկանի վիմանա:

ԴՈՅԼՅԱ (ռուս. двойня - զույգ): Երկու կետերից (տե՛ս) բաղկացած փայտաշեն շինություն, որի բնակելի մասը իրար հարևանությամբ տեղադրված երկու իգրաներ (տե՛ս) են:

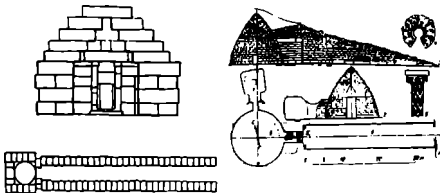
ԴՎՈՐԵՑ

ԴՎՈՐԵՑ (ռուս. дворец - իշխանական տուն): Ապարանք, դղյակ են:

ԴՐԱՎԻԴԱ (Dravida): XIV-XVIII դդ. Հարավային Հնդկաստանում հայտնի ոճ, որ բնորոշվում է ուղղանկյուն քառակուսի մեծ բակով: Վերջինի կենտրոնում է քառակուսի հատակագծով սրբատեղին: Դեպի բակ տանում է մոնումենտալ շքամուտքը, բակի ներքին պարագծով տեղադրված են բազմաթիվ մատուռներ (էլորայի վանքը):

ԴՐԱՎԻԴԱ-ՍԻԿՀԱՐԱ (հինդի Dravida-sikhara): Հարավային Հնդկաստանում առավել տարածված աստիճանաձև աշտարականման տաճարի տիպ: Տե՛ս Սիկհարա:

ԴՐՈՍՈՍ (հուն. dromos - վազք, ուղի): Հին հունական և էտրուսկական դամբարան տանող նեղ ուղի (միջանցք), օր. Աթոբյի դամբարանի Դ. (նկ. 117):

Նկ. 117. Դրոսոս

ԴՐՎԱԳՈՒՄ (Incrustation - կեղևով ծածկել): Ընդերուզուր: XI-XIII դդ. Իտալիայում (Տոսկանայում) զարգացող ոճ, որին բնորոշ է շենքի էքստերիերի և ինտերիերի հարուստ զուսմավոր մարմարով, երկրա-

չափական նախշազարդերով, սյունակարգային ձևերով հարդարումը: Առարկայի զարդարում՝ կատարված ուրիշ նյութով, ֆակտուրայով և գույնով տարբերվող, սովորաբար առավել արժեքավոր կամ հասարակ փայտից, մետաղից, քարից են (օր. Ֆլորենցիայի Սան Մինիատո ալ Մոնտե եկեղեցին են): Տե՛ս Ինկրուստացիա, Ինտարսիատուրա:

ԴՈՒԵՆԵՆՏԵՍԿՈ (դուեչենտո) (իտ. duecentesco, duecento - երկու հարյուր, XIII դ. իտալական մշակույթի՝ Լախավերածննդի (Պրոտոռենեսանս) սկիզբը նշանաբանող ժամանակաշրջանի անվանումը): Արվեստի մեջ Դ. բնորոշվում է միջնադարյան իրապաշտական միտումների (տենդենցների) ոճով, իրական աշխարհի և անտիկ ժառանգության նկատմամբ հետաքրքրության զարթոնքով:

ԴՈՒՄԱ (ռուս. думать, հուն. dumat(h) - մտածել): Մինչև 1917թ. և 1991թ. սկսած՝ Ռուսաստանի օրենսդրական մարմնի նստավայր: Եղյնը՝ քուլտերիոն (Հումաստան), սենատ (ԱՄՆ) են:

ԴՈՒՂԼԵՔՍ (լատ. duplex - զույգ): 1. Երկու ընտանիքների համար երկհարկանի առանձին բնակարան՝ առանձին մուտքերով: 2. Երկհարկանի բնակարան:

ԴՈՒՔԱՆ (թուրք. dughian): Առևտրական կամ արհեստագործական փոքր կառուցվածք:

Ե

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Egyptian architecture): Մ. թ. ա. երրորդ հազարամյակից մինչև հռոմեական դարաշրջանի եգիպտոսի ժարտարապետությունը: Առավել կարևոր ստեղծագործություններն են դամբարանային և տաճարային քարե կառույցները, ինչպես և բուրգերը: Կոնստրուկտիվ հիմնական համակարգը հիմնված է հեծան-հենարանի վրա:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՎՋԻԿ (Egyptian gorge): Լայն վզիկով և նրան հետահայաց դասավորված տեղերով ու դասական տրամատով քիվ:

ԵԳԼԻՉ (ֆր. *église*, հուն. *ekklesia* - տաճար, նվիրյալների հավաքատեղի, ժողովարան): *Եկեղեցի*: Նույնը՝ հուրուկ (Կալմիկիա), կիեզա (Իտալիա), կիրխ (Գերմանիա), կիրխա (Պարսկաստան, Թուրքիա), սորոր (Ռուսաստան):

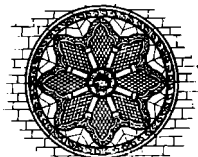
ԵԶՐԱՊԱՏ (ֆր. *parapet*): Տանիքի, դարատափի, պատշգամբի, կամրջի երկա-

րությանը ցածր պատ, շառավիղ-ծողերով ցանկապատ (նկ. 118): Նույնը՝ պլուտեոս (Հին Հռոմ):

ԵԼԵՈՍԵՐԻՈՒՄ (լատ. *elaeosterium*): Մարմնի յուղման և մերսման բաժանմունք հռոմեական բաղնիքներում:

ԵԿԱՏԱԼԱ (հինդի *ekatala*): Պարզ վիմանա:

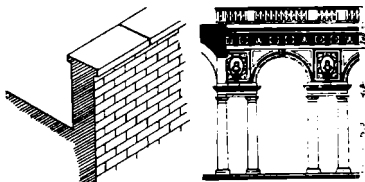
ԵԿԱՏԵՐԻՆՅԱՆ ԼՈՒՍԱՍՈՒՏ (Catherine window): Գոթական ժարտարապետության մեջ շքամուտքի վրա շառավիղ-ծողերով անիվային լուսամուտ (նկ. 119): Նույնը՝ ոռզ (Ֆրանսիա), ոռզան (Ռուսաստան), ոռզոնե (Իտալիա):

Նկ. 119. Եկատերինյան լուսամուտ

ԵԿԱՏԵՐԻՆՅԱՆ ԱՆԻՎ (գերմ. *Katharinen Rad*): Տե՛ս Եկատերինյան լուսամուտ:

ԵԿԵՂԵՑԻ (church): Զրիստոնեական ծիսակատարությունների համար շենք, տաճար, ժամ: Նույնը՝ եգիզ (Ֆրանսիա), կիրխ (Գերմանիա), չըչ (Անգլիա) ևն:

Նկ. 118. Եզրապատ

ԵԿՈԱՆՍՈՆ

ԵԿՈԱՆՍՈՆ (ֆր. écoinçon, coin, լատ. cuneus - անկյուն): Մեկը մյուսի նկատմամբ երկու ուղղահայաց պատերից կազմված անկյունային պահարան:

ԵՂԻՍԱԲԵԹԱՆ ՈՃ (Elisabethan, Անգլիայի Եղիսաբեթ Ա (1558-1603) թագուհու անունից): Միջանկյալ ոճ անգլիական Վերածննդի և գոթական ժառանգության միջև: Առաջացել է Անգլիայի Հենրիի VII և Հենրիի VIII թագավորների տիրակալության ժամանակ «Ռյուդոլֆ» ոճից՝ պահպանելով նրանից բազմաթիվ գոթական ձևեր, ինչպես աշտարակներ, լուսամուտների քարե ապակեկայներ, թեք լանջերով ժակտոններ, թափանցիկ եզրապատեր, բարձր ծխնելույզներ ևն:

ԵՆԴՈՎԱ (յունտովա) (ռուս. ендова): Հոսարան: Տանիքի երկու լանջերի ստորին մասում ջրահեռացման համար նավղան:

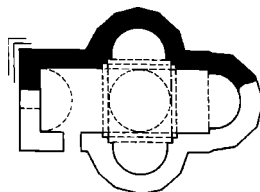
ԵՆԵԱՍՏԻԼՈՍ (հուն. eneastylos, enea - ինը): Հին Հունաստանում ինը սյունանոց շքամուտքով տաճար:

ԵՆՍԵՆՏ (ֆր. encinte, լատ. incingere - շրջապատել): Ամրոցի, եկեղեցու և այլն պարփակ տարածք:

ԵՈԱԹԵՐԹ ՀԱՏԱԿԱԳԻԾ (trefoil plan, լատ. trifolium - երեքնուկ): Եռաթերթ երեքնուկատեսք հատակագիծ: Տե՛ս Եռախորան:

ԵՈԱՆՈՐԱՆ (ֆր. triapsidal): Տաճար, որը, բացի արևելյան խորանից՝ արսիդից, ունի նաև երկու խորան՝ հյուսիսում և հարավում (համեմատաբար եռակոնիսի հետ) (նկ. 120):

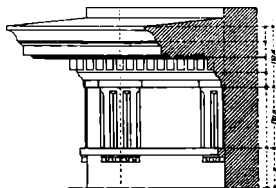
ԵՈԱԿՈՆՆ (triconch): Կենտրոնական գմբե-

Նկ. 120. Եռախորան

թատար քառակուսու երեք կողերին կից արսիդներ: Նույնը՝ տրիկոնն:

ԵՌԱԿՈՍԻԿ (triglyph): Երկայնական փորվածքներով ուղղանկյուն, ուղղահայաց քարե սալ. հերթազալվելով մետոպների հետ (տե՛ս) կազմում են դորիական սյունակարգի ծովորը (տե՛ս) (նկ. 121): Նույնը՝ տրիգլիֆոս:

Նկ. 121. Եռակոսիկ

ԵՌԱՍԱՍ ՏԱՋԱՐ (threparts church): Մի գծի վրա գտնվող զավթից (տե՛ս), նավից (տե՛ս) և խորանից բաղկացած տաճար:

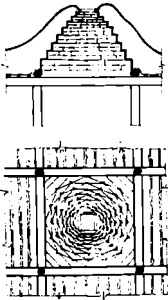
ԵՌԱԶԱՐ (dolmen): Տե՛ս Դոլմեն ևն:

ԵՍՏԻԱՏՈՐԻԱ (լատ. estiatoria): Հանդիսադահ թրակիական պալատներում:

ԵՐԴԻԿ: Տանիքից բացվածք՝ ներքին լուսավորության համար:

ԵՎՏԻՆՏԵՐԻԱ

ԵՐԴԻԿԱՎՈՐ ԾԱԾԿ: Հին հայկական ժողովրդական տներում, զվեստներում, սեղանատներում, զրատներում և քարաշեն այլ տեսակի բնակելի տներում են ծածկ, որի մեջ լուսավորության և օդափոխության համար թողնված է բացվածք (նկ. 122):

Նկ. 122. Երդիկավոր ծածկ

«ԵՐԿԱՐ» ՍՅՈՒՆԱՐԱՆ (long gallery): XVI դ. անգլիական ազնվականների տների ամբողջ երկարությամբ երկրորդ հարկում միջանցք:

ԵՐԿԱՆՔԵՐ: Նույնը՝ զրատ-սիեյ (Ֆրանսիա), նեքասկրյոր (Ռուսաստան), սկայսկրեպլ (Անգլիա):

ԵՐԿՐԻՆ ԲՆՈՐՈՑ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (ֆր. vernacular architecture, լատ. vernaculus - երկրին հատուկ, բնորոշ ինչ-որ բան): Երկրի լանդշաֆտին, բնակլիմայական պայմաններին, շինահումքին համապատասխան, համահունչ կառույցների ժարտարապետական ձևերով շենքի կերպար:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՅՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Second Empire architecture): Ֆրանսիական երկրորդ կայսրության ժամանակաշրջանի ղեկորատիվ ոճ (1852-1870):

ԵՎՍՏԻԼՈՍ (հուն. eustylos, eu - զեղեցիկ): Հին հունական տաճարներում սյուների այն դասավորությունը, երբ դրանց միջև հեռավորությունը հավասար է $2d + 1/4d$ -ի (d-ն սյան տրամագիծն է):

ԵՎՏԻՆՏԵՐԻԱ (լատ. eutinteria): Տաճարի հիմքի վերին մասը, որի վրա հանգչում է սյունաշարը: Տե՛ս Ստիլոբատես:

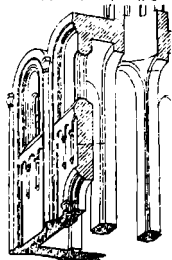
ՋԱԲՈՐԱԼԻ (ռուս. заборалий, забор - ցանկապատ): Ամրոցի պատի արտաքին կողմի վրա, վերևի մուտքը փակող փայտաշեն եզրապատ:

ՋԱԳՈՒԱՆ (իսպ. zaguan): Իսպանական բնակելի տան նախամուտք, նախասենյակ:

ՋԱՂՆԻՑԱ (բուլղ. zadnitsa): Բուլղարական գետնափոր ժողովրդական տան տնտեսական մաս:

ՋԱԿՈՍԱՐԱ (ռուս. закомара): Բյուզանդական և ռուսական ժարտարապետության մեջ շենքի ծակատային կիսակլոր ավարտը, որը համապատասխանում է նրա հետնամասում գտնվող թաղի կտրվածքին (Նկ. 123):

ՋԱՀԱԲ (ռուս. захаб): Ամրոցի մուտքը պաշտպանող կցակառույց՝ ամրոցի արտաքին պատին կից (Նկ. 124):

Նկ. 123. Զակոմարա

Նկ. 124. Զահաբ

ՋԱՄԲՅՈՒՂԱՅԻՆ ԽՈՅԱԿ (basket-capital): Խոսքը վերաբերում է կորնթական սյունակարգի խոյակի քնի ձևին:

ՋԱՄՈԿ (ռուս. замок, լեհ. zamek - բերդ): Տե՛ս Ամրոց նմ:

ՋԱՄՈԿ (ռուս. замок, замыкать - փակել): Կամարի (տե՛ս), թաղի (տե՛ս) սեպածև աղյուսե կամ քարե փական: Նույնը՝ կիստուուն (Անգլիա), կլավո (Ֆրանսիա), կրաուն (Անգլիա), լա քլավե դի վոլտա (Իտալիա):

ՋԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆ (belfry): Տե՛ս Բեֆրոա:

ՋԲՈՍԱՅԳԻ (park): Տե՛ս Այգի նմ:

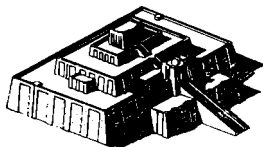
ԶԵՄԼՅԱՆԿԱ (ռուս. землянка, земля - գետին, հող): Գետնափոր տուն: Ամրոցը թյամբ կամ մասամբ հողի մեջ թաղված, կլոր կամ ուղղանկյունաձև հատակազծով, փայտյա հեծանքներով կամ ծառաքներով և ճյուղերով ծածկված ժողովրդական տուն:

ԶԵՏԱ (հուն. zeta): 1. Հին հունական փոքր սենյակ: 2. Վաղ քրիստոնեական եկեղեցիներում զվիսավոր մուտքի վրա պահակի համար սենյակ: 3. Արխիվ:

ԶԻԱՂԱ (արաբ. ziada): Սզկիթի բակ:

ԶՎԱՐՔՆՈՑ ՏԱՃԱՐ

ԶԻԿԿՈՒՐԱՏ (ասոր. ziqquarratu - բարձունք): Սկսած մ. թ. ա. III հազարամյակի վերջից Միջագետքում թրձած աղյուսից 3-7 հարկանի աստիճանավոր պաշտամունքային կառույցի տիպ, կառույց: Եռմե-րական Զ. բնորոշ են քառակուսի, իսկ ասորականին՝ ուղղանկյուն հատակագծի ձևեր (Նկ. 125):

Նկ. 125. Զիկկուրատ

ԶԻՆԱՆՈՑ (arsenal): Տե՛ս Արսենալե:

ԶՈՂՉԵՍԿՎՈ (ռուս. зодчество, зодчий - ճարտարապետ): *Ճարտարապետություն:* Տե՛ս Արխիտեկտուրա:

ԶՈՂՉԻ (ռուս. зодчий, зид - կավ): *Ճարտարապետ:* Սկզբնական իմաստը՝ գլխավոր շինարար: Նույնը՝ արխիտեկտ (եվրոպական երկրներ նե):

ԶՈԹԵԿԱ (հուն. zotheka): Տե՛ս Ալկով:

ԶՈՏԱՍԵՂԱՆ (altar): 1. Հեթանոսական տաճարներում զոհ մատուցելու համար տեղ, սեղան: 2. Զրիստոնեության ժամանակաշրջանում խորան: Նույնը՝ ալտարե (Հին Հռոմ) նե:

ԶՈՆԴԵՐՍՏԻԼ (գերմ. Sonderstil - հատուկ ոճ): Այս անվան տակ ընդհանրացվում է Հարավսլավիայի հյուսիսարևելյան և Դալմաթիայի, Կենտրոնական Բալկանների ու Հյուսիսարևելյան բուլղարական կա-

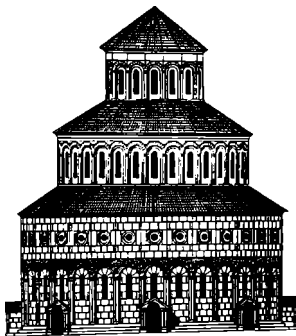
սության և, վերջապես, Փոքր Ասիայի հյուսիսարևելքից մինչև Կովկասյան լեռները զարգացած ինքնուրույն ոճերը:

ԶՈՈՖՈՐ(ՈՒՍ) (լատ. zoophorus): Կենդանական ֆիգուրներով հարթաքանդակային ժապավեն, զոտի հին հունական և հռոմեական ճարտարապետության մեջ (Նկ. 126):

Նկ. 126. Զոոֆորուս

ԶՎԱՐՔՆՈՑ ՏԱՃԱՐ (Zvartnots tadjar, Zvartnots - երկնային հրեշտակների հսկող ուժեր): Հայկական ճարտարապետության մեծագույն և վեհաշուք մի կառույց, որ կառուցվել է 641-661 թթ. Ներսես Իշխանի (Ծիսող) կաթողիկոսի ժամանակ: Զ. Հայաստանի տաճարային ճարտարա-

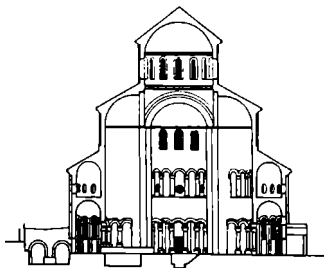
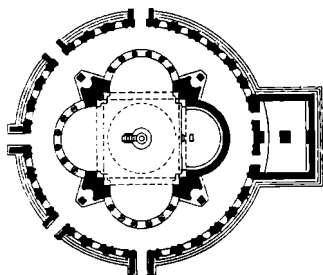

Նկ. 127. Զվարթնոց (վերակազմությունը՝ Թ. Թորամանյանի)

ԶՎՈՆՆԻՑԱ

պետության մեջ նորատիպ է՝ կլոր հատակագծի մեջ ընդգծված խաչ: Նրա երեք կողմերից յուրաքանչյուրն ունի վեց սյուններից բաղկացած և կամարներով պսակված կիսակլոր կամարաշար: Զ. եռաստիճան ծավալը մի ամբողջական ձև է, որի արխիտեկտոնիկ կերպարը ներդաշնակ է կառույցի տեկտոնիկ տարածքային համակարգին:

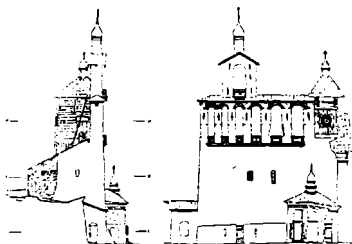
Մեծ է Զ. ազդեցությունը հայկական ժարտարապետության վրա, քանզի այն հայկական շինարվեստի, քանդակագործության, դեկորատիվ արվեստի յուրատիպ

Նկ. 127. Զվարթնոց

հանրագումար է, ժամանակի քաղաքակրթության զարգացման արտահայտություն (նկ. 127):

ԶՎՈՆՆԻՑԱ (ռուս. звонница, звонить - զանգ տալ): 1. Առանձին կանգնած կամ շենքի պատի վրա՝ տաճարին կից կառույց: 2. Զանգակատուն, զանգեր կախելու համար եկեղեցուն կից աշտարակ (նկ. 128):

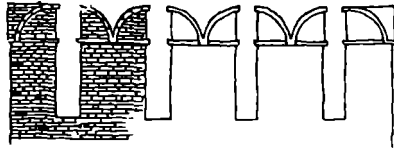
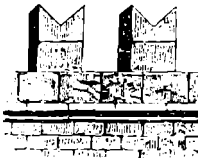

Նկ. 128. Զվոննիցա

ԶՈՒՅԳ ՏԱՃԱՐ

ԶՈՒՔՅԻ (ռուս. ՅԿԵԿԵ, ՅԿԵ - աստամ): Ճարտարապետական մանրամասն հին և միջնադարյան ամրոցների, ռատուշաների (տե՛ս), աշտարակների, կամուրջների վրա: Նույնը՝ կրենել, կրենո, մերլոն (Ֆրանսիա, Անգլիա) (Նկ. 129):

ԶՈՒՅԳ ՏԱՃԱՐ (twin cathedral): Երկու երկայնական կողմերով կից, նույն չափի աղոթասրահներով Մայր տաճար վաղ քրիստոնեական ճարտարապետության մեջ:

Նկ. 129. Զուրքի

ԷԳԵՅԱՆ ՄԵԱԿՈՒՅԹ (Aegean culture): Մ. թ. ա. 30-12 - ըր դդ. Հունաստանի գեղարվեստական մշակույթ, որի հիմնական կենտրոններն էին Կրետե կղզին, ցամաքային Հունաստանը և Էգեյան ծովի կղզիները:

ԷԴԵՍ (լատ. aedes): Նվիրատուն կամ փոքր սրբատեղի Հին Հռոմում:

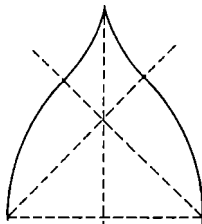
ԷԴԻԿՅՈՒՆԸ (Էդիկուլա) (ֆր. *édicule*, լատ. *ediculus* - տուն, տնակ): 1. Պատվանդանի վրա հենվող և ծակտոնով պսակվող զույգ սյուների վրա կամ որմնասյուների վրա կառուցված յուրատիպ որմնախորշ: 2. Հելլենիստական դարաշրջանում Է. Հռոմում տարածված էին որպես փոքր չափերի մեկուսի պաշտամունքային կառույցներ: Հին Հունաստանում դրանք կիրառվեցին դամբարանների, տաժարների, հասարակական շենքերի, բնակելի տների ձևավորման մեջ (Նկ. 130):

Նկ. 130. Էդիկուլ

ԷԴԻՖԻՍ (ֆր. *édifice*, լատ. *edificium*, *edificare* - կառուցել): Մեծ շենք, կառույց, հուշարձան: Նույնը՝ էդիֆիչիո (իտալիա):

ԷՋԵԼՈՅՈՒԿԵԼՐՈԳԵՆ (գերմ. *Eselrückenbogen*, *Esel* - ավանակ, *Rücken* - մեջք, *Bogen* - կորագիծ, կամար): Ավանակամեջք ունեցող կամար գոթական ժարտարապետության մեջ (Նկ. 131):

Նկ. 131. Էգելյուկներոգեն

ԷՋՆԱՐԿՏԵԶ (հուն. *esonarthex*): Մուտքից երկրորդ մարտեքը (տե՛ս) կամ ներքին մարտեք:

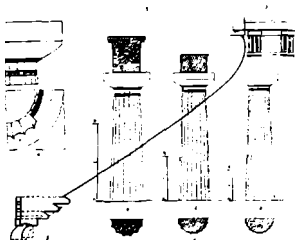
ԷԼԵՎԱՍԻՈՆ (ֆր. *élévation*, լատ. *elevare* - բարձրացնել): Ենթի բարձրությունը վեր հանող, պատերը ցույց տվող չափագրություն (ժակատ, կտրվածք): Տե՛ս Կտրվածք:

ԷԼ ԿԱՍՐ (արաբ. *el kasr*): Տե՛ս Ամրոց են:

ԷԽԵՅՈՆ (հուն. *ekheion*): Կավանոթ: Կավամաններ հին հունական տաժարների

պատի շարվածքի, ծածկի մեջ:

ԷԽԻՆՈՒՍ (լատ. echinus - ոգնի): Դորիական խոյակի կորագիծ տրամատով մաս՝ սյունը արակի հետ կապող տարր (նկ. 132):

Նկ. 132. Էխինոս

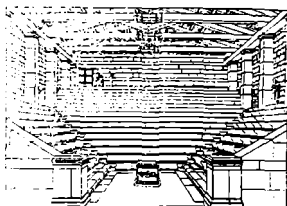
ԷԿԻԲԱՆԱ (իկեբանա) (լատ. ekibana - կենդանի ծաղիկներ): Ճապոնիայում կենդանի ծաղիկներից կոմպոզիցիա ստեղծելու, ծաղկահարդարման արվեստ (VI դ):

ԷԿԼԵԿՏԻԶՄ (Eclectism, հուն. eklektios - ընտրող): *Ընտրաբաղադրում*: XIXդ. երկրորդ կեսին եվրոպայում և ԱՄՆ-ում ժարտարապետական դեկորատիվ տարրեր ոճերի տարրերի անսկզբունց համառնելով:

ԷԿԼԵՍԻԱՍՏԵՐԻՈՆ (հուն. ekklesiastērion, ekklesis - ժողովատեղի): Ժողովրդական ժողովատեղիի շենք Հին Հունաստանում (նկ. 133):

ԷԿՈՍ (լատ. oecus): Հին հռոմեական տան հյուրասենյակ այգու կողմից, տարի-նիովի (տե՛ս) նման (նկ. 134):

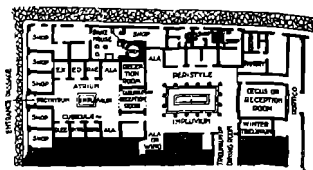
ԷՄԻՍԵՐ (ֆր. émissaire, լատ. emissarius,

Նկ. 133. Էկեխաստերիոն

emittere - դուրս ուղարկել): Թունել ջրավազաններում, լճերում ևն ջրի մակարդակը կարգավորելու համար (Հռոմ):

ԷՄՊՈՐԱ (գերմ. Empora - քարձույց, emporia - շուկա): Ռոմանական, գոթական և ավելի ուշ արևմտաեվրոպական եկեղեցիներում քների վրա կամարակապ սյունաքահ կանանց համար: Տե՛ս Տրիֆորիում:

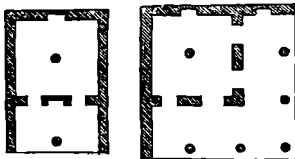
Նկ. 134. Էկոս

ԷՄՊՈՐԻՈՒՄ

ԷՄՊՈՐԻՈՒՄ (լատ. emporium, հուն. emporion, emporas - առևտրական): Անտիկ ժամանակաշրջանում ապրանքների մեծածախ շուկա, որը մինչև V դ. գտնվում էր քաղաքների սահմաններից դուրս:

ԷՅՎԱՆ (այվան) (պարս., արաբ. aivan):

1. Սովորաբար սյուների վրա հենվող հարթ ծածկով դարավանդ միջինասիական կառուցվածքներում: Երկու՝ Բեյտ-Հիլանի (Փոքր Ասիա): 2. Մերձավոր և Միջին Արևելքում մի կողմից դեպի ներքնաբակ բացվող թաղածածկ շինություն, սրահ: 3. Կամարային մուտք (Սասանյան ժարտարապետություն) (Նկ. 135):

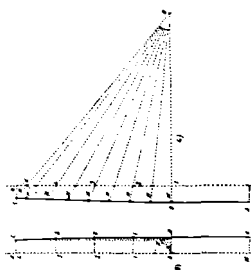

Նկ. 135. Էյվան

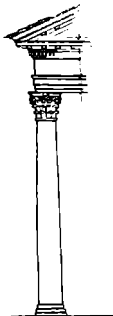
ԷՆԿԱՐՊՈՒՄ (լատ. encarpus): Սյունակարգերի, ծոփորների, խճանկարների, սկահակների վրա ծաղիկներից, բույսերից կամ այլ իրերից հյուսված շղթա: Բուսական մոտիվներով զարդաշղթա: Երկու՝ ծաղկաշղթա (Հայաստան):

ԷՆՏԱԶԻՍ (հուն. entasis - լարվածություն):

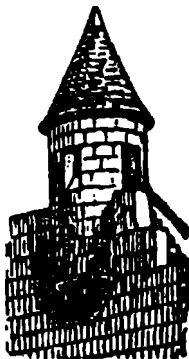
Սյան բնի փոքր ուռուցիկություն, որի մաքսիմումը դասական Հունաստանում հասնում է մինչև բնի ստորին կեսը (ներառաբարձրության մոտավորապես 1/3-ը): Տոսկանական սյունում է. կառուցվում է սյան ստորին երրորդից վերև, իսկ դորիականում ստիլբատեսից (տե՛ս) (Նկ. 136):

Նկ. 136. Էնտազիս

ԷՇՈՑԵՏ (ֆր. échauguette): Դոմոնի (տե՛ս) անկյունային փոքր աշտարակ-դիտակետ (Նկ. 137): Տե՛ս Բարտիզան:

Նկ. 137. Էշոցետ

ԷՈԼՅԱՆ ԽՈՅԱԿ (Eolian capital, Փոքր Ասիայի Սև ծովի արևմտյան ափի տարա-

ծաշրջանի Էռլիդա քաղաքի անունից): Հռոմեական սյունակարգի խոյակի նախատիպերից՝ կազմված կողք կողքի և մեկը մյուսի նկատմամբ հակառակ ուղղությամբ տեղադրված երկու վոլյուտաներով (տե՛ս) (նկ. 138):

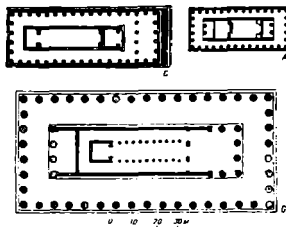

Նկ. 138. Էռլան խոյակ

ԷՊԵՐՈՆ (ֆր. éperon): Հենապատ. Տե՛ս Անալեմ(մա):

ԷՊԻԿՐԱՆԻՏԻՍ (հուն epicranitis, epi - վրա, կից, լատ. cranium - գանգ): Զիւֆ. Նոյնը՝ գեգիսն (Գերմանիա), կարնիզ (Ռուսաստան), կորնիշ (Ֆրանսիա):

ԷՊԻՆԱՈՍ (հուն. epinaos, epi - վրա, կից, naos - նավ (տաճարի)): Հին հունական տաճարի պրոնաոսի (տե՛ս) հակառակ կողմը՝ նաոսին կից սենյակ, որը չի առընչվում արթատեղիի հետ (նկ. 139): Նոյնը՝ պոստիկում (Հին Հռոմ), օպիստոդոմոս (Հին Հունաստան):

Նկ. 139. Էպիմաոս

ԷՊԻՍԿԵՆՅՈՆ (հուն. episkenion): Հին հունական և հռոմեական թատրոնների բեմական մասի վերնահարկ:

ԷՊԻՍԿՈՊԻՈՒՄ (էպիսկոպատոս) (լատ. episcopium, episcopatus, episcopus - վերակացու): Եպիսկոպոսի նստավայր:

ԷՊԻՍՏՒԼ(ՈՍ) (լատ. epistulum, հուն. epi - վրա, հետո, stylos - սյուն): Հին հունական, ինչպես և հունական ժարտարապետության մեջ սյան վրա հեծան, քվթար: Տե՛ս Արխիտրավ:

ԷՊԻՏԱՖԻՈՒՄ (էպիտաֆիա) (լատ. epitaphium): Տապանագիր: Դամբանագիր: 1. Արձանագրություն գերեզմանաքարի վրա: 2. Նոյնը՝ եկեղեցու կամ այլ կառույցի պատի վրա:

ԷՊՅՈՒՐ(Ա): Գծագիր, ուր տարածական պատկերը ներկայացված է ուղղանկյուն պրոյեկցիաների մեթոդով:

ԷԶՄՒԱԾԻՆ (Echmiadzin): Զրիստոնեության օրրանը Հայաստանում: Այստեղ IV դ. կառուցվել է բազիլիկատիպ եկեղեցի, որը իշխան Վահան Մամիկոնյանը

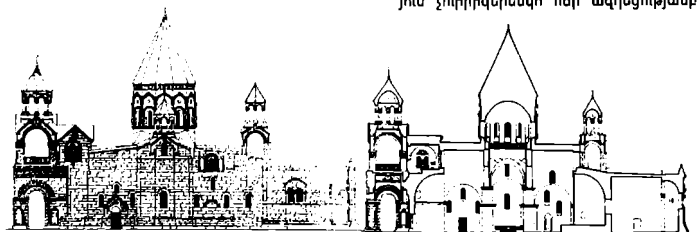
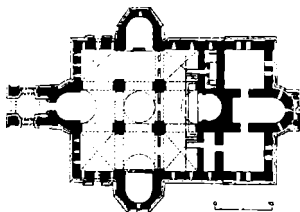
ԷՍԿԱԼԱՏՈՐ

V դ. վերակառուցել է, տալով նրան ներկա խաչաձև տեսքը: Է. կան V-VII դդ. տաճարների Հոփսիմե, Գայանե, Զվարթնոց: Ամենայն Հայոց Ծայրագույն պատրիարքի, կաթողիկոսի նստավայրը (Նկ. 140):

ԷՍԿԱԼԱՏՈՐ (ռուս. эскалатор, ֆր. escalier - տան սանդուղք): Եւրոժասանդուղք:

ԷՍԿՈՒԼԱՊՈՒՍ (լատ. aesculapus): Ուխտավորների համար ջրակունքին կամ ջրավազանին կից մատուռ:

ԷՍՊԱԼԻԵ (ֆր. espalier): 1. Փայտե վանդակաձող փաթաթվող բույսերի համար: 2. Ծառ, որի ժյուղերը փռում են պատին և ամրացնում: Նույնը՝ շալաբերա:

Նկ. 140. Էսգնածին

ԷՍՊԼԱՆԱԴԱ (ֆր. esplanade, իտ. spianala, spianare - հարթեցնել): 1. Ֆրանսիական ժարտարապետության մեջ ամրոցապարիսպների և քաղաքային մոտակա շինությունների միջև ընկած չկառուցապատված (բաց) տարածություն: 2. Մեջտեղում ծառուղիներով լայն փողոց: 3. Մեծ տան առջև հրապարակ, կանաչապատ բաց տարածություն, բացատ:

ԷՍԱԿԱԴԱ (ֆր. estacade): Ուղանց: Տրանսպորտի և հետիոտնի, ինժեներական կոմունիկացիաների ևն անցկացման համար երկաթբետոնե, մետաղե կամ փայտե կամրջուղի, վերգետնյա կառույց:

ԷՍԱՆՍԻԱ (իսպ. estansia): Գյուղական տան տիպ Արգենտինայում:

ԷՍԱՖԱ: Մեքսիկական հնդկացիների հնադարյան բնակելի տուն:

ԷՍԽԴԻՏԵ (իսպ. estipite): Լատինամերիկյան և հատկապես մեքսիկական ուշ բարոկկոյի (XVIII դ.) արտահայտություն, որին բնորոշ են ելուստները, հատկապես տրամատների բարդ լինելը և հարդարանքի ճոխությունը: Է. որպես գեղարվեստադեկորատիվ ոճ ձևավորվել է Իսպանիայում չուրրիզերեսկո ոճի ազդեցությամբ,

սակայն Սեքսիկայում հասել է ամենաբարձր արտահայտչականության:

ԷՍՏՐԱԴԱ (ֆր. *éstrade*): *Բեմահարթակ*: Համերգային միջոցառումների համար ժամանակավոր կամ հիմնական բնույթի հարթակ, կառույց:

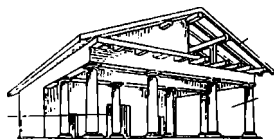
ԷՍՔԻՉ (ֆր. *ésquisse*): *Ուրվանկար*: Գեղարվեստական ստեղծագործության, կառույցի կամ նրա մասերի նախնական ուրվանկար, նախապատկեր: Նույնը՝ սկիզո (Իտալիա), սկեչ, աուտլայն (Անգլիա) են:

ԷՏԱԺ (ֆր. *étage, étaler* - փոել): *Հարկ, հարկաքաժին*: Նույնը՝ յարուս (Ռուսաստան):

ԷՏՐՈՒՍԿԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Etruscan architecture): Մ. թ. ա. VIII դ. - մ.թ.ա. 281 թ., մինչև հռոմեացիների կողմից Կենտրոնական Իտալիայի գրավումը, Իտալիայի արևմտյան մասի էտրուսկական ժողովրդի ժարտարապետությունը: Բացի մի ջանքի գեոնափոր դամբարաններից և քաղաքային պատերից, նրա հուշարձանների մեծ մասը կորած են, սակայն պահպանվել է կոնստրուկտիվ եղանակով քարե կամարը, որն ազդել է հռոմեական ժարտարապետության վրա:

ԷՏՐՈՒՍԿԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ (etruscan temple): Համաձայն էտրուսկական կրոնի կանոնների՝ եռասրբատեղ կառույց, որոնցից յուրաքանչյուրի մեջ գտնվում էր Աստծո արձանը (նկ. 141):

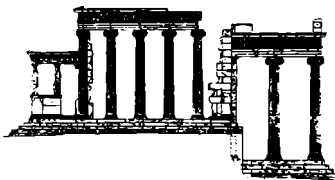
ԷՐԳԱՍՏԵՐԻՈՆ (երգաստուլում) (հուն. *ergasterion*, լատ. *ergastulum* - արհեստանոց): Արհեստանոց Հին Հուստանում, Հռոմում, Բյուզանդիայում,

Նկ. 141. Էտրուսկական տաճար

ուր սովորաբար աշխատում էին շրջայնական ստրուկներ: Տե՛ս Ֆաբրիցե:

ԷՐԵՔՔԵՈՆ: Աթենքի Ակրոպոլիսի հոնիական սյունակարգով նշանավոր տաճար (մ.թ.ա. 421-405), որի կազմի մեջ է մտնում նրբակերտ կարիատիդներով (տե՛ս) շքամուտքը (նկ. 142):

Նկ. 142. Էրեքթեոն

ԷՐԿԵՐ (գերմ. *Erker* - ելուստ): Ենքի արտաքին պատի հարթությունից դուրս բերված մեկ կամ մի քանի հարկերի բարձրությամբ, լուսամուտներով և ծածկով, հատակագծում քառակուսի, բազմանկյուն կամ կլոր բնակելի մաս (նկ. 143): Նույնը՝ արիե:

ԷՐԻՆԵՐԵՍԿՈ (Erreresco, իսպանացի ժարտարապետ Էրրերա Խուան դե Բատիստայի անունից): XVII դ. կեսերին իսպանական ժարտարապետության մեջ ասկետությամբ, հարդարանքի բացակա-

ԷԶՍԵՂՐ(Ա)

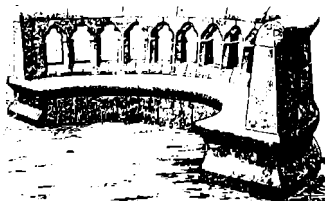
Նկ. 143. Էրկեր

յությամբ, գեղարվեստական լեզվի լակոնիկությամբ բնորոշվող ոճ: Տե՛ս **Դեզ-օրնամենտ(աղ)ո**:

ԷԶՍԵՂՐ(Ա) (ֆր. exédre):

1. Անտիկ դարաշրջանում հասարակական շենքերում ուղղանկյուն կամ կիսաշրջանաձև բացօթյա խորշ՝ նստարանով: 2. Էքսեդրաներ հանդիպում են մասնաշենքերի տաղավար:

3. Սովորաբար կիսաշրջանաձև հատակագիծ ունեցող, զմբեթարդով կամարաշարային կառուցվածք (Նկ. 144), (Զվարթնոց տաճար):

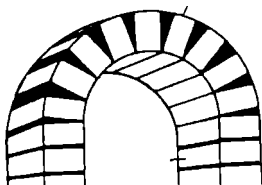
Նկ. 144. Էքսեդրա

ԷԶՍՈՆԱՐՏԵԶ (հուն. exonarthex, exo - նախորդող, narthex - զավիթ): Նախազավիթ, արտաքին նարտեքս (տե՛ս):

ԷԶՍՊՐԵՍԻՈՆԻԶՄ (Expressionisme, լատ. exprimare - արտահայտվել, արտահայտչականություն): Առաջացել է Գերմանիայում XIXդ. առաջին տասնամյակում և շարունակվել մինչև XX դ. 30-ական թթ.: Նրա կողմնակիցներն էին «Յուզենդստիլի» (տե՛ս) գաղափարախոսները, որոնք ժխտում էին դասական ժառանգությունը, կոսմոպոլիտ միտումները և կողմնակից էին արտահայտիչ օրգանական ձևերի ու նկարչական էֆեկտների օգտագործմանը:

ԷԶՍԵՐԻԵՐ (ֆր. extérieur, լատ. exterior - արտաքին տեսք): *Դրսոյթ*: Ծենքի արտաքին տեսք:

ԷԶՍՏՐԱՂՈ (ֆր. extradados, extra - դուրս, արտաքին, dos, լատ. dorsum - հետնակողմ): Կամարի, թաղի արտաքին հարթություն (Նկ. 145):

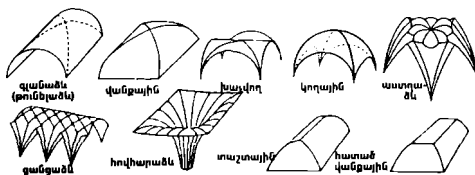
Նկ. 145. Էքստրաղո

ԹԱԿԱՂԱԿ (abacus): Տե՛ս Աբակ(ուս):

ԹԱԿԻԱՆԱ (արաբ. takkhana): Մուսուլմանական դամբարանի թաղվան կամերա (սենյակ): Լույնը՝ մակբարա (մուսուլմանական երկրներ):

ԹԱՂ (vault): Զարից, աղյուսից, բետոնից և այլ նյութերից կորագիծ ծածկի տեսակ (նկ. 146): Լույնը՝ սվող (Ռուսաստան), վուտ (Ֆրանսիա) ևն:

Նկ. 146. Թաղ

ԹԱՄԱՆՅԱՆ (Ալեքսանդր, 1878-1936): Ռուսական կլասիցիզմի ներկայացուցիչ, ավարտել է Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիան, 1917 թ. ընտրվել է ակադեմիայի խորհրդի նախագահ: Թ. մասնակցել է Պետերբուրգի հայկական եկեղեցու (XVIII դ. ժառու. Յու. Ֆելտեն) վերակառուցմանը (1904-1906): Թ. են պատկանում Պետերբուրգի, Ցարսկոյե Սելոյի (այժմ՝ ք. Պուշկին), Մոսկվայի, Յարոսլավլի և Օրյոլի ճահանգների շատ շենքերի նախագծերը: 1923թ. Թ. հրավիրվել է Հա-

յաստան: Այստեղ նրա առաջին գործը եղավ Երևան թաղաքի զվաճվոր հատակագծի նախագիծը (150 հզ. բն. համար, հաստատված 1924 թ.): Հետագայում Թ. նախատեսել է թաղաքի հիմնական անսամբլները, դրանց տարածական լուծումները: 1934 թ. ձեռնամուխ է եղել «Մեծ Երևանի» (500 հզ. բն. համար) հատակագծմանը: Թամանյանը, որպես ժառուրապետության խոշոր վարպետ և հայ նոր ժառուրապետության հիմնադիր, ժա-
նաչվել է այնպիսի գործերով, ինչպիսիք են Երևանի զվաճվոր հատակագիծը, Երևանի առաջին ՀՀԿ-ի շենքը (1923-1926), ՀՀ Կառավարական տունը (1926-1941), (1942թ. ԽՍՀՄ պետ. մրց. հետմահու), Ալ. Սպենդիար-

յանի անվան ազգային օպերայի և բալետի թատրոնի շենքը (1926-1953): Թամանյանի ստեղծագործությունը ուղի է բացել հայ ժառուրապետության ավանդույթները զարգացնելու ու դրանց հիման վրա նորը ստեղծելու գործում:

ԹԱՋ ՄԱՀԱՆ (Taj Mahal): Հնդկական ժառուրապետության նշանավոր կառույց: Ըստ Ջահանի կնոջ դամբարանը (որ հետագայում թաղվել է նաև ինքը՝ Ըստ Ջահանը): Կառուցվել է մոտ 1630-1652 -ին Ագրա-

ԹԱՏՐՈՆ

յի մոտ (ժարտարապետը հավանաբար՝ Ռատարդ Իսա և ուրիշներ): Թ.Մ. հնգազմբեթ է (բարձրությունը մոտ 74 մ), անկյուններում ունի չորս մինարեթ: Արտաքուստ սպիտակ է, մարմարով փայլեցրած պատերը դրվագված են գունազեղ քարերով:

ԹԱՏՐՈՆ (հուն. theatron - տեսարան, խաղահանդեսի հարթակ): 1. Դրամատիկական բեմադրությունների համար բեմահարթակ և հանդիսատեսների համար նստելատեղեր ունեցող ժարտարապետական կառույց: Հին Հունաստանում մ.թ.ա. IV դ. կառուցում էին բաց (փայտից) թատրոններ: 2. Միջնադարյան (X դ.) Հայաստանում պատժատեղ:

ԹԱՌԻԵՐ (անգլ. tower): Տե՛ս Աշտարակ, Տուրք:

ԹԱՌԻՆ ՀԱՌԻՍ (անգլ. town house, town - քաղաք, house - տուն): Քաղաքային տուն, որի բնակարանները երկու կամ մի քանի հարկանի են:

ԹԵԱՏՐՈՆ (հուն. theatron): Հին հունական թատերական կառույցների այն մասը, ուր նստում էր հանդիսատեսը (դիտատեղեր):

ԹԵՁԱՌԻՐՈՒՍ (հուն. thesauros): Գանձատուն Հին Հունաստանում:

ԹԵԿԿԵ (թուրք. tekke): Դերվիշների համար հյուրանոց Թուրքիայում:

ԹԵՄԵՆՈՍ (հուն. themenos): Պարսպապատ սրբազան տեղանք Հին Հունաստանում և Արևելքում:

ԹԵՄՊԼ (լատ. templum, ֆր. temple, հուն. temnein - բաժանել, որտեղից և themenos տերմինը: Ինչպես հայտնի է, սրբատեղիի

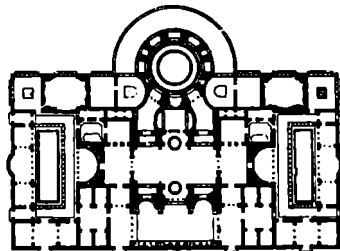
ընտրման համար համապատասխան տարածքը բաժանվում էր չորս մասերի, և նրա կենտրոնում հիմնվում էր ապագա սրբատեղին): Սրբատեղի, տաճար: Տե՛ս Թեմենոս:

ԹԵՅԱՐՈՆ (հուն. teiaron): XVII-XVIII դդ. ֆրանսիական այգիներում տաղավար թեյ ըմպելու համար:

ԹԵՈԼՈԳԵՅՈՆ (հուն. theologeion, Teos - Աստված, logos - խոսք, ուսմունք): Հին հունական թատրոններում, բեմական ստրուկտուրայի վերին մասում հարթակ, որտեղից հանդես էին գալիս Աստծո ներկայացուցիչները՝ քարոզիչները:

ԹԵՎ (aisle): Եռահնգանավ բազիլիկի գլխավոր (մեջտեղի) կամարասյունադափի մի աջ և ձախ կողմերը:

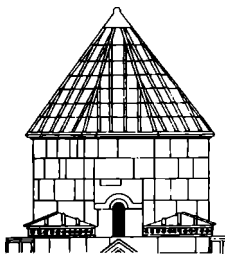
ԹԵՐՄԵՐ (ֆր. thermes, հուն. therm - ջերմություն): 1. Հասարակական բաղնիքներ Հին Հռոմում (նկ. 147): 2. Բուժական տաք ջրերով բաղնիքներ:

Նկ. 147. Թերմեր

ԹԻՐՈՐԻՈՆ (հուն. tyrorion, լատ. thyrorium): Հին հունական տան մուտքից դեպի պերիստիլային բակը տանող ուղի:

ԹԱՐՈՒԿ (drum): Հատակազծում բառա-
կուսի, բազմանկյուն կամ կլոր, սովորաբար
գմբեթով պսակված վերնահարկ (Նկ. 148):
Լույսը՝ քարաքան (Ռուսաստան) ևն:

Նկ. 148. Թարուկ

ԹՅՈՒՂՈՐ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

(Tudor architecture, Անգլիայի Թյուդոր
թագավորական դինաստիայի անունից
(1485-1558)): Եղիսաբեթյան ժարտարա-
պետությանը բնորոշ է որս կենտրոնանի
կամարներով ժարտարապետություն. Հեն-
րի VII և Հենրի VIII թագավորների ժամա-
նակների անգլիական ուղղահայաց գոթա-
կան ժարտարապետության վերջին փուլ:
Լույսը՝ ուշ անգլիական ոճ:

ԹՈՒՐԱՏՈՒՆ (bakery): Հայաստանում ժո-
ղովրդական տան այն մասը, ուր գտնվում
է թոնիրը: Երբեմն առանձին կառույց, հա-
ցադրված:

ԹՈՐԱՄԱՆՅԱՆ (Թորոս, 1864-1934):
Հայկական ժարտարապետության գիտա-
կան ուսումնասիրության հիմնադիր: Որ-
պես նախաձեռն ժարտարապետ նախա-
գծել է մի շարք շենքեր (Կոստանդնուպո-
լիս, Բուլղարիա): 1904 թ. Ն. Մառի ար-
շավախմբի հետ մասնակցել է Անիի
պեղումներին, ուսումնասիրել ու չափա-
գրել է Առաքելոց, Կաթողիկե, Գազկաշեն,
Հովվի, Տիգրան Հոնենցի ևն եկեղեցիները:
1905 թ. ավարտել է Զվարթնոցի վերա-
կազմության նախագիծը, որը հայկական
ժարտարապետության ուսումնասիրու-
թյան բարձրագույն նվաճումն է: Երա հիմ-
նարար գիտական ուսումնասիրություննե-
րի շարքին կարելի է դասել «Զվարթնոց
եկեղեցին» (1905 թ.), «Էջմիածնի տաճա-
րը» (1909 թ.): Ավստրիացի Յո. Ստրի-
գովսկին 1918 թ. հրատարակում է «Հայե-
րի ժարտարապետությունը և Եվրոպան»
աշխատությունը Թ. Թորամանյանի ուսում-
նասիրությունների (հրատարակված և
անտիպ) հիման վրա: 1920-1930 թթ. ստեղ-
ծագործական կապեր է ունեցել Ալ. Թա-
մանյանի հետ: Այդ տարիներին Թ. զբաղ-
ված էր կորցրած նյութերն ըստ հնարա-
վորին վերականգնելով և «Եղիսբեթ հայ-
կական ժարտարապետության պատ-
մության» ժողովածուն կազմելով: Թ.
գիտական գործունեությունը հայկական
ժարտարապետությանը բերեց միջազգա-
յին ժանաչում, այն ընկալվեց որպես ինք-
նուրույն ժարտարապետական ոճ:

ԹՈՐԻԼ (լատ. torii): Ցուլերի համար մուր
հին հուղմեական կրկեսներում:

ԹՈՐՍՈ (իտ. torso): Սյան բուն: Լույսը՝
շաֆտ (Անգլիա), ֆյուտ (Ֆրանսիա), սկա-
պուս (Հին Հռոմ), ստվոլ (Ռուսաստան):

ԹՈՒՂՁ (bay): Երկու հենարանների միջև
հեռավորություն: Լույսը՝ պոլոյոտ (Ռու-
սաստան), կամպատա (Իտալիա):

ԺԱԼ(Յ)ՈՒՋԻ (ֆր. *jalousie*): Երեսփեղկ: Երեսփարագույր: Փայտի կամ այլ նյութի ծողերից լուսամուտների և դռների շարժական վարագույր:

ԺԱՄԱՏՈՒՆ (*church vestibule*): XI-XIII դդ. Հայաստանում եկեղեցիներին կից կամ առանձին կանգնած, սովորաբար արևմուտքից, շինություն՝ ժողովարան հոգևոր դասի համար են:

ԺԱՆՈՒԱ (լատ. *janua*): Հին հռոմեական բնակելի տան դեպի փողոց տանող դուռ:

ԺԱՐԴԻՆՅԵՐ (ֆր. *jardinière-gardener-jardin*, գերմ. *Garden* - այգի): Բույսերի կամ ծաղիկների համար դեկորատիվ մեծ ցուցափեղկ կամ սկափակ:

ԺԵՐՏՎԵՆՆԻԿ (ռուս. *жертвенник, жертва* - զոհ): *Հոհարան: Հոհասեղան:* Ուղղափառ եկեղեցիներում որոշ ծիսական արարողությունների համար սեղան խորանի ձախ կողմում:

ԺԻՐԱՆԴՈՒ (ֆր. *girandole*, իտ. *girandola*, *girare* - պտտացնել): Բազմաժյուղ, ձևա-

վոր, շքեղ, բարձր մոմակալ: Տե՛ս **Կանդեյաբր**:

ԺԻՐՈՒԵՏ (ֆր. *girouette*, լատ. *gyrare*): Զամու ուղղությունը ցույց տվող հարմարանք աշտարակի կոնաձև կամ այլ ձևի ծածկի վրա:

ԺՅՈՒԲԵ (ֆր. *jubé, venir à jubé*, լատ. *jube* - հպատակվել): Ֆրանսիայում խորանի առջև կամարակապ դեկորատիվ պատ, որը կիրառություն ուներ մինչև XVII դ. (Տրուայե, Սր Մագթաղիեն եկեղեցի) (Նկ. 149):

Նկ. 149. Ժյուբե

h

ԻԳԼՈՒ (էսկ. iglu): Կանադայի էսկիմոսների ձմեռային տնակ (2 x 3.5մ) սարքած ձյան բլուկներից, ժիմահողից, ձողերից, մորթուց, երբեմն ուղղանկյունաձև, զմբեթատեսք ծածկով:

«ԻԴԵԱԼԱԿԱՆ ԶԱՂԱՔ» (Ideal town): Զաղաքաշինության տեսարանները, որպես օրենք, գտնում են, որ քաղաքի հատակագիծը պետք է լինի կանոնավոր տեսքի, սակայն մի շարք տեսաբաններ առաջարկում էին ժառգաթափափայլի հատակագծային համակարգ: Աֆորցինդա Ֆիլարետի (XV դ.) «Իդեալական քաղաքը» հատակագծում ուներ ութանկյուն աստղաձև տեսք:

ԻԴԵԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՈՃ (Idealiste style): Հատկապես փոքր ձևերի քանդակների ոճ: Ուշ գերմանական գոթիկայի փուլ: Առավել քնդրոշ ստեղծագործություններից է «Գեղեցիկ Մարդան» (շուրջ 1415):

ԻԶԱԲԷԼԱ ՃԱՐՏԱՐԱՐԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Isabelline architecture): Տե՛ս Պլատերեսկո:

ԻԶԲԱ (ռուս. изба - խրճիթ, տուն): *Խրճիթ*: Փայտաշեն բնակելի տուն մինչև XVII-XVIII դդ. ռուսական գյուղերում, իսկ ավելի ուշ նաև քաղաքներում:

- ԱՄԱՆԱՏԱԿԱՅԱ (amanatskaia, թուրք. amanat - գերի, prisonier): Գերիների համար հեղափ: Տե՛ս **Բարաք**:

- ԲԵԼԱՅԱ (белая - սպիտակ, white):

Տուն, որ ունի ծխահեռացման խողովակով վառարան, որի արդյունքում սենյակը չի մրտվում:

- ԶՈՐՆԱՅԱ (черная - սև, black): Առանց ծխահեռացման խողովակի վառարանով տուն: Եռվել հեռացվում է դռնից կամ ձեղնահարկից:

ԻԶՈԿԵՖԱԼԻԱ (ռուս. изокефалия, հուն. isos - հավասար, միանման, kephale - գլուխ): *Հավասարագլխություն*: Հարթաքանդակներում և գեղանկարչության մեջ գլուխների (երբեմն տարբեր չափերի և դիրքի) տեղադրությունը մեկ մակարդակի վրա, որ տարածում ուներ գլխավորապես անտիկ արվեստում:

ԻԶՐԱԶԵՑ (ռուս. изразец - ձևվածք): *Հախճադրույ*: Բուխարիների պատերի երեսպատման համար հաթի կամ ռեփեֆով սպիտակ կամ գունավոր հարթ սալիկներ:

ԻԿՆՈԳՐԱՖԻԱ (ֆր. Icnographie, icone - նկար, կերպար, հուն. eikon - պատկեր, կերպար, graphos - գրել): Ծարտարապետական նախագծում:

ԻԿՆՈԳՐԱՖ (ֆր. icnograph): Նախագծող ծարտարապետ:

ԻԿՈՄՈՍ (ICOMOS, Հուշարձանների և տեսարժան վայրերի հարցերով միջազգային խորհուրդ): Ի. նախատում է հուշարձանների և տեսարժան վայրերի ուսումնասիրությանը և պահպանմանը:

ԻԿՈՆԱ

ԻԿՈՆԱ (ռուս. икона, հուն. eikon - պատկեր, կերպար): *Սրբապատկեր*: Զրիստոնեական կրոնում (կաթոլիկ և ուղղափառ) Հիսուս Զրիստոսի, Տիրամոր և մյուս սրբերի՝ փայտի վրա արված պատկերը պաշտամունքային նշանակությամբ:

ԻԿՈՆՈԳՐԱՖԻԱ (ֆր. iconographie):

1. *Պատկերագրություն*: Սկզբնավորվել և զարգացել է II-IV դարերում (Բյուզանդիա, Ռուսաստան): 2. *Պատկերագիտություն*:

ԻԿՈՆՈՍՏԱՍ (ֆր. iconostase, հուն. eikonostasis, eikon - պատկեր, կերպար, stasis - դնելու տեղ, հենարան): *Պատկերակա*: Արևելյան եկեղեցիներում, բացառությամբ հայկականի, աղթասրահը խորանից անջատող սրբապատկերներով կմախքային միջնորմ, հիմնականում փայտից:

ԻԿՈՆՈՏԵԿԱ: Սրբապատկերների հավաքածու:

ԻԿՏԻՆՈՍ (Iktinios, մ. թ. ա. V դ.): Հունական արվեստի դասական փուլի ներկայացուցիչ: Նախագծել և կառուցել է (Կալիկրատեսի հետ) Աթենքի Ակրոպոլիսի Պարթենոն տաճարը, որը դրսից զորիական է, իսկ ներսից՝ հոնիական, և Պերիկլեսի օրենքը (447-438): Նրա աշխատանքներից են նաև Էլեբսիսում Տելեստերիոնը, Բասքում Ապոլլոն Էպիկուրի տաճարը (մ. թ. ա. մոտ 430-ական թթ.): Ի. ժարտարապետական արվեստում նորովի է օգտագործել օրդերային համակարգը: Նրա ժարտարապետությանը բնորոշ են պլաստիկությունը, զորիական և հոնիական ձևերի օրգանական միախառնումը:

ԻԼԻՏ (անգլ. eyelet, ֆր. oillet, լատ. oculus

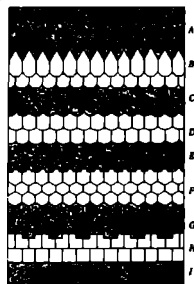
- աչք): 1. Միջնադարյան ամրոցի պատի կամ եզրապատի մեջ լույսի, օդափոխության կամ կրակելու համար փոքր բացվածք: 2. Պատի մեջ փոքր կլոր բացվածք:

ԻՄԱՐԵՏ (թուրք. imaret): *Իջնանատեղ*:

1. Օսմանյան կայսրության ժամանակ մուսուլման ուղևորների և ուրիշ ժանապարհորդների համար հյուրանոց: 2. Ազկիթների կից հանգրվան կամ անվճար ծաշարան աղքատների համար:

ԻՄԲՐԻԿԱՏՈՒՄ (իմբրեքս) (լատ. imbricatus, imbricare - կղմինդրով ծածկել, imbrex - ծածկի կղմինդր, imber - անձրև): Տանիքի լանջի մասնակի ծածկ, որը ստացվում է տարատեսակ կղմինդրների օգտագործումով, տանիքի հարթության վրա առաջացնելով երկրաչափական նկարի պատրանք (Նկ. 150):

ԻՄՀՈՏԵՊ (Imhotep, մ. թ. ա. 2600): Պատմության մեջ հիշվող առաջին եգիպտացի ժարտարապետը, եգիպտոսի Ջոսեր թագավորի խորհրդատուն: Սաքարայում նա ստեղծել է հսկա չափերի դամբարանային համալիր:

Նկ. 150. Իմբրիկատուս

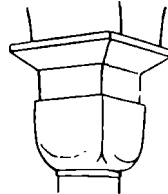
ԻՄՊԼՅՈՒՎԻՈՒՄ (լատ. *impluvium* - ջրատար): Ավազան հին հռոմեական ատրիումի (տե՛ս) մեջտեղում տանիքից հոսող անձրևաջրերը հավաքելու համար (ճկ. 151):

Նկ. 151. Իմպլուվիում

ԻՄՊՈՍՏ (ֆր. *imposte*, լատ. *impostus* - ինչ-որ բանի վրա դրված, շարված): **Կանգնակ.** 1. Պատի, սյան, որմնամույթի տրամատավոր վերջավորությունը, որը կամարի կամ թաղի համար ծառայում է որպես հենարան, կրունկ: 2. Խոյակի և կամարի միջև միջանկյալ մանրամաս: 3. Մույթի կամ պատի կամարի հենանի տակ՝ պարզ կամ տրամատավորված թար: 4. Բյուզանդական ժարտարապետության մեջ սյան խոյակի վրա հատած բրգաձև թար, իսկ Վերածննդի շրջանում սյան վրա դասական անտաբեմենտի թեկոր (ժարտ. Բրունելեսկիի Սան Լորենցոյի տաճարը ֆլորենցիայում նմ) (ճկ. 152):

ԻՅՈՏ (թաիբենի *iost*): Թափանցում տանիքի սայրածողի տեսակ: Եռյնը՝ սայր նն:

Նկ. 152. Իմպոստ

ԻՆ (չին. *in*): Այգիների նախագծման սկզբունք Չինաստանում:

ԻՆ ԱՆՏԻՍ (լատ. *in antis*): Անտերի միջև շքամուտք:

ԻՆՃԵՆԵՐԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾԷ (*engineering construction*): Ջրամբարներ, ամբարտակներ, նավահանգստային կառույցներ, ժանապարհներ, քաղաքային պարիսպներ, պաշտպանական կառույցներ, կամուրջներ, ջրատարներ ևն:

ԻՆԻՉՈ (*Inigo, Jones*, 1573-1632): Լոնդոնում ծնված թագավորական ժարտարապետ, որն առաջինը Անգլիայում կիրառեց պալլադյան ոճը: Նրա շնորհիվ է հաստատվում պալլադյան ոճը: Մասնակցել է Լոնդոնում Սր Պողոսի հին տաճարի վերակառուցմանը՝ կիրառելով մի շարք դասական տարրեր, վեր հանելով հռոմեական ժարտարապետության հզորությունը և մասշտաբայնությունը, որը և հիմք ծառայեց ժարտարապետ Զրիստոֆեր Ռենի (տե՛ս) համար տաճարը վերակառուցելու ծամանակ:

ԻՆԿՐՈՒՏԱՑԻԱ (ինկրուստատսիոն) (ֆր. *incrustation*, լատ. *crusta*- կեղև, *incrustare*- կեղևով ծածկել): Ընդելուզում:

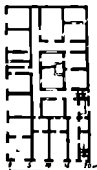
«ԻՆ ԶԱՈ ՖԱ ՇԻ»

Լոյսը՝ զրկագազարդում, զրկագում (Հա-յաստան):

«ԻՆ ԶԱՈ ՖԱ ՇԻ» (չին. In dzao fa shi - ժարտարապետական մեթոդներ): 1103 թ. Լի Մին Չժունի կազմած տեսական աշխատությունը, որն արտացոլում է չինական շինարարական փորձը:

ԻՆՇԱՆ (չին. inshan): Չինական տան երկթեք լանջի տեսակ:

ԻՆՍՈՒԼԱ (լատ. insula - կղզի): 1. Հռոմեական քաղաքներում փողոցների խաչմերուկում թաղամաս, տարածք: 2. Հին Հռոմում վարձով տրվող երեք-հինգ հարկանի աղյուսաշեն բնակելի տներ (մ.թ.ա. III դ.) (Նկ. 153):

Նկ. 153. Ինսուլա

ԻՆՏԱՐՍԻԱՏՈՒՐԱ (ինտարսիա) (իտ. intarsiatura): Ներդրվազման տեսակ նմ:

ԻՆՏԵՐԳԼԻՖ(ՈՍ) (լատ. intergliph, inter - միջև, հուն. glyphos - ակոս): Տրիգլիֆոսների ակոսների միջև տարածություն:

ԻՆՏԵՐԴԵՆՏԻԿՈՒԼՈՒՄ (լատ. inter-denticulum, inter - միջև, dens - ատամ): Զիվի նմ ժարտարապետական մասերի վրա, ատամնավոր զոտու երկատամների միջև տարածություն: Լոյսը՝ մետատոմ:

ԻՆՏԵՐԻԵՐ (ֆր. interieur, լատ. interior): Ենեքի ներքին տեսքը՝ ներքնատեսք, ներսույթ:

ԻՆՏԵՐԿՈԼՈՒՄՆԱՍԻՈՆ (ֆր. intercolumnation, լատ. inter - միջև, columna - սյուն): Միջսյունայնություն: Միջսյունային տարածություն: Երկու կից սյուների միջև հեռավորությունը:

ԻՆՏԵՐԿՈՒՊՈԼԱ (իտ. intercuspola, cuspola - գմբեթ): Գմբեթների միջև տարածություն:

ԻՆՏԵՐՄԵՏԻՈՒՄ (լատ. intermetium, meta - միջև, հետո): Հռոմեական կրկեսում երեք կոնաձև սյուներից բաղկացած խումբ և դրանց միջև եղած տարածությունը: Տե՛ս Սետա:

ԻՆՏԵՐՄՈՂՈՒԼՈՆ (ֆր. intermodillon): Երկու մոդուլիոնների (տե՛ս) միջև տարածություն:

ԻՆՏԵՐՆԱՍԻՈՆԱԼ (international): Տե՛ս Միջազգային ոճ:

ԻՆՏԵՐՆԱՏ(ՈՍ) (ֆր. internat, լատ. internus): Գիշերօթիկ դպրոց:

ԻՆՏՐԱՂՈ (ֆր. intrados, լատ. dorsum - հետևի կողմ): Կամարի, թաղի ներսի կողմի հարթություն:

ԻՏԱԼԱԿԱՆԱՑՎԱՆ ՈՃ

ԻՋԵԿԱՆԱՏՈՒՆ ԻՄՊԵՐՆԱԼ ՊԵՆՏԻՆԻ,
Կարապետ Կարապետյան

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Իտալական զարտարապետությունը
ստեղծվել է 19-րդ դարի վերջերս, երբ
Միլանի Կարապետյանը և Վենետիկի
Կարապետյանը միացան իտալական
զարտարապետությանը, որը հիմնական
աղբյուրն էր իտալական զարտարապետության
համար:

Իտալական

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Կարապետ

Իտալական զարտարապետությունը
ստեղծվել է 19-րդ դարի վերջերս, երբ
Միլանի Կարապետյանը և Վենետիկի
Կարապետյանը միացան իտալական
զարտարապետությանը, որը հիմնական
աղբյուրն էր իտալական զարտարապետության
համար:

ԻՏԱԼԱՆԱԿՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (ԻՏԱԼԱՆԱԿՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ)

Իտալական զարտարապետությունը
ստեղծվել է 19-րդ դարի վերջերս, երբ
Միլանի Կարապետյանը և Վենետիկի
Կարապետյանը միացան իտալական
զարտարապետությանը, որը հիմնական
աղբյուրն էր իտալական զարտարապետության
համար:

ԻՏԱԼԱՆԱԿՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԻՏԱԼԱՆԱԿՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Իտալական զարտարապետությունը
ստեղծվել է 19-րդ դարի վերջերս, երբ
Միլանի Կարապետյանը և Վենետիկի
Կարապետյանը միացան իտալական
զարտարապետությանը, որը հիմնական
աղբյուրն էր իտալական զարտարապետության
համար:

ԻՏԱԼԱՆԱԿՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԻՏԱԼԱՆԱԿՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Իտալական զարտարապետությունը
ստեղծվել է 19-րդ դարի վերջերս, երբ
Միլանի Կարապետյանը և Վենետիկի
Կարապետյանը միացան իտալական
զարտարապետությանը, որը հիմնական
աղբյուրն էր իտալական զարտարապետության
համար:

Իտալական զարտարապետությունը
ստեղծվել է 19-րդ դարի վերջերս, երբ
Միլանի Կարապետյանը և Վենետիկի
Կարապետյանը միացան իտալական
զարտարապետությանը, որը հիմնական
աղբյուրն էր իտալական զարտարապետության
համար:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՆԴԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Նկ. 154. Իտալականացված ոճ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՆԴԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ (Italian Renaissance Revival): Առաջացել է XIX դ. սկզբներին Անգլիայում և նրա կեսերին ԱՄՆ-ում, բնորոշվում է պարզ հարթ ծակատներով, ուղղանկյուն ձևերով և խիստ նվազ քանակությամբ դեկորատիվ տարրերով: Սյուներ, հատկապես հոնիական, օգտագործվել են միայն շքամուտքերում:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՎԻԼԼԱՅԻ ՈՋ (Italian Villa style): 1840-50-ական թվականներին

Անգլիայում և Ամերիկայում առաջացած արվարձանային տան էկլեկտիկ ոճ, որի բնորոշ գծերն են ասիմետրիկ հատակագիծը, քառակուսի աշտարակները, ցածրալանջ և ծանրացված բարձիկներով տանիքը և հաճախ կիսաշրջանաձև լուսամուտները (Նկ. 155):

ԻՏԻԼԵՐԱ ՎԵՐՍԱՐՈՒՄ (լատ. itinera versarum - թեք ժանապարհ): Հին հռոմեական թատրոնում դեպի բեմի հարթակը տանող կողամուտք:

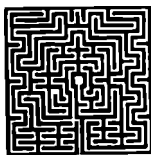

Նկ. 155. Իտալական վիլլայի ոճ

ԼԱԲԱՋ (ռուս. лабаз): 1. Ռուսաստանում զանազան մթերքների և նյութերի համար վաճառատուն, որը XV-XVI դդ. ծառայել է որպես պասսաժ (տե՛ս): 2. Ամբար: 3. Հարթ կտոր:

ԼԱԲԻՐԻՆԹՈՍ (հուն. labyrinthos): 1. Բազմաթիվ միջանցքներով խճճված կառույց (օր. եգիպտական բուրգերի լաբիրինթոսները): 2. Հունական վաղ քրիստոնեական մկրտարաններում Սկրտության ավազան: 3. Գունավոր բարերից ձևավոր շարված հատակ (Նկ. 156): Տե՛ս Բավիղ:

Նկ. 156. Լաբիրինթոս

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ (ֆր. laboratoire, լատ. laboratorium, laboro - աշխատանք): Փորձասենյակ, աշխատասենյակ:

ԼԱԲՐՈՒՄ (լավակրում) (լատ. labrum): Սառը ջրով ավազան հոռմեական բաղնիքներում:

ԼԱԳԵՐ (գերմ. Lager, lagen - տեղավորել, Lage - տեղանք): Ծամբար:

ԼԱԳԻ (ռուս. лаги, положить - դնել, տեղադրել): Հորիզոնական դիրքով գերաններ

կամ չորսուներ:

ԼԱԶԱՐԵ(Թ) (ֆր. lazaret): Հիվանդանոց վարակիչ հիվանդների համար:

ԼԱԼԱՏԱ-ԲԻՄԲԱ (հինդի lalata-bimba): «Կատարատեսք ֆիգուրա»: Եթամուտքի կամ դուռն բարավորի վրա փորագրված կամ նկարված տարր, ֆիգուրա:

ԼԱԿՈՆԻԿՈՒՄ (լատ. laconicum): Զրտնաբան հոռմեական բաղնիքում: Նույնը՝ սուղատորիում:

ԼԱԿՈՆԱՐԻԱ (լատ. lacunaria, lacuna - խորություն, փորվածք): Հավաքովի փայտյա առաստաղի մեջ կեսոն, կասետ (տե՛ս):

ԼԱՄԱՍՈՒ (պարս. lamasu): Բաբելոնյան թագավորական պալատի շքամուտքը զարդարող՝ մարդու գլխով և թևավոր ցուլի կամ առյուծի մարմնով բարձրաքանդակ:

ԼԱՄԲՐ (lambri): Պատի ծոփորի որմնանկար ֆրանսիական ժարտարապետությունում:

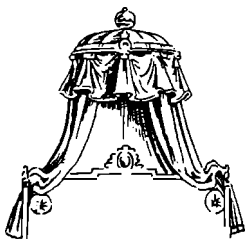
ԼԱՄՊԱԴԱ (իտ. lampada, լատ. lampus - լամպ): Կանթեղ արևելյան և արևմտյան եկեղեցիներում սրբապատկերները լուսավորելու համար:

ԼԱՄՊԻՈՆ (ֆր. lampion, լատ. lampus - լամպ): Ապակեպատ զուռավոր կանթեղ:

ԼԱՆ (չին. lan): 1. Այգեպուրակային բաց սրահ: 2. Չինական այգու տաղավարային նստարանի տեսակ:

ԼԱՆՏԵՐԿԻՆ

ԼԱՆՏԵՐԿԻՆ (լամբրեկեն) (ֆր. lambréquin): Կտորից, փայտից ևն նյութերից զարդեր ղոնների, լուսամուտների, վարագույրների վրա (նկ. 157):

Նկ. 157. Լանբրեկին

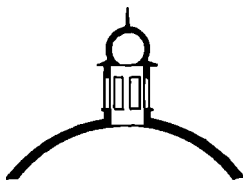
ԼԱՆՐԻ (լամբրի) (ֆր. lambris, լատ. labrusca): Երեսվածք: 1. Ինտերիերի երեսպատում տախտակով, մարմարով, կերպասով ևն նյութերով: 2. Առաստաղի սվաղ:

ԼԱՆՊԱԿԵՅՊ (անգլ. landscape, գերմ. Landschaft): Լանդշաֆտ: Բնական միջավայրի համայնապատկեր:

ԼԱՆՍԵՏ (ֆր. lancette, lancer - նետել, գցել, լատ. lancea - նշափար): XIIIդ. սկզբներին գոթական ժարտարապետության մեջ նեղ նշտարածն լուսամուտ:

ԼԱՆՏԵՐՆ(Ա) (ֆր. lanterne, լատ. lanterna,

հուն. lamter, lampion - լույս): 1. Վերածննդի, բարոկկոյի, կլասիցիզմի ժարտարապետության մեջ մոնումենտալ կառույցների տանիքի, գմբեթի վրա փոքր տարածական կենտրոնաձիգ դեկորատիվ կառուցվածք՝ լուսանց: 2. Գմբեթի կամ աստիճանավանդակի վրա փոքրիկ կառուցվածք (նկ. 158):

Նկ. 158. Լանտերնա

ԼԱՆՏԵՐՆ (ֆր. lanterneau, lanterne, լատ. lanterna): 1. Ֆրանսիական ամրոցային ժարտարապետության մեջ բազմանիստ բրգաձև ծածկով կառուցվածք աշտարակների աստիճանավանդակները անձրևներից պաշտպանելու համար (նկ. 159): 2. Գմբեթատակ մասի լուսավորության համար նրա վերնում բացվածք:

Նկ. 159. Լանտերն

ԼԱՊԻԴԱՐ (lapidary - քարի վրա փորագրված): Սեղմ, հակիրճ ոճ, որը բնորոշ է հին հունական քարե հուշարձանների

արձանագրություններին:

ԼԱՍՏԱԿԵՐՏ (sheating): Բետոնային աշխատանքների ժամանակ օգտագործվող տախտակներից պատրաստված հանովի կաղապար: Նույնը՝ կաղապարամած, կամարակալ, օպալուրկա (Ռուսաստան):

ԼԱՎԿԱ (ռուս. лавка, положить - դնել): 1. Երկար նստարան: 2. Կրպակ:

ԼԱՎՐԱ (հուն. lavra - վանքերի փողոց կամ քաղաք): Մայրավանք:

ԼԱՏ (հինդի lat): Հնդկական ժարտարապետության մեջ արձանագրություններով և կրոնական էմբլեմատիկայով ժարտարապետորեն մշակված առանձին կանգնած մույթ: Տե՛ս Ստամբիա:

ԼԱՏՐԻՆ (ֆր. latrines, լատ. latrina): Հասարակական զուգարան:

ԼԱՐԱՐԻՈՒՄ (լատ. larium): Ընտանիքը հովանավորող աստվածների պաշտամունքի տեղ հոռմեական տներում:

ԼԱՐՄԻԵ (ֆր. larmier, larme - արցունք): Տե՛ս Արցունքաթափ: Նույնը՝ սլեզնիկ:

ԼԵՋԵՆԱ (իտ. lesena): Կոնստրուկտիվ կամ դեկորատիվ բնույթ ունեցող պատից դուրս եկած հարթ ուղղանկյուն ելուստ: Նույնը՝ լոպատա (Ռուսաստան) (Նկ. 160):

ԼԵԿՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. lectorium, lectura - ընթերցում): Լսարան:

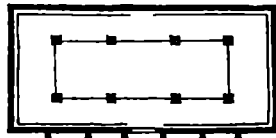
ԼԵՄԵՆ (ռուս. немex): Տե՛ս Գոմա:

ԼԵՆԶԱԴ (ռուս. лeнза): Պատերի և հատակի երեսպատման համար քարե սալիկներ ռուսական ժարտարապետության մեջ:

Նկ. 160. Լեզենա

ԼԵՍԽԵ (հուն. lesche): Հին Հունաստանում ակումբ, զրուցատեղ, ժողովարան (Նկ. 161):

Նկ. 161. Լեսխե

ԼԵՍԿՈՒ (Lescot, Pierre, 1510-1578): Ֆրանսիացի ժարտարապետ, Վերածննդի ներկայացուցիչ, Փարիզի Լուվրի պալատի վերակառուցման հեղինակ (1546-74):

ԼԵՎԱ (լատ. laeva - ձախ): Վաղ քրիստոնեական հոռմեական քաղիլիկի նավի ձախ թևը:

ԼԸ ԿՈՐԲՅՈՒԶԻԵ (Le Corbusier, իսկական ազգանունը՝ Ժանրե - Jeanneret, Charles, Edouard, 1887-1965): Ֆրանսիացի ժարտարապետ և ժարտարապետության տեսաբան: Ժամանակակից տեխնիկայի և արդյունաբերական շինարարության սեփականության մեջ Կ. տեսնում էր ժարտա-

ԼԻԶԻՍ

րապետության վերափոխման հիմքը, ձեռնարկում էր գեղագիտորեն վերհանել կառույցի ֆունկցիոնալ ժամարիտ ստրուկտուրան: Ժամանակակից ժառանգաբանության (ռացիոնալիզմի, ֆունկցիոնալիզմի) ստեղծողներից մեկն է. օգտագործեց հարթ ծածկերը, ժապավենային լուսամուտները, սյուների վրա շենքերի առաջին հարկերի ազատ լինելիությունը, բնակավայրերի կառուցապատման մեջ ազատ հատակագծումը: 50-60-ական թվականներին ստեղծեց խոշոր քաղաքային համալիրներ (Չանդիգարի-Հնդկաստան), պլաստիկ կերպարներով շենքեր (Ռոնշանի կապելլա՝ 1950-1954) ևն:

ԼԻԶԻՍ (հուն. lyzis): Հռոմեական տաճարներում պողիումի (տե՛ս) քիվի վրայի սալը:

ԼԻԽՏԳԱԴԵՆ (գերմ. Lichtgaden, Licht - լույս): Տե՛ս **Կլեստորֆ**: Նույնը՝ օբերգահեն (Գերմանիա), քերվոա (Ֆրանսիա):

ԼԻՆՏՈ (ֆր. linleau): Տե՛ս **Բարավոր**: Նույնը՝ պերեմիչկա, պերեկլադինա (Ռուսաստան):

ԼԻՆՏՈ ԱՆ ԲԱՏԻԵ (ֆր. linleau en batiere): Լանջավոր տանիք:

ԼԻՍՏԵԼ (Լիստո, Լիստոն) (ֆր. listel, listeau, liston, իտ. listello): 1. Կանեյուրների (տե՛ս) միջև նեղ և հարթ կողը: Նույնը՝ մեպլա: 2. Դորիական սյունակարգում քով-թարը պսակող գոտին: Նույնը՝ ֆիլ (Ֆրանսիա)

ԼԻՎԱՆ (արաբ. livan): Կամարաշար մզկիթի բակի պարագծով: Տե՛ս **Արկադ(ա)**:

ԼԻՏՏՈՍՐԱՏՈՒՄ (լատ. litostatum, հուն. lytos - քար, strat - մայթ, հատակ):

խճանկարային զարդահատակ Հին Հռոմաստանում և Հռոմում:

ԼԻԶԵՅ (հուն. Lykeion: Աթենքի մոտ Լիքեյան Ապոլլոնի տաճարին կից՝ այգու անվանումից): Միջնակարգ ուսումնական հաստատություն որոշ երկրներում:

ԼՅՈՒՂՈՎԻԿՈՍ XIII-Ի ՈՃ (Louis XIII - 1610-1643): Ինտերիերների և կիրառական արվեստի զարգացման ֆրանսիական բարոկկոյի փուլը (մինչև 1640 թ. սկզբները) (նկ. 162):

ԼՅՈՒՂՈՎԻԿՈՍ XIV-Ի ՈՃ (Louis XIV - 1638-1715): Լյուդովիկոս XIV-ի ժամանակաշրջանում ձևավորված ոճ: Բնորոշվում է ձևերի պարզությամբ և խստությամբ, իսկ ինտերիերներում՝ բացառիկ ժոխ, հարուստ և հանդիսավոր հարդարանքով: Հանդիսանում է բարոկկոյի զարգացման վերջին փուլը՝ բարոկկոյից դեպի ոռկոկո ոճի անցում, որից կատարվում է անցում դեպի ամպիր ոճը (նկ. 163):

ԼՅՈՒՂՈՎԻԿՈՍ XV (Louis XV - 1715-1774): Երբեմն այդպես է անվանվում ոռկոկոն (նկ. 164):

ԼՅՈՒՂՈՎԻԿՈՍ XVI (Louis XVI - 1774-1793): Երբեմն այդպես է անվանվում XVIIIդ. երկրորդ կեսի ֆրանսիական կլասիցիստական ժառանգաբանության ինտերիերային ոճը (նկ. 165): Տե՛ս **Ռոկոկո**:

ԼՅՈՒՂՈՎԻԿՈՍՆԵՐԻ ՈՃ: Ֆրանսիական ժառանգաբանության XVII-XVIII դդ. ոճեր:

ԼՅՈՒԿԱՐՆ(Ա) (ֆր. lucarne, լատ. lucerna): 1. Դեկորատիվ մշակված պատուհան ձեղնահարկի սենյակների լուսավոր-

Նկ. 162. Լյուդովիկոս XIII

Նկ. 163. Լյուդովիկոս XIV

ԼՅՈՒՄՆԵՐ

Նկ. 164. Լյուդովիկոս XV

Նկ. 165. Լյուդովիկոս XVI

րության համար: 2. Լուսամուտաբացվածք գմբեթաձևկում (Նկ. 166):

Նկ. 166. Լյուկարնա

ԼՅՈՒՄՆԵՐ (ֆր. luminaire, լատ. luminarium, luminaria - լույս): 1. Եկեղեցու լուսավորում: 2. Հոմեական կատակոմբներում (միջանցքում) մեկը մյուսի նկատմամբ որոշ հեռավորությամբ բացվածքներ, որոնցից կախված էին զամբյուղներ: Օգտագործվում են նաև օդափոխության համար:

ԼՅՈՒՆԵՏ (ֆր. lunette, lune - լուսին): Դռան կամ լուսամուտի վրա կիսաշրջանաձև բացվածք:

ԼՅՈՒՍՏՐ(Ա) (ֆր. lustre, լատ. lustrum): Ջահ: Տե՛ս Դանիկադիլա:

ԼՈԲԲԻ (lobby): Լախասարահ:

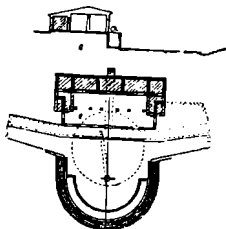
ԼՈԲՈՎԱՅԱ ԴՈՍԿԱ (ռուս. лобовая доска, лоб - ժակատ, доска - տախտակ): Ռուսական ժարտարապետության մեջ փայտաշեն ժակտոնի տակ գերանների ծայրերը ծածկող, սովորաբար փորագրված տախտակ: Տե՛ս ԵՆՈՒ:

ԼՈԳԵՅՈՒՆ (հուն. logheion, logos - խոսք): Հին հունական և հելլենիստական թատրոններում նախաբեմի ծածկած մաս (Նկ. 167): Տե՛ս Դրոսկենե:

ԼՈԺ(Ա) (ֆր. loge, loger - նստել): Թատերական օթյակ:

ԼՈԺԻ (ֆր. logis): Բնակելի տուն:

ԼՈԿԱԼ (ֆր. local, լատ. locus - տեղ, տուն):

Նկ. 167. Լոգելոն

1. Եննք: 2. Բարձրահարկ բնակելի տուն:
3. Խորտկարան:

ԼՈԿԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. locatorium): Զրուցատեղ վանքային համալիրներում:

ԼՈԿՈՒՂՈՒՄ (լատ. locus - տեղանք, արկղ, locus - տեղ, տուն): Հին հռոմեական կատակոմբներում ժայռի մեջ թաղումների համար խորշ, որի ծակատային կողմը փակվում էր քարե սալով կամ աղյուսապատով:

ԼՈԿՈՒՏՈՐԻՈ (իտ. locutorio, լատ. locus - տեղ): Ընդունարան վանքում:

ԼՈՂԱԹ (paneling): Տե՛ս Ֆիլյոնկա:

ԼՈՄԲԱՐԴԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Lombard architecture): Վաղ քրիստոնեական և հին հռոմեական ձևերի վրա հիմնված Լոմբարդների իշխանության ժամանակների (VII-VIII դդ.) հյուսիս-իտալական վաղ ռոմանական ժառանգության արտաբերություն:

ԼՈՆԳԵՆԱ (Longhena, Baldasare, 1595-1682): Իտալացի ճարտարապետ, որի ստեղծագործության զլուխգործոցն է Վե-

ԼՈՈՒ

Նետիկի Սանտա Մարիա դելա Սալուտե եկեղեցին (1630-1687):

ԼՈՆՀԱ (իսպ. lonha): XIV-XV դդ. Իսպանիայում առևտրական կազմակերպությունների բորսա:

ԼՈՈՍ (Loos, Adolf, 1870-1933): Ավստրիացի ճարտարապետ, հարդարանք չհանդուրժող: Նրա «Կարտներ» բարը և Գուստավ Եռյի տունը, երկուսն էլ Վիեննայում, տարբեր չափերի ուղղանկյուն լուսամուտներով և արտաքին տեսքով արկղաման շինություններ են:

ԼՈՊԱՏԱ (ռուս. лопата - բահ): Նոյնը՝ լեզենա (Իտալիա) նմ:

ԼՈՋԵՏՏԱ (իտ. loggetta, loggia - խորշապատշգամբ): Փոքր խորշապատշգամբ:

ԼՈՋԻԱ (իտ. loggia): 1. *խորշապատշգամբ*: 2. Մեկ կամ ավելի կողմերից ծածկված սյունասրահ, գալըրի (տե՛ս) (Նկ. 168):

Նկ. 168. Լոջիա

ԼՈՏՈԿ (ռուս. лоток): Վաք, ջրհորդան:

ԼՈՈՒ (չին. lou): Զինական միջնադարյան

ԼՈՒԿՈՎԻՑԱ

պալատական և կրոնական ճարտարապետության մեջ շրջանցվող սյունասրահներով սակավահարկ շենք:

ԼՈՒԿՈՎԻՑԱ (ռուս. люковца, лук - սոխ):
Եկեղեցիների սոխազուխ գմբեթ ուսական ճարտարապետության մեջ (նկ. 169):

ԼՈՒՊ-ՀՈՈՒԼ (անգլ. loop-hole, loop - հանգույց, կապ, hole - բացվածք): Տե՛ս Ամբրազյուր, Բոյնիցա:

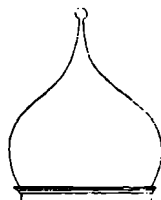
ԼՈՒՍԱՍՈՔ (table lamp): Թե՛ք լուսամուտ:
Լոյսը մեղմող:

«ԼՈՒՍՆԱՅԻՆ ՔԱՐ»։ Կիսակլոր քարե սալ բուդդայական վանքերի մուտքի առաջ, որի մակերեսին փորագրված են կենդանական և բուսական մոտիվներով պատկերներ՝ կենտրոնում լստոսի ծաղիկը:

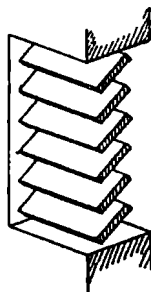
ԼՈՒՎԱ (անգլ. louver): Փակոցափեղկ:

1. Միջնադարյան ճարտարապետության մեջ տանիքի վրա փոքր բացվածք: 2. Լուսամուտի կամ այլ բացվածքի մեջ հորիզոնական դիրքով ամրացված տախտակիկներ (նկ. 170): Տե՛ս Ժալ(յ)ուզի:

ԼՈՒՏՐԵՆ (ֆր. lutrin, լատ. lectrum, lectura - ընթերցում): Աղոթքների համար ամբիոն եկեղեցում:

Նկ. 169. Լուկովիցա

Նկ. 170. Լուվա

Խ

ԽԱԵՏ (բուլղ. khaet): *Ձեղճհարկ:*

ԽԱԼՑԻԴԻՈՒՄ (լատ. chalcidicum):

1. Զրիստոնեական բազիլիկում՝ նարտեքս (տե՛ս): 2. Հռոմեական բազիլիկներում աբսիդի կողասենյակներ: 3. Սյունաշատ շքամուտք: 4. Հին հռոմեական ժարտարապետության մեջ դատարանի շենք:

ԽԱԼՑԻԴԻՈՒՄ (լատ. chalcidicum): Հին հռոմեական դատարանի նիստերի հանձնաժողովի սենյակ:

ԽԱԼՈՒՊԱ (արևել. և արևմտ. սլավ. xal, xalynna - հյուսված տուն): Ուկրաինայում, Բելառուսում՝ խրճիթ: Նույնը՝ բորդեյ (Ռումինիա) նև:

ԽԱՅԱ (արաբ. khaima): Այծի մորթուց խրճիթ, վրան Մարուկկոյում:

ԽԱՆ (պարս. khan - տուն): Արևելյան պալատներում օժանդակ կառույցներ՝ ձիանոց, արհեստանոց, պահեստ, ծառայողների համար բնակարան նև: Տե՛ս Կաթվան-սարայ (արևելյան երկրներ):

ԽԱՆԱՊԱՐ (hotel): Հյուրանոց, պանդոկ:

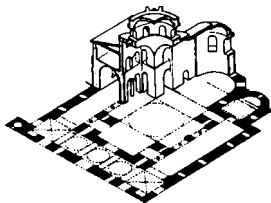
ԽԱՆԴԱԿ (moat): *խրամ, խրամափոս:* Բնական կամ արհեստական երկար ու խորը փոս, պարիսպների կողմից փորված խրամ, հաճախ ջրով լցված: Խ. քաղաքների, ամրոցների պաշտպանական համակարգի մասն է կազմում: Նույնը՝ մոուտ, ֆոսսե:

ԽԱՆԵԳԱ (պարս., արաբ. khanegha, khan - տուն, gha - տեղ): 1. Մերձավոր և Միջին Արևելքում մզկիթով և խցերով պանդոխտանոց, դերվիշների համար հյուրանոց: 2. Դերվիշների մենաստան:

ԽԱՆՈՒԹ (shop): Վաճառատուն: Առևտրական շենք, կրպակ:

ԽԱՉ (cross): 1. Երկու իրար հատող և ուղղանկյուն կազմող գծերով ձև: 2. Զրիստոնեական հավատքի խորհրդանիշ, որն իր արտահայտությունն է գտել պաշտամունքային կառույցներում և առարկաներում:

ԽԱԶԱԶԵԿ ԳՄԲԵԹԱՎՈՐ ԵԿԵՆԵՑԻ (cross domed church): Դահլիճների, եռանավ բազիլիկների փոխողահայաց հատումից առաջացած կառուցվածք, որի քառակուսի հիմքի վրա հենվում է զմբեթը (նկ. 171): Տե՛ս Ամբուլատորիա:

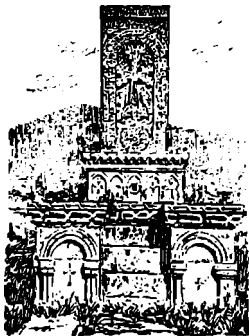
Նկ. 171. Խաչաձև զմբեթավոր եկեղեցի

ԽԱԶԱԾԱԴԻԿ: Գոթական ժարտարապետության մեջ հաճախ ծակտունները,

ԽԱՉՔԱՐ

փոքր աշտարակները են պսակող զարդ: Լոյնը՝ ֆլերոն (Ֆրանսիա, Ռուսաստան, Ռումինիա), կրեստոցվետ (Ռուսաստան):

ԽԱՉՔԱՐ: Հայկական միջնադարյան կոթող-հուշարձան: IX-XVII դդ. Հայաստանում խաչի պատկերով զարդաքանդակների հորինվածքով, հաճախ հարուստ հարդարված, 0,3 X 3,5 մ բարձրությամբ քարե սայեր, որոնք ծառայել են որպես գերեզմանաքար կամ վանքային համալիրներում եկեղեցու, գավթի, սեղանատան պատերի վրա բնակավայրի կամ դեպքի մասին են հիշատակող վկայություն, կոթող (Նկ. 172):

Նկ. 172. Խաչքար

ԽԱՏԱ (ռուս. хата, պարս. kata): Ռուսաստանի հարավային մարզերի ռուսների, ուկրաինացիների և բելառուսների բնակելի տուն պատի վառարանով և օժանդակ սենյակներով:

ԽԱՏԱՐՎԱ-ԿՈՒՏՈՒՐԲԱ (սինհալ.khatava-kuturba - քստակուսի տուն): Դագոբայի վրա քառակուսի վերնահարկ Շրի Լանկայում: Տե՛ս Հարմիկա:

ԽԱՌՈՒԼԻ (khausli): Գյուղական հնագույն մեծ բնակելի տուն Միջին Ասիայում (խորեզմ):

ԽԵԼ-ԿԱՄՐՁԱԽԵԼ (beam): Կամրջի թռիչքը ծածկելու համար հեծան:

ԽԻԻԴ (մոնղ. khiid): Մոնղոլական լեռնային վանքի հատակագծման եղանակ, որի օրինակներից է տիբեթյան տաճարների աստիճանաձև մակերեսի վրա գլխավոր շենքի կառուցումը:

ԽԻԺԱ (բուլղ. khija): *Քողտիկ*: 1. Մենակյացի պատսպարան: 2. Բուլղարական բնակելի տան վառարանով գլխավոր սենյակներից մեկը: Լոյնը՝ խիծինա (Ռուսաստան), կոլիբա (Բուլղարիա), բորդեյ (Ռումինիա), խրժիթ (Հայաստան):

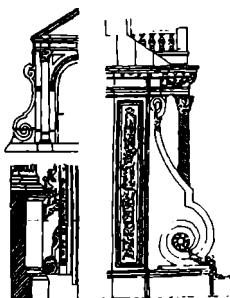
ԽԻՇԻ (հունգ. khishi): Խոհանոց հունգարական հին տներում:

ԽԻՍ ՌՃ (sévère, սկսած մ. թ. ա. 500 թթ. մինչև 450 թթ. հունական արվեստի զարգացման փուլի պայմանական անվանումը): Այս ժարտարապետությանը բնորոշ են ձևերի բազմազանությունը, տաճարների կերպարների խիստ հերոսականացումը (Պոսեյդոնի տաճարը Պեստումում):

ԽԼԵԿ (ռուս. хреб): Անասունների համար պարզ կառույց Ռուսաստանում: Տե՛ս Գոմ:

ԽՈԳՅՈ (ժապ. khoghio): Բրգաձև տանիք ծալոնական ժարտարապետության մեջ:

ԽՈՅԱԶԱՐԴ (volute): Գալարագարդ: Ճարտարապետադեկորատիվ և հարդարանքային տարրեր մանրամասներով ոլորապտույտ զարդ (ճկ. 173): Կիրառվում է հոնիական, կորնթական և թարդ սյունակարգերի խոյակներում: Նույնը՝ վոլյուտա (Ֆրանսիա):

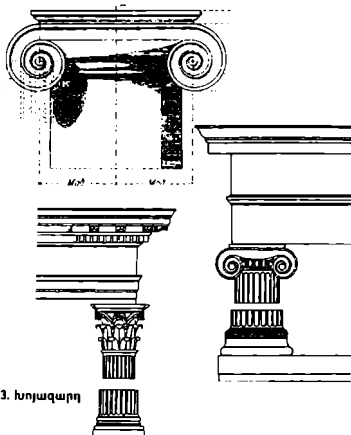

Նկ. 173. Խոյագարդ

ԽՈՅԱԿ (cap, capital): Բանդակագարդ սյունագլուխ: Ուղղահայաց հենարանի՝ մույթի սյունը պսակող տարր: Նույնը՝ շապիտո (Ֆրանսիա), կապիտել (Ռուսաստան), կապիտելիում, կապիտուլում (Հին Հռոմ):

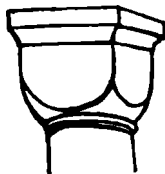
ԽՈՐԱՆ (altar): 1. Եկեղեցու այն մասը, որտեղ պատարագ է մատուցվում, ուր դրվում է պատարագի Ավագ սեղանը (այստեղից էլ Ավագ խորան): Սովորաբար ընդգրկում է կառույցի արևելյան արսիդը: 2. Բեմի պատերի վրա կամարակապ որմնախորշ: Նույնը՝ պարատորիս (Հունաստան) նև:

ԽՈՐԱՆԱՐԴԱԶԵԿ ԽՈՅԱԿ (լատ. cubic capital): Վաղ ողմանական ժարտա-

րապետության մեջ չորս կողմից կիսակլոր տաշված խորանարդաձև քար (իարդարած կամ ոչ) խոյակի վրա (ճկ. 174):

ԽՈՐԵ: Պատի մեջ խորություն: Տե՛ս Ֆիրիդը:

Նկ. 174. Խորանարդաձև խոյակ

ԽՈՐՈՍՆԵՐ

ԽՈՐՈՍՆԵՐ (ռուս. хоромы, хором

- տուն, շինություն): Փայտաշեն տուն:

1. Ռուսական ճարտարապետության մեջ մեկը մյուսի հետ հաղորդակցվող բնակելի տների հավաքական անվանումը:
2. Բազմասենյակ բնակելի տուն:

ԽՈՐՏԿԱՐԱՆ (snack bar): Նախաճաշարան: Տե՛ս Բիստրո ևն:

ԽՐԻՉՄԱՏՏՈՐԻ (անգլ. chismatic): Եկեղեցու պատի մեջ խորշ հանգուցյալի դազադի համար: Տե՛ս Արկուստիում:

ԽՐԻՉՈՏՐԻԿԼԻՆՈՍ (հուն. chrysotriclinos, chryso - ոսկի, լատ. triclinium - ճաշասենյակ): Բյուզանդիայում (Կոստանդնուպոլսում) կայսերական պալատի ընդունարան:

ԽՐՃԻԹ (cabin): Գյուղական հասարակ, պարզագույն տնակ, հյուղակ, խուղ, հիմնականում հողաշեն: Նույնը՝ բորդեյ (Ռուսինիա), խիժինա (Ռուսաստան) ևն:

ԽՐՈՒԲԱ (ռում. khruza): Չմեռային պաշարները պահելու համար ռումինական ժողովրդական տան գետնափոր սենյակ՝ նկուղ, մառան:

ԽՈՒԱՊՅԱՆ (չին. khuapiao - ծաղիկներով զարդարված սյուններ): Զանդակազարդ բնով քարե սյուն չինական պալատների մուտքի առջև (Նկ. 175): Տե՛ս Կարուխիկ:

ԽՈՒԼ ԿԱՄԱՐԱԵԱՐ (blind arcade, blind arcading): Դեկորատիվ կամարաշար պատի հարթության վրա: Տե՛ս Արկատուրա:

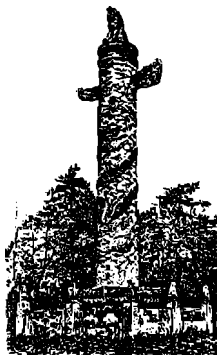
ԽՈՒՋԱՐԱ (պարս. khudjara): Հույրա: Մեղրեսեի աշակերտների և ուսուցիչների համար ապաստարան Միջին Ասիայում:

ԽՈՒՏՈՐ (ռուս. xytop): Տե՛ս Ագարակ:

ԽՈՒՐԵ (մոնղ. khure): Վանքային տիպ Մոնղոլիայում:

ԽՈՒՐՈՒԼ (կալմ. khurul): Տե՛ս Եզիզ:

ԽՈՒԹ: 1. Կրոնավորի փոքրիկ սենյակ, մեծարան, ննջարան: 2. Կալանախուց, բանտախուց:

Նկ. 175. Խուապյան

ԾԱԾԿԱՊԱՏԵԳԱՄԲ (հինդի veranda):

Պարտադիր կերպով մույթերի կամ սյունների վրա հենվող, ծածկ ունեցող, տան առաջին կամ երկրորդ հարկին կից տարածություն, հարթակ:

ԾԱՂԿԱԵՂԱ (garland): Տե՛ս Էնկարպուս:

ԾԱՌԱՅՈՂ ՍՅՈՒՆ (անգլ. serviced column): Գոթական թաղի ներկայությունների (տե՛ս) հետ միացված՝ քարե մույթից կամ սյունից դուրս եկած զլանածն կամ այլ ձևի ձգաններ:

ԾՊԵՂ: 1. Ծենքի լանջավոր տանիքի վերին ծածկի լանջերը պահող հենարան:

2. Ծենքի ծածկի՝ վերին ծայրերով անկյունաձև իրար միացած երկու գերան, որոնց ներքին ծայրերը հենվում են պատերին:

3. Կամուրջների, սանդուղքների և նման կառույցների ժաղ:

ԾՈՓՈՐ (frieze): Տե՛ս **Հոռֆոր(ուս)**: Լույսը՝ ֆրիզ (ֆրանսիա) ևն:

ԿԱԲԱ (արաբ. kab-kyb): Մուսուլմանական ձկնիթ Մեքքայում, որն ունի խորանարդի ձև:

ԿԱԲԱԿ (արաբ. kabak): *Գինետուն*: Միկիտան: Հիշատակվում է XVI դարից:

ԿԱԲԱՆ (ֆր. cabane): *խրճիթ*: 1. Սպորտային համալիր (ժի, գետի ափին: 2. Փոքր լեռնային տուն:

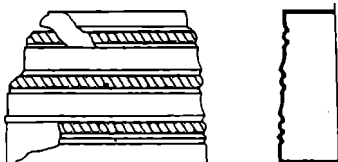
ԿԱԲԱՐԵ (ֆր. cabaret): Փոքր բեմահարթակով ռեստորան կամ սրճարան, ուր զվարճալի հանդիսանքային համարներով հանդես են գալիս երգիչներ, պարողներ ևն:

ԿԱԲԻՆ (ֆր. cabine - խրճիթ, փոքր սենյակ): *խցիկ*: 1. Միհարկանի, հաճախ փայտյա գերաններից, բնակելի տուն: 2. Ավտոմեքենայի, օդանավի ևն խցիկ:

ԿԱԲԻՆԵՏ (ֆր. cabinet): *Աշխատասենյակ, խարան*: 1. Սենյակ գիտական և զեղարվեստական եզակի առարկաների, սարքերի, իրերի պահպանման և ցուցադրման համար: 2. XVII-XVIII դդ. եվրոպական այգիներում տաղավար:

ԿԱԲԼ ՄՈՒԼՅՈՒՐ (ֆր. cable moulure, cable - պարան, moulding - բեկոր, գլանիկ): Գետնախարիսխների, զանների ևն վրա օգտագործվող պարանախյուս զարդ (նկ. 176): Տե՛ս **Պարանախյուս**:

ԿԱԴՈՒՑԵՍՈՒՍ (լատ. caducessus): Դի-

Նկ. 176. Կաբլ մուլյուր

ցաբանության մեջ կախարդական գավազան՝ երկու գալարվող օձերի պատկերով, Հերմես-Մերկուրիի խորհրդանիշը:

ԿԱԶԱԿՈՎ (Kazakov, Matvei, 1738-1812): Ռուս ժարտարապետ, ռուսական կլասիցիզմի հիմնադիրներից մեկը: Նրան են պատկանում Մոսկվայի Կրեմլի Սենատի (1776-1787), Լոմոնոսովի համալսարանի (1786-1793) շենքերը, Գոլիցինյան հիվանդանոցը (1796-1801) ևն: Կ. ինտերիերների ձևավորման մեջ օգտագործեց խոշոր սյուճակարգը (Մոսկվայի Միությունների տան դահլիճ), ստեղծեց ժարտարապետական դպրոց:

ԿԱԶԱՐՄԱ (իտ. caserma): *Ձորանոց*: Պարզագույն շինություն զինվորականանձնակազմի տեղակայման համար: Առաջին Կ. եղել են Հին Հռոմում և Կարթագենում:

ԿԱԶԱ ՖՈՆԴԱԿՈ (իտ. casa fondaco, casa - տուն, fondaco - ապրանքների պահեստ): Վենետիկյան-բյուզանդական վաճառականական ընտանիքի՝ անկյունք-

ԿԱԼԻՍԱՏԻԱ

րում աշտարակներով և դեպի կանաչ երկ-
հարկանի կամարաշարով պալատի բնո-
րոշ տիպ: Տե՛ս **Ֆոնդակո**:

ԿԱԶԵՄԱՏ(Ե) (իտ. casemate): Ստորմիկ-
Եինություն պաշտպանական կառույցնե-
րում:

ԿԱԶԻՆՈ (ֆր. casino): *խաղատուն*: Ռես-
տորանով և զվարճալիքներով հաստատու-
թյուն:

ԿԱԹԵՂԻԱ (կաթեղրա) (հուն. kathedra - նստարան, katra - ցածր, thetra - նստել, նստարան): 1. Բարձրագույն ուսումնա-
կան հաստատություններում մեկ կամ մի
շարք միաբնույթ առարկաներ ընդգրկող
գիտադասախոսական կազմի հիմնական
միավոր: 2. Դասախոսի, հոեռորի համար
ամբիոն: 3. Եպիսկոպոսական զան:

ԿԱԹԵՂԻԱԼ (կաթեղրա) (ֆր. cathéd-
rale, լատ. cathedralis, cathedra - բարձր
մեջքով բազկաթոռ): Եպիսկոպոսական
եկեղեցի, Մայր եկեղեցի, Մայր տաճար:
Լույսը՝ դոմ, դոմոն ևն:

ԿԱԹԻՍՄԱ (հուն. kathisma): Անտիկ ծի-
արշավարանի կայսերական թոյակը:

ԿԱԹՈՂԻԿԵ (հուն. katholikos - ընդհան-
րական, տիեզերական): Տաճար, աթոռա-
նիստ, Մայր տաճար գմբեթով (Էջմիածնի
տաճար): Լույսը՝ դոմ, դոմոն (Իտալիա):

ԿԱԻԼԳԱ (cainga): Լոր Զելանդիայի բնիկ-
ների՝ մարդիների գյուղ, որի տարած-
քում գտնվում էին հարուստ հարդարան-
քով բոլոր անհրաժեշտ կառույցները՝
քնակելի տուն, խորան (տոախու), ժողո-
վարան (վաոն ոումանգ), պահեստ (պա-
տակա):

ԿԱԼԱ (արաբ. kala): *Միջնաբերդ*: Տե՛ս **Դիզ**:

ԿԱԼԱԹՈՍ (հուն. kalathos - զամբյուղ):
Կորնթական սյունակարգի զամբյուղածն
խոյակի բուն:

ԿԱԼԱ-ՄԱԿԱՐԱ (հինդի kala-makara,
makara - աղյուծ): Աղյուծի զլխով զարդա-
քանդակ Ինդոնեզիայում, որն առկա է
նաև Ճապոնարապետության մեջ:

ԿԱԼԱՆ (վիետ. kalan): Վիետնամական
տաճար:

ԿԱԼԱՆՉԱ (թուրք. kalancha - քերդ):
Հրդեհների բռնկումը հայտնաբերելու հա-
մար շենքի վրա աշտարակ՝ զանգով,
ազդանշանային կայանով ևն: Հեռախո-
սային կապի զարգացումով 4. կորցրին
իրենց նշանակությունը:

ԿԱԼԱՇԱ (հինդի kalasha): Սկահակի ձևով
սայր Հնդկաստանում:

ԿԱԼԱՍԱ (հինդի kalasa): «Լայնաբերան
անոթ»: Այսպես է կոչվում մույթի, սյան
ստորին մասը՝ խաբիսխը:

ԿԱԼԱՐԻՈՒՄ (լատ. caldarium, caldo -
տաք): Հին հռոմեական բաղնիքներում
(թերմերում) տաք ջրավազանով բաժան-
մունք:

ԿԱԼԵՖԱԿՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. calefacto-
rium): Ջեռուցվող սրահ վանքերում:

ԿԱԼԻԳՐԱՖԻԱ (հուն. kalligraphia -
զեղեցիկ ձեռագիր): *Վայելչագրություն*:
Զեղագրություն:

ԿԱԼԻՄԱՏԻԱ (հուն. kalymathia): Պերիս-
տիլոսի կամ շքամուտքի կասետ (տե՛ս),
հեծանային առաստաղ:

ԿԱԼԻԴՏԵՐ

ԿԱԼԻԴՏԵՐ (հուն. kalyptr): Հունական ծնավոր կղմինդր:

ԿԱԼԼԵ (իտ. calle): Նեղ փողոց կամ ծառուղի Վենետիկում:

ԿԱԼՅԱՆԱ ՄԱՆՂԱՊԱ (հինդի kalyana mandapa): Մանդապա կամ սրահ հարավային Հնդկաստանում, ուր կատարվում է աստծո և աստվածուհու ամենամյա ամուսնության ծիսակատարությունը:

ԿԱԼՈՏ (ֆր. calotte): 1. Գմբեթի վերին մասը: 2. Գմբեթարդ:

ԿԱԽԱ (արաբ. kakhja): Եզիպտական բնակելի տան զլխավոր սենյակ:

ԿԱԽՈՎԻ ՍՅՈՒՆԱՍՐԱՇ (suspended gallery): Ռուսական փայտյա ժարտարապետության մեջ բարձակների (տե՛ս) վրա սյունասրահ (նկ. 177):

Նկ. 177. Կախովի սյունասրահ

ԿԱՂԱՊԱՐԱՄԱՅ (sheating): Տե՛ս Լաստակերտ:

ԿԱՄԱՐ (arch): Երկու հենարանների միջև կորածն ծածկ: Նոյնը՝ արկ (Ֆրանսիա), արկա (Ռուսաստան) նմ:

ԿԱՄԱՐԱԿԱՊ ԶԻՎ (cornice of round arcading): Ռոմանական ժարտարապետության մեջ ջիվի տակ փոքր կամարաշար (նկ. 178):

Նկ. 178. Կամարակապ ջիվ

ԿԱՄԱՐԱՂԵՂ (archivolt): Տե՛ս Արխիվոլտ:

ԿԱՄԱՐԱՄԻՋՈՑ (intercolumnation): Կամարների ծայրերի միջև ընկած տարածություն: Տե՛ս Ինտերկոլումնասիոն:

ԿԱՄԱՐԱԵԱՐ (arcade): Տե՛ս Արկադ(ա):

ԿԱՄԱՐԱՋԻԼ (rib): Տե՛ս Գուրտ:

ԿԱՄԲՈՒՋ (իռլ. cambuse): Ճաշարան նավի վրա:

ԿԱՄԵՆԻՑԱ (ուկր. kamenitsa, kamen - քար): Ջարաշեն բնակելի տուն Ուկրաինայում:

ԿԱՄԵՋԱՇ (թուրք. kamedjah): Հանդերձարան թուրքական հասարակական բաղնիքներում:

ԿԱՄԵՐԱ (իտ. camera, լատ. camera, հուն.

khamara): 1. Դատարանի, հիվանդանոցի, բանտի, մառանի ևն շենքի կազմի մեջ հատուկ նշանակություն ունեցող սենյակ: 2. Թաղածածկ պատսպարան, դամբարան ևն:

ԿԱՄԻՆ (հուն. kaminos - օջախ, վառարան): Տե՛ս **Բուխարի**:

ԿԱՄՊԱՆԱՐԻՈՒՄ (լատ. campanarium, campana): Չանգակատուն հռոմեական քրիստոնեական բազիլիկներում:

ԿԱՄՊԱՆԻԼԵ (Ա) (իտ. campanile, campana - զանգակ): Նույնը՝ քեֆրոա (Անգլիա) ևն: Առանձին կանգնած զանգակատուն Իտալիայում (Նկ. 179):

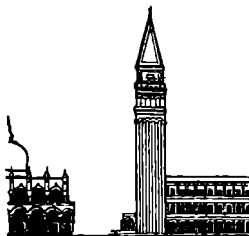
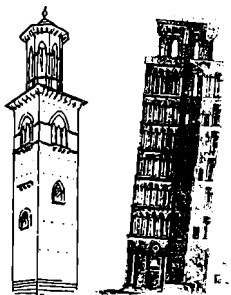
ԿԱՄՊՈ ՍԱՆՏՈ (իտ. campo santo - սուրբ տարածք, դաշտ): Իտալիայում գերեզմանի անվանումը:

ԿԱՅԼԱՍԱ (իհնդի. kaylasa - անմատչելի տիեզերական լեռ): Հնդկական Եփա աստվածուհու պալատի անվանումը, որը, ըստ հնդիկների պատկերացման, գտնվում է Հիմալայներում, նույնանուն լեռան վրա: Հնդկաստանի և Հարավարևելյան Ասիայի ժարտարապետության մեջ այս տիեզերականությունը արտահայտվեց բազմահարկ քրգան ծածկի տեսքով:

ԿԱՅՍԱՐԻԱ (արաբ. kaisaria): Արաբական երկրներում ծածկով առևտրասրահ՝ պասսաժ (տե՛ս):

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՈՃ (Empire style, լատ. imperium - կայսրություն): Տե՛ս **Ամպիր ոճ**:

ԿԱՆ (Kahn, Louis, 1901-1974): Ամերիկացի ժարտարապետ, որը համարվ է ձեռք բերել իր կառուցած շենքերի մոնումենտալ և քանդակագործական նշանակալի և

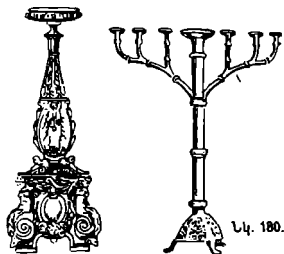
Նկ. 179. Կամպանիլե

ծանրակշիռ ձևերի համար (Նյու Հավենի արվեստի Ցալլե պատկերասրահ, 1951, Ֆոր Ուորտի արվեստի Կիմբալ թանգարան, Աիմադաբադի (Հնդկաստան, 1967) և Դակկայի (Բանգլադեշ, 1962-774) վարչական համալիրները):

ԿԱՆԱԲԵ (լատ. canabe): Հին հռոմեական ռազմական ժամբարի հարևանությամբ առաջացած բնակավայր:

ԿԱՆԱԼ (լատ. canalis): *Ջրանցք*:

ԿԱՆԵԼՅԱՐ

Նկ. 180. Կանդելյար

ԿԱՆԵԼՅԱՐ (ֆր. *candélabre*, լատ. *candel* - մոմ) (նկ. 180): Աշտանակ, բազմաժյուղ մոմակալ:

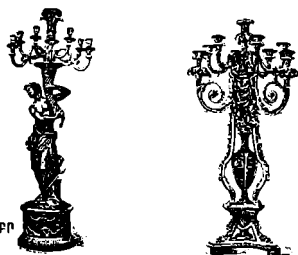
ԿԱՆԵԼՅՈՒՐ (ֆր. *cannelure*, լատ. *canna* - ծղոտ): Սյան, որմնասյան ամբողջ բարձրության վրա նեղ, կիսակլոր ակոս: Նույնը՝ հեմիգլիֆոս (Հին Հունաստան) ևն:

ԿԱՆԵՖՈՐԱ (ֆր. *canephore*, լատ. *canephorus*, հուն. *kanephora*): Կանեֆոր: Հին հունական ժարտարապետության մեջ զլխի վրա զամբյուղ պահող կնոջ արձան: Նույնը՝ կարիատիդ (Հին Հունաստան):

ԿԱՆՈՆԱՎՈՐ ՀԱՏԱԿԱԳԾՈՒՄ (*regular planing*): Զաղաքների և այլ բնակավայրերի կառուցապատման սկզբունք, որի համաձայն փողոցներն ուղղահայաց են:

ԿԱՆՉԵԼԼՈ (իտ. *cancello* - ցանկապատ): Արևմտյան վաղ բազիլիկներում խորանի առաջ մարմարե քանդակազարդ ցանկապատ:

ԿԱՆՏԱՐՈՒՄ (լատ. *cantharus*): Սյունաշարով ավազան վաղ քրիստոնեական ատրիումներում:

Նկ. 181. Կանտոն

ԿԱՆՏԻՆ (ֆր. *cantine*): Բանվորական, զինվորական ճաշարան:

ԿԱՆՏՈՆ (ֆր. *cantonne*, *cantonnier* - մեկուսանալ, փակվել): 1. Երջան, մարզ (Ֆրանսիայում, Եվեյցարիայում): 2. Ենթաբնակարանները չվնասելու համար դրանց շարվածքի մեջ կամ կից քարե կամ մետաղյա սյունիկներ (նկ. 181):

ԿԱՆՏՈՆԱԴ (ֆր. *cantonade*): Բեմի կոպիսներ:

ԿԱՆՏՈՐԻԱ (իտ. cantoria, cantus - երգ): եկեղեցում երգչախմբի համար հարթակ, տեղ: Նույնը՝ խորաժիւմ (Հին Հռոմ), կլիրոս (Հունաստան), կորո (Իսպանիա) են:

ԿԱՊԱՅԻ (կեպեցի) (բուլղ. kapetsi, kepetsi): Բուլղարական առևտրական և բնույթի շենքերի փակոցափեղկ:

ԿԱՊԵԼԼԱ (լատ. capella): 1. Կաթոլիկական կամ անգլիկանական եկեղեցիներում դեամբուլատորիայի շուրջ արքիդիոններ: 2. Ամրոցներում և պալատներում ընտանեկան արդթատեղ, ավանդատուն: Նույնը՝ մատուռ, պարեկեսիոն, պոսաս (Հունաստան), շապել (Ֆրանսիա), չասովնյա (Ռուսաստան):

ԿԱՊԵԼԼԱՆԵՐԻ ՊՍԱԿ (deambulatory crown): Դեամբուլատորիայի շուրջ մատուռներ:

ԿԱՊԻԼԴՈ (իսպ. capildo): Արգենտինայի քաղաքների կենտրոնում գտնվող տաճարների անվանումը:

ԿԱՊԻԼԼԱ ՍԱՅՈՐ (իսպ. capilla major): *խորան:*

ԿԱՊԻԵՉԵ (սլավ. капище): Արևելասլավոնական և մերձբալթյան սլավոնների հեթանոսական տաճար:

ԿԱՊԻՏԵԼ (լատ. capitellum- գլխիկ): *խոյակ:* Սյունը, որմնասյունը, մույթը, որմնամույթը պսակող ժարտարապետական տարր: Նույնը՝ կապ, սուտուն (Պարսկաստան) են:

ԿԱՊԻՏՈԼԻՈՒՄ (ֆր. Capitoile, լատ. Capitolium, Հռոմի յոթ բլուրներից մեկի անվանումը, որ հնագույն ժամանակներից եղել է պաշտամունքային կենտրոն): 1. Անտիկ

ժամանակաշրջանում այստեղ՝ Կապիտոլիական տաճարում, ուր տեղի էր ունենում նաև սենատի նիստեր, կատարվում էր Կապիտոլիական Սուրբ երրորդության՝ Յուպիտերի, Յուոնայի և Միներվայի պաշտամունքը: Վերածննդի շրջանում այստեղ տեղադրվեցին Միքելանջելոյի և այլ վարպետների ստեղծագործությունները: 2. Հաշինգտոնում ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի շենքը:

ԿԱՊԻՏՈԼՈ (իտ. capitolio, լատ. capitulum): 1. Եկեղեցական բարձրագույն վարչական մարմին: 2. Եկեղեցական ժողով:

ԿԱՊԻՏՈՒԼԱ (ռուս. капища, լատ. cap - գլուխ): Մեջտեղում՝ սյան վրա հենվող խաչվող թաղերով բազմահատ դահլիճ անգլիական գոթիկայում:

ԿԱՊԼԻՃԱ (արաբ. kaplidja): Հասարակական բաղնիք արևելյան երկրներում:

ԿԱՊՈՆՅԵՐ (ֆր. caponnière, իտ. capon - վախկոտ մարդ): Ռազմական նշանակության զետեմափող գաղտնի կրակակետ:

ԿԱՊՈՏԱ (հինդի kapota): Նույնը՝ քիվ են:

«ԿԱՊԿԱՆ ՌՈՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ»: Ռոմանական տաճարի ինտերիերի խաչվող թաղերի մասնատումների և ծածկերի համակարգ, որի դեպքում նրա մակի մեկ քառակուսուն կամ ուղղանկյուն տրավելային (տե՛ս) համապատասխանում են նրա թևային երկու քառորդ չափերի տրավելայի խաչվող թաղերը:

ԿԱՍԲԱ (արաբ. kasba): *Միջնաքեր:* Տե՛ս Դեփոնեց:

ԿԱՍԵՏ (ֆր. cassette, caisse - արկղ, տուփ, լատ. capsa): Հարթ առաստաղի, թաղի, կամարի տակի հարթությունների վրա քա-

ԿԱՍԵՐԻՈՍ

ռակուսի կամ բազմանկյուն փորվածքներ (հարդարված կամ ոչ): Կ. ունեն ոչ միայն դեկորատիվ, այլև կոնստրուկտիվ և ակուստիկ նշանակություն՝ համեմատաբար թեթևացնելով կոնստրուկցիաների բեռը, ինչպես նաև բարելավելով սրահի, դահլիճի ակուստիկ հնարավորությունները (նկ. 182): Նույնը՝ կեսուն:

Նկ. 182. Կասետ

ԿԱՍԵՐԻՈՍ (իսպ. caserios): Իսպանական գյուղական տան տիպ:

ԿԱՍԿԱԴ (ֆր. cascade, իտ. cascare - ընկնել, ցատկել): Սանդղաջրվեժ: Այգեպուրական կոմպոզիցիաների, հատկապես դարատափային զբոսայգիների մաս հանդիսացող արհեստական քարից կամ թետոնից կառույց: Մեծարժեք և հանրաժանաչ են իտալական վիլաների (Տիվոլիում ժարտ. Պ. Լիգորիոյի դ' Էստե վիլան) և Պետրոդվորեցի սանդղաջրվեժները:

ԿԱՍՊ (անգլ. cusp): Գոթական հարդարանքի մեջ երկու կորագծերի հատման կետ: Տե՛ս Ակկուլադ:

ԿԱՍՏԵԼԼԱ ՍՈՒՐԱՍԱ (լատ. castella murata, castellum - ամրոց, murus - պատ): Պարսպապատ սահմանային ամրոց:

ԿԱՍՏԵԼԼԱ ՏՈՒՍՈՒԼՏԱՐԻԱ (լատ. castella tumultaria, castellum - ամրոց, tumultus - աղմուկ): Սահմանների պաշտպանության նպատակով արագ կառուցվող ամրոց, բերդ:

ԿԱՍՏԵԼԼՈՒՄ (լատ. castellum): Հին հռոմեական փոքր ամրոց:

ԿԱՍՏԵԼԼՈ (իտ. castello, լատ. castellum): 1. Փոխուղղահայաց փողոցներով հռոմեական ռազմական ժամբար: 2. Ջրատարին կից աշտարակաձև կառույց:

ԿԱՍՏԻԼԻՈ (իսպ. castilio, լատ. castellum): Իսպանիայում ամրոցի, դղյակի անվանումը: Նույնը՝ դղյակ:

ԿԱՎԱԼՅԵ (ֆր. cavalier - ձիավոր, լատ. caballus - ձի): 1. Երկթեք լանջերով տանիքի վրա, հաճախ որպես զանգակատուն ծառայող աշտարակ: 2. Բաստիոնի մեջ օժանդակ կառուցվածք:

ԿԱՎԵԱ (լատ. cavea - ներիակ տարածություն): Գիշատիչ կենդանիների համար առանձնացված տեղ հին հռոմեական ամֆիթատրոններում:

ԿԱՎԵԴԻՈՒՄ (լատ. cavedium): Հռոմեական բնակելի տան բակ՝ ատրիում (տե՛ս):

ԿԱՎԵՏՏՈ (իտ. cavetto): Կտրվածքի մեջ շրջանի ջառորդ տեսքով տրամատ (տե՛ս): Նույնը՝ տրոխիտուս (Հին Հռոմ), սկոցիա (եվրոպական երկրներ):

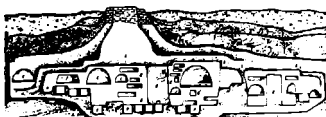
ԿԱՎԵՐՆ (ֆր. caverne): Տե՛ս Գրոտ:

ԿԱՏԱԲԱՍԻՍ (կատաբասիոն) (հուն. katabasis, katabasion): Սենյակ բյուզանդական եկեղեցու խորանի տակ մասունքներ պահելու համար:

ԿԱՏԱԲԼԵՄԱ (հուն. katablema): Դեկորացիա անտիկ թատրոնի հետնաբեմում:

ԿԱՏԱԿՈՄԲԱՍ (լատ. catacombas - ստորգետնյա դամբարան, Հռոմից ոչ հեռու Կատակոմբ տեղանքի անունից):

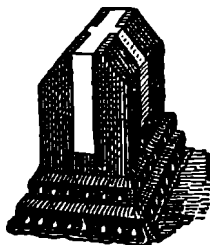
Կատակոմբներ: Ստորգետնյա անցումներ մ. թ. առաջին դարերում Հռոմում. քրիստոնյաների հալածանքների ժամանակ ծառայել են գաղտնի պաշտամունքային արարողությունների և թաղումների համար (նկ. 183): Հայտնի են Հին Եգիպտոսի, Հյուսիսային Աֆրիկայի, Լեապոլի ևն Կ.:

Նկ. 183. Կատակոմբառ

ԿԱՏԱՐՄՈՒԿԻԱ (հինդի katarmukha): Հնդկական ծարտարապետության մեջ չորս կողմից բաց, առանց պատերի և միայն մույթերով սրբատեղի կամ վիմանա:

ԿԱՏԱՖԱԼԿ (ֆր. catafalque): 1. Դազադատար հատուկ ծնավոր կառուց: 2. Զաղաքացիական հուղարկավորության ժամանակ եկեղեցում կամ նրա մատուռի մեջ դազաղի համար պատվանդան (նկ. 184):

Նկ. 184. Կատաֆալկ

ԿԱՏԱՖՐԱԿՏ (հուն. katafrakt): Ծարժացանց: Ամրոցների դարպասների համար մետաղական շարժական ծաղ: Տե՛ս Հերս, Պորտուկուխ:

ԿԱՏՏՈՒ (հինդի kattū): Բազմանիստ մույթ:

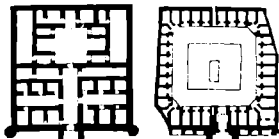
ԿԱՏՐ-ՖՈՅՅԷ (ֆր. quatre-feuilles - քառաթերթ): Գոթական հարդարանքում կիսաշրջանակներից կազմված քառաթերթ մոտիվ:

ԿԱՐԱԴԱՄ (ադր. karadam, kara - սև, dam - ծով): Ժողովրդական տան տիպ Ադրբեջանում: Նույնը՝ գլխատուն (Հայաստան), դարբազի (Վրաստան):

ԿԱՐԱԽԱՖՈՒ (ժապ. karakhafu): Ծակտունի տեսակ ծապոնական ծարտարապետության մեջ:

ԿԱՐԱ - ՅՈՒ (չին. Kara - io): XII - XIII դդ. ծարտարապետական ոճ Չինաստանում:

ԿԱՐԱՎԱՆ-ՍԱՐԱՆՃ (պարս. karaban - քարավան, serai - տուն, պալատ): Զարվանսարա: Առևտրական քարավանների և ժանապարհորդների համար իջևանատուն ևն: Նույնը՝ խան (Իրան) (նկ. 185):

Նկ. 185. Կարավան-սարայ

ԿԱՐԴԻՆԻՍ (լատ. cardinis): Հին հռոմեական ռազմական ծամբարի գլխավոր փողոցին՝ դեկումանուսին ուղղահայաց փողոց:

ԿԱՐԴՈ ՄԱՅՈՐ

Նկ. 186. Կարիատիդ

ամրացված շենքի, կառույցի կմախք, որն ապահովում է նրա կայունությունը, ամրությունը: Օգտագործվում է նաև քանդակագործական արվեստում:

ԿԱՐՅՈՆ (ֆր. carillon): Բազմազանգակ աշտարակ: Տե՛ս Կամպանիլե:

ԿԱՐՆԱ-ՍԱԼԱ (հինդի karna-sala): Սովորաբար գոպուրամի յուրաքանչյուր հարկի անկյունում տեղադրված կիսազանաձև ծածկով մանրակերտ ուղղանկյուն վիմանա:

ԿԱՐՆԻԶ (ռուս. карниз, ֆր. cornich): Նույնը՝ քիվ նև:

ԿԱՐՆԻՖԻՑԻՆԱ (լատ. carnificina):

ԿԱՐԴՈ ՄԱՅՈՐ (իսպ. cardo major, լատ. cardo - առանցք, ուղղություն, major - գլխավոր): Տե՛ս Դեկումանուս:

ԿԱՐԻԱՏԻԴՆԵՐ (ֆր. cariatides, հուն. karyatis): Կնոջ ֆիգուրով արձան, որ ծառայում էր որպես հենասյուն և տարածված էր Հին Հունաստանում (Էրեբթեոն) (Նկ. 186):

ԿԱՐԻԶ (պարս. kariz): Մի շարք հորերի միացումից առաջացող ստորգետնյա ջրանցք:

ԿԱՐԿԱՍ (ֆր. carcasse - կմախք): Հիմնակմախք: Առանձին մետաղական ծողերով

Գետնափոր բանտ Հին Հռոմում:

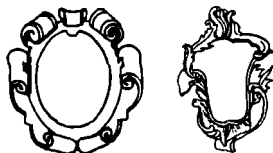
ԿԱՐՈԼԻՆԳԱՆ ՈՋ (Carolingian style, Կարլոս Մեծ կայսեր (768 - 814) անունից): Ֆրանսիայում և Գերմանիայում VIII - IX դդ. առաջ եկած նախառոմանական ոճ՝ հռոմեական ժարտարապետական ձևերի հենքով: Նույնը՝ Կարոլինգյան վերածնունդ:

ԿԱՐՈԼԻՆԳԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ (Carolingian Renaissance): Տե՛ս Կարոլինգյան ոճ:

ԿԱՐՈԼԻՏԻԿ (ֆր. carolithique): Ժյուլեթով և տերևներով զարդարված սյուն: Տե՛ս Խուապյառ:

ԿԱՐԶԵՐԵ (իտ. carcere, լատ. carcer - բանտ): 1. Հին հռոմեական կրկեսում մտրով ձիանոց ձիերի և կառքերի համար: 2. Ավելի ուշ՝ բանտախոց (կարցեր):

ԿԱՐՏՈՒԾ (ֆր. cartouche - փամփուշտ): Զարդաքանդակ: Վահանակի տեսքով, քանդակային կամ գրաֆիկական զարդով,

Նկ. 187. Կարտուշ

ԿԵՐՆ ՈՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՃ

դեկորատիվ մոտիվներով եզրակաված հարթ կամ կորածև մանրամաս, որի կազմի մեջ են մտնում վիմական արձանագրություններ, էմբլեմաներ և այլն: Կ. սովորաբար զարդարում են պալատների շքամուտքերը (նկ. 187):

ԿԱՐՐԱՐԱ (իտ. Carrara - մարմարահանք Իտալիայում): Կարրարայի հանքանյութը օգտագործվել է անտիկ շրջանի և Վերածննդի բազմաթիվ ժարտարապետական և քանդակագործական աշխատանքների համար:

ԿԱՐՖՈՒՐ (ֆր. carrefour): *խաչմերուկ*:

ԿԱՌԻԼԻԿՈԼՈ (իտ. caulicolo, լատ. cauliculus - ծողուն): Կորնքական սյունակազգի խոյակի վրայուսաներից (տե՛ս) դուրս եկած ութ ծողուններ (նկ. 188):

ԿԱՖԵՇԱՆՏԱՆ (ֆր. calechantan, chant - երգ): Մի շարք երկրներում ազատ բնությանի հանդիսանքային պարերի և զվարճալի երգերի կատարումով սրճարան:

ԿԱՖԵՏԵՐԻ (ֆր. cafeterie): *Սրճարան*:

ԿԵԼՅԱ (ռուս. келья, հուն. kellion, լատ. cella - բջիջ): *խուց*: Վանականների համար բնակելի խցեր:

ԿԵՐՆ ԳՈՌԹԻԿԱ (pseudogothic): Ուղղությանի եվրոպական XVIII-XIX դարերի ժարտարապետության մեջ, որ ձգտում էր գոթական ձևերի, հարդարանքի, կոնստրուկտիվ առանձնահատկությունների (առանձին դեպքերում) վերածնանք:

ԿԵՐՆ ԴՈՒՐ (pseuddoor): Ծխականխորչի շքամուտքանման ձևավորում եղիպտոսում:

ԿԵՐՆ ԴԱՏՄԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐ (pseud(o) historical buildings): Ժամանակակից կառույցներ՝ ոճավորված այն ոգով, որը գերիշխում էր քաղաքային հին կենտրոններում: Նրանք հաճախ ավելի հաճելի են, քան շենքերը, որոնց հիմքում դրված են մոդեռնիստական ժարտարապետական ոճեր:

ԿԵՐՆ ԴԵՐԻՊՏԵՐՈՍ (pseudoperipteros): Անտիկ տաճարի տիպ: Ի տարբերություն պերիպտերոսի (տե՛ս)՝ կողքի և հետին ժակատների սյուները ամբողջ ծավալով չեն օգտագործվում, այլ կիսով չափ դուրս են գալիս պատի մակերեսից:

ԿԵՐՆ ՈՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՃ (pseudorussian style): XIX դ. ժարտարապետությունում և կիրառական արվեստում հին ռուսական կամ ռուսական ժողովրդական նմուշների նմանակում: 1830 թ. ստացավ «ռուսական-բյուզանդական ոճ» պաշտոնական անվանումը (Կ.Ս.Տոն): Սլավոնաֆիլ զարգացմանով ներշնչված դարակեսի զարդանկարային կեղծ ռուսական ոճ (Ա.Ս.Գորնոստան, Մ.Դ.Բիկովսկի): Նշված տարբերակն առաջացավ ժողովրդական փայտյա ժարտարապետությունից և փայտափորագրումից 1870 թ. (Ի.Պ.Ռոպետ, Վ.Ա.Գարտման): 1880-1890 թթ.

Նկ. 188. Կաուլիկոլ

ԿԵՄՊՖԵՐ

այս ոճով շենքերը ունեն մասնատված էկլեկտիկ հարդարանք (Ա.Ն. Պոմերանցև, Վ.Օ. Եներվուզ):

ԿԵՄՊՖԵՐ (գերմ. Kämpfer - մարտնչող): Վաղ քրիստոնեական և բյուզանդական ճարտարապետության մեջ խորանարդածև կամ այլ ձևի բուսական և կենդանական մոտիվներով խոյակ: Տե՛ս **Դոսերե**:

ԿԵՆԱՍԱ (թուրք. kenasa): Դրիմի դարախմների աղոթատուն:

ԿԵՆՈՊԻ (լատ. canapeum, conopeum, հուն. konopion - մժեղի ցանց): Խորշի, պուլպիտոյի (տե՛ս) կամ այլ նման կառուցվածքների վրա ծածկույթ, ավարտ, գլխարկ (նկ. 189):

Նկ. 189. Կենոպի

ԿԵՆՈՏԱՖԻՈՆ (հուն. kenotaphion, kenas - դատարկ, taphos - գերեզման): Գերեզմանակոթող Հին Հունաստանում, Հռոմում և Եգիպտոսում (կեղծ դամբարան):

ԿԵՌԻԿ (flying buttress): Տե՛ս Արկբուտան:

ԿԵՍՈՆ (ֆր. caisson - արկղ): 1. Խորշածեղուն. 2. Սուզարկղ: Տե՛ս Կասետ, Լակունարիա:

ԿԵՐԵՄԻԴ (թուրք. keremid): Աղյուս:

ԿԵՐՈՍ (հուն. keros): Բեխ:

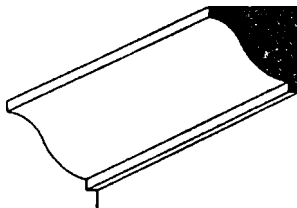
ԿԸՐՄԱ (թուրք. kirma): Միջին Ասիայում սվաղի վրա գրաֆիտո-սգրաֆիտոյի նման զարդարում կատարելու տեխնիկա:

ԿԻԲԼԱ (արաբ. gible): Իսլամական ճարտարապետության մեջ մզկիթում՝ ծակատով դեպի Մեքքա ուղղված պատ, որտեղ գլխավոր մեհրաբն է (տե՛ս), որի դիմաց բուն աղոթասրահն է:

ԿԻԼԻՍԱ (պարս. kilisa, հուն. ekklesia): Նույնը՝ եկեղեցի են:

ԿԻՄԱ (լատ. cyma, հուն. kimation - ալիք): Տրամատում զույգ կորություն ունեցող դասական քիվի տրամատ:

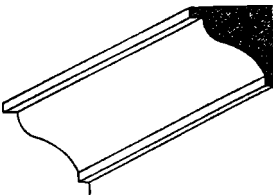
- ՌԵԿՏԱ, ԴՈՐԻԱԿԱՆ (c. recta, doric c., recta - ուղիղ): Պրոֆիլում զույգ կորություն ունեցող՝ դրսում զոգավոր, իսկ ներսում ուռուցիկ տրամատ (նկ. 190): Տե՛ս Սագիկ:

Նկ. 190. Կիմա ոնկտա, զորիական

- ՌԵԿԵՐՍԱ, ԼԵՍԲԱՆ (c. reversa, lesbian c., reversa - հակառակ): Պրոֆիլում զույգ

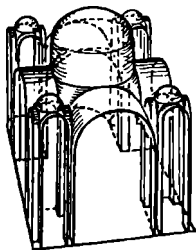
կրօնական ունեցող՝ դրսում ուղղիկ, իսկ ներսում՝ գոգավոր տրամառ (նկ. 191):

Նկ. 191. Կիմա ուներսա, լեսբյան

ԿԻՄԱՏԻՈՆ (հուն. klmathion - ալիք, kimatistos - ալիքային): Տե՛ս Կիմա:

ԿԻՆԿՈՆՍ (ֆր. quinconce, լատ. quincunx): 1. Եախմատաձև դասավորում: 2. Հատակագծի ձև: Ուղղանկյան մեջ բջիջներից բաղկացած հատակագծային կոմպոզիցիա, ընդ որում, կենտրոնական քառակուսի բջիջը ավելի մեծ է, իսկ անկյունայինները, նույնպես քառակուսի, սակայն փոքր: Կենտրոնականին կից մնացած չորս բջիջներն ունեն ուղղանկյուն

Նկ. 192. Կիկկոնս

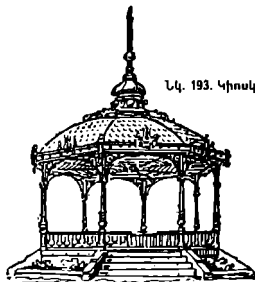
ԿԻՎԱՐԻ

տեսք: Նշանակալից է, որ կենտրոնական և անկյունային բջիջները պսակված են զմբեթներով, իսկ կենտրոնականին կից բջիջները՝ կիսազանաձև և այլ թաղերով (նկ. 192):

ԿԻՆՉԱ (kincha): Հակաերկրաշարժային կոնստրուկցիա Պերուում և Բոլիվիայում:

ԿԻՇԼԱԿ (թուրք. kishlak): 1. Գյուղական բնակավայր Ուզբեկստանում, Տաջիկստանում: 2. Զուլվորների համար ծմեռային բնակավայր Աֆղանստանում և Իրանում:

ԿԻՈՍԿ (ֆր. kiosque, թուրք. kiosk): Կրպակ: Տաղավար (նկ. 193):

Նկ. 193. Կիոսկ

ԿԻՍՏԱՌՈՆ (անգլ. keystone): Փական. Լույնը՝ զամուկ (Ռուսաստան), կլավի (Ֆրանսիա):

ԿԻՎԱ(Ս) (kivas): Հյուսիսային Ամերիկայի հնդկացիների ուղղահայաց մուտքով ստորգետնյա կլոր սրբատեղի:

ԿԻՎԱՐԻ (ժապ. kivari): Զապոնիայում կառուցապատման հատուկ կանոնադրված, ըստ որի որպես չափանիշ ընդուն-

ԿԻՎՈՐԻ

վում է կանգնակների կամ սյուների միջև առանցքների հեռավորությունը:

ԿԻՎՈՐԻ (ռուս. киворий, հուն. kiborion):
Տե՛ս Բալդաքին:

ԿԻՎՈՏԿԱ (ռուս. кивотка, кивотос - արկղ, տուփ): Եկեղեցու պատի մեջ պատկերախորշ սրբապատկերների համար: Նույնը՝ կիոտ:

ԿԻՏԱԲ-ԽԱՆԵ (պարս. kitab - գիրք, khane - տուն): Տե՛ս Սկրիպտորիում:

ԿԻՏՐԱ ՊՈՏՏԻԿԱ (հինդի kitra pottica):
Տե՛ս Բարձակ:

ԿԻՐԽԱ (կիրկա) (kirkha, kirka, գերմ. Kirche - եկեղեցի): Եկեղեցի (բողոքական, լյութերական են):

ԿԻՐՏՈՍՏԻԼՈՍ (հուն. kyrtostylos): Սովորաբար հատակազծում կիսաշրջանաձև սյունակարգով շքամուտք:

ԿԼԱԲ (անգլ. club): Ակումբ:

ԿԼԱՍԻԿ (ֆր. classique, լատ. classicus - կատարյալ, օրինակելի): *Դասական*. Համաձայն դեռևս Վերածննդի շրջանում առաջացած պատկերացումների անտիկ և, ընդհանրապես, օրինակելի, հավերժական արժեք ունեցող արվեստ (ճարտ. Իկտինոս, Կալիկրատես են):

ԿԼԱՍԻԿԱ (ֆր. classique): *Դասականություն*. Հին հունական արվեստի զարգացման երկրորդ փուլը (մ.թ.ա. V-IV դդ.), երբ մարդու հոգևոր, ֆիզիկական, գեղագիտական ներդաշնակությունն իր կատարյալ մարմնավորումը գտավ արվեստում (ճարտ. Միլոն, Պոլիկլեթոս, Ֆիդիաս են):

ԿԼԱՍԻԿ ՍՈՂԵՌՆ (Classical modern):
Տե՛ս Դասական մոդերն:

ԿԼԱՍԻԿ ՎԵՐԱԵՆՈՒՆԴ (Classical Revival): Տե՛ս Դասական վերածնունդ:

ԿԼԱՍԻՑԻԶՄ (classicisme): *Դասականապաշտություն*. Գեղարվեստական ոճ և գեղագիտական ուղղություն XVII-XIX դդ. արվեստում և ճարտարապետության մեջ: Կ. անտիկ մշակույթի ժառանգությունը ընդունում էր որպես չափանիշ, օրինակելի, իդեալական: Ձևավորվել է Ֆրանսիայում՝ արտացոլելով բացարձակ միապետության վերելքը: Այն արտահայտում էր հասարակական մեծ բովանդակություն, հերոսական և բարոյական իդեալներ: Կ. ճարտարապետությանը բնորոշ էր սխեմատիզմը: Կ. XX դ. վերջերին վերածվեց ակադեմիզմի:

ԿԼԱՎՈ (ֆր. claveau, լատ. clavellus, de clavis - բանալի): Կամարի փական: Տե՛ս Կրաուն:

ԿԼԱՈՒՋՈՒՐԱ (լատ. clausura, լատ. claudere - փակել): 1. Ճարտարապետական խնդրի լուծման ուրվագիծ: 2. Հասարակության համար վանքի ոչ մատչելի մաս:

ԿԼԵՆՑԵ (Klenze, Leo, 1784-1864): Բազմակողմանի կրթված գերմանացի ճարտարապետ, որը ստեղծել է մի շարք մոնումենտալ հասարակական շենքեր, մի մասը՝ հռոմեական ոճով (Մյունխենի Պրուպիլենդը), իսկ մյուսները՝ Վերածննդի (Մյունխենի Գլիպտոտեկան):

ԿԼԵՍՏՈՐԻ (անգլ. clearstory, clerestory, clear - լուսավոր, storey - հարկ, իտ. cleristorio, ֆր. clairvoie): Սովորաբար ռոմանական և գոթական բազիլիկների նավի

ԿԼՈՐ ԱՅՏԱՐԱԿ

պատերի վերին մասը, որտեղ և կենտրոնական մասի լուսավորության համար տեղադրված են լուսամուտներ: Տե՛ս **Զլերվոա**, **Ֆոնար**:

ԿԼԵՏ (ռուս. клет, клетка - բջիջ): 1. Ծածկված ուղղանկյուն փայտակերտվածք: 2. Եռասենյակ տան մասան: 3. Գյուղական տնտեսական կառույց: 4. Փայտաշինության մեջ պարզագույն գերանաշեն կոնստրուկցիա, որը կազմվում է մեկը մյուսի վրա գերանապատեր դնելով:

ԿԼԻՐՈՍ (իուն. klēros - մաս, տեղ): 1. Եկեղեցում երգչախմբի համար տեղ՝ եկեղեցական նախարեն: 2. Եպիսկոպոսի ամբիոնին կից ընտրյալների հոգևոր խորհուրդ:

ԿԼՈԱՉՈՆԵ (ֆր. cloisoné - բաժանված, cloison - միջնապատ): Նկարագրող խժանկարային կոմպոզիցիայի մեջ մետաղա, սովորաբար պղնձից կամ այլ գունավոր մետաղից, բարակ ու նեղ զոնաբաժան թիթեղ:

ԿԼՈԱԿԱ (լատ. cloaca): 1. Կոյուղի Հին Հռոմում: 2. Կոյանոց:

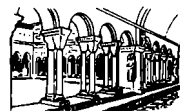
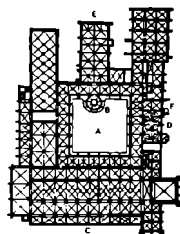
ԿԼՈՁԵՏ (անգլ. closet, to close - փակել): 1. Պատի պահարան: 2. Փոքր անհատական սենյակ: 3. Չուգարան, արտաքնոց:

ԿԼՈԿԱՐԻՈՒՄ (լատ. clocarium, clocca - զանգակ): *Չանգակատուն*: Նույնը՝ կամպանիլե (Իտալիա), կղրկղնյա, զվոննիցա (Ռուսաստան): Տե՛ս **Կամպանարիում**:

ԿԼՈՅՍԵՐ (անգլ. cloister, գերմ. Kloster, լատ. claustrum - պարփակ տարածք, claudere - փակել): 1. Վանք: 2. Վանքային բակ:

3. Ռոմանական և գոթական ժարտարապետության մեջ վանքի բակի շուրջ ծածկված սրահ, որը միացնում է վանքի այլ շենքերը եկեղեցու հետ (նկ. 194):

ԿԼՈՇԵ (ֆր. clocher, cloche - զանգակ): Չանգակատուն:

Նկ. 194. Կլոյստեր

ԿԼՈՇԵՏՈՆ (ֆր. clocheton, clochette - փոքր զանգ, փոքր զանգակատուն): 1. Ֆրանսիական գոթական ժարտարապետության մեջ բաղադրապետարանի շենքի անկյունների վրա զանգակներով փոքր աշտարակ: 2. Ենքի վրա փոքրիկ զանգակատուն: 3. Բրգածն զարդ:

ԿԼՐ ԱՅՏԱՐԱԿ (round tower): Պաշտպանողական նշանակություն ունեցող կոնաձև բարի աշտարակ վաղ իդանդական ժարտարապետության մեջ:

ԿԼՈՐ ԿԱՄԱՐԱՌՃ

ԿԼՈՐ ԿԱՄԱՐԱՌՃ (գերմ. Rundbogenstil): XIX դ. կեսերի գերմանական էկլեկտիկ ոճ՝ Վերածննդի և ռոմանական ժարտարապետական տարրերի համադրմամբ, որին բնորոշ է կամարաշարը:

ԿՂՄԻՆԴՐԱՅԻՆ ՈՃ (Shingle style): XVIII դ. երկրորդ կեսի ամերիկյան բնակելի տան ժարտարապետության էկլեկտիկ ոճ. բնորոշվում է միագույն կղմինդրների օգտագործմամբ ինչպես ծածկերի, այնպես էլ պատերի երեսպատման համար: Ստրուկտուրաներում՝ հաճախ ասիմետրիկ:

ԿՅՈՍՏՐՈ (իտ. chiostro): Տե՛ս Կոյստեր:

ԿՅՈՒԼ-ԴՖՈՒՐ (ֆր. cul-de-four): Գմբեթառդ աքսիդի կամ խորշի վրա:

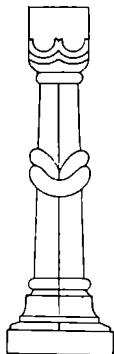
ԿՆՏԵՆՉՈՅԼԵՆ (գերմ. Knotensäulen, Knot - հանգույց, Säule - սյուն): Ռոմանական ժարտարապետության մեջ իրար հետ հանգույցով կապված ոչ հաստ զույգ սյուների (նկ. 195):

ԿՈԴ (kod): Բազմանիստ աքսիդի կենտրոնական նիստը:

ԿՈԹՈՂ (monument): Որևէ իրադարձության, անձի հիշատակը հավերժացնող արձան, կառույց:

ԿՈԼԱՐԻՆՈ (իտ. colarino - վզիկ): Տե՛ս Գործերեն:

ԿՈԼԻԲԱ (բուլղ., ռուս. coliba): Տե՛ս Խրժիթ:

Նկ. 195.

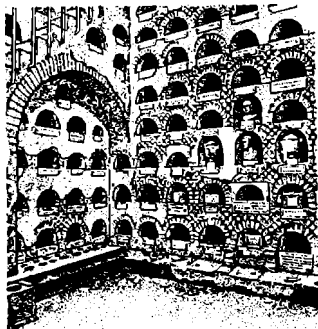
Կնտենդոյլեն

ԿՈԼԻՄԱՍՈՆ (ֆր. en colimaçon): Ռոմանական ժարտարապետության մեջ պտտասանդուղը:

ԿՈԼԻՄԲԵՏՐԱ (հուն. kolimbethra): Սկզբնական հունական եկեղեցիներում:

ԿՈԼՈԿՈԼՆՅԱ (ռուս. колокольня, колокол - զանգ): *Չանգակատուն:*

ԿՈԼՈՍԲԱՐԻՈ (կոլոմբարիոմ) (իտ. colombario, լատ. columbarium, columba - աղավնի): 1. Սկզբում՝ աղավնատուն: 2. Ամյունասափորների սրահ (դիակիզարաններին կից): 3. Սափորասրահ եկեղեցիներում (նկ. 196):

Նկ. 196. Կոլոմբարիո

ԿՈԼՈՆԱԴԱ (ֆր. colonnade): Սյունաշար (նկ. 197):

ԿՈԼՈՆ ԱՆԳԱԺԵ (ֆր. colonne engagée): Տե՛ս Որմնաայուն: Նույնը՝ պիլաստր (Ֆրանսիա նն):

ԿՈԼՈՆԵՏ (ֆր. colonnette, լատ. columnella): Փոքր սյուն:

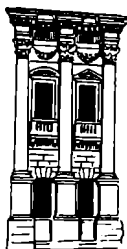
ԿՈԿՈՆԵԿԻ

Նկ. 197. Կորնադա

ԿՈԼՈՆՆԱ (ֆր. colonne, լատ. columna): Տե՛ս Մյուճ (գոթական, դորիական, հունական, կորնթական, կարտինգյան են):

ԿՈԼՈՍԱԼ ԿՈԼՈՒՄՆԱ (լատ. colossal columna — խոշոր սյուն, հուն. kolossos — հսկա մարմին, ֆիգուրա): Զարտարապետական սյունակարգ, որի սյուներն ընդգրկում են մի քանի հարկ (սովորաբար՝ երկու): Կիրառվել է թարոկկոյի և ամպիրի ճարտարապետների կողմից՝ հզորություն և վեհություն արտահայտելու համար: Կ.Կ. կիրառումը բնորոշ է իտալական Բարոկո-Վերածննդի ճարտարապետ Անդրեա Պալլադիոյին (Նկ. 198): Տե՛ս Պալլադիանիզմ:

Նկ. 198. Կոլոսալ կոլումնա

ԿՈԼՈՐԻՍՏԻԿ (ֆր. coloritique, լատ. color — գույն): Գունային:

ԿՈԼՈՒՄԲԵՏԱ (հուն. columbeta):

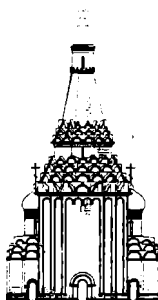

1. Զրավազան Մկրտարանում:
2. Կաթուղի եկեղեցիներում խորշի մեջ ջրանոթ, որի մեջ կղերականները լվանում են ձեռքերն ու ծխական անոթները:

ԿՈԼՈՒՄՆԱ ԶԵԼԱՏԱ (լատ. columna caelata, caelatur — փորագրում): Զանդակազարդ սյուն:

ԿՈԼՈՒՎԻԱՐԻՍ (լատ. colluvium): Հին հռոմեական ջրատարի վրա ամբողջ երկարությամբ հավասար հեռավորությամբ բացվածքներ օդափոխության համար:

ԿՈԿՈՆԵԿԻ (ռուս. кокошники, кокошь — աքլոր): XVI-XVII դդ. ռուսական եկեղեցական ճարտարապետության մեջ դեկորատիվ նշանակություն ունեցող մանրամասներ, որոնք զմբթատակ հիմքից

Նկ. 199. Կոկոշնիկ

ԿՈՂԱՍՐԱՀ

աստիճանաքար դեպի թմբուկը տեղադրված են 45° անկյան տակ (Նկ. 199):

ԿՈՂԱՍՐԱՀ (hall): Հատկապես թատրոններում, ոչ պաշտոնական հանդիպումների, զրույցների համար նախատեսված սենյակ, սրահ:

ԿՈՂՎԱԿԱՆԹ (basket-handled): Կողովի կանթի ձև ունեցող զարդաքանդակ:

ԿՈՄԻՑԻՈՒՄ (լատ. comicius): Ժողովարան հոռմեական հրապարակներում, ֆորումներում:

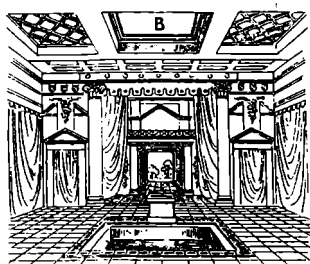
ԿՈՄՇՈՒՆԻԿ (թուրք. komshuluk, komsh - հարևան): Երկու հարևանների հողամասերի միջև ցանկապատի մեջ փոքր դուռ Բուլղարիայում:

ԿՈՍՈՐԱ (ռուս. комната): Պահեստ սն:

ԿՈՄՊԱՐՏԻՄԱՆ (ֆր. compartiment): 1. XVII-XVIII դդ. այգիներում առանձին կառուցվածք, որի մասերից է բաղկացած ամբողջ այգու համալիրը: 2. Ենթի հռոմեական մաս, բաժանումը:

ԿՈՄՊԼԵՔՍ (ֆր. complex, լատ. complexus - կապ): Համալիր: Տարածության ընդհանրությամբ, ժարտարապետական մտահղացմամբ և նշանակությամբ իրար հետ կապված շենքերի կամ կառույցների համալիր, միասնություն:

ԿՈՄՊԼՈՒԿԻՏՈՒՄ (լատ. compluvium): Հին հռոմեական տան ատրիումի (տե՛ս) տանիքի կենտրոնական մասում բացվածք, որի տակ գտնվում է ավազան անձրևաջրեր հավաքելու համար (Նկ. 200):

Նկ. 200. Կոմպլուվիում

ԿՈՄՊՈԶԻՑԻԱ (ֆր. composition, composer, լատ. componere - կազմել, կապակցել): 1. Հորինվածք: Ճարտարապետական Կ., բազիլիկային Կ., քաղաքաշինական Կ., գեղարվեստական Կ. (կերպարվեստում՝ ստեղծագործություն): 2. Գեղարվեստական ստեղծագործության զարգացման մտահղացմամբ, նրա մասերի փոխկապվածությամբ պայմանավորված կազմվածք, կառուցվածք, մեկ ընդհանրություն՝ միացում, կապ:

ԿՈՆԲԼ (ֆր. comble - ավելորդ, լատ. combler - լցնել մինչև եզրը): Տե՛ս Մանսարդ: Նույնը՝ ձեղնահարկ սն:

ԿՈՆԳՐԵԳԱՍԻՈՆ (կոնգրեգացիա) (ֆր. congregation, լատ. congregatio): Միաբանություն:

ԿՈՆԴՈ (ճապ. kondo): Բուդդայական տաճարի զվապի «ոսկյա սրահ» ձապոնիայում:

ԿՈՆԴՈՄԻՆԻՏՈՒՄ (լատ. con - միասին, dominium - սեփականություն): Բնակելի շենք, որի բնակարանները սեփական են:

ԿՈՆՏԻՆԵՆՏԱԼ ՈՃ

ԿՈՆԺԵ (ֆր. *congé*, լատ. *commealus*, *com-meare* - զնալ ու զալ): Զառոռդ տրամագիծ ունեցող բեկոր: Տե՛ս Ապոֆիժե:

ԿՈՆԻՍՏՐԱ (հուն. *konistra* - ավազ շաղ տված տեղ): Հին հունական թատրոններում օրգեստրա (տե՛ս), որը շատ անգամ տախտակապատած կամ քարապատած չէր, և միայն ներկայացման ժամանակ ավազ էր շաղ տրվում:

ԿՈՆԽ (ռուս. *конха*): *Գմբեթաբդ*: Լոյնը՝ հեմիաֆերիոն (Հին Հունաստան), կոնկա (Իտալիա), կալուտ (Ֆրանսիա):

ԿՈՆԿԼԱՎԻՈՒՄ (լատ. *conclavium*): Որևէ փակ ուղղանկյուն սենյակ՝ ժաշասենյակ, ննջասենյակ Հին Հռոմում:

ԿՈՆԿՈՒՐՍ (անգլ. *concourse*, լատ. *concursus* - կուտակում, բազմություն): Կայարաններում, մետրոյում ևն զվիավոր սպասասրահ:

ԿՈՆՅՈՒԿ (ռուս. *конъёк*, *конъ* - ձի): *Պիպ*:

1. Տանիքի երկու լանջերի հատման գիծ:
2. Ռուսական փայտյա ժարտարապետության մեջ ձիու կամ թռչունի կերպարով քրիտրդանով տանիքը պսակող գերանի ծայր:

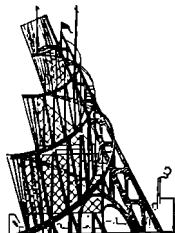
ԿՈՆՍԵՐՎԱՑԻԱ (լատ. *conservation* - պահպանում, ամրակայում): Ժարտարապետական, պատմամշակութային և հնագիտական հուշարձանների, գեղարվեստական ստեղծագործությունների ևն երկարատև պահպանությունն ապահովող միջոցների հավաքականություն, որ սերտորեն կապված է հուշարձանների վերականգնման հետ:

ԿՈՆՍԻՍՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. *consistorium*

- ժողովատեղի): 1. Հռոմում կարդինալների կոլեգիայի ժողովարան: 2. Կաթոլիկ եկեղեցում կարդինալների խորհուրդ, որը զվիավորում է Պապը:

ԿՈՆՍՈԼ (ֆր. *console*, *consolider*, լատ. *consoldare* - ամրացնել): Տե՛ս Բարձակ: Լոյնը՝ պահուսնակ ևն:

ԿՈՆՍՏՐՈՒԿՏԻՎԻԶՄ (*constructivisme*, լատ. *construere* - կառուցել, շինել): XX դարի 20-30 թթ. ժարտարապետության, նկարչության և կիրառական արվեստի մեջ խորը ազդեցություն թողած, ժառանգաբար կուբիզմի և ֆուտուրիզմի հետ աղերսվող ուղղություն, որը ծնել է իր ոճը: Կ. հիմնական զաղափարն էր կապ ստեղծել արվեստի և կենցաղի (պրակտիկայի) միջև, ուրվագծերի (կոնտուրների) երկրաչափականությունը և շինարվեստի հիմունքներն ու նորազույն տեխնոլոգիաներն օգտագործել ժարտարապետության մեջ (նկ. 201):

Նկ. 201. Կոնստրուկտիվիզմ

ԿՈՆՏԻՆԵՆՏԱԼ ՈՃ (*continental-մայրցամաքային*): Մ.թ.ա. V դ. երկրորդ քառորդի Օլիմպոս տաճարի ձակտունի ձևի օգտագործում:

ԿՈՆՏՈՐԱ

ԿՈՆՏՈՐԱ (ռուս. контора, ֆր. conter - հաշվել): *Գրասենյակ*:

ԿՈՆՏՐԱԿՏՈՒՐԱ (լատ. contractura, contra - հակառակ): Էնտագիսի (տե՛ս) հականիշը:

ԿՈՆՏՐԱՊՍԻԴ (իտ. contrapsida): Գլխավոր ապսիդի հակառակ կողմում գտնվող ապսիդ:

ԿՈՆՏՐՊՐՈՖԻԼ (ֆր. contre-profil - հակադիր պրոֆիլ): Հարթաքանդակի այն հատվածը, որը կատարված է պատի խորքում, այլ ոչ թե հարթությունից դուրս եկածը:

ԿՈՆՏՐՖՈՐՍ (ֆր. contre-force - հակադրվող ուժ): *Հենապատ*: Տե՛ս ՈՐՄՆԱԽԵԳ, ՈՐՄՆԱՆԵԳՈՎ:

ԿՈՆՏՈՒՐ (ֆր. contour, contourner - ուրվագծել): *Ուրվագիծ*: Առարկայի, շենքի ձևը արտահայտող ուրվապատկեր: Նույնը՝ արբիս (Գերմանիա են):

ԿՈՆՈՒՐԲԱՑԻՈ (լատ. conurbatio, con - միասին, urbs - քաղաք): Տե՛ս Ազդմերացիա:

ԿՈՆՖԵՍԻՈՆ (ֆր. confession - կրոն, հավատք): 1. Վաղ քրիստոնեական բազիլիկներում խորանի առջև քարե կամ մարմարե սալե ծածկով կիսատորգետնյա դամբարան սրբազնագույն հոգևորականության համար, որը VIII դ. փոխարինվել է կրիպտայով (տե՛ս): 2. Նույնը՝ անգլիական եկեղեցիներում, սակայն հոգևոր դասի ծառայողների համար:

ԿՈՆՖԵՍԻՈՆԱԼ (ֆր. confessional, confession - հավատք, խոստովանություն): խոստովանության տեղ: Երեք մասերից

բաղկացած տաղավար: Հոգևորականը նստում է մեջտեղի բաժանմունքում, որը խոստովանողների բաժանմունքներից պատնշված է ճաղերով:

ԿՈՆՖԻԳՈՒՐԱՑԻԱ (ֆր. configuration): *Երջագիծ*: Ծենքի, առարկայի արտաքին ձևը: Փոխդասավորվածություն, փոխկապվածություն:

ԿՈՇԱ (տաջ. kosha): Ենթահեծանների տրամատավորված ծայրեր (Միջին Ասիա):

ԿՈՇԵՐ (ֆր. cocher - կառապան, լատ. coche): Կառքերի համար դարպաս:

ԿՈՊՏՅԱՆ ՈՃ (coptian, coptic style): Եգիպտական, հելլենիստական, սիրիական և բյուզանդական ժարտարապետական տարրերը միացնող վաղ քրիստոնեական ոճ:

ԿՈՍՄԱՆՏԵՐԻ ՍՏԵՂԵԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ (cosmate work, հավանական է Cosma-Cosima եղբայրների անունից): XII-XIV դդ. Հռոմում և Հարավային Ամերիկայում մարմարազործ և հարդարող վարպետների ստեղծագործությունները:

ԿՈՍՅԱԿԻ (ռուս. косяки): Տե՛ս Դորման:

ԿՈՍՈՈՐ (ռուս. косоурь, косой - թեք): Աստիճանահարթակների միջև տեղադրված և նրանց վրա հենվող հեծան: Վերջինի վրա են բուն սանդուղքները:

ԿՈՍՏՅՈՒԼ (լեհ. kościół): Կաթոլիկական տաճար: Նույնը՝ եգիպ (Ֆրանսիա) են:

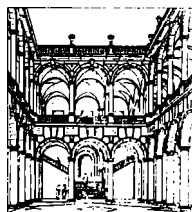
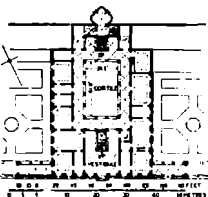
ԿՈՍՏՐՈՒՄ (լատ. costum): Հին հռոմեական ռազմական ժամբար:

ԿՈՐԱԲԼ (ռուս. корабль - նավ): Տե՛ս Նավ, Նեֆ:

ԿՈՐԱԳԵԱՑԻՆ ՈՃ (Curvilinear style, լատ. curvus - կոր, linearis - գիծ): XIV դ. երկրորդ կեսի անգլիական գոթական ժառանգության ղեկորատիվ ոճի (տե՛ս) վերջին հարուստ փուլը:

ԿՈՐԲԵԼ (կորբո) (ֆր. corbel, corbeau, լատ. corvus - ագռավ): Տե՛ս Բարձակ կն:

ԿՈՐ Դ՝ ԼՈԺԻ (ֆր. corps de logis, corps - մարմին, logis - տուն): Բնակելի տան կենտրոնական մասը:

Լկ. 202. Կորտիլ

ԿՈՐԻԴՈՐ (ֆր. corridor): Միջանցք:

ԿՈՐԻԿԵՅ (հուն. korikei, kora - աղջիկ): Հունական գիմնազիոնի լսարան, մարմնամարզական վարժությունների սենյակ, սրահ:

ԿՈՐԻՆԻԱ (ռուս. коринта): Կորնթական սյունակարգի խոյակ:

ԿՈՐՆԻՑ (ֆր. cornich): Տե՛ս Քիվ: Լոյնը՝ կորնիչե (Իտալիա):

ԿՈՐՈՆԱ (լատ. corona - պսակ, թագ): Լոյնը՝ քիվ կն:

- ԼՈՒՑԻԱ (corona lucis, lucis - լույս): Եկեղեցում օղակաձև ջահ:

ԿՈՐՈՆԵ (ֆր. coronet, լատ. corona - թագ): Լուսամուտի, դռան, ժակտոնի և շենքի այլ մասերի վրա ռելիեֆային զարդարանք:

ԿՈՐՉԱԱ (ռուս. корча): Իջևանատուն հին Ռուսաստանում, պանդոկ:

ԿՈՐՊ (ՈՒՍ) (լատ. corpus - մարմին, ֆր. corps): Մասնաշենք:

ԿՈՐՍՈ (իտ. corso): Փողոց: Պողոտա:

ԿՈՐՏԻԼԵ (իտ. cortile): Ներքին բակ (նկ. 202):

ԿՈՐՈՆԱ (ռուս. коруна): Բացվածքի վերին մասը զարդարող ժառանգապետական մանրամաս:

ԿՈՌԻՏ (անգլ. coat): Երեսպատում:

ԿՐԵՆՈ (ֆր. creneau, cran - ժեղք): Տե՛ս Ամբրազուր:

ԿՐՈՈՒՆՃԱՆՈՒԱ (անգլ. crown flower, crown - պսակ, ավարտ, flower - ծաղիկ): Տե՛ս Կրեստոցվետ, Ֆլերոն:

ԿՎԱՂՐԻԳԱ (լատ. quadriga, quadri - չորս): Զառածի երկանիվ մարտականք

Լկ. 203. Կվադրիգա

ԿԱՅՇ

Հին Հունաստանում և Հին Հռոմում: Կ. ծավալային պատկերը հաճախ դրոշմվում էր շենքերի ատտիկոսների (տե՛ս) վրա: Հռոմեական անտիկ ժարտարապետությունում այն պսակում է հատկապես հաղթականմարները, իսկ ավելի ուշ՝ թատերական կառույցների ծակատները են (նկ. 203):

ԿԱՅՇ (անգլ. choir, լատ. chor - երգչախումբ): Երգչախմբի համար տեղ տաճարում (երգչադաս):

ԿԱՍՏՐԻ-ՊՈՐՏԻԿ (ֆր. quatri-portique, լատ. quator-porticus - չորս սյուներով շքամուտք): Զոռակուսի հատակագիծ ունեցող ատրիում, որի կողմերը ունեն չորս սյունանի շքամուտքի ձև:

ԿԱՍՏՐՈՉԵՆՏՈ (իտ. quattrocento - չորս հարյուր): Արվեստաբանության մեջ Վաղ Էրեաճննդի ժամանակահատվածի՝ XV դ. իտալական մշակույթի անվանումը:

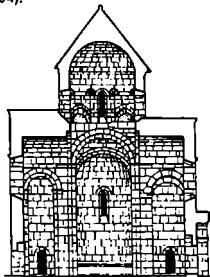
ԿԱՐՏԱԼ (ռուս. квартал, լատ. quartus - չորրորդ): Թաղամաս: Չորս կառուցապատված փոխողախայաց փողոցների միջև առաջացած քաղաքամաս, տարածք: Տե՛ս Ֆան:

ԿԱԵՍՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. quaestorium): Դրամարկը:

ԿՏՐՎԱՆԵ (ժարտարապետական) (architectural section): Ծննդի կամ ժարտարապետական մանրամասների պայմանական հարթությամբ տարանջատված պրոյեկցիա, որը ծառայում է գծագրում ժարտարապետական մանրամասների, ծավալների կամ ներքին տարածությունների պայմանական պատկերմանը:

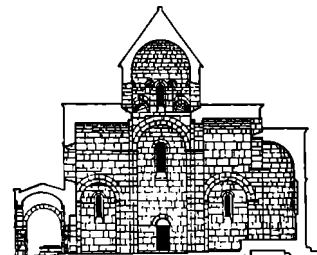
- ԸՆԴԱՅՆԱԿԱԼ (transversal section):

Ծննդի մասի են լայն կողմով կտրվածք (նկ. 204):

Նկ. 204. Կտրվածք ընդլայնական

- ԸՆԴԵՐԿԱՅՆԱԿԱԼ (longitudinal section): Ծննդի մասի են երկար կողմով կտրվածք (նկ. 205):

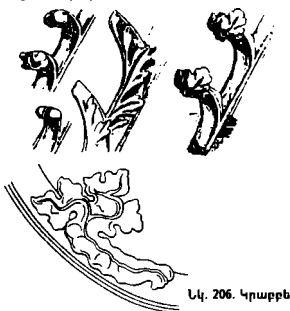

Նկ. 205. Կտրվածք ընդերկայնական

ԿՐԱԿԱԼ (հոլ. kraal): Հարավային և Արևմտյան Աֆրիկայի մի շարք ժողովուրդների մոտ (բանդու, մաոայի են) օղակաձև ցանկապատված բնակավայր, որի ներսի հրապարակը ծառայում է որպես անասնոց:

ԿՐԱԲԲԵ (կրաբ) (գերմ. Krabbe - ծովա-

խեցգետին): Գոթական ժարտարապետության մեջ ժակտոնաձև ավարտների, վիմպերգների (տե՛ս) և ն վրա բուսական մոտիվներով՝ տերևների տեսքով ոճավորված գեղազարդ տարր (Նկ. 206):

Նկ. 206. Կրաքեք

ԿՐԱԳԵՏԱՅՆ (գերմ. Kragstein, Krage - ագռավ, Stein - քար): Տե՛ս Բարձակ:

ԿՐԱԿԻՏ (անգլ. crochet): Գոթական ժարտարապետության մեջ տանիքի լանջերի եզրերի երկարությամբ պինակների (տե՛ս), սայրերի, ժակտոնի և մասերի վրա՝ բուսական զարդ (Նկ. 207):

ԿՐԱՏՈՆ (ինդ. kraton - միջնաբերդ): Միջնաբերդ Ինդոնեզիայում:

ԿՐԱՌՆ (անգլ. crown - պսակ, թագ): Գմբեթը, թաղը, կամարը փակող սեպաձև քար: Նաև պորտաքար:

ԿՐԵՄԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. crematorium, cremare - այրել): Դիակիզարան: Դիակների այրման (կրեմացիայի) համար հատուկ

սարքավորումներով կառույց: Առաջին կառույցը եղել է Իտալիայում (Միլան, 1876):

ԿՐԵՄԱ (ռուս. кремль): Միջնաբերդ հին ռուսական քաղաքներում: Նույնը՝ դեռի-նեց (Ռուսաստան):

ԿՐԵՆՈ (ֆր. creneau): Տե՛ս Զուրքի:

ԿՐԵԵԶԱԼՆՅԱ (ռուս. крещальня, крестить - մկրտել): Սկրտարան: Տե՛ս Բապտիստերիոն:

ԿՐԵՊԻԴԱ (կրեպիդոմա) (հուն. crepida, crepidoma): Եռաստիժան պատվանդան, հատկապես հունական տաճարի: Տե՛ս Ստրեբոֆատես: Նույնը՝ կրեպիդինե (Իտալիա):

ԿՐԵՊՈՍ (ռուս. крепость, крепкий - ամուր): Ամրոց:

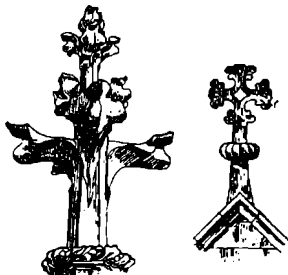
ԿՐԵՍՏՈՑՎԵՏ (ռուս. крестоцвет, крест - խաչ, վեթ - ծաղիկ): Գոթական ժարտարապետության մեջ աշտարակները, ժակտոնները (տե՛ս), վիմպերգները (տե՛ս) և ֆիալաները (տե՛ս) պսակող քանդակա-

Նկ. 207. Կրակիտ

ԿՐԵՏԵ - ՄԻՔԵՆՅԱՆ (ԷԳԵՅԱՆ) ՄՇԱԿՈՒՅԹ

հարդարանքային ոճավորված քարե ծաղիկ (նկ. 208): Նույնը՝ կոռուսֆլաուա (Անգլիա), ֆլերոն (եվրոպական երկրներ):

Նկ. 208. Կրեստոցվես

ԿՐԵՏԵ - ՄԻՔԵՆՅԱՆ (ԷԳԵՅԱՆ) ՄՇԱԿՈՒՅԹ (Crete.M. culture): Մ.թ.ա. III-II հազարամյակում Կրետե կղզում առաջացած մշակույթ, որը հսկա ազդեցություն է թողել (սկսած մ.թ.ա. XIII դ.) Կիկլադես կղզիների և մայրցամաքային Հունաստանի նյութական մշակույթի վրա: Տե՛ս Միքենյան մշակույթ:

ԿՐԻՊՏ(Ա) (ֆր. crypte, հուն. krypta, kryptos - դաժնարան): 1. Հին Հռոմում, անկախ իր նշանակությունից (կոյուղի, կրկեսում մուր, նկուղ են), կիսաստորգետնյա կամ ստորգետնյա թաղածածկ սենյակ: 2. Թաղման պատվավոր տեղ: Նույնը՝ գումբազ և այլն: 3. Որոշ դեպքերում, ռոմանական կամ գոթական ժառտարապետության մեջ, ստորգետնյա կամ կիսաստորգետնյա մատուռ: Տե՛ս Կոնֆեսիոն:

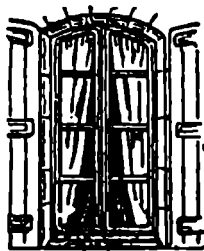
ԿՐԻՊՏՈՊՈՐՏԻԿ (ֆր. cryptoportique, լատ. porticus - շքամուտք): երկիկով լուսավորվող գետնափոր միջանցք:

ԿՐԿԵՍ (լատ. circus - կլոր): 1. Հին Հռոմում նստելատեղերի շարքերով զաղիատորական, ձիակառքերի, ձեռնամարտերի և մրցումների համար էլիպսաձև հարթակ: 2. Մեր ժամանակներում՝ կենտրոնում արենայով և հանդիսատեսների համար ամֆիթատրոնով շենք, ուր տրվում են կըրկեսային ներկայացումներ:

ԿՐՅՈՒՍԻՖՈՐՄ (ֆր. cruciform, croix, crux - խաչ, form - ձև, լատ. cruciformis): հաչաձև (հատակագիծ):

ԿՐԼԿԻԿ: Տե՛ս Կիմա:

ԿՐՈԱՂԵ (ֆր. croisne, croix - խաչ, լատ. crux): Ֆրանսիայում գոթական բնակելի տան, հաճախ հարդարանքով, խաչաձև քարե ժաղով քառակուսի լուսամուտ (նկ. 209):

Նկ. 209. Կրոագե

ԿՐՈՄԼԵՆ (ֆր. cromlech, կելտ. crom - կիր, lech - քար): Նոր քարե դարում քարի շրջանաձև կառույց (6-7 մ բարձրությամբ): Արևի պաշտամունքի հետ կապված մեգալիթյան հուշարձան (նկ. 210):

ԿՐՈՆԵՏԵՅՆ (ռուս. бетонштейн, գերմ.

Kragstein): Տե՛ս Բարձակ:

ԿՐՈՆՎԵՐԿ (գերմ. Kronwerk, Krone - պսակ, Werk - գործ, ստեղծագործություն): XV-XVI դդ. ամրոցի առաջ կառուցվող պաշտպանական կառուցվածք:

ԿՐՈՇԵՏ (ֆր. crochette - կեղ): Կորնթական խոյակի անկյունների տերևների վոլյուտաները (նկ. 211):

ԿՐՈՒԺԱԼՈ (ռուս. крыжало, крыг - շղթա): Կամարակալ: Կամարային, թաղային և զմբթային կոնստրուկցիաների իրականացման համար օժանդակ սարք:

ԿՐՈՒԲԱ (արաբ. kubba): Դամբարան արաբական երկրներում:

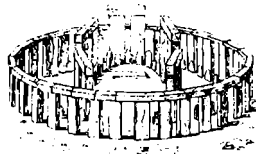
ԿՐՈՒԲԻԶՄ (cubisme, լատ. cubus — խորանարդ): XX դ.20-ական թվականների առաջին քառորդում զեղարվեստի (հատկապես զեղանկարչության մեջ) մոդեռնիստական ուղղություն: Կուբիզմի ծնունդը կապված է Պ.Պիկասսոյի ստեղծագործության հետ, երբ նա 1907 թ. ցուցադրեց «Ավինյոնի աղջիկները» կտավը: Ձգտելով վերհանել ծավալի երկրաչափական ստրուկտուրան, կուբիստները առարկան տարանջատում էին հարթ նիստերի կամ նմանեցնում էին պարզագույն մարմինների՝ գունդ, կոնուս, խորանարդ:

ԿՐՈՒԲԻԿՈՒԼՈ (կուբիկուլում) (իտ. cubicolo, լատ. cubiculum): 1. Հին հռոմեական բնակելի տան ննջասենյակ: 2. Եկեղեցուն կից մատուռ: 3. Դամբարան: Նույնը՝ օրատորիում, կապելլա:

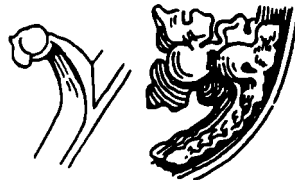
ԿՐՈՒԹԱ-ՍՏԱՄԲԱ (հինդի kudia-stambha): Հարթաքանդակով մույթ:

ԿՐՈՒՂՈՒ (հինդի kudu): Հնդկական չայտ-

յան կամարներից ծագում առած զարդամոտիվ:

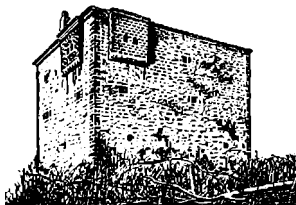
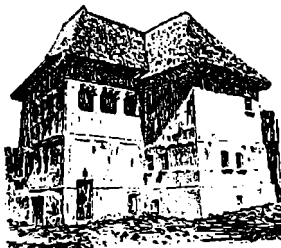
Նկ. 210. Կրոմբիս

Նկ. 211. Կրոշետ

ԿՈՒԼԼԱ

ԿՈՒԼԼԱ (թուրք. kul, արաբ. kal - ամրոց): Ամրացված բնակելի տուն Ալբանիայում, Ռումինիայում (նկ. 212):

Նկ. 212. Կուլլա

ԿՈՒԼԻՍ (ֆր. coulise, couler - սահել): Բեմի հետնամասը:

ԿՈՒԼԿՈՒԼ (ինգլ. kulku): Լույնը՝ աշտարակ կն:

ԿՈՒԼՈՒԱՐ(ՆԵՐ) (ֆր. couloire, լատ. colare - հոսել): Թատրոնում, պառլամենտում ևն ժամդակ սենյակներ, սրահներ հանգստի կամ ոչ պաշտոնական հանդիպումների համար:

ԿՈՒԽԵՆԴԻԶ (թուրք. kukhendiz): Ամրոց Միջին Ասիայում:

ԿՈՒԼՈՒՊ-ՏԱՍԻ (ղազ. kulup-tasi): Ղազախական գերեզմանատներում փորագրած քարե սյուն:

ԿՈՒԿԼԱ (բուլղ. kukla): Լամբերի կամ ջրատար խողովակների վրա սպիտակ կոնաձև քարե մանրամաս:

ԿՈՒՄԲԱ (հինդի kumbha): Կալասայի (տե՛ս) տակի մույթի խոյակի սոխաձև տարր:

ԿՈՒՅՐ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ (blind window): Պատի վրա դեկորատիվ բնույթի լուսամուտանման ձև:

ԿՈՒԼԴԱԼ (տաջ. kundal): XV-XVI դդ. Միջին Ասիայում ինտերիերների հարդարման գեղարվեստական եղանակ:

ԿՈՒՆԵ (լատ. cunae, cuneus - բաժանմունք): Հին հռոմեական թատրոններում հանդիսատեսների նստարանների սեպաձև բաժանմունք:

ԿՈՒՆԻԿՈՒԼՈՒՍ (լատ. cuniculus): Գետնափոր ցածր անցում:

ԿՈՒՆՍՏԱՄԵՐԱ (գերմ. Kunst - արվեստ, Kamera - սենյակ, սրահ): Հնում Ռուսաստանում (Ս.Պետերբուրգ) արվեստի և այլ թանգարանային իրերի հավաքածուի համար շենք-թանգարան (առաջին թանգարանը Ռուսաստանում):

ԿՈՒՊ (ֆր. coupe, couper - կտրել): Տե՛ս Կտրվածք ճարտարապետական:

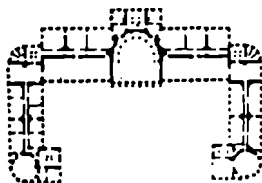
ԿՈՒՊԻԴ (անգլ. cupid): Տե՛ս Ամուրեք:

ԿՈՒՊՈԼ (ֆր. coupole, լատ. cupola): Տե՛ս Գմբեթ:

ԿՈՒՐՎԱՏՈՒՐԱ

ԿՈՒՐԱՆՏԵՐ (ռուս. кураторы): Աշտարակի կամ պատի հնամենի ժամացույցներ՝ երաժշտությամբ:

ԿՈՒՐ ԴՈՆՅՈՆԵՐ (կուրդոներ) (ֆր. cour d'honneur, cour - բակ, honneur - պատիվ, հարգանք, լատ. curtus - բակ): *Շքաբակ*: Բարեկարգված հանդիսավոր բակ դաստակերտի, պալատի գլխավոր մուտքի դիմաց, որն առաջանում է գլխավոր մասնաշենքով և նրա կողմերից դուրս ելած կողային թևերով, որտեղ և տանտերը դիմավորում էր հարգաբաժան հյուրերին (նկ. 213):

Նկ. 213. Կուր դոնյոներ

ԿՈՒՐՁԱԼ (գերմ. Kursaal, Kur - բուժում, Saal - սրահ): Բուժման սրահ առողջարաններում:

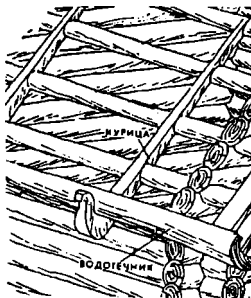
ԿՈՒՐԻԱ (լատ. curia): Հին Հռոմում սենատի նիստերի դահլիճ, վարչական շենք:

ԿՈՒՐԻԿՈՆ (հուն. kuriakon, kuriakos, Kuriakos - Աստված): Տե՛ս Եկեղեցի:

ԿՈՒՐԻԿՈՒԼՈՒՄ (լատ. curriculum, course - դասընթաց, currere - վազել): Հին Հռոմում ուսումնական հաստատություն:

«ԿՈՒՐԻՑԱ» (ռուս. курьеза - հավ): Տանի-

քից անձրևաջրերը հեռացնող ջրհորդան ամուր պահելու համար ծալել (նկ. 214):

Նկ. 214. Կուրիցա

ԿՈՒՐՈՍ (հուն. kuros): Հին հունական արվեստում պատանի ատլետի մերկ արձան:

ԿՈՒՐՈՐՏ (գերմ. Kurort, Kur - բուժում, Ort - տեղ, տեղանք): *Առողջարան*: Բուժական հատկություններ ունեցող (տեղական հանքային ջրեր, ցեխեր, բարենպաստ կլիմայական պայմաններ և այլն) տեղանք, ուր կառուցված են շենքեր, հանգստյան տներ են բուժպոլիկլինիկական սպասարկման համար:

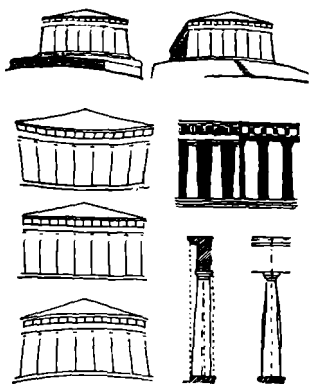
ԿՈՒՐՍՒՍ (լատ. kursis): Մզկիթում ամբին (տե՛ս): Տե՛ս Միմբաբ:

ԿՈՒՐՎԱՏՈՒՐԱ (լատ. curvatura, curvus - կորագիծ): 1. Ծուռ: 2. Ուղղանկյուն ժարտարապետական ձևերի չորությունը մեղմելու և պլաստիկ արտահայտչականություն հաղորդելու նպատակով՝ հագիլ

ԿՈՒՐՏԻՆ(Ա)

Աշխարհի կորագծություն, որը տրվում է
նշված ծանրին (Նկ. 215):

ԿՈՒՐՏԻՆ(Ա) (ֆր. *curtine*): Այգեպուրա-
կային ղեկորատիվ հարդարանք՝ ծառերի
թիվների կամ ծաղկաբույսերի ազատ կանգ-
նած խումբ: 1. Ծաղկաթումբ: 2. Ծառա-
խումբ (միատեսակ ծառերի): 3. Միջնա-
պատնեշ:

Նկ. 215. Կուրվատուրա

ՀԱԳԻԱՍՏԵՐՈՆ (հուն. haghiasterion, haghia - սուրբ): Տե՛ս Արատա:

ՀԱԴԻԴ (Hadid, Zaha, 1950): Իրաց-
ցի կին ժարտարապետ, որը հարել է
ղեկոնստրուկտիվիզմին(տե՛ս): Նրաաշխա-
տանքներից են Հաազայի խորհրդարանի
շենքի ընդարձակումը (1978), ինչպես և
Հոնգկոնգի ՊԻԿ ակումբի (1982), Կարդիի
(Անգլիա) օպերայի (1994), Բեռլինի հրդե-
հակայանի (1992-1993) շենքերը: Նախագ-
ծերի մեծ մասը մնացել է թղթի վրա:

ՀԱԶԱՐԱԵՆՆ (headed house): Տե՛ս Գլխա-
տուն:

ՀԱՂԾԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐ (triumphal arch):
Մեկ կամ երեք կամարներով կոթող փողո-
ցը, ժանապարհը, հրապարակը զարդա-
րելու համար: Հ.Կ. որպես ժարտարապե-
տական ձև առաջացել է Հին Հռոմում զո-
րավարների, կայսրերի պատերազմե-
րում տարած հաղթանակները նշանավո-
րելու համար (օր. Տրայանոսի, Տիտոսի
նն) (նկ. 216): Տարածում է ունեցել նաև
XVII-XIX դարերում:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈԹԻԿԱ (col-
legiate Gothic): Անգլիայի Օքսֆորդի և
Քեմբրիջի համալսարանների կառույցնե-
րի գոթական վարկածը:

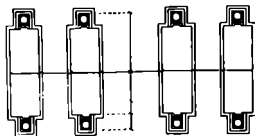
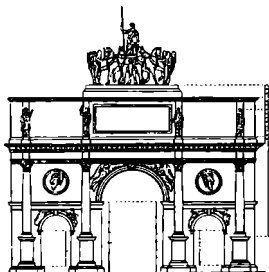
ՀԱՄԱՄ (արաբ. hammam): Գոլորշիով հա-
սարակական բաղնիք Արևելքում:

ՀԱՄԲԱՐԱՆՈՑ (թուրք. ambar, hambar -
պահեստ): Մթերքների պահեստ:

ՀԱՄՄԻԱ (հինդի hammia): Ամառային
տան սրահ Երի Լանկայում:

ՀԱՅԿԱԼ (արաբ. haikal): Կոպտական տա-
ժարի գլխավոր խորան:

ՀԱՅՏՏԱՆԱ ՄՐԱՀ (apparition hall):
Սրահ, որի առաստաղը պահում են պուճե-
րը: Տարվա որոշակի հանդիսավոր օրերին
այստեղ հայտնվում էր փարավոնը իրեն
ընկերակցող բարձրաստիժան անձանց
հետ: Տե՛ս Հիպոստիլոս:

Նկ. 216. Հաղթական կամար

ՀԱՆԴԻՍԱՍՐԱՀ

ՀԱՆԴԻՍԱՍՐԱՀ (ceremonial hall): Կրոնական և աշխարհիկ տոների նման հանդեսների համար նախատեսված սրահ (թատրոնում, կինոթատրոնում, համերգային դահլիճում) կամ բացօթյա հարթակ:

ՀԱԵՏ (պարս. hashti - ութ, որի «V» նշանը հիշեցնում է երկյանց կառույց, կառուցվածք): Պարսկական բնակելի տան միջանցք, նախասենյակ:

ՀԱԶԻԵՆԱ (իսպ. hacienda): Նույնը՝ ազարակ նմ: Տե՛ս **Ֆազենդա**:

ՀԱՍՏԱՐԻՈՒՄ (լատ. hastarium - ճիզակ): Հին Հռոմում շուկա, խանութ:

ՀԱՎՈՒԶ (պարս. hoz): Բակային լողավազան:

ՀԱՐԱ (հարանտարա) (հինդի hara, harantara): Վիմանայի յուրաքանչյուր հարկի դարատափի վրա մանրակերտ տաճարների գոտի:

ՀԱՐՄԻԿԱ (հինդի harmika): Ստուպայի (տե՛ս) վրա քառակուսի փոքր վերնահարկ:

ՀԱՏԱՐՎԱ-ԿՈՏՈՒՎԱ (հինդի hatarva-kotuva - քառակուսի տեղ): Ստուպայի վրա փոքր քառակուսի վերնահարկ Շրի Լանգայում:

ՀԱՐԵՄ (արաբ. harem): Պալատներում կանանց հատկացված հարկաբաժին մահմեդական Արևելքում:

ՀԱՐԹԱԲԱՆԱԿ (bas-relief): Տե՛ս **Բանեյիեֆ**:

ՀԱՐՄՈՆԻԱ (ֆր. harmonie, հուն. harmonia - կապ, համաչափություն): Ժարտա-

րապետական մասերի համաչափություն. մեկ ընդհանուրի մեջ օբյեկտի տարբեր բաղկացուցիչ մասերի ներդաշնակ միաձուլում:

ՀԵԼԻԱԿՈՍ (հուն. heliakos): Ծածկապատշգամբ հունական տներում:

ՀԵԼԼԵՆԻԶՄ (ելլինիզմ) (hellenisme): *Հելլենական մշակույթ*: Ալեքսանդր Մակեդոնացու նվաճած երկրների (Արևելամիջերկրածովյան, Մերձավոր և Միջին Արևելքի) պատմության և մշակույթի երեքհարյուրամյա ժամանակաշրջանը՝ մ. թ. ա. III-ի դդ.:

ՀԵԽԱԼ (եբր. hekhal): Երուսաղեմի Սողոմոնի տաճարի (մ. թ. ա. 950 թ.) աղոթասրահը:

ՀԵՃԱԼ: Նույնը՝ մարդակ, բակա (Ռուսաստան), ուտիրա (Հնդկաստան):

ՀԵԿԱՏՈՄԴԵՂՈՆ (հուն. hekatompodon, hekaton - հարյուր): 100 հունական ֆուտեր (1 ֆուտը հավասար է 30սմ) երկարություն կամ լայնություն ունեցող հունական կառույց, ինչպես օրինակ Աթենքի Պարթենոնի տաճարի ցեյլան:

ՀԵԿԱՏՈՆՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. hekatonastylos): Հարյուրասյուն շենք:

ՀԵՂԱԿ (barrak): Տե՛ս **Բարաք**:

ՀԵՄԻԳԼԻՖՈՍ (հուն. hemiglyphos, hemi - կես, glyphos - փոս, ակոս): Տե՛ս **Կանելյոր**:

ՀԵՄԻԿԻՊՈԳԵՅՈՆ (հուն. hypogheion, hemi - կես, hypo - տակը, գետնափոր): Հնում գետնափոր դամբարան, զետեղատուն:

ՀԵՄԻՍԻԿԼ (ֆր. hemicycle, cycle - շրջա-

ՀԵՐԱԼԴԻԿ

նակ): Կիսաշրջանաձև արեմա (տե՛ս), սեմյակ, խորշ:

ՀԵՄԻՍՖԵՐԻՈՆ (հուն. hemispherion, sphaera - գունդ): Լույնը՝ զմբեթ նմ:

ՀԵՅՍՈՆ (հուն. heyson - կրակիկ): Հունական համակարգը պսակող վերին ուղղանկյուն տրամատ: Տե՛ս **Քիվ**:

ՀԵՆԱԿԱՄԱՐ (flying buttress): Տե՛ս Արկ-բուտան:

ՀԵՆԱՊԱՏ (buttesse): Որպես հենարան շարված պատ: Լույնը՝ կոնտրֆորս:

ՀԵՆՐԻ II (ՈՃ) (Henry II (style)): Հենրի II-ի և իր որդիների ժամանակ (1547-1589) ֆրանսիական ժարտարապետությունը փոխառումներ ուներ Իտալիայից և հունահռոմեական աշխարհից, որոնք կիրառվեցին Ֆ. Դելորմի և Ժ. Վուլանի կողմից (անտիկ սյունակարգեր, ֆրանսիական ծածկեր, լուկարոններ (տե՛ս) ևն: Երբեմն այդպես է անվանվում ֆրանսիական Ուշ Վերածնունդը:

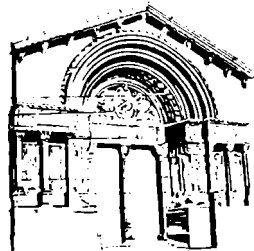
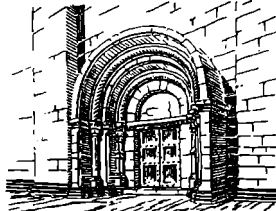
ՀԵՆՐԻ IV (ՈՃ) (Հենրի IV (1589-1610) - թագավորի անունից): Հենրի IV-ի իշխանության ժամանակ կիրառություն ստացած իտալական Վերածննդի ոճ, սակայն ազդված ֆլամանդական արվեստից: Այս ոճի ժարտարապետությունը ընդրոշվում է զանգվածեղ զարդանախշերի շոշալուծությամբ, որը դրսևորվել է նաև կախոյքագործության մեջ:

ՀԵՊՏԱՍՏԻԼՈՍ (հուն. heptastylos, hepta - յոթ): Յոթսյունանի տաճարի շքամուտք:

ՀԵՋԻՐԱ (հիջրա) (արաբ. Hejira (կամ hijra)): 622 թ. Մուհամմեդի փախուստը Մեքքայից դեպի Մեդինա: Մուսուլմանա-

կան դարաշրջանը ժանաչվում է այս թվականից:

ՀԵՌԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ԵԶԱՍՈՒՏԷ (perspective portal): Աստիճանաբար նեղացող և մի շարք փոքրացող կոնցենտրիկ կամարներով ծածկված, արտահայտիչ լուծված շքամուտք ունեցնական ժարտարապետության մեջ (նկ. 217):

Նկ. 217. Հեռանկարային շքամուտք

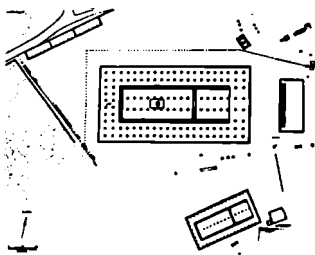
ՀԵՐԱԼԴԻԿ (Heraldic): Ասորեստանում և Բաբելոնում մոնումենտալ ժարտարապետության մեջ օգտագործվող դեկորատիվ ոճ, որի առանձնահատկությունը զլխավոր

ՀԵՐԱԼԴԻԿԱ

առանցքի շուրջ երկու կամ չորս ֆիգուրների սիմետրիկ (համաչափ) դասավորումն է:

ՀԵՐԱԼԴԻԿԱ (լատ. heraldica): *Հինանշանագիտություն*: Հինանշանների նկարագրություն և պատմություն: Հերալդիկ պատկերները երբեմն օգտագործվում են կառույցների ժարտարապետական հարդարանքում:

ՀԵՐԱՅՈՆ (Հերեոն) (հուն. Heraion, Heraeum): Տաճար կամ սրբատեղի՝ նվիրված Հերա աստվածուհուն (նկ. 218):

Նկ. 218. Հերայոն

ՀԵՐՄԱՍ (Հերմես) (հուն. herma, Hermes - Հերմեսի՝ հունական առևտրի աստծո և աստվածների բանքերի անունից): 1. Հերմեսի դիմաքանդակով պսակված քառանիստ մույթ, սյուն: 2. Հին ժամանակներում սահմանանշան, ժանապարհային ուղեցույց: 3. XVI դ. հարդարանքային և այգիների հարդարման համար արձան:

ՀԵՐՈՈՆ (ֆր. heroon, հուն. heros): Հերոսի դամբարան:

ՀԵՐՍ (ֆր. herse): Միջնադարյան ամրոցներում մուտքը անմատչելի դարձնելու հա-

մար մետաղյա ձողաժաղ:

ՀԵՔՍԱՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. hexastilos, hexa - վեց): Վեցասյուն շքամուտքով հունական տաճար:

ՀԵՔՍԱԳՈՆ (հուն. hexagonas, gonas - կողմ, նիստ): Վեցանիստ շենք:

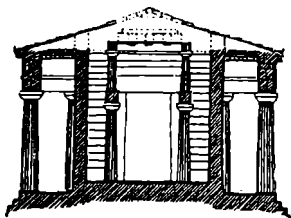
ՀԻԵՐՈԳԼԻՖՈՍ (հուն. hieroglyphos, glyphos - փուս, ակոս): Հին ժողովուրդների մոտ քրճված կավե սալիկների, տախտակների վրա փորագրված նշաններ, գծեր են, որոնք նշանակում են բառեր կամ հասկացություններ:

ՀԻԼԴԵԲՐԱՆԴՏ (Hilldebrandt, Johann Lucas von, 1668-1745): Ականավոր ավստրիացի ժարտարապետ, աշակերտել է իտալացի ժարտարապետներ Ֆոնտանային և Գուարինիին: Նրա բարոկկո ոճով նախագծված շենքերի ժակատները հարթ են, ութմիկ մասնատումներով, իսկ ինտերիերները՝ հարուստ հարդարված: Նրան են պատկանում Վյուրցբուրգի իշխանական նստավայրի, Վիեննայի Բելվեդեր (1724) պալատները:

ՀԻՄԲ (foundation): Ծածկված հողի մեջ բեռնվածությունը ընդունող և դրանք հիմնատակին հաղորդող կառույցի ներքին հեցարանային մաս: Լույնը՝ ֆունդամենտ:

ՀԻՊԵՏՐԱԼ (ֆր. hypethral, հուն. hypetron - ազատ երկնքի տակ): 1. Դռան վրայի լուսամուտ: 2. Հին Արևելքի բոլոր անտիկ հուշարձանների ընդհանուր անվանումը, որոնք կենտրոնական մասում ունեն երդիկ (իիպետրալ տաճարի տիպ Հին Հունաստանում և Հռոմում) (նկ. 219):

ՀԻՊԵՐՈՆ (հուն. hypetron): Տե՛ս Անագեյոն:

Նկ. 219. Հիպետրալ

ՀԻՊՈԳԵՅՈՆ (հուն. hypogheion): Տե՛ս Հեմիիպոգեյոն:

ՀԻՊՈԴԱՄՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ (Damean complex - Հիպոդամոս Միլեթացու՝ մ. թ. ա. V դ. քաղաքաշինարարի անունից): Ըստ Արիստոտելի՝ ժարտարապետ Հիպոդամոսը մշակեց անտիկ քաղաքների կանոնավոր հատկազմման սկզբունքները, որոնց հիմքում դրված էր փոխադրահայաց փողոցների հորինվածքի գաղափարը:

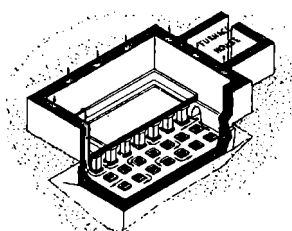
ՀԻՊՈԴՐՈՍ (ֆր. hippodrome, հուն. hippos - ձի, dromos - ուղի, վազք): *Ձիարշապարան:*

ՀԻՊՈԿԱՈՒՍ (ֆր. hypocauste, հուն. hipo - տակ, ներքև, kaustos - տաքացրած): Հնում բաղնիքները կամ սենյակները ջեռուցելու համար գետնափոր ստորգետնյա ջեռուցման համակարգ (Նկ. 220):

ՀԻՊՈՍԿԵՆՅՈՆ (հուն. hyposkenion):

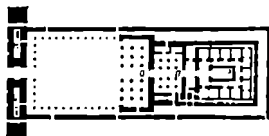
1. Հին հունական թատրոններում բեմը պահող պատը: 2. Վարպույրների և թատերական աջեսուարների համար վերնահարկ:

ՀԻՊՈՍԻԼԱՅԻՆ ԴԱՏԼԻՃ (անգլ.

Նկ. 220. Հիպոկաուստ

hypostyle hall, հուն. hypostylos - սյուների վրա հենվող): Եզիպտական և արեմենյան ժարտարապետության մեջ կառուցվածք, որի առաստաղը հենված է մի խումբ սյուների կամ մույթերի վրա, որոնց բարձրությունն ավելի է, քան դահլիճին հարևանող սյուներիը (Նկ. 221):

Նկ. 221. Հիպոստիլային դահլիճ

ՀԻՊՈՍԻԼՈՍ (հուն. hypostylos): Եզիպտոսում, Հին Պարսկաստանում բազմասյուն դահլիճ, հայտնման սրահ: Տե՛ս Ապադանա, Հիպոստիլային դահլիճ:

ՀԻՊՈՏԱՐԻՈՆ

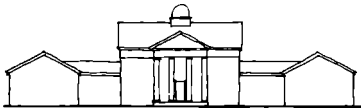
ՀԻՊՈՏԱՐԻՈՆ (հուն. hypotaron): Սենյակ պրոֆիլակտիկ կամ բուժական նպատակով հիպնոսի սեանսներ անցկացնելու համար:

ՀԻՊՈՏՐԱԽԵԼԻՈՆ (հուն. hypotracheion, լատ. tracheia - շնչափող, վզիկ): Տե՛ս **Գործերեն** նմ:

ՀԻՊՏԻԿՈՆ (հուն. hypticon): Կայսեր համար նստելատեղ տաճարում:

ՀԻՐԱՆԱՎԱ (հինդի hiranava): Նույնը՝ այգի (Հայաստան) նմ:

ՀԻՖԵՆ (հուն. hyphen - միասին): Պալլադյան հինգմասանի կոմպոզիցիայի այն մասը, որը միացնում է կենտրոնական մասնաշենքը երկու կից մասնաշենքերի հետ (նկ. 222):

Նկ. 222. Հիֆեն

ՀՅՈՒՄԻՍ - ԻՍՊԱՆԱԿԱՆ ՈՃ (Northern Spanish style - (1200-1300)): Այս ոճը ստեղծվել է մավրիտանական իշխանությունից խուսափող քրիստոնյա փախստականների ժարտարապետական արվեստում. բնորոշվում է փայտածն կամարի և մավրիտանական ժարտարապետության բոլոր այլ առանձնահատկությունների օգտագործումով: Տե՛ս **Մոզարաբյան ոճ**:

ՀՅՈՒՄԻՍ-ՀԴԱԿԱՆ ԿԱՄ ՀՆԴԱ-ՐԻԱԿԱՆ ԿԱՄ ՀՅՈՒՄԻՍ-ԲՐԱՀՄԱՅԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (North-Indian or Indo-aric or North Brahma):

Առաջացել է VII դ. Կալկաթայի հարավում Օրիսայի շրջանում, որտեղից տարածվել է մինչև Հիմալայներ և Դեկանի հյուսիս-արևելք: Ոճի առանձնահատկությունն է թառակուսի փոքր սրբատեղին իր նախամուտքով, որին կից են պարա- և ժաշա-սրահները:

«ՀՅՈՒՍԱՈՃ» («tress style») կապված է կեղծամի ժամանակաշրջանի հետ և որպես նորաձևություն գերիշխող էր Գերմանիայում, երբ պրոսական Ֆրիդրիխ Վիլհելմ Ա թագավորի կողմից ներմուծվեց սկզբում բանակ (1713), ապա հասարակության մեջ, որի համաձայն տղամարդիկ կրում էին բնական կամ արհեստական մազահյուսք: Ոճը իրենից ներկայացնում է Լյուդովիկոս XVI ֆրանսիական ոճին (ռոկոկո) զուգահեռ ոճ և գլխավորապես տարբերվում է վերջինից նոր դեկորատիվ ձևերի անմիջական զուգակցումով՝ պահպանելով բարոկկոյի առանձին մոտիվները, մասնավորապես տանիքի կտրվածքները, շրջանակները նմ:

ՀԴԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Indian architecture): Սկզբնական շրջանի փայտից և թրծված աղյուսից շենքերի ժարտարապետությունից գրեթե ոչինչ չի պահպանվել: Վաղ բուդդայական հուշարձանները՝ չայտյան, ստուպան և տորանան պարզ կրկնում են փայտյա և՛ կոնստրուկցիաները, և փայտյա շենքերը, որոնց ուրվագծերը նկատվում են: Պահպանված ողջ ժարտարապետությունը քարից է, որը բացարձակապես մույթերի, քարավորների, բարձակների ստրուկտուրային համակարգ է: Ըստ էության հնդկական պարզ ժարտարապետական ձևերը՝ սյուները, քիվերը, տրամասները, էդիկյուները (տե՛ս),

ՀՈՍԱՐԱՆ

ծածկերը բազմապատկված համակարգ են ստեղծում, որը լրացված է հարուստ քանդակագործական հարդարանքով:

ՀԻՆԴԱԿԱՆ (ՋԱՅՆԱԿԱՆ) ՃԱՐ-ՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Indian (Jain) architecture): Ճարտարապետություն (1000-1300), որի տաժարները բաց գավիթներով պարփակված սրբատեղիներ են: Նրանք թողնում են ավելի թեթև տպավորություն և ունեն ավելի նուրբ տեսք, քան հնդկական այլ ոճի տաժարները:

ՀՈԹԵԼ (ֆր. hôtel, լատ. hospes - հյուր): Հյուրանոց:

ՀՈԹԵԼ ԴՎԻԼ (ֆր. hôtel de Ville, լատ. hospes - հյուր, ville - քաղաք): XVIII-XIX դդ. Ֆրանսիայում քաղաքապետարանի շենք: Նույնը՝ ռատուշա (Լեհաստան) ևն:

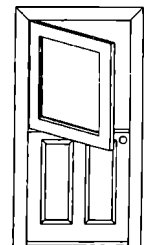
ՀՈԼԱՆԴԱԿԱՆ ՈՃ (Holland style), որին բնորոշ են Հոլանդիայի բնակարան հատուկ պատկերները՝ նավեր, ջրաղացներ, քերդեր ևն:

ՀՈԼԱՆԴԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ (Ժառտարապետություն) (Holland colonial architecture): Հոլանդիայի հյուսիսամերիկյան գաղութներում (XVII դ.), հատկապես Նյու Յիքոքի և Հուդզոնի դաշտավայրերում տիրապետող ոճ, որի առանձնահատկություններն են «խաղացող» ծածկերը և պատերի հարթությունից քիվերի զգալի դուրս բերումը:

ՀՈԼԼ (hall, հուն. αυλή — ներքին բակ): 1. Հին տան ներքնաբակ: 2. Անգլիական դղյակի նախասրահ, որտեղ գտնվում է երկրորդ հարկ տանող սանդուղքը: 3. Սպասարան, սրահ:

ՀՈԼԻԿ (cabine): Փոքրիկ հյուղ, հյուղակ (բանջարահողմներում, այգիներում): Նույնը՝ քլիկ:

ՀՈԼԱՆԴԱԿԱՆ ԴՈՒՌ (dutch door): Մեկը մյուսի վրա երկու առանձին փեղկերից բաղկացած դուռ: Փեղկերը կարող են բացվել առանձին կամ միասին (Նկ. 223):

Նկ. 223.
Հոլանդական դուռ

ՀՈԼԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱԿՏՈՆ (dutch gable): Ներքևում խիստ կորագիծ թեթևություն և կենտրոնում կիսակլոր մաս ունեցող երկլանց ծածկի ժակտոնան ըստ պատ: Նույնը՝ ֆլեմիշ:

ՀՈԼՈԹՈՍ (ֆր. holocauste, հուն. holo - լրիվ, kaustos - տաքացրած): Հոնասեղան սինագոգում, ինչպես, օրինակ, Երուսաղեմի Սողոմոնի տաժարում:

ՀՈՂԱԲԼՈՒՐ: Տե՛ս Տումուկուա:

ՀՈՆԻԿՆԵՐ (հուն. ionicos): Հոնիական և կորնթական սյունակարգերում հերթազաչվող տերմներով և պաքանման մոտիվով զոգավոր տարրերից կազմված գաղղ:

ՀՈՍԱՐԱՆ (valley): Տե՛ս Ենդովա:

ՀՈՍՊԻՏԻՈՒՄ

ՀՈՍՊԻՏԻՈՒՄ (լատ. hospitium, hospes – հյուր): Հռոմեական տան հյուրասենյակ:

ՀՈՎԱՆՈՑ (residence): Թագավորի կամ իշխանի ամառային բնակելի տուն, պալատ:

ՀՈՎԱՐԱԶԵՎ ԹԱՂ (fan vault): Գոթական ճարտարապետության վերջին փուլի թաղի տեսակ:

ՀՈՎԱՐԱԶԵՎ ԼՈՒՍԱՍՈՒՏ (fan window): Ռոմանական ճարտարապետության մեջ հովհարածև դասավորված կիսաշրջաններից կազմված լուսամուտ:

ՀՈՐՏՈՒՄ (լատ. hortus): Հին հռոմեական բնակելի տան այգի:

ՀՈՈՄԵԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՄ (roman brick): 30 x 15 x 15 սմ չափերի թրծված աղյուս:

ՀՈՈՄԵԱԿԱՆ ԲԱՐՈԿԿՈ (Roman baroque) տերմին, որը տրվում է ուշ հռոմեական ճարտարապետության գեղարվեստականությունը բնորոշելու համար:

ՀՈՈՄԵԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ (Roman theatre): Հին հռոմեացիների կողմից լանջի վրա կառուցված բացօթյա թատրոն, որը, սակայն, մեծ մասով գետնի հարթ մակերեսի վրա է: Բաղկացած է հանդիսատեսների համար նստելատեղերից, կիսաշրջանաձև օրգեստայից (տե՛ս), որի հետնամասում պրոսկենեն է (տե՛ս) և շքեղ հարդարված բեմական շենքի (սկենեն): Տե՛ս Հունական թատրոն:

ՀՈՈՄԵԱԿԱՆ ԿՂՄԵՆԴ (roman tile): Կիսակլորածև տեսք ունեցող շենքի ծածկամանրամաս:

ՀՈՈՄԵԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ (roman temple):

Բարձր պատվանդանին (պոդիում) տեղադրված ընդհանուր հորինվածքով հունական տաճարի նման կառույց (Նկ. 224):

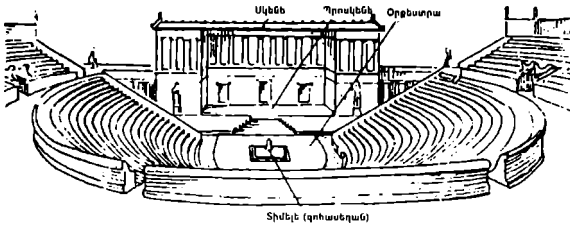
Նկ. 224. Հռոմեական տաճար

ՀՐԱԿԱՆՏ (embrasure): Տե՛ս Ամբրագյուր:

ՀՈՒԳԵՆՈՏԵՆԵՐԻ ԶԵՎՈՎ (գերմ. Hug-enottenmanier): Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, Ֆլանդրիայում հուգենոտների կողմից կիրառվող բարոկկո ոճ (XVI-XVIIIդդ.):

ՀՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ (greek theatre): Սովորաբար սարավանջի վրա, արտաքին կողմից առանց որևէ ճարտարապետական շենքի բացօթյա կառույց: Ի տարբերություն հռոմեական թատրոնի կիսաշրջանաձև օրգեստայի, հունականը շրջանաձև է (Նկ. 225):

ՀՈՒՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆԱԴԻ ՈՃ (Greek Revival style): Նոր դասական ճարտարապետության մեջ (1750-1860) հունականի ներդրումը արտահայտվեց ստրուկտուրաների և ձևերի մաքրությամբ ու պարզությամբ: Ծենքերը քառակուսի են կամ ուղղանկյուն, համաչափությունները՝ լայն, մանրամասները՝ պարզ, ծակատները՝ սի-

Նկ. 225. Հունական թատրոն

մետրիկ և ուրվագծերը՝ համարձակ: Այս ոճը առավել կիրառված է հասարակական և բնակելի շենքերում (Նկ. 226):

ՀՈՒՆԱԿՈԹՈՂ (monument): Նշանավոր իրադարձությունը կամ անձի հիշատակը հավերժացնող ժարտարապետական կամ քանդակագործական կառույց:

Նկ. 226. Հունական վերածննդի ոճ

ՀՈՒՍԵԻՆԵ (պարս. Huseineh, Հաս-րաթ-է-իմամ Հուսեյնի մարտիրոսության հիշատակին): Կրոնական նշանակություն ունեցող ցանկապատված տարածք, որը կառուցվում էր յուրաքանչյուր արվարձանի կենտրոնում: Հ. մեծ մասի կենտրոնում տեղադրված են ութանկյուն սեղանատիպ փոքրիկ աշտարակներ՝ բալագներ:

Զ

ՁԵԲԻ (ժապ. dzebi): Հնդկական ստուպայի (տե՛ս) տիպ:

ՁԵԳԱ (լատվ. dzega): Զիւլ՝ Նոյնը՝ կարնիզ (Ռուսաստան), կորնիշ (Ֆրանսիա), կորոնա (Հին Հռոմ):

ՁԵՂԱՀԱՐԿ (mansard): Նոյնը՝ կոնքլ (Ֆրանսիա) ևն:

ՁԻԱՐԵԱՎԱՐԱՆ (ippodrom): Նոյնը՝ հիպոդրոմ:

«**ՁԿԱՆ ԲԵՏԻԿ**» (fishbladder (fischblase): Գոթական ժարտարապետության մեջ լուսամուտների, դռների, եզրապատերի ծնավորման համար բարդ կորագծային զարդ, որ նման է ձկան բշտիկի (նկ. 227):

ՁՈՂԱՅԻՆ ՈՃ (Stick style. անգլ. stick - ծող): 1800-ականների վերջերին էկլեկտիկ փայտյա ժարտարապետության ոճ, որը, սովորաբար, հատակագծում և ժալատներում ասիմետրիկ է:

ՁՈՆԳԻ (չին. dzonghi): IX-X դդ. Բուտանում տիրեթցիների կողմից կառուցված ամրոցավանք:

ՁԻԱՍԻՁՈՒ (ժապ. tsiasitsu): Թեյ ըմպելու արարողության համար սենյակ, տաղավար ճապոնիայում:

Նկ. 227. «Ձկան բշտիկ»

Զ

ՀԱԶՆԱ (կազնա) (թուրք. ghazna):
Գանձապետարան: Դրամների և թանկար-
ժեք իրերի ևն պահոց:

ՀԱՆԱՏ (պարս. ghanat): Ստորգետնյա
ջրանցք, որն առաջանում է մի շարք հորե-
րի միացումից:

ՀՈՆԱԽ (թուրք. ghonakh - հյուր): 1. Թուր-
քական ռազմական վարչական շենք: 2.
Տեղական իշխանությունների կառավա-

րիչների և հարուստ ընտանիքների հա-
մար մեծ բնակելի տուն: 3. Իջևանատուն:
4. Փոստակայան:

ՀՈՒՐԳԱՆ (թուրք. ghurgan, ghurkatak -
ամրացնել): Դամբանաբլուր: Տե՛ս Տումու-
լուս ևն:

ՀՈՒՐԳՈՆ (ghurgon): Գյուղական հարուս-
տի բնակելի տուն Միջին Ասիայում:

ՃԱԿՏՈՆ (pediment): Ծենքի գլխավոր ժապտի, շքամուտքի, սյունաշարի, լուսամուտի ևն եռանկյունաձև պսակող մաս: Նույնը՝ ֆրոնտոն:

ՃԱՌԱԳԱՅԹԱՅԻՆ ՈՃ (Rayonnant style, ֆր. rayon — շառավիղ): XIII և XIV դդ. ֆրանսիական գոթական ժարտարապետության միջին փուլը, որը բնորոշվում է ծառագայթային զծային նկարագրով (նկ. 228):

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (architecture): Ծենքեր նախազծելու և կառուցելու արվեստ և գիտություն: Տե՛ս Արխիտեկտուր:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ (Revival architecture): Հին ոճերի օգտագործում նոր ժարտարապետական ուղղություններում, առավել հաճախ կի-

րառվում են գոթական, ռոմանական, եգիպտական, էտրուսկական, հունական, գաղղթային կամ XVIII և XIX դդ. ոճերը:

ՃԵՄԱՆ ԲԵՆԴ (german band): Տե՛ս Զոոֆորուս: Նույնը՝ ծոփոր (Հայաստան) ևն:

ՃԵՄԱՐԱՆ (seminary): Հոգևոր բարձրագույն դպրոց:

ՃԵՆՈՎՅԱՆ ՈՃ (Genuese): Մասնավորապես Լատինական Ամերիկայի եկեղեցական ժարտարապետության մեջ ծագումով հնդկացի վարպետների կողմից կիրառվող բարոկկո:

ՃԻԶՎԻՏԱԿԱՆ ՈՃ (jesuite style, ծիզվիտների՝ կաթոլիկ կուսակրոն միաբանության անդամներ, ինքնանվանումը՝ «Հիսուսի ընկերություն»): Ծիզվիտների օրդենի կողմից XVII դ. հաստատված ոճ: Նրանց տա-

Նկ. 228. Ծառագայթային ոճ

ՃԻՁՎԻՏԱԿԱՆ ՈՃ

ժարները միանավ, թաղածածկ երկկողմ
ավանդատներով կառույցներ են, որոնց
ժակատներն ունեն մի քանի սյունակաղեր
(Փարիզի Ժերվեի եկեղեցին) և հարդար-
ված են բարձակներով: Հոռմում Վինյոյա-
յի կողմից կառուցված Աբ Հիսուսի եկեղե-

ցու ժարտարապետական ոճը ընդունվեց
և տարածվեց գրեթե ողջ աշխարհում,
առավելապես եվրոպական երկրներում,
որտեղ ստեղծվեցին «Հիսուսի ընկերու-
թյուններ»: Իսպանական բարոկկոյի այլա-
զանություն:

ՄԱԱԲԵՂ (արաբ. maabed): Փյունիկյան տաճար, ինչպես եգիպտական տաճարները՝ շրջապատված կառույցներով, բակի կենտրոնում աստծո արձանով:

ՄԱԳԻՍՏՐԱԼ (ռուս. магистраль, լատ. magistralis - գլխավոր): *Մայրուղի*: 1. Որևէ համակարգի՝ գլխավոր երկաթգծի, էլեկտրագծային ևն ուղղություն: 2. Սովորաբար տրանսպորտի ինտենսիվ երթևեկության քաղաքային լայն և ուղիղ փողոց:

ՄԱԴԱՈՑԻԱՆԵԻ (չին. madaotsiandzi): Պեկին քաղաքը շրջապատող պարսպի ներսի կողմից լայն աստիճաններ կամ թեց հարթակներ՝ պանդուսներ (տե՛ս):

ՄԱԴԵՌՆԱ (Maderna, Carlo, 1556-1629): Իտալացի ժարտարապետ, որը նախագծել է Հռոմի Սբ Սուսաննայի եկեղեցու ճակատը (1603): Նրա վերջին գործերից է Հռոմի պալացցո Բարբերինին (1628), որն ավարտեց Բերնինին (տե՛ս):

ՄԱԴՈՇԻԼ (տաջ. madohil): Բուսական նախազգարող, որի երեքնուկատիպ ձևը, հաջորդաբար հերթազալվելով հայելազարդ պատկերումով, կազմում է չընդհատվող ճկար:

ՄԱԴՈՒՆԱ (սինհալ. maduna): Սրահ (Երի Լանկա):

ՄԱԶԱՐ (մեզար) (արաբ. mazar, թուրք. mezar): Մուսուլմանական Արևելքի երկրներում մեծ հարգանք վայելող, ինչպես նաև հոգևոր անձանց համար դամբարան:

ՄԱԶԳԱԼ (արաբ. mazgal): Ալբանիայի, Ռումինիայի կուլաների (տե՛ս) առաջին հարկի լուսամուտ:

ՄԱԶԺԻԴ (արաբ. mazdjid - խոնարհվել): Տե՛ս **Սգկիթ**:

ՄԱԼԱԿԱ (սինհալ. malaka): Ամազոն գետի տրոպիկական անտառների հնդկացիների շրջանում տարածված մեծ համայնական բնակելի տուն:

ՄԱԼԱ-ՍՏԱՆԱ (հինդի mala-sthana, mala - ծաղկաշղթա): Խոյակից ներքև պաղմա-բանդիանից (տե՛ս) հյուսված ծաղկաշղթայով կախված մույթի կամ որմնամույթի բնի վերին մասը:

ՄԱԼԻԳԱՎԱ (սինհալ. maligava): Վեհակերտ երկհարկանի պալատական շենք Երի Լանկայում:

ՄԱԼՈՒՍ (լատ. malus): Հին հռոմեական թատրոնում և ամֆիթատրոնում սյուն, որին ամրացված է արևապաշտպան պատառ:

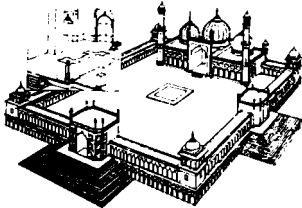
ՄԱԽԱԼԵ (թուրք. makhale): Նույն մասնագիտությունն ունեցող արիեստատիկների թաղամաս Միջին Ասիայում:

ՄԱԿԱՐԱ-ՏՈՐԱՆԱ (հինդի makara-torana, makara - կոկորդիլոս, torana - դարպաս): Երկու սյունազույնները պսակող ուղիղ կամ կորածն, դեկորատիվ փայտից կամ քարից, ծաղկաշղթայով դարպաս:

ՄԱԿԵՏ (ֆր. maquette): Մանրակերտ: Եւ-
խազնվող կամ գոյություն ունեցող կառույ-
ցի, ժարտարապետական համալիրի՝
փոքր մասշտաբով կատարված տարածա-
կան պատկեր:

ՄԱԿԱՐԱ (արաբ. makpara): Թաղման
սենյակ մուսուլմանական դամբարանում:

ՄԱԿՍՈՒՐԱ (արաբ. maksura): 1. Մզկի-
թում մեհրաբին (տե՛ս) կից տաղավար
հարգարժան անձանց համար: 2. Մզկիթի
կամարային ժակատ (նկ. 229):

Նկ. 229. Մակսուրա

ՄԱՀԱ-ՄԱՆՈՒՄ (հինդի maha-man-
dapa): Ժայռափոր տաճարներում արդիա-
մանդապային (տե՛ս) կից սյունաշար սրահ:

ՄԱՀԻԿ (groin): Հատակազնծում եռանկյու-
նաձև տեսք ունեցող կիսազանաձև թաղի
վերին մասը:

**ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒ-
ԹՅՈՒՆ** (Mohammedan architecture): Տե՛ս
Մուսուլմանական, Իսլամական ժա-
րտարապետություն:

ՄԱՄԻԶԻ (արաբ. mamizi) - «Աստծո ծննդ-
յան տուն»: Եգիպտական խոշոր տաճար-
ներին կից սրբատեղի:

ՄԱՅՐԱՆ (պարս. maidan - տարածք): Ֆե-
ողալական (ավատական) արևելյան (մա-
մեդական) քաղաքներում զխավոր հրա-
պարակ, որի կազմի մեջ էին մտնում ապա-
րանքը, զխավոր մզկիթը, շուկան:

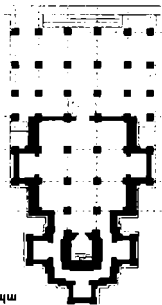
ՄԱՅԵՍԱՍ ՂՈՍԻՆԻ (լատ. majestas
domini - զահակալ): Քրիստոսի պատկե-
րը՝ որպես զահա-աշխարհակալ, շրջա-
պատված հրեշտակներով, աղյուծի, ցուլի,
արծվի մանդոկայով (տե՛ս) և ի նշան օրի-
նության աջ ձեռքը բարձրացրած, իսկ ձա-
խով՝ Սուրբ գիրքը պահած:

ՄԱՅԽԱՆ (մոնղ. maikhan): Վրանի մոնղո-
լական անվանումը:

ՄԱՅՈՒԿԱ (իտ. maiolica): Ոչ թափան-
ցիկ ջնարակով ծածկված խեցեղեն, առա-
վել հայտնի Վերածննդի շրջանից:

ՄԱՆԱՍՈՒՏՐԱ (հինդի manasutra): Մեծ
չափի տրամատ:

ՄԱՆՈՒՄ (մանտապալ) (հինդի
mandapa): Հընդ-
կական տաճա-
րի՝ անսյուն կամ
սյուներով, բաց
կամ փակ դահ-
լիժ, տաղավար,
նրան կից աղո-
թասրահ, նա-
խասրահ (նկ.
230):

Նկ. 230. Մանդապա

ՄԱՆԴՈՐԱ

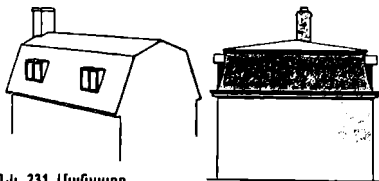
ՄԱՆԴՈՐԱ (իտ. mandorla - նշենու ընկույզ): Գոթական և Վերածննդի արվեստում Զրիստոսի և Աստվածամոր պատկերների շուրջ նշենու ցողուն:

ՄԱՆԴՈՒԱ (սինիալ. mandula): Երի Լանկայի ժարտարապետության մեջ սրահ:

ՄԱՆԵՐԻԶՄ (Mannerism, իտ. manierismo, maniera - վարքագիծ, մաներա, արհեստականություն բառից): Ոճապաշտություն: Անցումային ոճ եվրոպական արվեստում՝ ժարտարապետությունում և կերպարվեստում XVI դ. վերջերին, մասնավորապես Իտալիայում, որն ընդօրինակում էր Վերածննդի ոճաձևերը: Մ. ժարտարապետությունը հատկանշվում է դասական տարրերի ոչ պայմանական օգտագործմամբ: Այն Բարձր Վերածննդի ճգնաժամի արտացոլանքն է:

ՄԱՆՈՒՐ (ֆր. manoir, լատ. manere): 1. Ֆրանսիայում ֆեոդալի (ազատի) դաստակերտ: 2. Հարուստի տուն:

ՄԱՆՍԱՐԴ (mansard roof, XVIIդ. ֆրանսիացի ժարտարապետ Ֆ. Մանսարդի անունից): Ձեղնահարկ: 1. Խիստ թեթև լանջերով ձեղնահարկ: Լույնը՝ կոնք (Ֆրանսիա) ևն: 2. Ձեղնահարկում լուսամուտ (նկ. 231):

Նկ. 231. Մանսարդ

ՄԱՆՍԻՈՆ (ֆր. mansion, լատ. mansio, manere - ապրել): 1. Հին Հռոմում կայան երկար ժանապարհ անցնելու ժամանակ ձիերը փոխելու ու հանգստանալու համար: 2. Կալվաճատիրոջ տուն:

ՄԱՆՐԱՄ (հինդի manram): Տե՛ս Պոդիի:

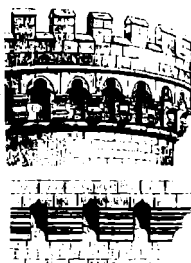
ՄԱՆՈՒԵԼՅԱՆ ՈՃ (Manueline style, Պորտուգալիայի Մանուել Ա (1495-1521) թագավորի անունից): XV դ. սկզբների ոճ, որին բնորոշ է գոթական և մավրական (մավրիտանական), ինչպես և էկլեկտիկ դեկորատիվ մոտիվների խառնուրդը:

ՄԱԵԻԿՈՒԼՆԵՐ (ֆր. machicoulis): 1. Միջնադարյան ամրոցներում պատի վերին մասում պահուսնակների վրա կառուցվածք, որի տակի բացվածքից թշնամու վրա նետում էին թար, եռացած ձյութ ևն (նկ. 232): 2. Բարձակավոր թիվ:

Մ Ա Ե Ա Դ
(ա ռ ա բ .
mashad): Մուսուլմանական սրբատեղի:

Մ Ա Ե Ր Ա Ֆ
(ա ռ ա բ .
mashraf, sharaf
- նայել, դիտել): Արտաքին պատին կից փակ պատշգամբ առաքական երկրներում:

Նկ. 232. Մաշիկուլներ

ՄԱՎՐԱԿԱՆ

ՄԱՉՈՒԻԻ (վրաց. machubi): Հին վրացական (սվանական) բնակելի տուն:

ՄԱՍԱՆՑ ԽՈՐԱՆ (reliquary): Խորշ եկեղեցում մատուցները պահելու համար:

ՄԱՍԿԱՐՈՆ (ֆր. mascaron, masque - դիմակ): Ժարտարապետության մեջ կամարների, դռների վրա դեկորատիվ զեղազարդ հարթաքանդակ՝ մարդու առասպելական դիմակի կամ կենդանու զլխի տեսքով: Մ. կիրառվում է նաև կիրառական արվեստում (կահույք նմ) (նկ. 233):

ՄԱՍՈՆԵՐԻ (ֆր. maçonnerie, maçon - պատ շարող): Պատ շարելու արվեստ: Տե՛ս Պատի շարվածք:

Նկ. 233. Մասկարոն

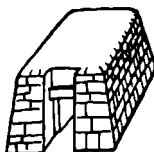
ՄԱՍԿԵՐԿ (գերմ. Masswerk, mass - չափ, Werk - գործ, ստեղծագործություն): 1. Գոթական ժարտարապետության մեջ ցանցկեն նախշազարդ: 2. Լույնը՝ ցանցկեն լուսամուտային ապակեկալ:

ՄԱՍՏԱԲԱ (արաբ. mastaba - քարե նըս-

տարան): Հին եգիպտոսի փարավոնների առաջին դինաստիայի (մ. թ. ա. 3000-2800) և հին թագավորության (2800-2500) ուղղանկյուն հատակազծով և փոքր թեք պատերով քարե դամբարան (նկ. 234):

ՄԱՎՈՒԵՅ

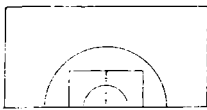
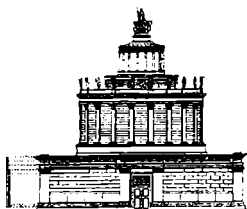
(լատ. mausoleum, հուն. mausoleion,

Նկ. 234. Մաստաբա

մ. թ. ա. 353 թ. Կարիայի սատրապ Մավդուլոս Բ անունից): *Դամբարան* Վերգետնյա հուշարարհ-դամբարան, ինչպես Փոքր Ասիայի Հալիկաոնասի դամբարանը (մ. թ. ա. IV դ.), որը աշխարհի յոթ հրաշալիքներից մեկն է (ժարտ. Պյութեաս և Սատիրոս, քանդ. Սկոպաս, Տիմոթեոս և Բրիակսիս) (նկ. 235):

ՄԱՎՐԱԿԱՆ (մավրիտանական) (Moorish, ֆր. maure - արաբ, moresque, Աֆրիկայի հյուսիսարևմտյան մուսուլմանական երկրների հնագույն անվանումը): XI-XV դդ. Հյուսիսային Աֆրիկայի երկրներում և Հարավային Իսպանիայում միջնադարյան արվեստի պայմանական անվանումը: Այդ ոճին բնորոշ են պայտածն կամար-զմբեքները և հարուստ երկրաչափական զարդանախշը:

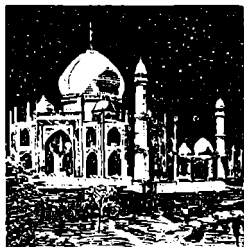

ՄԱՎՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Moorish architecture): Հյուսիսային Աֆրիկայի և իսլամական (մավրերի) տիրապետության տակ գտնվող Իսպանիայի տարածքների իսլամական ժարտարապետություն: Տե՛ս Իսպանամավրիտանական ժարտարապետություն:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ (manuscripts house): Հին ձեռագրերի ազգային պահոց Երևանում:

ՄԱՏԻՑԱ (ռուս. матица): Առաստաղակալ: Ռուսական փայտյա ժարտարապետության մեջ առաստաղի զվիավոր հեծան:

ՄԱՏՐՈՆԵՈՒՄ (լատ. matroneum, matrona - մայր, հարգարժան կին): Հին հռոմեացիների մոտ հարգարժան կին: 1. Սկզբում գործական տաճարի երկկամարային, ավելի ուշ եռակամարային՝ դեպի նավը բացվածքներ: Տե՛ս Բիֆորիում, Տրիֆորիում: 2. Արևմտյան եկեղեցիներ:

Նկ. 235. Մավզոլեյ

րում երկրորդ հարկում կոյսերի և հարգարժան կանանց համար նախատեսված տեղեր ծախ կողմում:

ՄԱՏՈՒՌ (chapel): 1. Նահատակի գերեզմանի վրա, հաճախ եկեղեցու շենքի հորինվածքին նմանվող պաշտամունքային փոքր կառույց: 2. Փոքր աղոթասրահ, ավանդատուն (տե՛ս): Նույնը՝ ժերտվեցնիկ (Ռուսաստան) նն:

ՄԱՐԱԲԻ (արաբ. marabi): Սրբի դամբարան մուսուլմանական երկրներում:

ՄԱՐԻՍՏԱՆ (արաբ. maristan, moristan): Արքասիդյան խալիֆաթի քաղաքներում մզկիթին կից հիվանդանոց, հյուրանոց:

ՄԱՐԿԵՏՐԻ (ֆր. marqueterie): Դրվագման (ինտարսիայի) տեսակ, որը XVII դ. վերջում կիրառվում էր Անգլիայում կահույքահարդարման արվեստում:

ՄԱՐՄՅՈՒՂԵՏ (ֆր. marmuset, marmot - կապիկ): XIII դ. գործական ժարտարապետության մեջ գրոտեսկային անտիկ ֆիգուրա:

ՄԱՐՏԻՐԻՈՒՄ (մարտիրիոն) (լատ. martyrium, հուն. martyros - ականատես): 1. Հռոմեական առաջին եկեղեցիները,

որոնք կառուցվել են հավատացյալների գերեզմանների տեղում: 2. Հուշակոթողային կառույց ի պատիվ հավատքի համար նահատակված «Սուրբ Մարտիրոսի» հիշատակի:

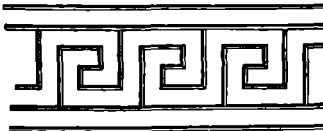
ՄԱՐԶԻՉ (ֆր. marquis): Արևապաշտպանիչ շվաքարան շենքի բացվածքների վրա:

ՄԱՑԵԼԼՈՒՄ (լատ. macellum): Հին Հռոմում բանջարեղենի, մսի շուկա:

ՄԱՈՒԵՐԼԱՏ (գերմ. Mauvrat, Mauv - պատ, Lat - գերան, չորսու): Որմնափայտ: Ենթիվ ամբողջ պարագծով, պատի վերին մասում մեկը մյուսի հետ հատուկ ձևով կապված գերաններ, որոնց վրա ամրացվում են ծալեղները:

ՄԱՈՒՆՏ (maunt): Հյուսիսային Ամերիկայի հնդկացիների բուրգ:

ՄԵԱՆԴՐԵՐ (ֆր. meandres, Մեանդրա գետի անունից (Թուրքիայի տարածքում, այժմ՝ Բյույու Մենդերես): Ոլորտաձև: Անտիկ արվեստում երկրաչափական ժապավենաձև նախազարդի յուրահատուկ տիպ՝ չընդհատվող կորերի կամ ուղիղ անկյան տակ բեկված գծի տեսքով: Լայն տարածում է ունեցել հին հունական ժարտարապետության մեջ (Նկ. 236):

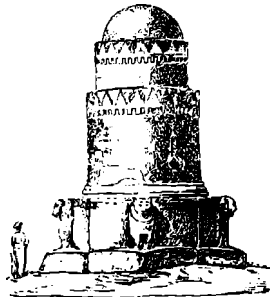
Նկ. 236. Մեանդրներ

ՄԵԳԱԶԻԼ (հուն. megazil - խոշոր): Փյունիկյան դամբարանի տիպ (Նկ. 237):

ՄԵԳԱԼԻԹ (ֆր. megalith, հուն. megalithos, megal-os - մեծ, խոշոր, lythos - քար, խոշոր քար): Նախնադարյան (նեոլիթյան) ժամանակաշրջանում մեծակերտ ժայռաքարե կոթող, կառուցվածք:

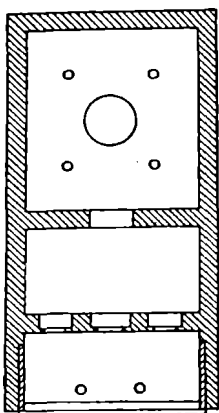
ՄԵԳԱԼՈՊՈԼԻՍ (մեգապոլիս) (հուն. megalopolis, megapolis, mega - խոշոր, polis - քաղաք): խոշոր քաղաք՝ առաջացած մի քանի ավելի փոքր քաղաքների կամ խիտ բնակեցված բնակավայրերի միաձուլումից:

ՄԵԳԱՐՈՆ (հուն. megaron): 1. Էգեական դարաշրջանի արվեստում առաջացած (այդ թվում և բնակելի) շինության տիպ (մ. թ. ա. 3-2 դդ.): 2. Հին հունական տան մուտքի կողքից, երբեմն կենտրոնում, ինչպես կրետե-միքենյան պալատներում, սյուներով կամ ոչ, զվաճարող ուղղանկյուն սենյակ տղամարդկանց համար (Նկ. 238): Մ. ծառայել են որպես նախատիպ հունական տաճարների համար:

Նկ. 237. Մեգազիլ

ՄԵԴԱԼԻՈՆ

Նկ. 238. Մեզարոն

ՄԵԴԱԼԻՈՆ (ֆր. medaillon, լատ. metāllicus): Զարդապատկերային կամ կերպարային հորինվածք շրջանաձև կամ ձվաձև շրջանակի մեջ. օգտագործվում է շենքերի ճարտարապետական հարդարանքում (Նկ. 239):

ՄԵԴԻՆԱ (արաբ. Medina - քաղաք): Արևմտյան արաբական երկրներում ֆեոդալա-

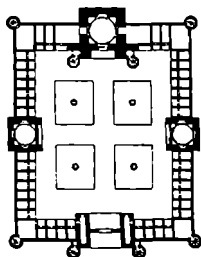

Նկ. 239. Մեդալիոն

կան (ավատական) քաղաքի հիմնական կորիզ-միջնաբերդ, հրապարակ:

ՄԵԴԻՆԻ (հինդի medhi): Հնդկական տաճարի կամ ստուպայի համար որպես հիմք ծառայող բառակուսի կամ կլոր դարատափ:

ՄԵԴՐԵՍԵ (արաբ. madrasa, darasa - ուսումնասիրել): Բարձրագույն մուսուլմանական հոգևոր դպրոց Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներում՝ սկսած IX դարից (Նկ. 240):

Նկ. 240. Մեդրեսե

ՄԵԶԱՆԻՆՈ (իտ. mezzanino): Կիսավերնահարկ: Նույնը՝ մեզոնին:

ՄԵԶՈՆ (ֆր. maison): Տուն:

ՄԵԶՈՆ ԴԵ ԴԻՈ, ԴԵ ՍԵՆՅՈՐ (ֆր. maison de Dieu, de Seigneur - Աստծո տուն, Տիրոջ տուն): Եկեղեցի:

ՄԵԼՈՒԶԻՆ (ֆր. melousine): Դոմժոնի գլխավոր աշտարակ:

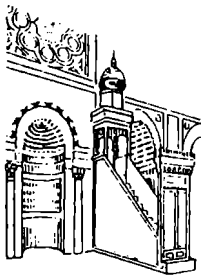
ՄԵԿՏԵԲ (արաբ. mekteb, gtaba - գրել):

1. Տարրական դպրոց տղաների համար:
2. Միշարք թուրքական ժողովուրդների շրջանում հանրակրթական միջնակարգ դպրոց:

ՄԵՇԱՆ (pagan temple): Տե՛ս Ատեշկյահ, Ատրուշան:

ՄԵՀՄՈՆՀՈՆԱ (տաջ. mehmehona): Բնակելի տան հյուրասենյակ:

ՄԵՀՐԱԲ (միհրաբ) (արաբ. mehrab, mihrab): Սլաքածև ավարտով դեպի մուսուլմանական աշխարհի հոգևոր կենտրոն՝ Մեքքա քաղաքն ուղղված մեծ աղոթախորշ մզկիթի մեջ (նկ. 241): Տե՛ս Ալ մեհրաբ, Կիբլա:

Նկ. 241. Մեհրաբ

ՄԵՄՈՆԻՈՆ (լատ. memonium, եգիպտական Մեմնոն փարավոնի անունից): Եգիպտական տաճար-կոթող:

ՄԵՄՈՐԻԱ (լատ. memoria - հիշողություն): Հին Հռոմում, Կոստանդինոսի բազիլիկի արսիդի և տրանսեպտի միջև շրջանաձև կրիպտա Սբ Պետրոսի գերեզմանի շուրջ: Տե՛ս Կրիպտա:

ՄԵՄՈՐԻԱԼ (ֆր. mémorial, լատ. memoria - հուշ, հիշողություն): Նշանավոր անձի

հիշատակը կամ պատմական իրադարձությունը հավերժացնող ժարտարապետական կամ քանդակագործական հուշակոթող:

ՄԵՆԱՃՐԻ (ֆր. ménagerie, ménage - տուն, բնակարան, տնտեսություն): Կենդանիներ պահելու համար բակ, տարածություն, ինչպես կրկեսներում: Տե՛ս Վիվարիում:

ՄԵՆԱՀԻՐ (menhir): Տե՛ս Մենհիր:

ՄԵՆԴԵԼՉՈՆ (Mendelsohn, Erich, 1887-1953): Գերմանացի ժարտարապետ: Մ. ժարտարապետական էքսպրեսիվ արտահայտչաձևերի որոնումները համադրել է հորինվածքի ֆունկցիոնալության հետ: Բարձր պլաստիկությամբ հատկանշվող Այնշտայնի աշտարակը Պոտսդամում (1921) էքսպրեսիոնիզմի լավագույն օրինակներից է:

ՄԵՆԻԱՆՈՆ (լատ. maenianum): 1. Հին Հռոմում հանդիսատեսների համար պատշգամբ կամ գալլրի: 2. Սկզբում պատշգամբ Հռոմի ֆորումում զլադիատորական մարտեր դիտելու համար: 3. Հռոմեական թատրոնում և ամֆիթատրոնում կամ կլրկեսում նստարանների ամբողջ շարք, տեղավորված շրջանաձև, որոնք մեջտեղում շառավիղաձև բաժանվում են առանձին մասերի: 4. Հին հռոմեական տան երկրորդ հարկ, որը դուրս է գալիս հիմնական հարկից:

ՄԵՆՀԻՐ (ֆր. menhir, կելտ. menhir, men - քար, hir - երկար, բարձր): Նախնադարյան համայնական ժամանակաշրջանի ուղղահայաց դիրքով կանգնեցրած անմշակ մեծաչափ քար, մեգալիթյան հուշարձանի տիպ:

ՄԵՆԱԱ

ՄԵՆԱԱ (լատ. mensa): 1. Եկեղեցու խորանի Սուրբ սեղան: 2. Ճաշկերույթների սենյակ:

ՄԵՆՍՈՖԱ (բուլղ. mensofa): 1. Բուլղարական ժողովրդական տան տախտակամած հատակ: 2. Նույնը՝ սենյակում, հատակից մի բանի սանդուղի բարձր հարթակ հանգստանալու համար:

ՄԵՆՐԵԲԵՅԵՇ (Մուշարաբիե) (արաբ. meshrebeyeh, musharabia, sharab - հոսանք): 1. Արևելյան ոճերի ժարտարապետության մեջ բնակելի տան կախովի ցանցային լուսանցույց: 2. Անկլոնային պահակային փոքրիկ աշտարակ, բերդի աշտարակ, երկեր: Նույնը՝ արիել (Անգլիա):

ՄԵՊԼԱ (ֆր. meplat): Տե՛ս **Լիստե**:

ՄԵՍԱԼՆԻԿ (բուլղ. mesalnik): Տե՛ս **Բրաշենիկ**:

ՄԵՍԱՈՒԼՈՍ (հուն. mesaulos): Հին հունական տուն: Տե՛ս **Օյլակ**:

ՄԵՏԱ (հուն. meta - հետո, միջև): Հին հունական կրկեսում սպինայի (տե՛ս) երկու ծայրամասերում տեղադրված երեք կոնաձև սյուներից բաղկացած ընդհանուր պատվանդանով սյունախումբ, որի շուրջը երկանիվ կառքերը կատարում էին հերթական պտույտը:

ՄԵՏԱԲՈԼԻԶՄ (Metabolism, ֆր. métabole - տարբեր ժամանակներում նույն երևույթների կրկնում, փոփոխություն): Ուղղություն, որն իր մեջ ներառում է նաև մետամորֆոզի հասկացությունը. առաջացել է 1960 թ. ժապոնական ժարտարապետության մեջ: Մ. հարեց նաև Կ. Թանգեն: Մ. էությունն այն է, որ ժարտարապետական օբյեկտները և քաղաքաշինական տարածություն-

ները դիտվում են ժամանակի մեջ փոփոխվող, օրգանապես փոխկապակցված, ընդ որում՝ ձևափոխվող կապերը իրենց գեղարվեստական արտահայտությունը գտնում են և՛ կառույցի ժարտարապետական կերպարում, և՛ տարածության մեջ:

ՄԵՏԱՏՈՄ (հուն. metalom): Տե՛ս **Ինտերդենտիկուլում**:

ՄԵՏԻՍՈ ՈՃ (Metiso, առաջացել է Պերուն - Հարավային Ամերիկա): Մ. իսպանական ժարտարապետության և տեղական գեղարվեստական ստեղծագործության յուրահատուկ սինթեզ է (համադրություն): Մ. ոճի առավել վաղ օրինակներից է Արեկիպե քաղաքի Լա Կամպան եկեղեցին, որի ժարտարապետական կերպարում միաձուլված են ռոմանական, բարոկկոյի և տեղական՝ բուսական ու կենդանական աշխարհի մոտիվները:

ՄԵՏԼԱԽ (գերմ. Metlach): Զաղաք Գերմանիայում, որտեղ արտադրվում են հատակների երեսպատման համար գունավոր հարդարանքով սալիկներ:

ՄԵՏՈՊ (ֆր. métrope, հուն. metop, արաբ.

Նկ. 242. Մետոպ

meta - միջև, **opa** – չորսուս և կավածածկերի համար բուն): Դորիական սյունակարգի անտաբեկմենտի ծոփորում հարթ կամ քանդակազարդ մաս (սալ), որը դրվում էր եռակուսիկների (տրիգլիֆոսների) միջև (Նկ. 242):

ՄԵՏՐՈՊՈԼ(ԻՍ) (ֆր. metropole, հուն. metropolis): Մայր երկիր: 1. երկրի գլխավոր քաղաք, մայր քաղաք: 2. Թեմի միտրոպոլիտի աթոռանիստ քաղաք:

ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՏԵՆ (ֆր. métropolitain): Ընդդու: Խոշոր քաղաքներում ռեյսային արագ երթևեկության ձև, քաղաքային ստորգետնյա երթուղի: Սովորաբար Մ. երկաթգծերը տեղադրվում են թունելներում կամ էստակադայի վրա:

ՄԵՏՐՈՆ (հուն. metroon): Հին Հունաստանում պետական արխիվները պահելու շենք: Տե՛ս Արխեյոն, Տաբուլարիում:

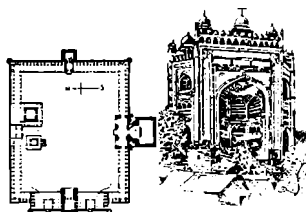
ՄԵՐԼՈՆ (ֆր. merlon - միջնապատ): Լեղ պատեր ամրոցի վերին մասի երկու բացվածքների միջև Լոսյե՝ զուրքի (Ռուսաստան) են:

ՄԵՐՈՍ (հուն. meros): Դորիական սյունակարգի տրիգլիֆոսների կողերը:

ՄԵՐՈՎԻԼԳԱՆ ԱՐՎԵՍ (Merovingien art): V-VIII դդ. Մերովինգյան պետության մեջ միավորված Հյուսիսային և Կենտրոնական Ֆրանսիայի մի շարք տարածաշրջանների արվեստի պայմանական անվանումը: Մ.Ա. հենվեց ուշ անտիկ, գաղղախոսմեական, ինչպես և բարբարոս ժողովուրդների արվեստի վրա: Մերովինգյան դարաշրջանի ժարտարապետությունը թեպետև շինարարական տեխնիկայի անկման արտահայտություն

է, այն միևնույն ժամանակ նախադրյալների ստեղծեց Կարոլինգյան վերածննդի (տե՛ս) դարաշրջանում նախառմանական ժարտարապետության առաջացման համար:

ՄԶԿԻԹ (արաբ. mazdjid, mosque): Մահմեդական տաճար (Նկ. 243):

Նկ. 243. Մզկիթ

ՄԻԳԱԼԵ (ֆր. migale): Հատակազծում քառակուսի մինարեթ (տե՛ս):

ՄԻՂԱ (արաբ. mida): Միջնադարյան մահրիբի երկրներում ծխակատարությունների համար բակ:

ՄԻՋԵՐԻԿՈՐԴԻԱ (լատ. misericordia, miserare – խղճալ, ներել): Վանքի վարչական շենք:

ՄԻՔՏԱՎ (ֆր. mi-étage): Միջանկյալ հարկ:

ՄԻԼ (պարս. mil): 1. Մինարեթ Իրանում: 2. Ջրամատակարարման համակարգ:

ՄԻԼԱՐԻՈՍ (լատ. millarium, mille - հազար): Սյուն հռոմեական ժամարները միացնող ժանապարհների յուրաքանչյուր հազար մետրի վրա:

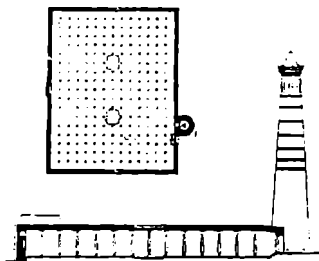
ՄԻԱՐԻՈՒՄ ԱՌԻԵՌՈՒՄ

ՄԻԱՐԻՈՒՄ ԱՌԻԵՌՈՒՄ (լատ. *mil-larium aureum* - ոսկյա հազար): Մ. թ. ա. 29 թ. հռոմեացի Օգոստինոս կայսեր կարգադրությամբ կայսրության զխավոր ժանապարհի վերջում տեղադրված ոսկյա սյուն:

ՄԻԿՐՈՍԱՅՈՆ (ռուս. *микрорайон*, հուն. *mikro* - փոքր, *φ. rayon*, լատ. *radius* - ժառագայթ, շրջան): *Միկրոշրջան*: Նախկին խորհրդային Միության և սոցիալիստական երկրներում քաղաքաշինությանը բնորոշ բնակելի շրջան, մեծ թաղամաս, որի կազմի մեջ են մտնում մի քանի փոքր բնակելի թաղամասեր, ինչպես և հասարակական սպասարկման հաստատություններ՝ խանութներ, դպրոցներ, մանկական հաստատություններ, ակումբներ և հանգստյան գոտի:

ՄԻՄԲԱՐ (մինբար) (արաբ. *mimbar*, *minbar*): Մեհրաբին (տե՛ս) կից ամբիոն մզկիթում:

ՄԻՆԱՐԵԹ (ֆր. *minaret*, արաբ. *manara* - փարոս): Մզկիթին կից կամ նրա հետ ամբողջություն կազմող աշտարակ, մեկ կամ ավելի բաց պատշգամբներով, որտե-

Նկ. 244. Մինարեթ

դից մոլան ժողովրդին կանչում է աղոթքի (Նկ. 244):

ՄԻՆԻՄԱԼ ԱՐՎԵՍ (*Minimum art*, լատ. *minimum* - նվազագույն): Հիմնականում երկրաչափական ձևերից կազմված ոչնչով աչքի չընկնող արվեստ:

ՄԻՆԻՄԱԼԻԶՄ (*Minimalism*): Մ. հիմքում դրված է արտոբանկոնիզմի գաղափարը, ինչը և թույլ տվեց XX դ. հրաժարվել բազմադարյան ժառանգությունից և մշակութային հարուստ ծեղքերումից:

ՄԻՆՈՅԱՆ ՈՃ (*Minoan style*): Ոճ, որի առանձնահատկությունն է, այսպես կոչված, մի ուղղությամբ զծային ձևը, հատկապես բազմաթիվ նեղ միջանցքները, որոնց մուտքերը մեծամասամբ հարավ և իյուսիս են:

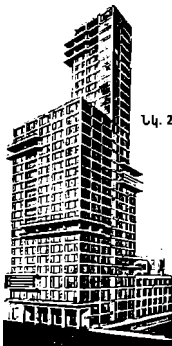
ՄԻՆՍԵՐ (անգլ. *minster*): 1. Գլխավոր եկեղեցի վանական համալիրում: 2. Մայր տաճար:

ՄԻՆՍՏՐԸԼ ԳԱԼԵՐԻ (անգլ. *minstrel gallery*): Փոքր պատշգամբ եկեղեցու ներսում կամ պալատի շքամուտքի վրա:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՃ (*International style*): 1920-1945 թթ. ձևավորված և հռչակված ոճ Եվրոպայում և Ամերիկայում, որի պիոները Լը Կորբուզիեն է: Այս ժարտարապետական ոճը մշակվել է «Բառուառում» (տե՛ս): Այն բնորոշվեց ափանդական դեկորատիվ մոտիվների և տեղական առանձնահատկությունների մերժմամբ և ֆունկցիայի կարևորումով: Բացի այդ հատկանշվեց տափալ կտուրով, հարթ պատերով, լայն լուսամուտներով, դուրս բերված վերին հարկերով. հարդարանքը ամբողջությամբ բացակայում է, նախընտ-

ՄԻՋՍՅՈՒՆԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

րեյի են կոմիստական ձևերը: Առավել ցանկալի գույնը սպիտակն է: Հորիզոնականությունը արտահայտվում է լուսամուտներով, որոնք ընդգրկում են նաև անկյունները: Ծածկերը առանց քիվերի վերջանում են պատի հարթությունում: Ուժին հատկանշական են սահող լուսամուտները: Առավել օգտագործվող շինանյութը նախապես լարված երկաթբետոնն է, պողպատյա ֆերմաները (ծողային համակարգ) ևն (նկ. 245):

Նկ. 245. Միջազգային ոճ

«ՄԻՋԵՐԿԻՆԱԿԱՆ» ՈՃ (անգլ. «Mediterranean» style): Ամերիկյան, յայսպես կոչված, «Միջերկրական» ոճերից մեկը, որը ձևավորվել է XVI-XVII դդ. իտալական Վերածննդի ժարտարապետության հենքով: Ուժին բնորոշ է մաքրատաշ կարմիր կղզիները ծածկը, որի լանջերը հենվում են բարձակների վրա: Այս ոճի կառույցների ճակատներն ավելի շատ տարբերակներ ունեն, քան իտալական Վերածննդի կեսե-

րին: Մուտքերը հաճախ լուծված են պալադյան մոտիվով:

ՄԻՋՆԱԲԵՐԴ (citadel): Հին քաղաքներում ամենաբարձր տեղը, որ ամրացված էր պարսպով և ծառայում էր իբրև բերդ կամ աթոռանիստ ամրոց թագավորի, փոխարքայի կամ քաղաքի կառավարչի համար: Նրա կազմի մեջ էին մտնում արքունիքը, պետական զանձարանը, արխիվը, զինանոցը, զերագույն դատարանը, քաղաքային վարչությունը, մթերային պահեստները ևն: Մ. երեք կողմից ուղղազիծ, բարձրաբերձ և անմատչելի դիրք ուներ:

ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԱՐԿԻՏԵՍ (Medieval art): V-XIV դդ. Արևմտյան Եվրոպայի երկրներին, X-XVII դդ. Ռուսաստանի ֆեոդալական դարաշրջանի արվեստի պատմության վաղ և հասուն ժամանակաշրջանների անվանումը, զեղարվեստական հասկացություն:

ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Medieval architecture): V-XV դդ., մասնավորապես, Բյուզանդիայի, նախառոմանական, ռոմանական և գոթական ժարտարապետության ամփոփ անվանումը, զեղարվեստական հասկացություն:

ՄԻՋՆԱԴԱՐԻՍՊ (between wall): Բերդի մի մասն առանձնացնող ներքին պարիսպ:

ՄԻՋՍՅՈՒՆԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ (intercolumnation): 1. Սյուների միջև տարածությունը սյունաշարում: 2. Համակարգ, որի համաձայն սյուները տեղավորվում են սյունաշարի կազմի մեջ: Տե՛ս Ինտերկոլումնասիոն:

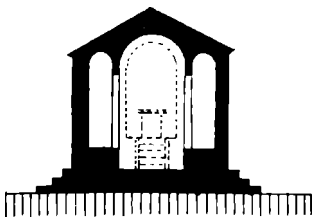
ՄԻՍՈՆԵՐԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՍՈՆԵՐԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Mission architecture): XVIII դ. զվարճարարական Մեքսիկայում և ԱՄՆ-ում (Կալիֆոռնիա) իսպանական օրդենների կրոնական ժարտարապետություն:

ՄԻՍ ՎԱՆ ԴԵՐ ՌՈԵ (Mies van der Rohe, Ludwig, 1886-1969): Գերմանական և ամերիկյան ժարտարապետ: 20-ական թվականների ֆունկցիոնալիզմի լիդերներից մեկը, 1930-1933 թթ. «Բառհաուզի» (տե՛ս) տնօրեն: 1938 թ. աշխատել է ԱՄՆ - ում, որտեղ զարգացրեց կատարյալ «ունիվերսալ ձևի» գաղափարը. ստեղծեց մետաղյա կմախքով պարալլելապիպեդր՝ չմասնատվող ներքին տարածությամբ և ամբողջությամբ ապակեպատ կախովի պատերով շենքի տիպը (Նյու Յորք, Սագրեմ բիլդինգ, 1958):

ՄԻՏԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. mitatorium): Տաճարում կամ արքունիքում հանդերձարահ, զգեստասենյակ կայսեր համար:

ՄԻՏՐԵՆՈՒՄ (լատ. Mithraeum, հին պարսկական հավատալիքներում մարդկանց միջև համերաշխ և բարյացակամ հարաբերությունները և ցերեկային լույսը հովա-

Նկ. 246. Միտրեոն

նավորող Միտրա աստծո՝ անունից): Հռոմեական կայսրությունում II - III դդ. տարածված ստորգետնյա սրբատեղի (Նկ. 246):

ՄԻՐԱՂՈՐ (իսպ. mirador): Դիտակետ՝ ծածկված տաղավար:

ՄԻՑՈՒՐԻ-ՍԱՀԼԻ (վրաց. mitsuri-sahli): Վրացական հնագույն բնակելի տուն:

ՄԻՔԵԼԱՆՋԵԼՈ (Michelangelo Buonarroti, 1475-1564): Իտալացի քանդակագործ, գեղանկարիչ, ժարտարապետ և բանաստեղծ: 1564 թ. նշանակվել է Հռոմի Սր Պետրոս տաճարի ժարտարապետ: Նրա գործերից են Լաուրենցիանա զրադարանի շենքը (1523-34), Հռոմի Սր Պետրոսի տաճարն ու Կապիտոլիումի իրապարակի անսամբլը (երկուսն էլ ավարտել են Մ. մահից հետո): Մ. ժարտարապետության տեկտոնիկան, զուտ ռենեսանսյան առանձնահատկություն ունենալով հանդերձ, հող նախապատրաստեց բարոկկոյի համար:

ՄԻՔԵՆԱՆ ՄԵԱՎՈՒՅԹ (Mycenaean culture): Ձարգացած բրոնզի դարի մ. թ. ա. II հազարամյակի կեսերի Հունաստանի և Էգեյան ծովի մշակույթ, անվանված նաև ուշ հելլենական դարաշրջանի մշակույթ: Անվանումը գալիս է նրա կենտրոնից՝ Միքենեից (Պելոպոնես): Տե՛ս Կրետե-Միքենյան մշակույթ:

ՄԿՐՏԱՐԱՆ (baptistery): Տե՛ս Բապտիստերիոն ևն:

ՄՅԱՈ (չին. miao): Չինական տաճարի տիպ:

ՄՅՈՒՆՍՏԵՐ (գեր. Münster): Հարավային Գերմանիայում Մայր տաճարի անվանումը:

ՄՅՈՒՐԱՅ (ֆր. muraille, լատ. muralia): Հաստ և բարձր պատ:

ՄՆԵՍԻԿԼԵՍ (Mnesikl, մ. թ. ա. V դ. երկրորդ կես): Հույն ժառտարապետ, Բարձր դասական ժառտարապետության ներկայացուցիչ: Կառուցել է Աթենքի Ակրոպոլիսի պրոպիլեոնը (տե՛ս):

ՄՈԳՈԼԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Mogul architecture): Հնդկական իսլամական ժառտարապետության վերջին փուլը. անվանումը՝ ըստ Մոգոլ դինաստիայի (1526-1707): Բնորոշվում է մոնումենտալ պալատների և մզկիթների մանրակրկիտ հարդարանքով: Առավել հայտնի հուշարձաններից է Թաջ Մահալը (տե՛ս):

ՄՈԴԵԼ (ֆր. modèle, լատ. modulus - չափանիշ): 1. Ենթի նախագծի կամ նրա մանրաձավալների մասերի ուսումնասիրության համար կառույցի եռաչափ պատկեր, մասնակերտ: 2. Որևէ կառուցվածքի տիպար, ձև, տեսակ: 3. Նկար կամ առարկա, որ ծառայում է իբրև տիպար՝ նկարելու կամ քանդակելու համար, բնօրինակ: 4. Բնորոշ կերպարվեստում:

ՄՈԴԵՆԱՏՅՈՒՆ (ֆր. modenature): Զիվի համաչափություն և ուրվագիծ:

ՄՈԴԵՆ (Modern style, լատ. modern - ժամանակակից, արդիական, նորագույն): Նորաժողով: XIX դ. վերջին XX դ. սկզբին Արևմտյան Եվրոպայի երկրների արվեստում և հատկապես ժառտարապետության մեջ դեպի ծավալատարածական ստրուկտուրաների հորինվածքները ուղիղ ճանաչողական մոտեցում ունեցող ոճ, որը դրսևորվեց բազմատեսակ ձևերով: Ընդ-

հանրապես Մ. շենքերը, ըստ սենյակների և նրանց խմբերի դասավորության նպատակահարմարության, բնորոշվում են հատակագծային ազատ կազմավորմամբ: Հետևաբար շենքերի ծավալատարածական հորինվածքը և զեղարվեստական կերպարը ավելի ազատ են: Մ. բնորոշ է մետաղական, երկաթբետոնե կոնստրուկցիաների և հատկապես նորագույն շինանյութերի օգտագործումը: Այն ներառում է «Ար դեկոն», «Միջազգային» ոճը, Օրգանական ժառտարապետությունը և «Պրերիայի» ոճը:

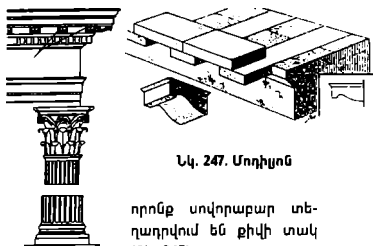
ՄՈԴԵՆԻՍՏԱԿԱՆ ՈՃ (Modernistic style): Ոճ (1920-40), որը բնորոշվում է ուղիղ և զիջազաձև ու երկրաչափական կորագծերի միացումով: Առանձնահատկություններից մեկն է դեկորի և լուսամուտների շուրջ զարդանախշումը, այն էլ ուղղահայաց՝ «երկնահեց» տեսքով պանելներով:

ՄՈԴԵՆԻՍԻՄՈ (Modernismo): Իսպանական, մասնավորապես կատալոնյան, նոր արվեստի՝ «Ար նուվոյի» վարկած:

ՄՈԴԵՆԻՍՏԻԿ (Modernistic, ֆր. moderne, լատ. modernus, modus - չափ): Արվեստի ուղղություն, մասնավորապես 1920 և 1930 թթ. վերաբերող, այժմ չօգտագործվող, նշանաբանն է՝ ժամանակակիցը ընդօրինակող կամ կրկնող:

ՄՈԴԻԼՅՈՒՆ (մոդուլյոն) (ֆր. modillon, իտ. modiglione, լատ. mutilio, mutulus): Կճղակ: 1. Կորնթական, կոմպոզիտ կամ հոնիական սյունակարգերի քիվերի տակ օգտագործվող հարդարված փոքր բարձակներ: 2. Կճղակաձև զարդարանքներ,

ՄՈԴՈՒԼ

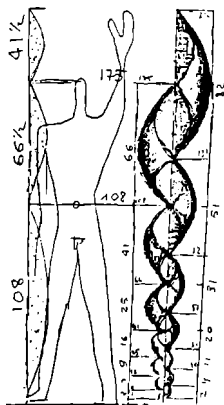

Նկ. 247. Մոդիլյոն

որոնք սովորաբար տեղադրվում են քիվի տակ (Գկ. 247):

ՄՈԴՈՒԼ (ֆր. module, լատ. modulus - չափանիշ): Կառույցի մասերի համաչափությունը կանոնավորող չափանիշ:

ՍՈՂՈՒԼՈՐ (ֆր. modulator - ձևավորող):
Համաչափությունների համակարգ: Ֆրան-

Նկ. 248. Մոդուլոր

սիացիի նշանավոր ժարտարապետ և ժարտարապետության տեսաբան Լը Կորբյուզիեի և նրա աշխատակիցների մշակած (1942-1948) մոդուլային (տե՛ս Մոդուլ) համակարգ՝ կապված ոսկե հատման սլեզգրունքի վրա հիմնված մարդկային ֆիզիոլոգիայի համաչափությունների հետ (յե. 248):

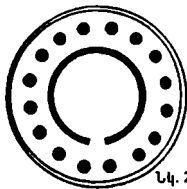
ՄՈՒԼՈՆ (ֆր. moellon): Անմշակ բնական քար, որ կիրառվում է որպես շինանյութ:

ՄՈՋԱԻԿԱ (ֆր. *mosaique* - որը զալիս է Մովսեսի պատգամներից): *Խժանկար:* *Խժանկարչություն:* Գունավոր մանրաքարերից, ապակուց, խեցեղենային մանրակտորներից կազմված նախազարդ:

ՄՈԶԱՐԱԲՅԱՆ ՈՃ (Mozarabic style):
 IX դ. հետ ժաղիլոսանական իշխանություն-
 նից փայտե թրիխոնյաների ճարտարա-
 ւեստություն Հյուսիսային Իսպանիայում:
 Պյատաձև կամարով, մավրիտանական
 ճարտարապետության այլ առանձնա-
 հատկություններով բնորոշվող ոճ: Տե՛ս
Մուղեթն ոճ:

ՄՈԶԱՐԱԲՅԱՆ ԱՐԿԵՍՏ (Mozarabian art): Իսպանիայում նախառոմանական կառուցվածքների մեջ լայն տարածում գտած մավրիտանական ձևեր:

ՄՈՆԱՍՏԵՐ (ֆր. monastère, հուն. monasterion): Տե՛ս Վանք:

ՆԿ. 249. Մոնոպոլիա

ՄՈՒԳԽԱՆԱ

ՄՈՆԱՍՏԵՐՈՍ (հուն. monasteros): Անտիկ հունական տաճար:

ՄՈՆԴՊ (թաիերեն mondop): Պաշտամունքային կառույց, սրբատեղի թաիլանդում:

ՄՈՆՈՊՏԵՐՈՍ (հուն. monopteros): Առանց ցեղայի կլոր սյունաշարով հին հունական տաճարի տիպ (նկ. 249):

ՄՈՆՈՒՄԵՆՏ (ֆր. monument, լատ. monumentum): Կոթող, հուշարձան:

ՄՈՆՈՒՄԵՆՏԱԼ ԱՐՎԵՍՏ (Monumental art): Ժարտարապետական միջավայրի համար պատիկ արվեստի (գեղանկարչության) տեսակ: Մ.Ա. են վերաբերում կոթողները, հուշարձանները, որմնակարները, շենքերի խճանկարային հարդարանքը են:

ՄՈՍԿՈՎԱՆ ԲԱՐՈԿԿՈ (Moscow - baroque): Տե՛ս Լարիշկինյան բարոկկո:

ՄՈՍԿՈՎԱՆ ԿՐԵՄԼ (Московский Кремль): Մոսկվա գետի ափին նույնանուն հնագույն կենտրոն, աշխարհի գեղեցկագույն ժարտարապետական համալիրներից մեկը, որի առաջին կառույցները թվագրվում են Յուրի Ղուզորուկիի ժամանակաշրջանով, որը 1156թ. կերտեց փոքր փայտաշեն բերդ: Դմիտրի Ղոնսկոյի իշխանության տարիներին կառուցվեցին քարե պատերը, որոնք 1485-1495թթ. փոխարինվեցին աղյուսով: XVI դարում ավարտվեց աշտարակների կառուցումը: XV-XVI դդ. կառուցվել են հայտնի ժարտարապետական հուշարձաններ՝ Բլագովեսենսկի (Ավետման) տաճարը՝ Անդրեյ Ռուբլյովի որմնանկարներով, Ուսպենսկի (Վերափոխման), Արխանգելսկի (Հրեշ-

տակապետաց) տաճարները, «Իվան Մեծ» զանգակատունը, որի բարձրությունը 81 մ է, Գրանովիտայա (XV դ.), Օրոմեյնայա (XIX դ.) պալատները, Սենատի շենքը (ժարտարապետ՝ Մ. Կազակով), Համագումարների պալատը (1961 թ.) (նկ. 250):

Նկ. 250. Մոսկովյան Կրեմլ

ՄՈՐԻՍԱՆ (արաբ. moristan): Տե՛ս Մարիստան:

ՄՈՐՏՅԵ (ֆր. mortier, լատ. mortarium): Եղայի:

ՄՈՐՏԵՐԱ (ռում. mortiera): Տե՛ս Ամբրազյուր:

ՄՈՈՒՏ (անգլ. moat): Տե՛ս Խանդակ: Լույնը՝ ֆոսե (Ֆրանսիա):

ՄՈՒ (չին. mu): Դամբարան չինական ժարտարապետության մեջ:

ՄՈՒԳԽԱՆԱ (տաջ. mugkhana): IV դդ. դամբարանային կառույցներ Միջին Ասիայում:

ՄՈՒԴԵՋԱՐ ՈՃ

ՄՈՒԴԵՋԱՐ ՈՃ (իսպ. Mudejar style): Զրիստոնեական իշխանության ներքո Իսպանիայում մավրերի կողմից ստեղծված ոճ (1200-1300), որը բնորոշվում է ռոմանական և գոթական ոճերի խառնուրդով՝ պահպանելով որոշ իսլամական տարրեր, ինչպես, օրինակ, պայտաձև կամարը: Տե՛ս **Մոզարաբյան ոճ**:

ՄՈՒԶԻՎՈ (իտ. muzivo, լատ. muzivum): Խճանկարային պատ, հատակ ևն:

ՄՈՒԼԻԵՐՈՒՄ (լատ. mulierum, mulieris - կին): Հռոմեական վաղ քրիստոնեական բազիլիկի նավի ձախակողմյան թևում կանց հատկացված տեղ:

ՄՈՒԼՅՈՒՐ (ֆր. moulure): Տրամատ, պարզամաս: Հարդարանքային մոտիվ:

ՄՈՒԿԱՐՆԱՍ (արաբ. mukarnas): Հավանական է առաջաստից (տե՛ս) կամ ինքնուրույն իսլամական ճարտարապետու-

թյան ազդեցությամբ ստեղծված կոնստրուկտիվ-դեկորատիվ ձև, որը կազմված է եռամաս տարրերից, որոնցից հիմնականը հանդիսանում է հարթ խորշը: Ընդհանուր տեսքով մուկկարնասի տարրեր կոմբինացիաները հիշեցնում են ստալակտիտաձև (շթաքարաձև) թաղերը և գմբեթները (նկ. 251):

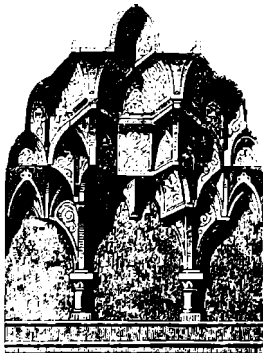
ՄՈՒԿԱ-ՄԱՆԴԱՊԱ (հինդի mukhamandapa): Վաղ տաճարների մահա-մանդապայի (տե՛ս) հոմանիշը. տաճարի առաջին կամ ժակատային մանդապա (մանտապա):

ՄՈՒՅԹ (pillar): Հաստահեղույս սյուն:

ՄՈՒՍԱԼԱ (արաբ. musala): Զաղաքամերձ մզկիթ:

ՄՈՒՍԱՆԴՐԱ (բուլղ. musandra): Բուլղարական ժողովրդական տան առավել տարածված փայտյա փակ պահարան:

ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՍԱՐԱՑԵՆՅԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Muslim architecture, Saracenic architecture): VII-XVI դդ. Սիրիայի, Եգիպտոսի, Սիջազետքի և Իրանի, Հյուսիսային Աֆրիկայի և Իսպանիայի, Կենտրոնական Ասիայի և Հնդկաստանի մուսուլմանական զարգացած ճարտարապետությունը: Նոր տիպի կառույցներն արդեն զարգացան քրիստոնեական բազիլիկների հիման վրա՝ բազմաթև, կամարակապ, սյունաշար կամ մույթերով մզկիթներ, նոր տիպի գմբեթավոր մզկիթ, դամբարան կամ մեղրեսե, որի թաղածածկ ստրուկտուրան ելնում է բյուզանդական և սասանյան ստրուկտուրաներից: Հիմնական ճարտարապետական տարրերն են

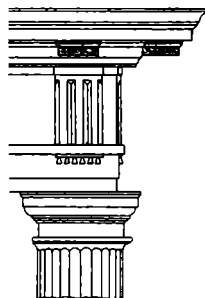
Նկ. 251. Մուկկարնաս

ՍՈՒՏՈՒԼ

սրածայր, պայտածն, բազմաթերթ, խաչվող կամարների, սոխածն, ջիլավոր, կոնածն և դմածն զմբթների տարբերակները, ստակտիտածն թաղերը: Նրանց մակերեսները ծածկում էին երկրաչափական, բուսական և գեղազրական զարդանախշերով:

ՍՈՒՏ (անգլ. moat, ֆր. mound - հողալիցք): Միջնադարյան քաղաքի, ամրոցի կամ դղյակի շուրջ, սովորաբար քրով լցված, լայն և խորը խրամատ (փոս):

ՍՈՒՏՈՒԼ (ֆր. mutule, լատ. mutulus): 1. Դորիական սյունակարգի քիվի տակի՝ զգալի չափով դուրս բերված արցունքա - կաթիլատեսք ունեցող 36 քարե հարթ սալ, պահումակ: 2. Միայն տրիգլիֆոսների տակի գոտու ստորին մասում նույնանման մոտիվ (նկ. 252):

Նկ. 252. Մուտուլ

Յ

ՅԱԲԼՈՎՈ (ռուս. яблочно - խնձոր): *խնձորաբույս*։ 1. Ժարտարապետության մեջ եկեղեցու տանիքի վրա խաչի տակ խնձորանման տարր։ 2. Սայրավարտի վրա զնդածն ղեկորատիվ մանրամաս։

ՅԱԳՄՈՀԱՆ (տաջ. iagmohan): *Սրբատեղի*։

ՅԱԼԻ (թուրք. iali): *Պերճատուն*։

ՅԱՆՈՒԱ (լատ. janua): Տան մեջ մուտք։

ՅԱՏԻ-ՎԻՄԱՆԱ (հինդի iati-vimana): Եռաքառահարկ վիմանա։

ՅԱՐԱՆԳԱ (չուկ. iarang): Զոչվոր կամ կիսաքոչվոր հյուսիսային ժողովուրդների և ցեղերի համար հաճախ ժիմով բոլորապատված և եղջերուի մորթիներով ծածկված կոնածն կացարան։

ՅԱՐՈՒՍ (ռուս. ярус): *Հարկաշարք*։ Թատերահարկ։ Նույնը՝ էտաժ (եվրոպական երկրներ), պիանո (Իտալիա)։

ՅԱՐՄԱՐԿԱ (գերմ. Jahrmarkt, Jahr - տարի, Markt - շուկա)։ *Տոնավաճառ*։ Ապրանքների պարբերական ցուցադրման և վաճառքի շուկա։

«ՅՈՒԳԵՆՂԱՏԻԼ» (գերմ. «Jugendstil» - «Երիտասարդական ոճ», Գերմանիայում (Սյունիսենում) նույնանուն «Յուգենդ» պարբերականի անունից, որը նրա զաղափարակիրն ու տարածողն էր)։ Մոդեռն ոճի անվանումը գերմանական արվեստագիտության մեջ։ Նույնը՝ «Ար - նուվո», «Մոդեռն» (Ֆրանսիա), «Մոդեռնիստ» (Իսպանիա), «Սեցեսիոն» (Ավստրիա, Գերմանիա) ոճերը։

ՅՈՒՐՏԱ (մոնղ. iurta): Կենտրոնական և Միջին Ասիայի քոչվոր և կիսաքոչվոր ժողովուրդների և ցեղերի շրջանում շարժական բնակելի տան յուրահատուկ տիպ, սովորաբար մորթիներով և փայտով կառուցված, կոնածն և ծխնելույզով։

Ն

ՆԱԳԱԿԱԼԼՈՒ (հինդի nagakallu): Մեզալիթյան կրթող Հնդկաստանում:

ՆԱԳԱՐԱ-ԵՒՎԱՆԱ (հինդի nagara-shi-vana): Ակոսավոր հեծան ժապոնական տան դրան վրա:

ՆԱԴՈՒԿԱԼ (հինդի nadukal): Տե՛ս Մեմ-հիթ են:

ՆԱԼԻՉՆԻԿ (ռուս. наливчик): Դռան, լուսամուտի բացվածքի եզրակալ:

ՆԱԽԱԴՈՐԻԱԿԱՆ ՍՅՈՒՆԱԿԱՐԳ (Proto-dorian order): Եզիպտոսում, միջին թագավորության ժամանակ (մ. թ. ա. 3-րդ հազարամյակի վերջ - XVII դ.), առանց խոյակի, սակայն կանեյլորներով սյան բուն:

ՆԱԽԱՌՈՄԱՆԱԿԱՆ (Pre-Romanesque): XI դ. հռոմեական կայսրության անկման ժամանակաշրջանի (476 թ.) և ռոմանական (ներառյալ լոմբարդական, կարոլինգյան և օտտոնյան) ժարտարապետության միջև ընկած մի քանի ռեգիոնալ և անցումային ոճեր, որոնց հիմքում հռոմեական և քրուզանդական արվեստների ու ժարտարապետության ձևերն ու տարրերն են:

ՆԱԽԱՎԵՐԱՆՆՈՒՆԴ (անգլ. Proto-Renaissance): Վերածննդի արվեստի համար հենց նախապատրաստող և անտիկ ժառանգությանը դիմող, ինչպես և աշխարհիկ ռեալիստական միտումների (սենդենցների) զարգացմամբ նշանավորված դարաշրջան իտալական արվեստում

(մոտ. XIII-XIV դ. սկզբներին): Առաջին անգամ այս հասկացությունը ձևակերպել է շվեյցարացի պատմաբան Յ. Բուրխարդտը: Նույնը՝ պրոտոռենեսանս:

ՆԱՅԱԴ (ֆր. naïade): Հունահռոմեական դիցաբանության մեջ գետերի և լճերի հավերժահարս, որի կերպարը արտացոլվել է ջրվեժների, ջրավազանների, շատրվանների, գրոտների ժարտարապետական ձևավորման մեջ:

ՆԱՅԱԿՈՍ (հուն. naiskos): Փոքր սրբատեղի, մատուռ:

ՆԱՆԲԱՆ (ժապ. nanban): Ծապոնական տան նկարագրող շարժական փեղկամիջնորմ:

ՆԱՆԴԻՎԱՐՏԱ (հինդի nandivarta): Հընդկական քաղաքաշինության մեջ արևելք - արևմուտք ուղղվածությամբ ուղղանկյուն հատակագծով բնակավայր՝ կաստաների տարանջատմանը համապատասխանող:

ՆԱՆԻԻ (անգլ. nunnery, nun - վանականուհի): Կանանց վանք:

ՆԱՌՍ (հուն. naos - նավ): Հունական տաժարի սրբատեղին: Նույնը՝ կորաքլ (Ռուսաստան), նավ (Հայաստան), նեֆ (Ֆրանսիա ևն), շիֆ (Գերմանիա): Տե՛ս Նավ:

ՆԱՍԻԿԱ (հինդի nasika - բիթ): Պատից դուրս բերված կամարածն լուսամուտ: Կերպարայի (Հնդկաստան) տաժարներում այն հայտնի է կիլիվասալ անվանումով:

ՆԱՍԿՈՄԻՈՆ

ՆԱՍԿՈՄԻՈՆ (հուն. nascomion): Հիվանդանոց:

ՆԱՎ (nave, լատ. navis): 1. եկեղեցու զվաճար կամ կենտրոնական մաս: 2. Առավել մեծ չափերով եկեղեցու ղեպքում նրա միջին մասը և թևերը, որոնք մուտքից տանում են մինչև խորան: 3. եկեղեցու այն մասը, որը նախատեսված է աշխարհիկ հասարակության համար: Նույնը՝ կորաբլ (Ռուսաստան), նաոս (Հին Հունաստան, Ռումինիա), նավատա (Իտալիա), նեֆ (Ֆրանսիա) են:

ՆԱՎԱՏԱ ՍԵՄՊԼԻԻՉԵ (լատ. navata semplice, navata – նավ, semplice – պարզ): Միանավ բազիլիկ: Նույնը՝ այլես (Անգլիա):

ՆԱՎԱՐԱՆԳԱ (հինդի navaranga): Չորս մույթերով կենտրոնական թղջըը պարփակող մանդապա (մանտապալա). 12 և ավելի մույթեր, որոնք զուգահեռ են կենտրոնական մույթերին, ի վերջո կազմում են մանդապայի ինը բջիջներ: Հորինվածքը բնորոշ է չալուկյան (տե՛ս) և նրանից ածանցյալ տաժարներին:

ՆԱՏԱՏԻՈ (լատ. natatio): Լողավազան հոմաներկան թերմերում:

ՆԱՏԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. natatorium): Լողավազան Հին Հռոմում:

ՆԱՏՄԱՆԴԻ (հինդի natmandir): Ծխակարգային դահլիճ հնդկական տաժարներում:

ՆԱՐԻԵԿԻԼՅԱՆ ԲԱՐՈԿԿՈ (Narishkin baroque, ռուս ազն. Նարիշկինների աճուրդից): XVII դ. վերջին – XVIII դ. սկզբներին ռուսական ժարտարապետության մեջ ձևավորված ոճ, որին բնորոշ են կոմպոզի-

ցիայի սիմետրիկությունը (համաչափականությունը), զանգվածների հարաբերակցությունների տրամաբանությունը և ճոխ սպիտակքարյա հարդարանքը: Վերջինի հետ ներդաշնակում են արևմտաեվրոպական ժարտարապետությունից փոխառված, սակայն ազատ մեկնաբանված սյունակարգերը: Բնորոշ է նաև ծակտների կարմիր աղյուսապատ ֆոնի վրա լուսամուտների, շքամուտքերի շրջակայների, սյուների, մույթերի սպիտակ քարի օգտագործումը: Տե՛ս Մոսկովյան քարոկո:

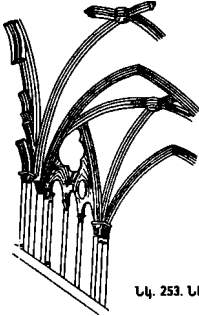
ՆԱՐՏԵՍ (նարֆիկ) (հուն. narthex – տուփ): Վաղ քրիստոնեական կամ բյուզանդական եկեղեցիներում բազիլիկի նախամուտք կամ նախասրահ: Հայկական քրիստոնեական ժարտարապետության մեջ դրա հոմանիշը գավիթն է: Նույնը՝ խալցիդիկում, նարտեչե (Իտալիա):

ՆԱՌԻՄԱՀԻԱ (հուն. naumakhia): Հին Հռոմում սյունասրահով շրջապատված արհեստական լճակ կամ ջրավազան, որտեղ փոքր նավերի մարտ էր կայանում:

ՆԵԿՐՈՊՈԼ (հուն. nekropolis, nekros – դիակ, polis – քաղաք): 1. Գերեզմանատուն Հին եգիպտոսում, Հունաստանում, Փյունիկայում, Կարթագենում են: 2. Հնագույն կամ պատմական քաղման տեղ:

ՆԵՏԱԶԵՎ ՃԱԿՏՈՆ (arch pediment): Ուրվագծով ձգված նետ հիշեցնող ծակտուն:

ՆԵՐՎՅՈՒՐ (ֆր. nervure, լատ. nerv – ջիղ): Ջլաղեղ: Կլոր, կիսակլոր և կտրվածքով կամարաջիղ: Թաղի կողերն ամրացնող սեպածն տաշված քարերից կամար: Ներվյուրների համակարգը (հատկապես գոթա-

Նկ. 253. Ներվյուր

կան ժարտարապետության մեջ) թեթևացնում է թաղի շարվածքը՝ կազմելով նրա կմախքը (նկ. 253):

ՆԵՖ (ֆր. nef, լատ. navis - նավ): Նախ՝ Տաճարի զվիսավոր խորանին կից աղոթասրահի տարածքը: Տե՛ս Նավ կն:

ՆԻՊԱ (հինդի nida): Արսիդան փոքր սրբատեղի: Նոյնը՝ պանյարա:

ՆԻՂ (անգլ. needle - ասեղ): Տե՛ս Եպիլ: Նոյնը՝ ֆեշ:

ՆԻՍԲ (ֆր. nimbe, լատ. nimbus): Զրիստոնեական արվեստին բնորոշ սրբապատկերների լուսապսակ:

ՆԻՄԵՅԵՐ (Niemeyer, Oscar, 1907-1989): Բրազիլացի ժարտարապետ, բրազիլական ժամանակակից ժարտարապետական դպրոցի հիմնադիրներից, որը շենքը պատկերացնում էր որպես թանգալ: Բրազիլիայի մայրաքաղաք Բրազիլիա նա

նախագծել է թոչնաման: Բրազիլիա ուղարկվել է նաև հասարակական կենտրոնի անտվոր ժարտարապետական ձևերի (բրգածն, թասածն ծավալներ, սլաքածն սյուներ) և բնակելի համալիրների ընդգծված երկրաչափական ձևերի համադրությամբ: Կորբուզիեի ազդեցությունը ակնհայտ է: Նրա նշանավոր գործերից է Բրազիլիայի Առողջապահության նախարարության շենքը (Ռիո դե Ժանեյրո, 1945), Գեղեցիկ արվեստների թանգարանը (Կարակաս, 1955-56, 1960-70-ական թթ.): Նիմեյերի նախագծերով հասարակական շենքեր են կառուցվել Գանայում, Լիբանանում, Ֆրանսիայում ևն:

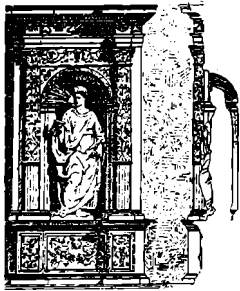
ՆԻՍՅԵՌՈՍ (հուն. nymphe - հավերժահարս): Նիմֆերն: Անտիկ ժարտարապետության մեջ հունաստոնական հավերժահարսներին՝ Նիմֆաներին (Ձևի դուստրերը) նվիրված կառուցվածք (ստրուկտուրա), սրբատեղի՝ քառակուսի կամ շրջանաձև, արսիդով, խորշերով, սյուներով: Վերածննդի և բարոկկոյի ժամանակաշրջանում Ն. շրջապատված էր թատերական, հաճախ առասպելական ֆիգուրներով, և իրենից ներկայացնում էր մոնումենտալ պատ: Ավելի ուշ՝ շատրվանով և ժոխ մշակված ժակատներով տաղավար (նկ. 254):

Նկ. 254. Նիմֆերոս

ՆԻՇԱ

ՆԻՇԱ (ֆր. niche): Ամեն տեսակի և ձևի խորշ պատերի մեջ: Նույնը՝ փորվածք, պատուհան (նկ. 255):

Նկ. 255. Նիշա

ՆԻՐԱՆԴԱՐԱ (հինդի nirandara): Սրբատեղիի շուրջ անցում:

ՆԵՏԱՐԱԶԵՎ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Lancel architecture): Գոթական ժարտարապետության վաղ անգլիական փուլի հին տերմինը:

ՆՈՂՈՒՍ (լատ. nodus - հանգույց): Հին հռոմեական կամարի, թաղի փականի անվանումը:

ՆՈՐ ԲԱՐՈԿԿՈ (Neobaroque): Ցուցամույր ոճ, որ ստեղծվել է XIX դ. վերջին որպես ռեակցիա նոր կլասիցիզմի դեմ: Սրան հատուկ է ինտերիերների ծանրաբեռնումը քանդակներով և նկարներով:

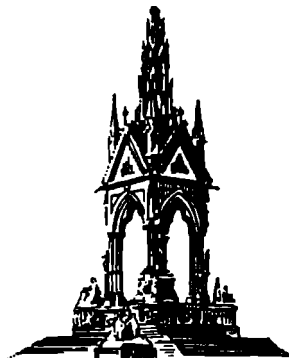
ՆՈՐ ԲՅՈՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ՈՃ (Neo-Byzantine style): Տե՛ս Բյուզանդական վերածնունդ:

ՆՈՐ ԲՐՈՒՏԱՆԼԻԶՄ (Neobrutalism): Անհաշվողական բնույթի ժամանակակից

ոճ (1945-1960), որը հիմնական շեշտը դնում էր խիստ ձևերի և բաց հարթությունների վրա, գերադասելով հատկապես երկաթբետոնե ֆակտուրան (մշակվածքը): Տե՛ս Բրուտալիզմ:

ՆՈՐ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ (Neocolonial): XX դ. առաջին երկու տասնամյակներում Պերուում ձևավորված ոճ, որի հիմնադիրն է ժարտարապետ Ռաֆայել Մարկինա դի Բուենոն: Այս ոճով արտահայտվեցին գաղութային դարաշրջանի պալատական շքամուտքերի և պատշգամբների ձևերը, որոնք արիեստականորեն տեղափոխվեցին անկախության ժամանակաշրջանի մենատների և բազմահարկ շենքերի ճակատների վրա:

ՆՈՐ ԳՈԹԻԿԱ ԿԱՄ ԳՈԹԱԿԱՆ (Neogothic or ogival): Միջնադարյան գոթական ոճի ժամանակակից ընդօրինակությունը: Տե՛ս Կեղծ գոթիկա կամ Գոթիկա (նկ. 256):

Նկ. 256. Նոր գոթիկա

ՆՈՐ ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (Neo-classicism): XIX դ. երկրորդ կեսին և XX դ. ժարտարապետության և արվեստի մեջ անտիկ, դասական, Վերածննդի և դասականության ավանդույթների հենքով ձևավորված ուղղություն (նկ. 257):

ՆՈՐ ԴԱՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԵՆՈՒՂ (Neoclassical Revival): 1895-1950 թթ. ու ՄԱՄ-ում, որը բնորոշվում է երկհարկանի, սո-

Նկ. 257. Նոր դասականություն

վորաբար հոնիական կամ կորնթական սյունակարգերով, շքամուտքերով, պատերը հարթ են, ժակատների անկյուններում երևում են որմնասյուներ, շքամուտքն իշխում է ժակատի վրա:

ՆՈՐ ԻԴԵԱԼԻԶՄ (Neo Idealism): XIX դ. 60 — 80 թթ. գերմանական արվեստում ու, որի առանձնահատկությունները նույնն են, ինչ որ Նոր դասականությունը (տե՛ս):

ՆՈՐ ԼԻԲԵՐՏԻ (Neo Liberty): 1945 թ. հետո Իտալիայում «Ար նովո» ոճի օգտագործումը:

ՆՈՐ ՀՈՒՆԱԿԱՆ (Neo grecque): 1840 թ. Ֆրանսիայում աղյուսաշեն և երկաթբետոն կոնստրուկցիաներով շենքերում հին հունական ժարտարապետության ոճի օգտագործում:

ՆՈՐՄԱՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Norman architecture): Նոր-

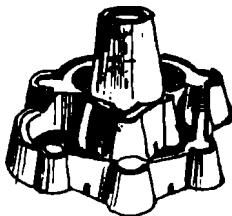
մանդիայի գրավումից (1066) հետո մինչև գոթականի ծագումը (1180)՝ հոմանական ժարտարապետություն Անգլիայում:

ՆՈՐ ՊԱԼԼԱԴԻԱՆԻԶՄ (Neopalladianism, ժարտարապետ Անդրեա Պալլադիոյի անունից): 1715 — 1750 թթ. Եվրոպայի ժարտարապետության մեջ այս վարպետի ստեղծագործություններին բնորոշ ձևերի՝ խոշոր սյունակարգի, իր անունը կրող լուսամուտի ևն օգտագործումը: Տե՛ս Պալլադյան լուսամուտ:

ՆՈՐ ՌՈՄԱՆԱԿԱՆ ՈՃ (Neo Romanesque style): Տե՛ս Վերածնված հոմանական կամ Ռոմանական:

ՆՈՒՄԱՍ (լիտ. numas): Փայտաշեն, ձողտեծածկով հնագույն տուն Լիտվայում:

ՆՈՒՐԱԳԻ (nuraghi): Զարի և բրոնզի դարաշրջաններում կեղծ թաղով ծածկված, հատած կոնաձև աշտարակներ: Մեծ թվով Լ. հանդիպում են Հարավային Իտալիայում, Սարդինիայում (նկ. 258):

Նկ. 258. Նուրագի

ԾԱԲԼՈՆ (գերմ. Schablone): *Ձևամուշ:*

1. Ճարտարապետական մանրամասի բնական չափով զծագիր: 2. Հայտնի ձևամուշ, որը կուրորեն նմանակվում է:

ԾԱԼԱՇ (թուրք. shalash): Զողերից, ժյուղե-րից խրժիթ:

ԾԱԼԵ (ֆր. chalet): Եվեյցարիայում գյուղա-կան երկհարկանի փայտաշեն տուն (տախ-տակակերտ հարկ):

ԾԱՀԱՍՏԱՆ (պարս. shahastan, shah - Իրա-նի միապետի և Հնդկաստանի մի քանի մուսուլմանական մարզերի տիրակալների տիտղոս, stan - տեղ): Տե՛ս Միջնաբերդ
ևն:

ԾԱՀՆԻՇԻՆ (պարս. shahnishin, nishin - նստավայր): *Թագավորանիստ:* 1. Մերձա-վոր Արևելքում բնակելի և պալատական հանդիսավոր շենքերի սենյակներում խո-րը խորշ, որը պալատական սրահներում ծառայում էր որպես գահատեղ: 2. Մեր-ձավոր Արևելքի, Միջին Ասիայի և Հայաս-տանի քաղաքների պարսպապատ միջու-կը՝ զործարար առևտրահասարակական կենտրոններով և պաշտամունքային շեն-քերով:

ԾԱՀՐԻՍՏԱՆ (պարս. shahristan, shahri - քաղաք, stan - տեղ): Միջին Ասիայում, Իրանում, Աֆղանստանում միջնաբերդ (տե՛ս): Երկունը՝ շահաստան:

ԾԱՆԲՐԱՆԸ (ֆր. chambranle - երեսկալ):

Եզրակալ: Տե՛ս Նալիչնիկ, Անտեպագ-մենտում:

ԾԱՆԼԵՎԵ (ֆր. champlevé, champ - դաշտ, levé - բարձրացրած): Երկունը՝ բա-նելիք (եվրոպական երկրներ):

ԾԱՊԵԼ (ֆր. chapelle, լատ. capella): Տե՛ս Մատուռ ևն:

ԾԱՊԻՏՈ (ֆր. chapiteau, լատ. capitellum - խոյակ): 1. *խոյակ:* 2. Սովորաբար հավա-քովի շարժական զմբեթային կառույց թա-փառաշրջիկ կրկեսների համար:

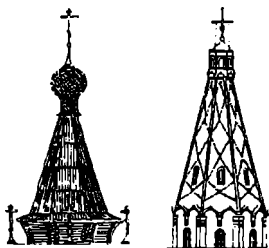
ԾԱՊԻՏՈ ՀԻՍՏՈՐԻԵ (ֆր. chapiteau historié, chapiteau - խոյակ, historié - պատ-մականացված): XI դ. Ֆրանսիայի (հատ-կապես հարավում) ժարտարապետության մեջ մարդու կամ կենդանու քանդակա-պատկերներով զարդարիկ խոյակ:

ԾԱՏԵԼԵ (ֆր. châtelel, լատ. castellum): Ֆրանսիայում փոքր ղյուղ:

ԾԱՏՅՈՐ (ռուս. сатёр): 1. XVI-XVIII դդ. ռու-սական քարե և փայտյա կառույցներում քառանիստ կամ բազմանիստ բրգաձև բարձր տանիք: Տե՛ս Վեղար: 2. Վրան (նկ. 259):

ԾԱՏՈ (ֆր. château, լատ. castellum): Ուշ ֆե-ոդալական ժամանակաշրջանի ամրաց-ված ղյուղակ Ֆրանսիայում, որ նմանվում էր պալատի (նկ. 260):

ԾԱՐԱՖԱ (տաջ. sharaafa): Ստալակտիտ-

Նկ. 259. Շատուր

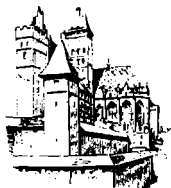
Ներից (շթաքարներից) բաղկացած շենքի վերին պարագիծը պսակող գոտի:

ԵԱՐՈՒՆ (Scharoun, Hans, 1893-1972): Էքսպրեսիոնիզմից ազդված գերմանացի ճարտարապետ, որի կառույցները բնորոշվում են հորինվածքային ազատությամբ և ճարտարապետական կերպարի ցայտունությամբ: Նրա հայտնի գործերից են «Ռոմեո և Ջուլիետ» բնակելի շենքերը (Շտուտգարտ, 1955-59) և Բեռլինի ֆիլիարմոնիայի դահլիճը (1963):

ԵԱՅՏ (անգլ. shaft): Սյան բուն:

ԵԵԲԵԿԵ (ադրբ. shebeke, արաբ. shabaka - ցանց): XVIII - XIX դդ. միջինասիական ճարտարապետության մեջ ապակիներով, փայտյա մասերից հավաքովի լուսամուտների բազմազույն ապակեկալներ և ցանցեր: Այդպիսի ցանցեր հայտնի են նաև արաբական երկրներում (մեշրեբեյե, մուշարաբիե), Միջին Ասիայում և Թուրքիայում: Տես Էրկեր: Նույնը՝ արիել (Անգլիա):

ԵԵԼԸԳԱ (ռուս. webera): Թաղապիպ: Թաղի կամ կամարի գագաթը: Թաղի վերին

Նկ. 260. Շատո

կետերը միացնող գիծը: Նույնը՝ շաղթա:

ԵԵՅԿԱ (ռուս. шейка - վզիկ): *Վզիկ: 1.* Եկեղեցու վեղարը կրող բարակ խուլ թմբուկ: *2.* Նույնը՝ գործերեն (Ֆրանսիա) ևն:

ԵԵԼԹ ԺԱՐՏԱՐԱԴԵՏԱԿԱՆ ԿՏՐՎԱԾԵ (buildings architectural section): Ենքի ներքնատարածքի փոխդասավորությունը՝ կոնստրուկտիվ հանգույցները վեր հանող պատկեր:

ԵԵԼԹ (ԺԱՐՏԱՐԱԴԵՏԱԿԱՆ) ԸՆԴԵՐԿԱՅՆԱԿԱՆ ԵՎ ԸՆԴԱՅՆԱԿԱՆ ԿՏՐՎԱԾԵ (buildings longitudinal and transverse sections): Ենքի ներքնատարածքի ընդերկայնական և ընդլայնական փոխդասավորությունը՝ կոնստրուկտիվ հանգույցները վեր հանող պատկեր:

ԵԵՆՈ (ֆր. chéneau): *1.* Դրվագագարդված ջրհորդան: *2.* Երկանջ տանիքի ամրոց երկարությամբ փորագրություններ:

«ԵԻԼՊԱ ԵԱՍՏՐԱ»

րով տախտակագրոտի: Տե՛ս Լոթովայա դոսկա:

«ԵԻԼՊԱ ԵԱՍՏՐԱ» (հինդի shilpa shashtra): «Գեղարվեստի տրակտատներ»: Այս անվամբ հայտնի են անանուն հեղինակների առանձին աշխատություններ ժարտարապետության և քանդակագործության վերաբերյալ:

ԵԻՄՄԵՅ, ԵԻՄՄԵՅ-ՑՈՒԿՈՒՐԻ ՈՃ (Shimmei style, Shimmei-zukuri): Մայրցամաքային ազդեցություններն արտացոլող ոճ, որոնք թափանցեցին Ճապոնիա բուդդայականության ներմուծման հետևանքով. պաշտամունքային ժարտարապետության ոճ: Այն բնորոշվում է գետնի մակերեսից բարձր տեղադրված փոքր ուղղանկյուն ստրուկտուրայով, որի ուղղանկյուն սյունները խրվում են գետնի մեջ: Ծածկապատշգամբը շրջապատում է ստրուկտուրան, ծածկը՝ ծղոտից:

ԵԻՑԵՆ (չին. shien): Չինական բնակելի տան հարկի և «քայլի» (սյուների, մույթերի միջև եղած հեռավորություն) հաստատուն մոդուլ (տե՛ս):

ԵԻՆՂԵՆ, ԵԻՆՂԵՆ-ՑՈՒԿՈՒՐԻ ՈՃ (Shinden style, Shinden-zukuri): Հատկապես ֆուձիվարայի դարաշրջանի (VI-XI դդ.) Ճապոնիայում պալատական ոճ, որը բնորոշվում է ուղղանկյուն շենքերից կազմված համալիրով, միախարկ, մեկը մյուսի հետ կապված երկար ծածկված միջանցքով, գլխավոր շենքը՝ շինոնենը, ժակատով դեպի հարավ, և գլխավոր բակը, որի հետևում կղզիներով լճակ է, ցամաքի հետ կապված են կամրջակներով:

ԵԻՆՂԻԼԻ (թուրք. shindil): Բուլղարական ժո-

ղովրդական տան պատերի, հատկապես առաստաղների երեսպատման համար մեկը մյուսի մեջ հազգվող հատուկ մշակված հաճարե տախտակներ:

ԵԻՆԿԵԼ (Schinkel, Karl Friedrich, 1781-1841): Գերմանացի ժարտարապետ, կլասիցիզմի ներկայացուցիչ: Նրա առավել հայտնի գործերն են Բեռլինի օպերայի շենքը, պատկերասրահը: Վիլհելմ IV կայսեր կարգադրությամբ ժարտարապետի գործերը վերցվել են պետության խնամքի ներքո:

ԵԻՆՈԱԶՐԻ (ֆր. chinoiserie - չինական արվեստի նմուշներ): XVIII դ. ռոկոկո ոճի ժարտարապետության մեջ չինական հարդարանքային ձևերի օգտագործում:

ԵԻՐԻԼԿԱ (ռուս. ширинка, ширина - լայնություն): Տրամադրված շրջակալով պատի մեջ ուղղանկյուն խորշ, որի մեջ տեղադրվում էր փորագրված զարդ:

ԵԼՅՈՒՏԵՐ ՈՃ (Schlüter, գերմանական բարոկկոյի ժարտարապետ Անդրեաս Եյլուտերի անունից): Այս ոճին հատուկ է հասուն բարոկկոյի ձևերի, հատկապես նրա սյունակարգի ակտիվ օգտագործումը:

ԵՆԻԹ (արխիտեկտոնիչե) (գերմ. Schnitt (architektonische)): Տե՛ս Կտրվածք (ժարտարապետական):

- ԼԱՆԳԵՆԻԹ (Langschnitt): Տե՛ս Կտրվածք ընդերկայանական:

- ԶՎԵՐԵՆԻԹ (Querschnitt): Տե՛ս Կտրվածք ընդլայնական:

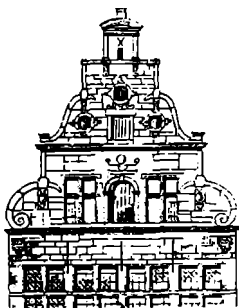
ԵՈԳԵՆԱՎԱՅԻՆ ԳՈԹԻԿԱ (Steamboat gothic): XIX դ. ԱՄՆ-ի Օհայո նահանգի Միսիսիպի գետի դաշտավայրում գոթական վերածննդի շոգենավային մո-

ԵՌՈՒՆԻ

տիվներով հարդարանքային ոճ:

ԵՈՅՆ ՈՃ (ժառ. shoin): XII դ. ձևավորված և Կացուրա պալատում կատարելության հասած ժարտարապետական ոճ, որի հատկանիշներն են հանդիսավոր տարածության մեջ զեղատեսիլությունը, մեծ սահուն ղոնների և նախասրահի առկայությունը:

ԵԶԻՊԵՏ (ռուս. египетск): *Ճակտոնապատ*: Լույնը՝ պինյուն (Ֆրանսիա): Տե՛ս Գեյբլ (նկ. 261):

Նկ. 261. Եգիպտեց

ԵՊԱԼԵՐ(Ա) (գերմ. Spalier): Տե՛ս Էսպալիե:

ԵՊԻԼ (շպից) (իռլ. spil, գերմ. spitz - սուր): *Սրածող*: Եննքի ուղղահայաց, սրածայր ավարտ՝ պսակված դրոշակով, քանդակով կամ փորագրված պատկերով, դեպի վերև ձգվող կոնուսի կամ բուրգի տեսքով (Սանկտ Պետերբուրգ. Ադմիրալտեյստվո):

ԵՎԵ (ֆր. chevet, լատ. caput - գլուխ): Եկեղեցու խորան:

ԵՎԵՅՅԱՐԱԿԱՆ ԵԱԼԵ ՈՃ (Swiss Chalet style): Բնակելի ժարտարապետության ոճ, ամբողջությամբ հիմնված շվեյցարական շալեի (տե՛ս) նախատիպի վրա: Բնորոշ տարրերն են ճակատային կողմում ծակտոնատեսք երկու հարկերը, ծածկի ցածր լանջերը, ճակատային պատշգամբն ու շքամուտքը ունեն խոյատիպ զարդանախշով ճաղեր, զարդանախշերով կամ բնանկարով սվաղ:

ԵՏՈՒԿԱՏՈՒՐԿԱ (ռուս. архитектура): *Սվաղ*:

ԵՐԻԵ(ԱԿ) (pilintus): 1. Սյան, մույթի խալիսխի ստորին մասում ուղղանկյուն սալ: 2. Լերքին պատի ստորին մասի տրամա-տավորված ձող կամ սվաղ:

ԵՌՈՒՆԻ (արաբ. shushi): Միջնադարյան մավրիտանական դամբարան:

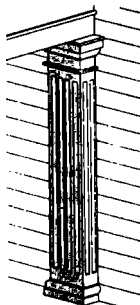
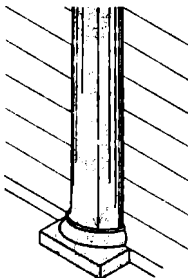
ՈՒՈՐԱՍՅՈՒՆ (spiral column): Սպիրալա-
ծև սյուն:

ՈՃ (style): Տե՛ս Ստիլ:

- ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ (architectural): Յու-
րաքանչյուր ժողովրդի ծարտարապետա-
կան ստեղծագործությունների տիպաբա-
նական, կոնստրուկտիվ և զարդափարա-
զեղարվեստական առանձնահատկությու-
նների միասնություն:

ՈՉ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՃԵՐ (No historical
styles), որոնք զարգացել են համարյա
ինքնուրույն և այլ երկրների ծարտարա-
պետության վրա ունեցել են աննշան
ազդեցություն: Այդպիսին են հնդկական,
չինական, ժապոնական և հին ամերիկ-
յան՝ արորիզենների ոճերը:

ՈՍԿՅԱ ՀԱՏՈՒՄ (Golden sections):
Այս տերմինը առաջին անգամ շրջանա-

Նկ. 262. Որմնամույթ, որմնասյուն

ողության մեջ է դրվել իտալական Բարոկ
Վերածննդի շրջանում Լեոնարդո դա Վին-
չիի կողմից: Ուղիղ հատվածի բաժանումը
պետք է լինի այնպես, որ մեծ մասը հա-
րաբերվի փոքրի նկատմամբ այնպես, ինչ-
պես ամբողջ հատվածը՝ մեծի նկատմամբ:
հատվածի հատումը ծայրի և միջինի հա-
րաբերությունում, որի դեպքում մի մասն
այնքան անգամ մեծ է մյուսից, ինչքան ին-
քը՝ փոքրը, ընդհանուրի նկատմամբ: AB
հատվածը բաժանվում է երեք սեգմենտնե-
րի՝ համապատասխան հետևյալ երկրա-
չափական կառուցումների՝ $AF = FB = BD$:
 $AB : AC = AC : CB$:

ՈՐԶԱԶԱՐ (basalt): Բազալտ, կարծր
քար:

ՈՐՄԱԼՅՁ (embrasure): Տե՛ս Ամբրագ-
յուր:

ՈՐՄԱՆԴՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՈՐՄԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆ (masonry): Պատ շարելու արվեստ: Տե՛ս Պատի շարվածք:

ՈՐՄԱՆԱՐԻՍԽ (socle, լատ. soculus - փոքր կոշիկ): 1. Հաճախ ընդգծված տրամատով, քիվով հիմնական պատի տակի շարվածք: 2. Սյան, արձանի, քանդակի հենարան:

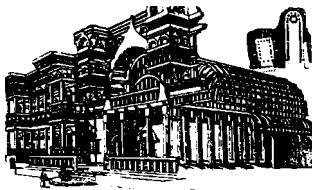
ՈՐՄԱԿԱՄԱՐ (transverse arch): Հիմնական կողով կամար: Տե՛ս Արկ-դուբլո:

ՈՐՄԱՀԵՑ (buttress): Տե՛ս Անալեմ- (մա):

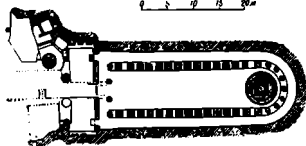
ՈՐՄԱՍՈՒՅԹ, ՈՐՄԱՍՅՈՒՆ (respond, engaged pillar): 1. Հաճախ խոյակով և խարիսխով պատին կից մույթ կամ սյուն: 2. Մույթի կամ սյան նմանվող շենքի ղեկորատիվ մաս, որը օգտագործվում է որպես շքամուտքի բացվածքի զարդարանք և հաճախ ունի բուն, խոյակ, խարիսխ (Նկ. 262): Նույնը՝ պիլաստր:

ՈՐՄԱՆԿԱՐ (fresco): Տե՛ս Ալ ֆրեսկո, Ալ սեկո:

ՉԱԼՈՒԿՅԱՆ ՈՃ (հինդի Chalukyas, Հնդկաստանի նույնանուն իշխանական դինաստիայի անունից, որը XI – XIV դդ. լայն տարածում գտավ երկրի միջին մասում): Չ. ոճին բնորոշ են դարավանդների վրա տաճարների տեղադրումը, ինչպես և վիմանաների կամ սրբատեղիների աստղաձև հատակագիծը: «Սիկրան» կամ աշտարակը վիմանայի վրա ունի կամ աստիճանաձև, կամ վազանման ավարտով ուռուցիկ բրգաձև տեսք (Ումբեր տաճար):

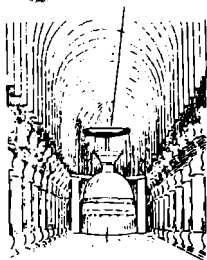
0 5 10 15 20 м

ՉԱԽԱՐ ՏԱԳ (պարս. chakhar tag): Սասանյան ժարտարապետության մեջ քառակուսի հատակագծով, չորս կամարակապ սյուներով կառուցվածք: Տե՛ս Բալդաքին:

ՉԱՅԽԱՆԱ (պարս. chaykhana, khane - տուն): Թեյարան Միջին Ասիայում, Իրանում ևն մուսուլմանական երկրներում:

ՉԱՅՏՅԱ (հինդի chaitya): Հնդկաստանում բուդդայական ժայռափոր բազիլիկատիպ սրբատեղի, ոչ մեծ տաճար, աղոթարան, որի տարբերակը հայտնի է դեռևս Մաուրյանների դարաշրջանում: Հավանաբար առաջ է եկել փայտաշեն կառույցներում, դրսևորելով փայտյա ծներ՝ սյուն, ծածկ, ծակատ ևն: Զանդակներով հարդարված ծակատները մշակված են պայտաձև կրերով («չայտյան լուսամուտներ») ևն (Նկ. 263):

Նկ. 263.
Չայտյա

ՉԱՆԴԻ (հինդի chandi): Դամբարանային կառույցների սկզբնական անվանում, իսկ ավելի ուշ պաշտամունքային կառույց ծավալ կղզում, որտեղ պահվում էին Բուդդայի կամ վեդայական աստվածների պատկերները: 2. պարզագույն ձևը պատվանդանի վրա տեղադրված աշտարակով սրբատեղիին է:

ՉԱՍՈՎՆՅԱ (ռուս. часовня): Տե՛ս Մատուռ:

ՉԱՎԻՆ ՈՃ (Chavin style): Վաղագույն ճարտարապետական ոճ մ.թ.ա. 900 թթ. Հյուսիսային Պեքուում, որը բնորոշվում է քարաշեն հզոր դարստափային հարթակներով, որոնք նույնպես տեղադրված են հարթակների վրա:

ՉԱՏՐԻ (հինդի chattri): 1. Հնդկական ճարտարապետության մեջ սրածայր հովանոցաձև զմբեթ: 2. Ստուպայի ձողի վրա հազգված հովանոցաձև քարե սկավանակներ:

ՉԱՐԴԱԽ (չերդակ) (թուրք. chardakh, cherdakh): 1. *Չերդահարկ*: 2. Բուլղարական ժողովրդական տան բակից դեպի սենյակներ տանող բացօթյա անցում, որը օգտագործվում է նաև տնտեսական նպատակներով: Նույնը՝ խաետ (Բուլղարիա):

ՉԱՐԽ (ուզբ. charkh): Միջինասիական ճարտարապետության մեջ բազմանիստ առաջաստային զմբեթ:

ՉԱՌՈՒՏՐԻ (հինդի choultry): 1. Հնդկական տաճարներից կից հյուրանոց ուխտավորների համար: 2. Տաճարի սյունաշար: Տե՛ս Կոլոնադա(ա):

ՉԵԴԻ (թաիերեն chedi): Թաիլանդում բուդ-

ՉԻՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

դայական սրբատեղի. թաիլանդյան ստուպայի ամենատարածված տեսակը:

ՉԵԼԱՐ (ռուս. celar): Ռուսիական ժողովրդական տան մասան, պահեստ:

ՉԵԼԱՐԻՆՈ (իտ. cellarino): Տե՛ս Գործերեն նմ:

ՉԵԼՈՒԱ (լատ. cella - բջիջ): հսկի, փոքր սենյակ:

ՉԵՆՍԵԼ (անգլ. chancel): Տե՛ս Խորան:

ՉԵՏՎԵՐԻԿ (ռուս. четверик, четверть - քառորդ): Հատակագծում քառանիստ շենքի մաս: Տե՛ս Սրուբ:

ՉԵՐՏՈՉԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ (Carthusian mosaic): Գոթական և Վերածննդի արվեստում փայտի, սաղափի և ոսկրի վրա դրվագում:

ՉԸԶ (անգլ. church): *Եկեղեցի*: Նույնը՝ եկիզ (Ֆրանսիա):

ՉԻԿՎԵՉԵՆՏՈ (իտ. cinquecento, cinque - հինգ, cento - հարյուր): XVI դ. իտալական Բարոկո Վերածննդի ժամանակաշրջանի (1500-1600) մշակույթը նշանաբանող եզրույթ (տեղումին):

ՉԻՄԲԻԱ (իտ. cimbria): Գլխավորապես ճարտարապետական տարրերը մեկը մյուսից անջատելու համար կամ եզրակալող առավել խոշոր թեկորներ. նեղ, ուղղանկյուն հորիզոնական ելուստի տեսքով անտիկ թեկուր:

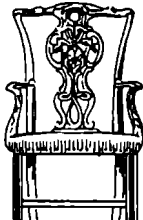
ՉԻՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Chinese architecture): Զարմանալի միաձուլ ավանդական ճարտարապետություն, որը դարեր շարունակ կրկնում է արդեն

ՉԻՉԵԿԼԻԿ

հաստատուն դարձած պարզ, ուղղանկյուն ցածր սիլոնետ (ուրվապատկեր) ունեցող կառույցների տիպեր: Զարը և աղյուսը օգտագործվում են հաստատուն և երկարակյաց կառույցների համար, ինչպես բերդերը, դամբարանները, պագոդները և կամուրջները: Այլ բնույթի կառույցներն իրականացվում են փայտից: Չինական տան համար առավել բնորոշ են կղմինդրածածկը, բարձր լանջերը և ծայրամասում կորագիծ լինելը, բազմաթիվ տարատեսակ բարձակները, որոնք օգտագործվում են նման ծածկերի համար: Տե՛ս Դոու-գուն:

ՉԻՉԵԿԼԻԿ (թուրք. chicheklik, chichek - ծաղիկ): Բուլղարիայում թրքական թաղամասերում ծաղկանոց:

ՉԻՊԵՆԴԱԼ (Chippendale, կարմիր փայտից կահույք պատրաստող անգլիացի թոպմաս Չիպենդալ (1709-1779) վարպետի անունից): Չիպենդալ ոճը միացնում է անգլիական բարոկկոյի, ֆրանսիական բարոկկոյի, գոթական և չինական ոճերի ծները և ղեկորատիվ տարրերը: Հատկապես ընդունվեց XIX դ. վերջում (ճկ. 264):

Նկ. 264. Չիպենդալ

ՉԻՎԵՅ (չին. chivei): Որևէ կենդանու կամ վիշապի գլխի տեսքով թանդակ՝ տանիքի ամենաբարձր մասում:

ՉԻՏԱԴԵԼԼԱ (իտ. cittadella): Փոքր ամրոց: Տե՛ս Միջնաբերդ:

ՉԻՐԿՈ (իտ. circo, լատ. circus): Տե՛ս Կլըկես:

ՉԻԱՏՐԱ (հինդի chkhatra): Բուդդայական ստուպան պսակող արքայական խորհրդանիշ՝ հովանոց: Տե՛ս Ստուպա:

ՉՀՈԳԱՆԳ (չին. chhogang): Նեպալի ժարտարապետության մեջ, Տիբեթի մոտ, բուդդայական վանքում ստուպա-տաճարներ:

ՉՅՈՒՅՈՒՆ ԳՈՒԱ (չին. chuiun gua): Պեկին քաղաքի և չինական Սեն պատի միջև եղած տարածության վրա կամարային դարպասներ:

ՉՈՄԵՏԵՐԻԱ ՍՈՒԲՏԵԳԼԱՏԱ (լատ. coemeteria subtegata): Զաղաքից դուրս հռոմեական գերեզմանատներում շենք, որը IV-V դդ. աստիճանաբար կրում էր ոչ հուղարկավորական, այլ եկեղեցական ֆունկցիա՝ ծառայելով քաղաքից դուրս գտնվող բնակչությանը:

ՉՈՄԻՏԻԵՐՈ (լատ. coemitiero): Գերեզման:

ՉՈՐՏԱԳ (պարս. chortag): Կրակապաշտների գմբեթավոր տաճար Պարսկաստանում:

ՉՈՒԼՊԱ (chulpa): Հնագույն ուղղանկյուն աշտարակածն դամբարան հարավասորիկյան երկրներում (Պերու, Բոլիվիա):

ՉՈՒՄ (chum): Տե՛ս Յարանգա:

ՉՈՒՐՐԻԳԵՐԵՍԿՈ (իսպ. Churruigueresco, իսպանացի ժարտարապետ Խոսե

ՉՈՒՐՐԻԳԵՐԵՍԿՈ

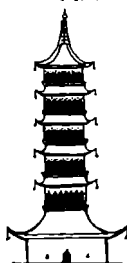
Բենիտո դե Չուրրիգերայի (1665 – 1723) և նրա եղբայրների անունից): Կազմավորվել է XVII – XVIII դդ. որպես իսպանական և լատինամերիկյան ոճ և բնորոշվում է իտալական գոթիկայի և բարոկկոյի միաձուլումով: Ոճը դրսևորվեց ինտերիերների դեկորատիվ հարդարանքում և առավել զգայուն ձևով ներկայացնում է բարոկկոյի սկզբունքների զարգացումը՝ ձևերի ծանրացումով, անհանգիստ պլաստիկ հարդարանքով ևն (Նկ. 265):

Նկ. 265. Չուրրիգերեսկո

ՊԱԳՈՂ(Ա) (ֆր. pagode, հինդի bhagavat - սուրբ աշտարակ): Զինական ժարտարապետության մեջ (Հեռավոր Արևելքի) երկրներում աղյուսաշեն կամ քարաշեն աշտարակաձև սրբատեղի: Ամենավաղ Պ. պատկանում է VI դ.: Առանձին դեպքերում Պ. ունի հուշակոթողային բնույթ (Նկ. 266):

Նկ. 266.
Պագոդա

ՊԱՂԱ (հինդի pada): Տե՛ս Մույթ:

ՊԱՂԵՍՈՒՐԻ (ֆր. pas de souris - մկան քայլ): Միջնադարյան ֆրանսիական ամրոցները շրջապատող փոսում դեպի մուտքը տանող սանդուղքներ:

ՊԱՂՄԱ-ԲԱՆԴՏԱՆ (հինդի padma - լոտոսի ծաղիկ): Աբակի (տե՛ս) տակ, լոտոսի ծաղկաթերթիկներին նմանվող խոյակի մաս:

ՊԱՂԻԳԱ (ռուս. nadgra, dyra - կորագիծ): 1. Պատի և առաստաղի միացման տեղում գոգավոր զիծ: 2. Թատերական դեկորացիայի մաս՝ բեմի վրա շեղակից կախված պաստառ: Նույնը՝ ապոֆիծե (Հին Հունաստան), կոնծե (Ֆրանսիա):

ՊԱԼԱՍԻՈ, ՊԱԼԱՍՏ (իսպ. palasio, գերմ. Palast): Տե՛ս Պալացցո:

ՊԱԼԱՏ(Ա) (լատ. palata - ապարանք, պալատ): 1. Հարուստ բնակելի տան հնազույն անվանումը: 2. Սրահ ապարանքում: 3. Զարե կամ փայտյա բնակելի մեծաշուք շենք միջնադարյան ռուսական ժարտարապետության մեջ (օր. Գրանովիտայա պալատը Մոսկվայի Կրեմլում): 4. XVII դ. երկրորդ կեսից՝ հիվանդասենյակ:

ՊԱԼԱՏԻ (վրաց. palati): 1. Վրացական ժարտարապետության մեջ ձմեռային քարե շենք: 2. Բնակելի տան առաջին հարկ:

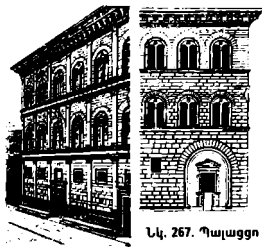
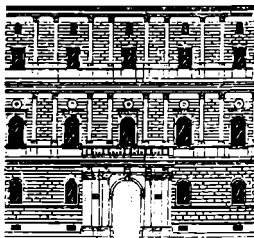
ՊԱԼԱՏԻԱՆԻ ՕՐԱ ՍԱՀԼԻ (վրաց. palatiani oda sahli): Վրացական ժողովրդա-

ՊԱԼԼԱԴԻԱՆԻԶՄ

կան տան տիպ:

ՊԱԼԱՑԻՈՒՄ (սկանդինավյան երկրներ): Տե՛ս Պալացցո:

ՊԱԼԱՑՅՈ (իտ. palazzo, լատ. palatium, հուն. palation): Զաղաքային տուն Իտալիայում (նկ. 267): Պալատ: Տե՛ս Ապարանք:

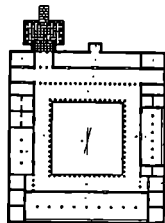

Նկ. 267. Պալացցո

ՊԱԼԱՖԻՏԵՐ (ֆր. palafittes): Լճերի, գետերի առափնյա ժահճուտներում ցից-կանգնակների վրա բնակատեղի:

ՊԱԼԵ (ֆր. palais, լատ. palatium): Տե՛ս Պալացցո:

ՊԱԼԵՍՏՐԱ (հուն. palestra): Հին Հունաստանում պատանիների համար մրցատեղ, մարզարան, մարզադպրոց (նկ. 268): Տե՛ս Այիպտերիոն:

Նկ. 268. Պալեստրա

ՊԱԼԻ (իինդի pali): Տե՛ս Պաղմա (սակայն առանց ծաղկաթերթիկների):

ՊԱԼԻՍԱԴ (ֆր. palissade, լատ. palis - ծող, գերան): Ճաղապատ: Հողի մեջ խորված փայտյա զերաններից ցանկապատ:

ՊԱԼԼԱԴԻԱՆԻԶՄ (Palladianisme, Անդրեա Պալլադիոյի անունից): Կլասիցիզմի ժյուղ XVII-XVIII դդ. եվրոպական ճարտարապետության մեջ՝ հիմնված Անդրեա Պալլադիոյի ստեղծագործության սկզբունքների վրա: Անգլիայում, Գերմանիայում, Ռուսաստանում Պ. կրկնեց Ա. Պալլադիոյի կողմից ստեղծված պալատի տիպերը, վիլլաների, եկեղեցիների ճարտարապետական ձևերը՝ խիստ օրինաչափություն և կոմպոզիցիոն բազմակերպություն, ժկունություն: Մասնավորապես Անգլիայում լորդ Բարոլինգտոնն ու Զոլին Զեմբելը XVIII դ. առաջին կեսին հաստատեցին Պ. որպես կարևորագույն անգլիական ոճ, որ մեծագույն ազդեցություն ունե-

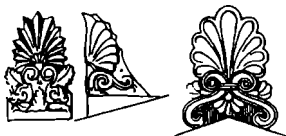
ՊԱԼԼԱԴԱՆ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ

ցավ ամերիկյան գաղութային ժարտարապետության վրա: Պ. ինչ-որ չափով ուղղված էր նաև բարոկկոյի սկզբունքների դեմ:

ՊԱԼԼԱԴԱՆ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ (Palladian window, Անդրեա Պալլադիոյի անունից): Տե՛ս **Դիոկլիտյան լուսամուտ**:

ՊԱԼԼԱԴԱՆ ՄՈՏԻՎ, ՍԵՐԼՅԱՆ ՄՈՏԻՎ, ՎԵՆԵՏԻՎՅԱՆ ՄՈՏԻՎ (Palladian motif, Serlian motif, Venetian motif): Սյունիկներով բաժանված, յուրաքանչյուր կողմի և կամարակապ կենտրոնի վրա հարթ բարավորով՝ երեք կողմ բացվող դուռ կամ լուսամուտներ:

ՊԱԼՄԵՏՏ(Ա) (ֆր. palmette - պալմա ծառ, արմավենի): Արմավազարդ Հատկապես հին հունական ժարտարապետության մեջ՝ արմավատերևների նման նախշազարդ (նկ. 269):

Նկ. 269. Պալմետտա

ՊԱԼՅԱՆՆԵՐ (Palian): XVIII-XIX դդ. ժարտարապետների, արվեստագետների և ազգային-հասարակական գործիչների ընտանիք Կոստանդնուպոլսում: Նախահայրն է Պալի Զաֆան (Զաֆա-ինքնուս ժարտարապետ): Կոստանդնուպոլսի պալատում աշխատել է որպես «մերամեթջի» (կառույցներ նորոգող), ապա նշանակվել է պալատական ժարտարապետ:

- ԳՐԻԳՈՐ (Grigor): Կառուցել է թագավորական պալատներ՝ Պեշկեթաշի նև,

դոյակներ (Թերասենի), զորանոցներ (Մալթեփե), եկեղեցիներ՝ Գումգափուի Մայր Աստվածածինն:

- ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ (Senekerim): Նրան է պատկանում Բեյազիդի հրդեհի աշտարակը:

- ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐԻ (Karabet Grigori): Անհում ուսումնասիրել է հայկական ժարտարապետությունը: Եղել է պալատական ժարտարապետ: Հեղինակն է Դոլմաբախչե պալատի՝ Ստամբուլի ամենագեղեցիկ կառույցներից մեկի, Չիֆթե սարայլարի (Ջույգ պալատ, Էյոթ), եկեղեցական շենքերի (Պեշկեթաշի Սբ Աստվածածին, Զուրուչեշմեի երևման Սբ Խաչ նև), մզկիթների (Դոլմաբախչեի) նև: Նրա ծնոցի գործն է նաև Պեշկեթաշի հայոց գերեզմանատունը: Կ. Պալանի ժարտարապետական ժառանգությունը շատ բեղուն է:

- ՆԻԿՈՂԱՅՈՒ (Nikoghosi): Ավարտել է Փարիզի Սեն Պարպի բարձրագույն վարժարանի ժարտարապետական բաժինը: Պալատական ժարտարապետ (Դոլմաբախչեի պալատի թագադրության սրահը, արքայական դռները, Դիվանխանեն նև):

- ՍԱՐԳԻՍ (Sarkis): Սովորել է Փարիզում: Պալատական ժարտարապետ (Բեյլերբեի, Ելզըզի) նև:

- ՀԱԿՈՐ (Hakob Karapeti): Սովորել է Փարիզում: Պալատական ժարտարապետ (Պեյթոզի, Թոքթի, Սկյուտարի նև):

- ՍԻՄՈՆ (Simon Karapeti): Պալատական ժարտարապետի օգնական (Մաջալի զորանոցը):

- ԼԵՎՈՆ (Levon Nikoghosi): Ավարտել է Փարիզի կերպարվեստի բարձրագույն պետական դպրոցը: Աշխատակցել է հորեղբորը՝ Սարգիս Պալանին:

ՊԱՆԴԱՆ

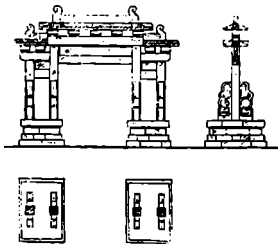
ՊԱԿՀԱՈՒԶ (գերմ. Packhaus - պահեստ): Պահեստաշենք երկաթգծի կայարաններում, նավահանգիստներում, մաքսատներում են:

ՊԱՀԱՆԳ (framed structure): Տե՛ս Ֆախվերկ են:

ՊԱՀՆՈՐԴԱՐԱՆ: Պահականոց, պահակատուն:

ՊԱՀՈՒՆԱԿ (cantilever): Տե՛ս Բարձակ են:

ՊԱՅ-ԼՈՈՒ (չին. pai-lou): Զինական ժարտարապետության մեջ պալատների, դամբարանների և հարկանության մատանների կանգնած մոնումենտալ քարե շքամուտք (նկ. 270): Տե՛ս Տորանա, Տորի:

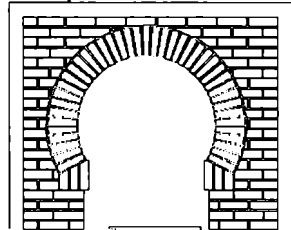

Նկ. 270. Պայ-լոու

ՊԱՅՆ (չին. pain): Քիմայում տաճարի անվանում:

ՊԱՅՏԱՉԵՎ ԿԱՍԱՐ (horseshoe arch): Կլորացված կամար, որի կորագիծը փոքր նվազ է քան կիսաշրջանը այնքանով, որ նրա ստորին մասում ափելի ճեղ է, քան կամարի ամենամեծ թռիչքը: Նույնը՝ արկ ա

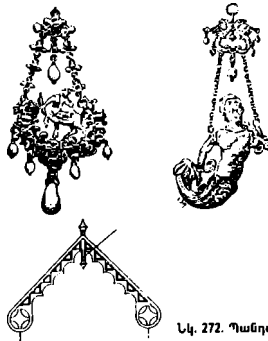
շվայ, արկ ուտրպաս (նկ. 271): Տե՛ս Կամար:

Նկ. 271. Պայտան կամար

ՊԱՆԱՇ (ֆր. panache, լատ. penna - ամեն ինչ, որ փայլում է): Առաջաստի եռանկյուն հարթություն:

ՊԱՆԴԱՆ (ֆր. pendant - կախվող, լատ. pendere - կախել): 1. Պատին կախվող գեղարվեստադեկորատիվ ժարտարապետական տարր (նկ. 272): 2. Գոթական

Նկ. 272. Պանդան

ՊԱՆՊԱՆՏԻՎ

ժարտարապետության մեջ թաղերում և փայտյա ծածկերում օգտագործվող կախույկի զարդանախշ:

ՊԱՆՊԱՆՏԻՎ (ֆր. *pendentif*, լատ. *pendere* - կախել): Գմբեթի տակի օղակի և այն կրող կամարների միջև կախվող եղանկու-

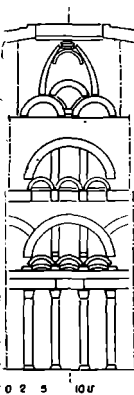

Նկ. 273. Պանդանտիվ

նային թաղի մաս (Նկ. 273): Տե՛ս Առագաստ: Նույնը՝ պարոս (Ռուսաստան), պե՛նոքիո (Իտալիա):

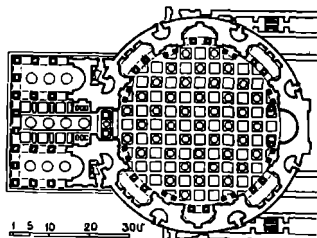
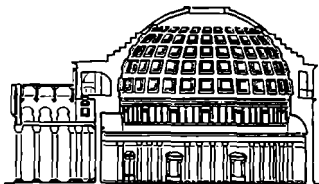
ՊԱՆՂԿ (ֆր. *tavern*): Հնում առևտրականների և ժանապարհորդների համար հանգրվան: Նույնը՝ իջևանատուն, բարավանատուն, հյուրանոց, խանապար, սարայ (սարա):

ՊԱՆՂԻՍ (ռուս. *пантус*, ֆր. *pente* - զադիվայր, *douce* - մեղմ): Թեքուղի: Թեթևաթեք հարթություն սանդուղքի փոխարեն, որը ծառայում է որպես դարավանդները կապող անցում:

0 2 5 10ս

րի համար տեղ): Համադիցարան: Համադից տաճար: 1. Հին հույների և հռոմեացիների մոտ բոլոր աստվածներին նվիրված հեթանոսական տաճար՝ ամենադից տաճար (Հռոմի նշանավոր Պանթեոնը), հին աշխարհի ամենախոշոր գմբեթավոր շինություն, որը հռոմեական ինժեներա-ժարտարապետական մտքի փայլուն արտահայտություն է (Նկ. 274): 2. Ականավոր մարդկանց թաղման վայր:

1 5 10 20 30ս

Նկ. 274. Պանթեոն

ՊԱՆԵԼ (ռուս. *панель*, ֆր. *panneau*): 1. Եինարարական կոնստրուկցիայի խոշորաչափ հարթ տարր: 2. Սենյակի պատերի ներքևի գեղազարդ մաս:

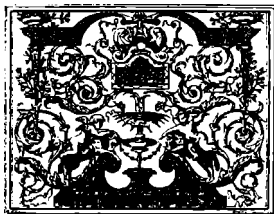
ՊԱՆԹԵՈՆ (հուն. *pantheon*, *pan* - ամբողջ, բոլոր, *Theos* - Աստված, բոլոր աստվածնե-

ՊԱՆԿԿԱՂԻԼԱ (հուն. *polykandelon*): Բազմաժյուղ կամթեղ եկեղեցում, մեծ կանթեղ կամ բազմաբուն մոմակալ: Տե՛ս Լյուստր(ա) (Ֆրանսիա):

ՊԱՆԿԱՐՊԻ (*pancarpi*): Տե՛ս Էնկարպուս:

ՊԱՆՅԱՐԱ (հինդի panjara): Տե՛ս Նիդա:

ՊԱՆՆՈ (ֆր. panneau - շրջանակի մեջ դրված տախտակ, pan - պաստառ): 1. Պատի, դռան, առաստաղի վրա երիզվածքով (ծեփակներու շրջանակով, զարդանախշ ժապավենով ևն) ընդգծված հարթության մաս՝ քանդակագրող կամ նկարազարդ:

Նկ. 275. Պաննո

2. Յուղաներկով կամ տեմպերայով կատարված նկար, որ նախատեսված է պատի, առաստաղի որոշակի հատվածի համար (նկ. 275):

ՊԱՆՈՐԱՄԱ (հուն. panorama, horama - տեսք, տեսարան): Համայնապատկեր: Համապատկեր: Բարձունքից երևացող լայն տեսարան, հեռանկարային պատկեր:

ՊԱՆՍԻՈՆ (ֆր. pension - բնակվելու վայր): 1. Մինչհեղափոխական Ռուսաստանում, ինչպես և այլ երկրներում հանրակացարանով և այլ ծառայությունների մատուցմամբ ուսումնական հաստատություն: 2. Կենսօրնան. բնակիչների կենցաղային ծառայությունների լրիվ սպասարկումով ոչ մեծ հյուրանոց:

ՊԱՆՍԻՈՆԱՏ (ռուս. пансионат, ֆր. pensionnat): 1. Հյուրանոցի տարատեսակ:

2. Հանգստավայրերում հանգստյան տան տեսակ:

ՊԱՆՕՊՏԻԿՈՒՄ (հուն. panopticon): Եենք, որի ներքին տարածությունը ընկալվում է մի հայացքով:

ՊԱՊ (անգլ. pap): Անգլիայում յուրահատուկ պարակույմ:

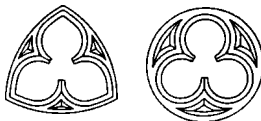
ՊԱՊԵՐՏ (ռուս. паперть): Եկեղեցու առմուտք: Տե՛ս Գավիթ:

ՊԱՌԿԼՈՋ (ֆր. parclose): Տախտակներից կազմված շարժական պատ:

ՊԱՌՆԱՍ (հուն. Parnas): 1. Հունաստանում բարձր լեռ, որի վրա, ըստ հույների պատկերացումների, ապրել են Ապոլլոնը և մուսաները: Երա ստորոտում գտնվում է Ապոլլոնին նվիրված Դելփիքի տաճարը: 2. Այգում լցովի բլուր (թումբ), գագաթին՝ շավիղներով, լցովի հարթակ-հրապարակներով: Ապոլլոնի և մուսաների՝ արվեստի ու գիտության հովանավորուհիների սիմվոլիկ բնակավայր (օր. Օստանկինոյի այգում):

ՊԱՍԱԴԱ (սինհալ. pasada): Պալատի անվանումը Երի Լանկայում:

ՊԱՍՍ (գերմ. Pass): Գոթական զարդի

Նկ. 276. Պասս

ՊԱՍՍԱԺ

բաղկացուցիչ տարր (նկ. 276): Նույնը՝ տրիկենտրա:

ՊԱՍՍԱԺ (ֆր. passage, լատ. passus - քայլել): *Վաճառատուն*: Ընդհանուր ապակյա ծածկով, երկկողմ անցումներում խանութներով, կրպակներով կամ զրասենյակներով շենք:

ՊԱՍՍԵՐԵԼ (ֆր. passerelle): *Կամրջակ*:

ՊԱՍՏԱԴԱ (հուն. pastada): Տե՛ս Պաստա:

ՊԱՍՏԱՍ (հուն. pastas): Նախասրահի հին հունական ժարտարապետության մեջ: Նույնը՝ վեստիբյուլ (Ֆրանսիա նն):

ՊԱՍՏՈՆ (իտ. paston): Վենետիկյան հատակի տեսակ՝ փայլեցրած աղյուսից կամ կղմինդից:

ՊԱՍՏՈՖՈՐԻՈՒՄ (լատ. pastophorium, հուն. pastoforion): Վաղ քրիստոնեական և բյուզանդական եկեղեցիներում խորանին կից սենյակ: Նույնը՝ ավանդատուն, պրոսկովիդա, պրոտոգիս:

ՊԱՎԻԼԻՈՆ (ռու. павильон, ֆր. pavilion, լատ. pavilio): *Տաղավար*: 1. Այգիներում, անտառներում առանձին կանգնած, սովորաբար փայտաշեն, հանգստյան տաղավար: 2. Ցուցահանդեսային կառույցների շարքում հիմնական կամ ժամանակավոր բնույթի շենք:

ՊԱՎԻՄԵՆՏՈՒՄ (լատ. pavementum): Հին հռոմեական ստրուկտուրա՝ մայթ, հատակ, ծածկ, կազմված մանր քարերից, կղմինդներից և այլ նյութերից, թաղված ցեմենտի կամ այլ շաղախի մեջ: Նույնը՝ պավիմենտ (Իտալիա), պավման (Ֆրանսիա):

ՊԱՏԱԿԱ (pataka): Պոլինեզիայի կղզիներ-

ում փորագրված պատերով պահեստ ծմոհան պաշարների համար:

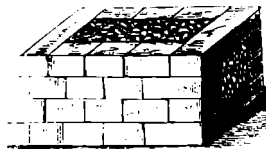
ՊԱՏԵՐ ՆՈՍՏԵՐ (գերմ. Paternoster - «Հայր մեր» - կրկնվող բառերով աղոթք): *Կրկնավերելակ*: 1. Առանց դռների, անընդհատ գործող, բազմախցիկային մարդատար վերելակ: 2. Կլոր կամ կիսակլոր փոքր տրամառ:

ՊԱՏԻ ԵԱՐՎԱԾՔ (masonry): Սովորաբար մեկը մյուսի հետ շաղախով միացած բնական կամ արհեստական քարերով, որոշակի կարգով շարված զանգված: Հայտնի են տարբեր տեսակի պատի շարվածքներ, որոնց մի մասը հանդես է գալիս «opus» (գործ) նախաձեռնուց: Տե՛ս Ումնադրություն, Ումնահյուսություն: Նույնը՝ մուրատուրա (Իտալիա), վալին (Անգլիա): Տե՛ս Օպուս ալեքսանդրինում նն: - ԱՇԼԱՐ (ashlar): Կանոնավոր ձևի և տարբեր չափերի մաքրատաշ քարերով շարվածք:

- ԲՅՈՒԶԱՆԴԱԿԱՆ (Byzantine): Երթա-գայլող 1-3 սրբատաշ քարերով և 3-5 աղյուսե շարքերով պատ:

- ԴԻՊԼԻՆՏՈՒՄ (հուն. diplinthus - երկու աղյուս): Երկու երկար կողմերով հաստությամբ ունեցող պատի շարվածք:

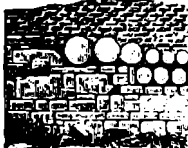
- ԷՄՊԼԵԿՏՈՆ (հուն. emplecton): 1. Անտիկ ամրոցներում արտաքին պատերի լայնադ-

Նկ. 277. Էմպլեկտոն

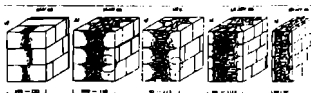
րակ-երկամադրակ ձևով շարվածք: 2. Զարե աղյուսի պատի շարվածքի միջուկ (նկ. 277):

- ՄԱՅԵՐԻԱ (լատ. mœeria - խայտաբղետ): Որոշակի կերպար չունեցող, տարբեր շինանյութերով շարված պատ (նկ. 278):

Նկ. 278. Մացերիա

- ՄԻԴԻՍ, որի արտաքին շերտերը ուղղանկյուն սրբատաշ կամ կոպտատաշ քարերից են, և որոնց միջև լցվում է մանր քարերից քարոցնը (խիբարը): Որպես դրանք միացնող շաղախ պատի մեջ լցվում է կրացեմենտային կիսահեղուկ լուծույթ (նկ. 279):

Նկ. 279. Միդիս

- ՑԻԿԼՈՊԵՆ (ֆր. cyclopeen, հուն. cyclops - կլոր աչք, անվանում, որ հին հույներին կողմից վերագրվել է առասպելական միաչքանի հսկաներին՝ կիկլոպներին): Կիկլոպյան: 1. Հսկայական քարերից նախապատմական անշաղախ պատի շարվածք: 2. Մեզալիթյան:

- ՕՐՏՈՍԱՍՏ (հուն. orthostylis): Երեք շարք ուղղանկյուն սրբատաշ խոշոր քարերով և երկու շարք սրբատաշ փոքր քարերով շարվածք: Դասական տաճարի ցելլա-

յի (տե՛ս) և Անատոլիայում, Հյուսիսային Միդիայում և Ատրեստանի հին ժառուրապետության մեջ պատի ստորին մասի երեսպատման համար ուղղահայաց դրված մեծ սալաքարերից մեկը:

ՊԱՏԻՈ (իսպ. patio - բաց բակ): Միջերկրածովյան և լատինամերիկյան երկրներում տարածված, հաճախ բաց կամարակապ սյունաստիպով քառակուսի կամ ուղղանկյուն ներքնաբակ (Կալիֆոռնիա):

ՊԱՏԱԿԱՆ ՈՃԵՐ (Historic styles): XIX դ. երկրորդ կեսին ժառարապետության մեջ ոճական տարրերի և պարզ ձևերի խառնուրդ:

ՊԱՐԱԲԵՄԱ (հուն. parabema): Տե՛ս Ավանդատում:

ՊԱՐԱԳՈՐԻ (ուգր. paragori): Տե՛ս Փորագրում Միջին Ասիայում:

ՊԱՐԱԴԻՍ (ֆր. paradis - այգի, դրախտ, հուն. paradisiis, լատ. paradisis): 1. Վանքի բակ: 2. Պարսկաստանում բուրաստանայգի: 3. Հին թատերական վերնահարկի վերջին շարքը:

4. Բարձրաստիճան հյուրերի համար հարուստ հարդարված նախասենյակ (նկ. 280):

ՊԱՐԱՂՈ (ֆր. parados, հուն. paradisis): 1. Հին հունական թատրոնում ղեպի օրգեստայի հարթակը տանող մուտք: 2. Ումբերից պաշտպանող եղա-

Նկ. 280. Պարադիս

ՊԱՐԱԴՐՈՍՈՍ

պատ: 3. Ամրացրած տեղի հետին մասում հողային ամրություն:

ՊԱՐԱԴՐՈՍՈՍ (հուն. *paradromos*): *Նախասրահ. Միջանցք. Անցում:*

ՊԱՐԱՆԱՀՅՈՒՄ (*cable*): *Նախշազարդ. Տե՛ս Կաբլ մույուր:*

ՊԱՐԱՊԵՏ (ֆր. *parapet* - կրճով պաշտպանել, իտ. *parapetto*): *Քիվապատ: Տե՛ս եզրապատ:*

ՊԱՐԱՍԿԵՆԻՈՆ (հուն. *paraskenion, skene*, *skenion* - վրան): 1. Հին հունական թատրոններում սկենեի (տե՛ս) ժակատի երկու կողմերի վրա ելուստներ: 2. Դեպի պրոսկենե (տե՛ս) տանող հետնամուտք:

ՊԱՐԱՍՏԱՍ (հուն. *parastas*): 1. Հին հունական տան՝ դեպի ներքին բակ մուտք բացող՝ մույթերի կամ սյուների տեսքով պատի մաս: 2. Ավարտված անտերով (տե՛ս) պատի եզր: 3. Կառույցի անկյունները հարդարող հարթ սյուն կամ մույթ:

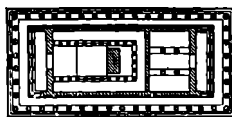
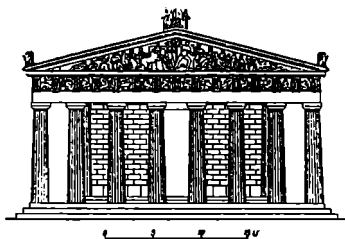
ՊԱՐԱՏՈՐԻՍ (հուն. *paratoris*): Տե՛ս Ավտարիա:

ՊԱՐԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. *paratorium*): Արևմտյան եկեղեցիներում խորանի աջակողմյան ավանդատան մատուցարանի անվանումը: Նույնը՝ օբլացիոնարիում:

ՊԱՐԵԿԼԵՍԻՈՆ (հուն. *parekklesion*): Տե՛ս Կապելլա, Մատուռ:

ՊԱՐԹԵՆՈՆ (հուն. *Parthenon* - կույսի տաճար): Աթենքի Ակրոպոլիսի Աթենաս Պալլա (Պարթենոն) աստվածուհու տաճարը՝ հին հունական նշանավոր հուշարձաններից (մ.թ.ա.V դ., ժարտարապետներ՝ Իկտինոն և Կալիկրատես, քանդակագործ՝

Ֆիդիաս), որի նաոսում դրված էր Աթենասի արձանը: Այն աչքի է ընկնում մասերի բացառիկ համաչափությամբ, դորիական և իոնիական օրդերների սինթեզով (համադրումով) (նկ. 281):

Նկ. 281. Պարթենոն

ՊԱՐԻՎԱՐԱ, ՊԱՐԻՎԱՐԱ-ԴԵՎԱՍՏԱՍ (հինդի *parivara, parivara-devastas*): Տե՛ս Ավարանա - Դևաստաս:

ՊԱՐԻՎԱՐԱԼԱՅՈՍ (հինդի *parivara-alaos*): Տե՛ս Ավարանա-դևաստաս:

ՊԱՐԼԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. *parlatorium, parabolare* - խոսել, զրուցել): 1. Զրուցասենյակ եվրոպական երկրների վանքերում: 2. Ընդունելությունների սրահ հյուրանոցում:

ՊԱՐԿ (ֆր. *parc*, լատ. *parcus*): Տե՛ս Այգի:

ՊԱՐԿԱՆ (ռուս. *парк*): Տե՛ս Ցվինգեր:

ՊԵՅԿԱ

ՊԱՐՄԱՆ (ֆր. parent): *Հարդարանք:*

1. Խորանի վարագույր: 2. Ենթի ծակատ:
3. Մայթի եզրաքարեր: Տե՛ս **Բորոյուր**:
4. Երեսպատում:

ՊԱՐՈՂՈՍ (հուն. parodos): Հին հունական թատրոններում նստարանների և բեմի միջև անցում, սովորաբար երգչախմբի, նաև հանդիսատեսի համար, երկու կողմերի մուտքերից մեկը:

ՊԱՐՈՍ (հուն. Paros քարահանքի անունից): Հին Հունաստանում մարմարի հանք, որի արտադրանքով կերտվել են բազմաթիվ հունական ժարտարապետական կոթողներ:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ (persian): Պարսկական զգեստավոր առլանտ: Տե՛ս **Ատլանտ**:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (persian architecture): Աքեմենյան դինաստիայի (մ. թ. ա. 550-330) ժամանակաշրջանում զարգացած ժարտարապետական ոճ, որը բնորոշվեց շրջապատող երկրների՝ Ասորեստանի, Եգիպտոսի և Հունաստանի ժարտարապետական տարրերի սինթեզով:

ՊԱՐՍՊԱՄԻՋՈՑ (corridor between the walls): Երկշարք պարիսպների միջնատարածություն:

ՊԱՐՎԱՐ (եբր. parvar - տեղ): Երուսաղեմի տաճարին կից թագավորական ծիանոց հեթանոսության արևապաշտական արարողությունների համար:

ՊԱՐՎԻ (ֆր. parvis, հուն. paradisos, լատ. paradisis, paradisi - դրախտ): 1. Երուսաղեմի տաճարի առջև և նրա շուրջ՝ հաջորդող և համակենտրոն բակերի համալիր:

2. Զրիստոնեական բազիլիկներին կից տարածք: Տե՛ս **Ատրիում**:

ՊԱՐՏԵԶ (garden): Տե՛ս **Հորտուս**, **Վիրիդարիում**:

ՊԱՐՏԵՐ (ֆր. parlerie, terre - գետին): 1. Հանդիսասրահում բեմին, էստրադային, էկրանին զուգահեռ շարքերով նստելատեղեր: 2. Մարզագետիններով, ծաղկանոցներով, ջրավազաններով, սովորաբար երկրաչափական կոմպոզիցիայով այգի, որը և կազմում է կանոնավոր այգու հանդիսավոր մասը: Տե՛ս **Այգի պարտերային**:

ՊԱՐՈՒՍ (ռուս. парус): Տե՛ս **Առագաստ**:

ՊԱՅԻՍԱՂԱՐԱ (սինհալ. patsimaghara): Բուդդայի արձանների համար պատսպարան Երի Լանկայում, սովորաբար ժայռի մեջ:

ՊԱՅԽԱ (վրաց. patskha): Հնագույն տան տիպ Վրաստանում և Աբխազիայում (Սամեգրեի, Գորի) :

ՊԵՂԻՄԵՆՏ (անգլ. pediment): Տե՛ս **Ծակտոն** ևն:

ՊԵԶՈՒԼ (բուլղ. pezul): Տե՛ս **Նիշ, Պեչուրա**:

ՊԵՅԶԱՄ (ֆր. paysage, pays - երկիր, տեղ, տարածք): *Բնապատկեր*: Տեղանքի ընդհանուր տեսարան: Տե՛ս **Լանդսկեյպ**:

ՊԵՅԿԱ (բուլղ. peika): Բուլղարիայի Ռոդոպ տարածաշրջանում ժողովրդական տան ձեղնահարկում սեմյակ տարվա շոգ ամիսներին աշխատելու և հանգստանալու համար:

ՊԵՆՏԱԿԼ

ՊԵՆՏԱԿԼ (ֆր. pentacle, հուն. penta - հինգ, լատ. pentaculum): Գոթական հարդարանքի մեջ հինգ սրածայրերով աստղ, որն իր մեջ ունի հնգանիստ ֆիգուր:

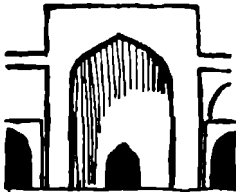
ՊԵՆՏԱՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. pentastylos): Հին հունական տաժարի հինգսյունանոց շքամուտք:

ՊԵՆԵՏՐԱԼԻԱ (անգլ. penetralia (e), լատ. penetrare - թափանցել): 1. Սրբատեղի: 2. Թաքստոց: 3. Պալատի ամենահեռավոր սենյակ:

ՊԵՆԻՏԵՆՏԻԱ (ֆր. penitenciaire, լատ. poenitentia - զղջում, ուղղում): Հանցագործների համար ուղղիչ հաստատություն, բանտ:

ՊԵՆՏԵԼԻԿՈՆ (հուն. Pentelikon, մարմարի հանքի տեղանքի անունը): Հին Հունաստանի բազմաթիվ կոթողներ կերտված են այս հանքի մարմարից:

ՊԵՆՏԱՈՒՍ (անգլ. penthouse, pent - պարփակված, փակված): Հարթ ծածկով շենքի վրա կառուցվածք, որը սովորաբար զբաղեցնում է ծածկ-մակերեսի կեսից քիչ մասը:

Նկ. 282. Պեշտակ

ՊԵՆՏԱԿ (պիշտակ) (թուրք. peshtak,

pishtak): XIV-XVII դդ. Մերձավոր և Միջին Արևելքում, Միջին Ասիայում հասարակական և պաշտամունքային կառույցների բարձր շքամուտք պալաձև ավարտով և հարուստ հարդարանքով (Նկ. 282):

ՊԵՉՈՒՐԱ (ռուս. печь): Վաղ ռուսական ժարտարապետությունում պատի մեջ խորշ: Տե՛ս Նիշա:

ՊԵՍԱՎԱ (սինհալ. pesava): Երի Լանկայում դազոբայի հիմնահարթակ (պլատ-ֆորմ):

ՊԵՎՆԻՑԱ (պիվնիցա) (բուլ. pevnitsa, ռուս. pivnitsa): Բուլղարական եկեղեցիներում կողային արսիղներ: Տե՛ս Աբսիդի-ոլ:

ՊԵՐԳՈԼԱ (իտ. pergola): *Բուսակամար*: Այգում կամ այլուր բուսականությամբ պատած կամարաշար ծարտարապետական ստրուկտուրա՝ տաղավար:

ՊԵՐԵԳՈՐՈՂԿԱ (ռուս. перепорожка, перепородить - սահմանել, բաժանել): Մի սենյակը մյուսից բաժանող միջնապատ:

ՊԵՐԵՄԻՉԿԱ (ռուս. перемычка): Տե՛ս Բարավոր: Նույնը՝ լինտո (Ֆրանսիա), պերեկլադինա (Ռուսաստան) են:

ՊԵՐԻԱԿՏՈՍ (հուն. periactos - պտըտվող): Հին հունական թատրոնում բեմադրության ղեկորները փոխող մեխանիզմ:

ՊԵՐԻԲՈԼՈՍ (հուն. peribolos): Ցանկապատով պարփակված և շքամուտքերով, արձաններով, կոթողներով ևն հարդարված տաժարի կամ շենքերի շուրջ սուրբ տարածք: Այստեղ էր տեղադրվում նաև զոհասեղանը:

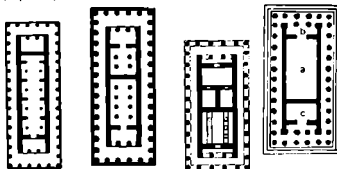
ՊԵՐԻԴՐՈՍՈՍ (հուն. peridromos): Ենթի շուրջ ծածկված սյունասրահ (գալլրի):

ՊԵՐԻԼ(Ա) (ֆր. peril, լատ. periculum - վտանգ): *Բազրիք*: Տե՛ս *Բալյուստրադ(ա)*:

ՊԵՐԻՊԱՏՈՍ (հուն. peripatos - զբոսատեղ): Զբոսնելու համար սյունասրահ, աթենքյան այգում, որտեղ գտնվում էր Արիստոտելի դպրոցը՝ լիցեյը (տե՛ս): Տե՛ս *Պրոմենադ*:

ՊԵՐԻՊՏԵՐԱԼ (ֆր. péripétal): Սյունեռով շրջապատված շենք: Տե՛ս *Պերիպտերոս*, *Պերիստիլոս*:

ՊԵՐԻՊՏԵՐՈՍ (հուն. peripteros, peri - պարագիծ, pteron - սյունաշար): Մի շարք սյուներով շրջապատված շենք, տաճար (նկ. 283):

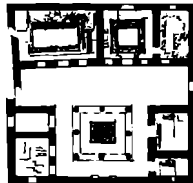

Նկ. 283. Պերիպտերոս

ՊԵՐԻՍՏԱՍՏԻՍ (հուն. peristasis): Պերիպտերալ (տե՛ս) կառույցը շրջապատող սյունաշար: Տե՛ս *Պտերոն*:

ՊԵՐԻՍՏԵՐԻՈՆ (հուն. peristerion): Տե՛ս *Բաղաքին*, *Պտերոն* նև:

ՊԵՐԻՍՏԻԼՈՍ (հուն. peristylas): Ենթի շուրջ սյուներից բաղկացած սյունասրահ: 1. Հունական ժարտարապետության մեջ տաճարի կամ հասարակական շենքի սյունազարդ բակ (նկ. 284): 2. Ուղղանկյուն

Նկ. 284. Պերիստիլոս

հրապարակ, բակ կամ այգի, շրջապատված ծածկված սյունաշարով, որ գոյություն է ունեցել դեռևս մ. թ. ա. IV դ.: 3. Սյունազարդ բակ եգիպտական տաճարներում:

ՊԵՐՐՈՆ (Perrault, Claude, 1613-1688): Ֆրանսիացի ժարտարապետ, Փարիզի Լուվրի պալատի արևելյան ծակատի հեղինակը (1665):

ՊԵՐՐՈՆ (անգլ. perron): *Կառամատույց*:

ՊԵՐՍԵՊՈԼԻՍ (հուն. Persopolis - պարսկաքաղաք): Աքեմենյան Պարսկաստանի մայրաքաղաքներից մեկը՝ հիմնադրված մ.թ.ա. VI դարի վերջում, Իրանի Փարս շրջանի Եիրազի հյուսիսարևելյան մասում: Բնական կրաքարի դարատափի (500x300 մ) վրա կառուցվեցին թագավորների պալատները, ընդունելությունների դահլիճները (Մեծ ապադանա), գահասեյակը, հարեմը, զանաքաները և զորամասերը: Դեպի համալիր տանում էին մոնումենտալ ռեիեֆներով հարդարված աստիճանները: Ավերվեց Ալեքսանդր Մակեդոնացու արշավանքի ժամանակ (մ. թ. ա. 330թ.):

ՊԵՐՎԱԶ (ռուս. բուրք. pervaz): Տե՛ս *Դորման*:

ՊԵՐՏԻԿԱ

ՊԵՐՏԻԿԱ (իտ. pertica - ձող, հեծան): Միջնադարյան եկեղեցիներում խորանի ծակատի վերնամասում հեծան, որտեղից հանդիսավոր օրերին կախում էին եկեղեցու մասունքները:

ՊԻԱՆՈ ՆՈԲԻԼԵ (իտ. piano nobile, piano - հարկ, nobile - հարգարժան, հանդիսավոր, ազնվական): Վերածննդի ժամանակաշրջանի իտալական պալատներում բնակելի երկրորդ հարկ, հանդիսավոր ընդունելությունների հարկաբաժին:

ՊԻԱՆՏԱ (իտ. pianta, լատ. planus): Հատակագիծ:

ՊԻԱՆՏԵՐԵՆՈ (իտ. pianterreno, terreno - գետնային): Իտալիայում շենքի առաջին հարկ: Նույնը՝ ուե դը շոսե (Ֆրանսիա):

ՊԻԱՑՑԱ (իտ. piazza, լատ. platea, հուն. platelia - հրապարակ): **1.** Ենթերկվ շրջապատված քառակուսի բաց տարածություն՝ հրապարակ (Իտալիա, Ռումինիա են), բաց պատշգամբ (Հյուսիսային Ամերիկա): Նույնը՝ պլատեա (Հին Հռոմ), սկվեա (Անգլիա): **2.** Ծածկված և կամարակապ անցում:

ՊԻԱՑԵՏՏԱ (իտ. piazzetta): Փոքր հրապարակ:

ՊԻԴԱ-ԴԵՈՒԼ (հինդի pida-deul): Հնդկական ժարտարապետության մեջ սրբատեղիի վրա աստիճանաձև կամ բազմահարկ կառուցվածք: Տե՛ս **Ցազմոհան**:

ՊԻԵ-ԴՐՈԱ (ֆր. pied-droit, pied - ոտք, droit - ուղիղ, լատ. pes-pedis - ոտք, droit - ուղիղ): **1.** Ուղղահայաց պատ, որի վրա հենվում է թաղի հիմքը: **2.** Կամարաշարի քառակուսի մույթ: **3.** Նուսամուտի, դրան

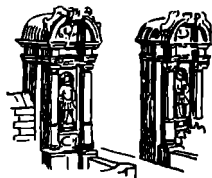
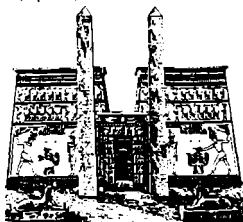
հիմք: Նույնը՝ պեդրիտտո:

ՊԻԼ (ֆր. pile, լատ. pila): Կանոնավոր տաշված քար տանիքի փայտյա հեծանի տակ, պատի կամ մույթի վերևում: Տե՛ս **Իմպոստ**:

ՊԻԼԱՍՏՐ (պիլաստր) (իտ. pilastro, լատ. pilarium): Տե՛ս **Որմնամույթ**, **Որմնասյուն**:

ՊԻԼԱՍՏՐԱԴԱ (իտ. pilastada, strada - փողոց): Սյունաշար փողոց:

ՊԻԼՈՆ (ֆր. pylone - դարպաս, մուտք): **1.** Եգիպտական տաճարի կոթողային ծակատ՝ դեպի վեր նեղացող երկու խուլ «աշտարակների» տեսքով, մեջտեղում շքամուտքով կառուցվածք: **2.** Մույթ (նկ. 285):

Նկ. 285. Պիլոն

ՊԻԼՈՏԻ (ֆր. pilotis - ցցեր): Գետնի բաց մակերեսի վրա ազատ կանգնած սյուներով

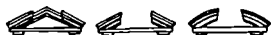
ՊԻՆՅՈՆ

Նկ. 286. Պիլոտի

կոնստրուկցիա, որն իր վրա կրում է կառույցի երկրորդ հարկը և (XX դ.) (Նկ. 286):

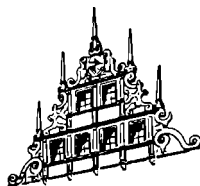
ՊԻՆՍՏՈՍԻԼ(ՈՍ) (հուն. pinostylos, pycnos - խիտ): Հազվադեպ հանդիպող հունական տաճար, որի սյուները տեղադրված են շատ խիտ, մեկը մյուսից մեկ և կես տրամագծի հեռավորությամբ:

ՊԻՆԱԿԼ (պինակոլում) (լատ. pinaculum): Ուշ ռոմանական և գոթական եկեղեցիների որմնահեցերի վրա դեկորատիվ, գեղազարդ փոքր աշտարակ (Նկ. 287):

ՊԻՆԱԿՈՏԵԿ (հուն. pinakothēkē, pinax - փոքր տախտակ, նկար, theke - պահոց): Պատկերասրահ: Սկզբում Աթենքի Ակրոպոլիսի պրոպիլեոնի (տե՛ս) հյուսիսային թևը, որտեղ պահում էին նկարներ: Տե՛ս Ակրոպոլիս:

Նկ. 287. Պինակլ

Նկ. 288. Պինյոն

ՊԻՆԱՔՍ (հուն. pinax): Հին հունական կամ հռոմեական թատրոններում պրոսկենի (տե՛ս) հարթակի հետևամասում, սյուների միջև զտնվող դեկորատիվ պանելներ (տե՛ս):

ՊԻՆՅՈՆ (ֆր. pignon, լատ. pinna - վեղար (տե՛ս)): Տե՛ս **Գեյթ, Ճակտոն**: Նույնը՝ ֆրոնտոն (եվրոպական երկրներ) (Նկ. 288):

ՊԻՆՔՍ

ՊԻՆՔՍ (հուն. pinx): Կիսաշրջանաձև հարթակ Աթենքի Ակրոպոլիսի ստորոտում հռետորների համար:

ՊԻՊ (ridge): Տանիքի երկու լանջերի հատման գիծ:

ՊԻՍՉԻՆԱ (իտ., լատ. piscina): 1. Լողավազան, ջրամբար: 2. Հին հռոմեական ձկնաբուծական լողավազան-լժակ: 3. Սովորաբար խորշում տեղավորված փոքր ջրավազան: 4. Հին հռոմեական կառույցներում, բաղնիքներում ջրավազան: 5. Փոքրիկ ջրավազան Մկրտարանում: Տե՛ս Կոլիմբետրա:

ՊԻՏՀԱ (հինդի pitha): Տե՛ս Բազ նն:

ՊԻՏՉԽԻՄ (կոր. pitchkhim): Աստիճանաձև հենապատ կորեական ժարտարապետության մեջ:

ՊԻՐԱՄԻԴԱ (ֆր. pyramide - բուրգ, մեկ կետում հատվող չորս հավասարանիստ կողմերով եռանկյունատեսք երկրաչափական մարմին): **Բուրգ** 1. Հին Եգիպտոսում դամբարանային ստրուկտուրա: 2. Կենտրոնական Ամերիկայում աստիճանաձև Պ. կազմում էին տաճարների պատվանդաններ: 3. Հնդկաստանում մի շարք Պ. ունեն հատված բուրգի տեսք: Տե՛ս Բուրգ:

ՊԻՐԳՈՍ (հուն. pîrgos): Զաղաքային աշտարակ:

ՊԻՐԵՅՈՆ (հուն. pyreion): Տե՛ս Ատեշկյախ, Ատրուշան, Մեհյան:

ՊԼԱԳԱ (լատ. plaga): Հռոմեական վաղ քրիստոնեական բազիլիկի նավի աջ և ձախ թևերը: Տե՛ս Դեքստերա, Պորտիկուս:

ՊԼԱՆ (ֆր. plan, լատ. planus - հարթ): Հատակագիծ: Գլխավոր հատակագիծ, քաղաքի հատակագիծ, կառուցապատման հատակագիծ: Ծենքի (նրա հարկերի կամ սենյակների) կամ շենքերի համալիրի, բնակավայրի կամ նրա առանձին մասերի որոշակի մասշտաբով կատարված գրաֆիկական հորիզոնական պրոյեկցիա (տե՛ս):

ՊԼԱՆ ԿՎԱՏՐԻ ՖՈՅԼ (անգլ. quatrifoil, լատ. quatro - չորս, folium - տերև, թերթ): Տե՛ս Զառաթերթ հատակագիծ:

ՊԼԱՆ ՏՐԵՖԼԵ (ֆր. plan tréflé, լատ. trifolium): Տե՛ս Եռաթերթ հատակագիծ:

ՊԼԱՏԵՐԵՍԿՈ (Plateresco, իսպ. plato - արծաթ, platero - արծաթազործներ): Այսպես է ընդունված անվանել XVI դ. առաջին կեսի իսպանական Կերածննդի առավել ղեկորատիվ ոճը, որը բնորոշվում է զոթական, դասական և մավրական (մավրիտանական) ձևերի միասնությամբ: Նրա վաղ փուլը հայտնի է որպես իզաբելյան ժարտարապետություն (տե՛ս):

ՊԼԱՏՈ (ֆր. plateau): Հարթ տարածք:

ՊԼԱՏՖՈՐՄ (ֆր. plate-forme, plat - հարթ): Հիմնահարթակ: Կառամատույց: Տախտակամած: Երկաթգծային փոքրիկ հարթակ: Նույնը՝ պերրոն:

ՊԼԱՑ (գերմ. Platz, ֆր. place - հրապարակ): Հրապարակ:

ՊԼԱՖՈՆ (ֆր. plafond - առաստաղ): 1. Ամեն տեսակի առաստաղ՝ ղեկորատիվ մշակված, քանդակազարդ կամ նկարազարդ: 2. Առաստաղապատկեր: 3. Լուսամփոփ՝ առաստաղի:

ՊԼԻՆՏ (ֆր. plinthe, հուն. plinthos - աղյուս):
Պիմք: 1. Սյան խարսխի ստորին մասը:
 2. Հատակի բարձրությամբ զուտի շենքի արտաքին պատին: 3. Ենթի գետնախարիսխ, սյան պատվանդան:

ՊԼԻՆՏՈՒՍ (ֆր. plinthe, հուն. plinthos - աղյուս): **Երիշակ**: Հատակի և պատի հատման անկյունը ծածկող տախտակի նեղ շերտ:

ՊԼՈՏԻՆԱ (ռուս. плотина): Տե՛ս Ամբարտակ: Լոյսը՝ պատվար:

ՊԼՈՒՏԵՆՈՒՍ (լատ. pluteus): Տե՛ս Եզրապատ:

ՊՅԱՍԱ (ռուս. пята, пятак - կրունկ): Տե՛ս Իմպոստ:

ՊԵՏԵՐԵՍԱԼ (ֆր. piédestal, իտ. piedestallo, pied - ոտք, հենարան, stallo - բազկաթող, տեղ): **Պատվանդան**. Ժարտարապետության մեջ հենարան կամ հիմք, ինչպես

Նկ. 289. Պյեդեստալ

սյան, այնպես էլ արձանի (Նկ. 289): Տե՛ս Բազ:

ՊԵՏԻՐԻՏՏՈ (իտ. piedritto): Տե՛ս Իմպոստ: Լոյսը՝ պատա (Ռուսաստան):

ՊՈԱՎՐԻԵՐ (ֆր. poivrière, poivre - քիբար): Ամրոցի երկու պատերի հատման անկյան վրա փոքր աշտարակ-դիտակետ:

ՊՈԳՈՍ (ռուս. погост, погостить - հյուրընկալվել): Հին Ռուսաստանում բնակավայրի սահմաններից դուրս գտնվող եկեղեցի իր գերեզմանատնով: Ավելի ուշ՝ գյուղական գերեզմանատուն:

ՊՈԳՐԵԲ (ռուս. погрёб, погребан): **Մառան**:

ՊՈՂՁՈՐ (ռուս. погдор): Տախտակներ կամ թիթեղյա թերթերի վրա փորագրված զարդագույն ռուսական տան տանիքի լանջերի տակ, քիվի վրա:

ՊՈՂԻԻԼ (իինդի podhyll): Սյունազարդ դաշիվ:

ՊՈՂԻՈՒՍ (լատ. podium): Հիմնապատվանդան: Լոյսը՝ պողիո (Իտալիա):

ՊՈԴԿԼԵՏ (ռուս. подклет, под - տակ): **Ներքնահարկ**: Հին ռուսական տներում տնտեսական նպատակներին ծառայող առաջին հարկ: Տե՛ս Կլետ:

ՊՈՂՈԼ (ռուս. погдол): Լեռան ստորոտին, սովորաբար գետի ափին, քաղաքմաս:

ՊՈԼԱՏԻ (ռուս. полаты, ползать (h) - պտուկել): 1. Ռուսական ժողովրդական տան հատակից որոշ բարձրության վրա գտնվող լատակ (անտրեսոլ): 2. Եկեղեցու վերին հարկում սենյակ: Տե՛ս Ավանդատուն:

ՊՈԼԻՍ (իուն. polis - քաղաք, բնակատեղ):

ՊՈԼԻՍՏԻԼ(ՈՍ)

Հին հունական ստրկատիրական քաղաք-պետություն:

ՊՈԼԻՍՏԻԼ(ՈՍ) (հուն. polistyllos, poli - շատ, բազմաթիվ, styllos - սյուն): Բազմասյուն կառույց:

ՊՈԼԻԲԱ (ռուս. полица, полка - մահճակ): խիստ թեթև լանջավոր կամ վեղարածն ծածկի ստորին մեղմ թեքության մասը (նկ. 290):

Նկ. 290. Պոլիցա

ՊՈԼԻԽՐՈՄ (ֆր. polychrome, poli - շատ, chromos - գույն): Բազմագույնություն:

ՊՈԼՈՉԿԱ (ռուս. полочка, полка): Տրամատ: Նեղ հորիզոնական ուղղանկյունատիպ ժարտարապետական բեկոր անտիկ շինություններում, որ բաժանում է ժարտարապետական տարրերը: Տես Դարակիկ:

ՊՈՄԵՇԵՆԻԵ (ռուս. помещение, помещать - տեղավորել, տեղ տալ): 1. Ձեռնեղարան: 2. Եինություն: 3. Սենյակ:

ՊՈՄՊԱԴՈՒՐ (Pompadour, Լյուդովիկոս XV թագավորի սիրուհու՝ մարքիզուհի Պոմպադուրի անունից): Ժարտարապետության, կիրառական արվեստի, կահույքի մեջ ոճ, որի հիմքում դրված են հունահռոմեական և Վերածննդի տարրերն ու ձևերը:

ՊՈՄՊԵՅԱՆ ՈՃ (Pompey, հին հռոմեական քաղաքի անունից): Ոճի առանձնահատկությունը՝ պերիստիլային բակը, պալատական հանդիսավոր կառույցների ու մենատներին հարուստ հարդարանքն է:

ՊՈՆ ԼԵՎԻ (ֆր. pont-levis, pont - կամուրջ, lever - բարձրացնել): Եվրոպական միջնադարյան ամրոցը շրջապատող փոսի վրա, մուտքի առաջ բարձրացվող-իջեցվող կամրջակ (նկ. 291):

Նկ. 291. Պոն լևի

ՊՈՆՏԻ (Ponti, Gio, 1891-1979): «Սեցեսսին»-ից (տե՛ս) և Օտտո Վագներից ազդված իտալացի ժարտարապետ և դիզայներ, «Դոմուս» պարբերաթերթի (1928) հիմնադիր-սնդոբեն: Պաշտպանում էր արհեստական միջավայրի ստեղծման համար գործունեության բոլոր տեսակները միավորող «գերարվեստի» գաղափարը: Պ. աշխատանքներն առանձնանում են լակոնիկությամբ: Պ. Ներվիի հետ աշխատել է Միլանի «Պիրելլի» աշտարակի նախագծի վրա:

(1956) և նախագծել է Դենվերի ժամանակակից արվեստի թանգարանի շենքը (1972):

ՊՈՍԱ (ռուս. *поса*): Տե՛ս Ատրիում:

ՊՈՍԱԴ (ռուս. *посад*): Միջնաբերդի պատերից դուրս բնակավայր, քաղաքական:

ՊՈՍԱԴԱ (իսպ. *posada*): Իջևանատուն: Լոյլնը՝ պանդոկ, կարավանսարայ, տուն են:

ՊՈՍԱՍ (իսպ. *posas*): Տե՛ս Կապելլա:

ՊՈՍԱՍՄԵՆՏ (գերմ. *Postament*): Պատվանդան: Տակդի: Տե՛ս Բազ:

ՊՈՍՏԻԿՈՒՄ (լատ. *posticum*): Տե՛ս Էպիմնոս, Օպիստոդոմոս:

ՊՈՍՐԵՇՆԻԿ (բուլղ. *posreshnik*): Հարուստ հարդարանքով սենյակ Բուլղարիայի ժերավենյան տարածաշրջանի փայտաշեն տներում:

ՊՈՍՏԻՍ (լատ. *postis*): Տե՛ս Դորման:

ՊՈՍՏՄՈԴԵՐՆԻԶՄ (*Postmodernism*): Զարգացած արևմտանվորպական երկրներում XX դ. 70 — 80 թթ. երկրորդ կեսին արվեստի և ժարտարապետության մեջ միջազգային ոճին, մոդեռնիզմին, նոր ավանգարդիզմին և ուշ մոդեռնիզմին հակադրվող ուղղություն, ոճ, որը վերադարձրեց զարդանախշը և դեկորատիվ մոտիվները, սակայն չափազանցված և անտրամաբանական ձևով (նկ. 292):

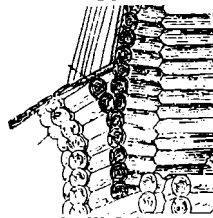
ՊՈՍՏԱՑԵՆԻՈՒՄ (լատ. *postscaenium* - հետնաբեմ): Հին հունական և հռոմեական

Նկ. 292. Պոստմոդեռնիզմ

թատրոններում բեմին կից, դերասանների համար հանդերձարանով սրահ:

ՊՈՎԱԼ (ռուս. *пован, повалитъ* - հորդել, դուրս թափել): Ռուսական ժարտարապետության մեջ վերին սրուբի (տե՛ս) աստիճանական լայնացող մասի պսակների անձրևաջրերը հեռացնելու համար քիվի ելուստը մեծացնող և անձրևաջրերից պատերը պաշտպանող քիվի դեր կատարող ժարտարապետական ստրուկտիվ տարր (նկ. 293): Տե՛ս Պոլիցա:

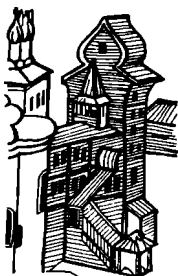

Նկ. 293. Պովալ

ՊՈՎԱԼՈՒԵԱ (ռուս. *повалыа*): Ֆեոդալական Ռուսաստանում ազնվական դասին պատկանող փայտաշեն տներին կից աշտարակ (նկ. 294):

ՊՈՏԵՐՆ(Ա) (ֆր. *poterne*): *Ներքնադռն*: Միջնադարյան գետնափոր ամրոցներում զարդնի դուռ, որը տանում է դեպի ամրոցը շրջապատող առվափսղը: Տե՛ս Զահաբ:

ՊՈՏԻԿԱ

Նկ. 294. Պոփալուշա

ՊՈՏԻԿԱ (հինդի potika): Մույթի վրա պահումակ: Տե՛ս **Բարձակ**: Նույնը՝ կոնսոլ, կորբո (Ֆրանսիա):

ՊՈՏՈ (ֆր. poteau): Տե՛ս **Մույթ**:

ՊՈՏՈՆ (բուլղ. poton): Տե՛ս **Մանսարդ**:

ՊՈՐԵԲՐԻԿ (ռուս. поребрик, ребро - կող): *Կողաշարվածք*: Այլուսե որմնազարդ (նկ. 295):

Նկ. 295. Պորեբրիկ

ՊՈՐՇ (ֆր. porch, լատ. porticus): Տե՛ս **Սյունասրահ**:

ՊՈՐՇ (անգլ. porch, լատ. porticus, portico, porta - դարպաս, դուռ): 1. Սովորաբար հարթակ: 2. Նույնը՝ սյունասրահ:

ՊՈՐՏ (ֆր. port, լատ. portus): *Նավահանգիստ*:

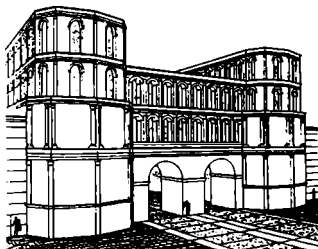
ՊՈՐՏԱ (լատ. porta): *Դարպաս, դուռ*:

- **ԴԵԿՈՒՄԱՆՈ** (լատ. decumano): Տե՛ս **Դեկումանոս**:

- **ԴԵՋՍԵՐԱ** (dextera - աջ): Հին հռոմեական ռազմական ժամբարի աջակողմյան դարպաս:

- **ՀՈՍՊԻՏԱԼԻՍ** (լատ. hospitalis - հյուրերի): Հին հռոմեական ամֆիթատրոնում եռամուտք դարպասի երկու կողային մուտքերը, որ հատկացված էին հարգարժան հյուրերին:

- **ՊՐԵՏՈՐԻԱ** (լատ. pretoria, praetorium - դատարան, դատավորի): Հին հռոմեական ռազմական ժամբարի արևմտյան դարպաս (նկ. 296):

Նկ. 296. Պրետորիա

- **ՌԵՋԻԱ** (լատ. reggia - թագավոր): Հին հռոմեական ամֆիթատրոնում եռամուտք դարպասի կենտրոնական մասը հատկացված էր թագավորին, կայսրին:

- **ՍԻՆԻՍՏՐԱ** (լատ. sinistra - ձախ): Նույնը՝ ժամբարի ձախակողմյան դարպաս:

ՊՐՏԱ (Porta, Giacomo della, 1533-1604): Իտալական մաներիստական ոճի հետևորդ, որը ավարտեց Հռոմի Սբ Պետրոսի տաճարը, ինչպես և Միքելանջելոյի այլ գործերը: Պ. ստեղծագործությանը հա-

տուկ են ժարտարապետական ծավալների լարված դիմամիկան և տարածական լուծումները:

ՊՈՐՏԱԼ (ֆր. portail, լատ. porta - դարպաս, դուռ): *Շքամուտք: Ճակատամուտք: 1. Գլխավոր մուտք: 2. Եկեղեցու ճակատը, որի վրա գտնվում է գլխավոր մուտքը:*

ՊՈՐՏԵ (ֆր. portne): Տե՛ս Թոփչք:

ՊՈՐՏԵԳՈ (իտ. portego, portico): 1. *Շքամուտք: 2. Վենետիկյան պալատների բնակելի հարկի գլխավոր սրահը:*

ՊՈՐՏԻԵՐ (ֆր. portière, porte - դուռ): Դռան, լուսամտի ծանր կտորն վարագույր:

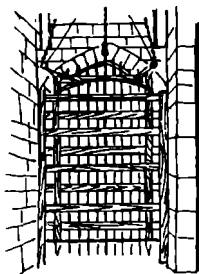
ՊՈՐՏԻԿ (ֆր. portique, լատ. porticus): Սյուների վրա հենվող թաղով բաց զալերի: Տե՛ս Սյունասրահ:

ՊՈՐՏԻԿՈՒՍ (լատ. porticus, porta - դարպաս, դուռ): 1. *Շքամուտք, սյունաշար, ծածկված սյունասրահ (զալերի, ստոա): 2. Ամֆիթատրոնի վերին շարքը: Տե՛ս Պլազա:*

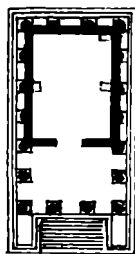
ՊՈՐՏԿՈՒԼԻՍ (լատ. portcullis, porte - դարպաս, colare - սահել) (նկ. 297): Տե՛ս Հեբր: Լոյսը՝ սարասին:

ՊՍԵՎՐՈՊԵՐԻՊՏԵՐՈՍ (հուն. pseudoperipteros) (նկ. 298): Տե՛ս Կեղծ պե՛րիպտերոս:

ՊՏԵՐՈՆ (պտերոմա) (հուն. pteron, pteroma - թև): Դասական տաճարի ցելլայի և պատերի միջև անցում և պերիստիլոսի սյուներ, տաճարը շրջապատող սյունաշար: Տե՛ս Կոլոնադ, Պերիստասիս:

Նկ. 297. Պորտուկլիս

Նկ. 298. Պսևդոպերիպտերոս

ՊՐԱՂԱԿԵԻՆԱ (պատշա) (հինդի pradakshina): Հնդկական տաճարներում ժամացույցի սլաքի ուղղությամբ շրջանցող միջանցք:

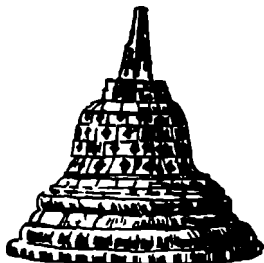
ՊՐԱՂԱԿԵԻՆԱ ՊՐԱՂԱ (հինդի pradakshina padha): Ստուպայի (տե՛ս) կամ հնդկական տաճարի շուրջ արաոդությունների համար ավանդական անցում:

ՊՐԱՂՈ (իսպ. prado): Զաղաքային այգի:

ՊՐԱՆԱԼԱ

ՊՐԱՆԱԼԱ (հինդի pranaḷa): *Ջրհորդան:*

ՊՐԱՆԳ (թաիերեն prang): Թաիլանդում աստիճանաձև բրգի ձևով քարե տաժար (նկ. 299): Լոյսը՝ պրա-պրանգ:

Նկ. 299. Պրանգ

ՊՐԱՍԱԴԱ (հինդի prasada): 1. Բուդդայական ժողովարար: 2. Դրավիդյան տաժար:

ՊՐԱՍԱՏ(Ա) (կամբ. prasat): Կամբոջյան սրբատեղի կամ տաժար:

ՊՐԱՍՏԱՐԱ (հինդի prastara): Հնդկական ժարտարապետության մեջ անտաբլեմենտ: Լոյսը՝ բարավոր:

ՊՐԵԴԵԼԼԱ (իտ. predella): 1. Լայն հարթակ, որի վրա գտնվում է խորանը: 2. Խորանի ելուստ, եզր: 3. Խորանի հարթակի աստիճաններ:

ՊՐԵԴԵՐԻԵ (բուլղ. predverie - մինչ դուռը): *Նախաշեն:*

ՊՐԵԶԻԴԻՈ (լատ. praesidio): Աստիճանաշին ամրոց լատինամերիկյան երկրներում:

ՊՐԵՍԲԻՏԵՐԻՈՒՄ (լատ. presbyterium): Բարձր հարթակ խորանի, ինչպես նաև հո-

գևորակնության համար կաթոլիկ եկեղեցու արևելյան թևում: Տե՛ս Սենատորիում:

ՊՐԵՍՏՈԼ (ռուս. престол): Սուրբ սեղան ռուսական ուղղափառ եկեղեցիներում: Տե՛ս Ժերովեննիկ:

ՊՐԵՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. praetorium, praetor - կառավարիչ, դատավոր): 1. Հռոմեական զինվորական ժամբարներում հրամկազմի վրան, ուր տեղավորված էր շտաբը: Հռոմեական կայսրության զավառի կառավարչի պաշտոնական նստավայր: 2. Դատարանի դահլիճ Հին Հռոմում:

ՊՐԵՐԻԱՅԻ ՈՃ (Prairie style): Ոճ, որը բնորոշ է ցածր հորիզոնական տների համար, չնայած որ կան նաև երկհարկանի օրինակներ: Այն հիմնավորապես կապում են Ֆրանկ Լլոյդ Ուայտի և Նրա հետևորդների գործերի հետ: Ծենքերը աղյուսից և փայտից են, ծածկի լանջերը ցածր և ժակատի պատից զգալի դուրս բերված: Լուսամուտները, ժապավենաձև խմբավորված, կազմում են հորիզոնական գուտի, որն ընդգրկում է նաև շենքի անկյունները (նկ. 300):

Նկ. 300. Պրերիայի ոճ

ՊՐԵՑԻԼԿՏԻՈՆԵՍ (լատ. praecinctiones): Հանդիսատեսների բաժանմունքները անջատող անցումներ հին հռոմեական ամֆիթատրոնում:

ՊՐԵՖՈՐՆԻՈՒՄ (լատ. praefurnium): Կաթսայատուն հռոմեական քաղնիքներում՝ թերմերում:

ՊՐՈՆԱՈՍ

ՊՐԻԴԵԼ (ռուս. *придел*): 1. Սեղան: 2. Կողասեղան: Տե՛ս Ավանդատուն:

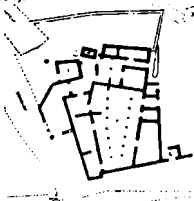
ՊՐԻ-ԴԻՅՈ (ֆր. *prie-dieu* - աղոթք առ Աստված, լատ. *precare*): Կաթոլիկական եկեղեցում աղոթելու համար փոքր աթոռ կամ տախտակ:

ՊՐԻԵՍՏՆԻԿ (բուլղ. *priestnik*): Տե՛ս Մենսոֆա:

ՊՐԻՉԵԼԻԱ (ռուս. *причелна*, *при* - կից, *челна* - ծակատ): Ռուսական փայտյա ծարտարապետության մեջ կառույցի գերանների ծայրերը միացնող փորագրված տախտակներով գոտի, դրանք խոնավությունից պաշտպանելու համար:

ՊՐԻՍՊԱ (ռում. *prispa*): Ռումինական ժողովրդական տան ամբողջ երկարությամբ փայտյա կամ քարե ծածկված սյունակամարաշար:

ՊՐԻՏԱՆԵՈՆ (պրիտան) (հուն. *pri-ta-neon*): Հունական պոլիսներում զլխավոր վարչական շենք (քաղաքապետարան) (նկ. 301):

Նկ. 301. Պրիտանեոն

ՊՐԻՏՎՈՐ (ռուս. *притор*, *при* - կից, *твор*, *двор* - րակ, շենք): Տե՛ս Գավիթ:

ՊՐՈԱՈՒԼԻՈՆ (հուն. *proaulion*, *pro* - առաջ, *auli* - տեղ, տարածք, սրահ): Տե՛ս Գավիթ:

ՊՐՈԴԵՐԻՈՍ (հուն. *proderios*, *derios* - պատկանելի տեղ): Օրթոստրային կից նըստելատեղեր հին հունական թատրոններում հարգարժան հյուրերի համար:

ՊՐՈԴՈՄՈՍ (հուն. *prodomos*, *pro* - առջև, *domos* - տուն): 1. Հին Հունաստանում շենքի, տաճարի նախամուտք: 2. Փողոց: Տե՛ս Պրոնաոս:

ՊՐՈԿԱԹԵՐՐԱԼ (ֆր. *procathedrale*, *ca* - thedrale - եկեղեցի): Անավարտ կամ վերանորոգվող Մայր տաճարին փոխարինող թեմի այլ եկեղեցի:

ՊՐՈԿԵՏՈՆ (հուն. *procoeton*): Հին հունական և հռոմեական բնակելի տան նախամուտք: Տե՛ս Պրոտիրոն:

ՊՐՈՄԵՆԱԴ (ֆր. *promenade*, լատ. *prominare* - զբոսնել): Ճեմավայր, զբոսավայր:

ՊՐՈՅԵԿՏ (ֆր. *projet*, լատ. *projectus*): Նախագիծ: 1. Նախատեսված կառույցների տեխնիկական վավերագրերը՝ զծագրեր, հաշվարկներ, մանրակերտեր: 2. Ծրագրեր, մտահղացում:

ՊՐՈՅԵԿՏԻԱ (ֆր. *projection*, լատ. *projectio*): Որևէ առարկայի, պատկերի արտապատկերումը հարթության վրա (ստվերանկար):

ՊՐՈՆԱՈՍ (հուն. *pronaos*, *pro* - առաջ, *naos* - նավ): Հունական տաճարի կիսաբաց մասնաշին (տե՛ս) և մուտքի սյունասրահի միջև, նախամուտք: Տե՛ս Գավիթ:

ՊՐՈՊԻԼԵՈՆ

ՊՐՈՊԻԼԵՈՆ (հուն. propylaion, pro - առաջ, pylon — մույթ՝ առջևում դրված դարպաս)։ Սյունազարդ մուռումենտալ շքամուտք, որ տանում է տաճար, ակրոպոլիս (օր. Աթենքի Ակրոպոլիս տանող շքամուտքը)։

ՊՐՈՊՈՐՑԻԱ (ֆր. proportion, լատ. proportio)։ Համաչափություն, համամասնություն, ճարտարապետական համաչափություն։

ՊՐՈՍԿԵՆԵ (հուն. proskenion)։ 1. Հին հունական և հռոմեական թատրոններում սկենեի ծակատ կամ գեղազարդ պատ նրա առջև։ 2. Նախաբեմ, բեմի առաջամաս հեղինական շրջանում։

ՊՐՈՍԿՈՄԻԴԻԱ (ռուս. прокомидия)։ Տե՛ս Ավանդատում։ Նույնը՝ պրոտեզիս (Բյուզանդիա)։

ՊՐՈՍՊԵԿՏ (ռուս. prospect, լատ. prospectus)։ Պողոտա։

ՊՐՈՍՏԱՍ(ԻՍ) (հուն. prostas, prostasis)։ 1. Հին հունական ճարտարապետության մեջ նախամուտք, նախասենյակ։ Տե՛ս Պրոնաոս։

ՊՐՈՍՏԻԼՈՍ (հուն. prostylos, pro - առջև, stylos — սյուն)։ Միայն ծակատային մասում սյունաշար շքամուտքով անտիկ տաճար (նկ. 302)։ Տե՛ս Ամֆիպրոոստիլ(ոս)։

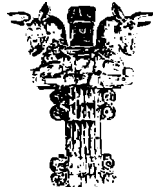
Նկ. 302. Պրոստիլոս

ՊՐՈՍՏԻՊԱ (պրոստորում) (հուն. prostipa)։ Ռեիեֆային հարթաքանդակային զարդանախշ։

ՊՐՈՏԵԶԻՍ (հուն. prothesis)։ Հունական, ինչպես նաև հայկական և վրացական եկեղեցիներում խորանի երկու կողմերի վրա ավանդատներ։ Նույնը՝ պրոսկոմիդիա։

ՊՐՈՏԻՐՈՆ (հուն. prothiron)։ Հին հռոմեական տան փողոցից դեպի տուն տանող լայն դարպաս և անցում։ Տե՛ս Դալան, Պրոկոնեոն։

ՊՐՈՏՈՄԱ (հուն. protoma)։ Երկու ցուլերի կամ ձիերի քանդակներով խոյակ հին իրանական Աքեմենյան ճարտարապետության մեջ՝ Պերսեպոլիս քաղաքի օրինակով (նկ. 303)։

Նկ. 303. Պրոտոմա

ՊՐՈՏՈՒԵՆՍԱՆՍ (Proto-Renaissance)։ Տե՛ս Նախավերածնունդ։

ՊՐՈՖԻԼ (ֆր. profil, լատ. profilum)։ Տրամատ։ Կողատեսք։

ՊՐՈՒՍՏ (բուլղ. prust)։ Բուլղարական ժողովրդական տներում արհեստավորական գործիքների և մշակվող գյուղատնտեսական մթերքների պահեստավորման համար սենյակ, միջանցք շինության մնացյալ բնակելի մասերի արանքում։

ՊՈՒՆՏՈՒՍ (լատ. puetus): Հին հռոմեական ջրատարները մաքրելու համար դրանց վրա արված բացվածքներ (նկ. 304):

Նկ. 304. Պոնտուս

ՊՈՒԷԲԼՈ (իսպ. pueblo - ժողովուրդ): ԱՄՆ հարավարևմտյան մասում ապրող հնդկացիների մի խմբի ընդհանուր անվանումը, ինչից էլ առաջացել է պուեբլո ոճը (տե՛ս): Հյուսիսային Ամերիկայի հարավարևմտյան մասի հնդկացիների համայնական բնակատեղիները, այդ թվում և թռնված կավի մասերից (տե՛ս Ադոբա) կամ ավազից բազմաբնակարան, բազմահարկ տները:

ՊՈՒԷԲԼՈ ՈՃ (Pueblo style): Այս ոճի (1905-1940) տները կավապատերով են, կլորացված անկյուններով և հարթ ծածկերով, ծածկի գերանների ծայրերը պատի հարթությունից դուրս եկած: Լուսամուտներն ունեն ուղիղ տեսք և տեղավորված են պատի խորքում: Երկրորդ և երրորդ հարկերը դարձափառված են, նման Ամերիկայի հարավարևմտյան հնդկացի ցեղերի տներին (նկ. 305):

Նկ. 305. Պուեբլո ոճ

ՊՈՒԼՊԻՏՈ (իտ. pulpito, լատ. pulpitum):

1. Հռոմեական թատրոնում օրգեստային կից բեմամաս: Լույսը՝ լոգեյոն (Հին Հունաստան): 2. Հոնտորի ամբիոն: 3. Եկեղեցում գրակալ:

ՊՈՒԼՎԻՆՈՒՍ (լատ. pulvinus): Պոլկան: Տե՛ս Բալյասինա:

ՊՈՒՏՏՈ, ՊՈՒՏՏԻ (իտ. putto - տղա, putti - տղաներ): Իտալական Վերածննդի արվեստում՝ քանդակ, հարդարանքային մոտիվ, որը հաճախ կարելի է տեսնել պալացցոների (տե՛ս) և ն բակերում (նկ. 306):

ՊՈՒՐԱ (pura): Ինդոնեզիայում (Բալի կղզու) դարձափառված տաճար, որի երկրորդ դարձափառում սրբատեղին է և նրա ծառայողների մեծախցերը:

ՊՅԱԼՑ (գերմ. Pfalz): Կարոլինգյան ժամանակաշրջանի (751-987) ժառուրապետության մեջ զավառի, քաղաքի կառավարչի նըստավայր, պալատ: Տե՛ս Ապարանք:

Նկ. 306. Պուտտո, Պուտտի

ՋԱԼԻ (իիմդի djali): Չարդացանց հնդկական տաճարներում յուսամուտների ապակու փոխարեն:

ՋԱԿՈԲԱՆ (ՅԱԿՈԲԻՆՅԱՆ) ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Jacobean architecture - Անգլիայի թագավոր Ջակոբ Ա (1603-1625) անունից): XVII դ. անգլիական ճարտարապետական և դեկորատիվ ոճ, որին բնորոշ են եղիսաբեթյան ոճի և մայրցամաքային Վերածննդի ազդեցությունները:

ՋԱՅՆԱԿԱՆ (Jain): XI – XIV դդ. Հընդկաստանում առաջացած և լայն տարածում գտած ոճ: Տաճարները քառակուսի և փոքր չափերի են, ունեն առանց յուսամուտների սրբատեղի-վիմանա, որին կից է խաչաձև նախամուտը: Սյուների խոյակները պահունակային կամ երկհարկանի են: Վիմանայի վրա հանգչում է բրգաձև բարձր աշտարակ:

ՋԵՖԵՐՍՈՆ (Jefferson, Thomas, 1743-1826): Ամերիկայի պետական գործիչ և ԱՄՆ երրորդ նախագահ, շնորհալի ինքնուսժարտարապետ: Ազդված Պալլադիոյի

ստեղծագործությունից, նա նախագծում է Մոնտիչելլո, Վիրջինիա քաղաքները, իր սեփական տունը և Վիրջինիայի Եարլոտսվիլ համալսարանը (1817-1826):

ՋԼԱՂԵՂ (ֆր. arc à nervure): Տե՛ս Ներվյուր:

ՋՈՆՍՈՆ (Johnson, Philip, 1906): Ամերիկյան ճարտարապետ, Նեո-դասական ոճի հետևորդ: Ժամանակակից ճարտարապետության պատմաբան, պրոպագանդող: Միս Վան դեր Ռոեի առավել բարձր գնահատողը, որին համարում էր իր ուսուցիչը: Նրա հայտնի գործերից են «Ջոնսոն» տունը Նյու Վենեցիայում (1949), ամբողջությամբ ապակուց, Լոս Անջելեսի Բյուրեղ պալատը, Նյու-Յորքի պետական թատրոնը: Ջ. ստեղծագործությամբ հատուկ են պարզությունն ու հստակությունը, տարբեր ճարտարապետական ավանդույթների համարձակ մեկնաբանումը:

ՋՐԱՆՑՈՒԹՅ (aqueduct): Տե՛ս Ակվեդուկ:

ՋՐՀՈՐԴԱՆ (gutter): Տանիքից անձրևաջրերը հեռացնող հարմարանք:

ՌԱԲԱԴ (արաբ. rabad): Եսիստանի (տե՛ս) սահմաններից դուրս արվարձաններ միջինասիական, պարսկական և աֆղանական ֆեոդալական քաղաքներում:

ՌԱԲԱՏ (արաբ. rabat): Ամրակետեր Միջին և Առաջավոր Ասիայի պետությունների սահմաններում և քարավանային ճանապարհների վրա:

ՌԱԹԱ (փինդի ratha): 1. Միջուղի: 2. Սայլակի նմանվող հնդկական տաճար:

ՌԱԿԼԻ (բուլղ. racli): Բուլղարական տներում պատի մեջ գտնվող պահարաններից մեկի անվանումը: Տե՛ս **Մուսանդրա**: Լույնը՝ յուզլիցի:

ՌԱՄԱԴԱ (խաչ. ramada): Կոշտ մշակված ծառ իսպանական դեկորատիվ արվեստում:

ՌԱՄՊԱ (ֆր. rampe): *Բեմեզր*: 1. Հին հունական թատրոններում պրոսկենի (տե՛ս) երկու կողմերում սենյակներ: 2. Մեր օրերում բեմեզրի երկարությամբ լուսաշարք: 3. Տարբեր բարձրություններն իրար կապող թեքուղի: Տե՛ս **Պանդուս**:

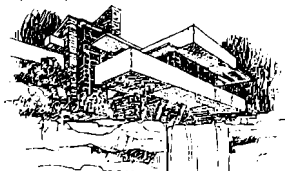
ՌԱՄՊԱՐ (ֆր. rampart, ramparer - ամրացնել, լատ. parare - ներսի կողմից պատրաստել): Բնատիվ շրջապատող փոսի պաշտպանական նպատակներով հողե կամ քարե պատ:

ՌԱՅՈՎ (ռուս. райок): Ռուսական ժարտա-

րապետության մեջ բնակելի տան վերին հարկի (հանդիսավոր) հին անվանումը:

ՌԱՅՈՆ (ֆր. rayon, լատ. radius - շառավիղ): Երջան, քաղաքային թաղամաս:

ՌԱՅՏ (Wright, Frank Lloyd, 1869-1959): Ամերիկացի ժարտարապետ և ժարտարապետության տեսաբան: Օրգանական ժարտարապետության (տե՛ս) հիմնադիր: Ու. շենքը դիտում էր որպես ազատ զարգացող տարածության հետ միասնական օրգանիզմ, կապված բնական միջավայրի հետ: Նրա ստեղծագործություններին (Տունը ջրվեժի վրա, Պենսիլվանիա, 1936, Գուգենհեյմի թանգարան, Նյու Յորք, 1956-59 լն) բնորոշ են ինքնատիպությունն ու ժարտարապետական կերպարի պլաստիկան (նկ. 307):

Նկ. 307. Տունը ջրվեժի վրա

ՌԱՆԳԱ-ՄԱՆԴԱՊԱ (փինդի ranga-mandapa): Տե՛ս **Նակարանգա**:

ՌԱՆՉՈ (անգլ. ranch): 1. Անասնաբուծական տնտեսություն ԱՄՆ արևմտյան նահանգներում: 2. Լատինամերիկյան երկրներում ագարակ: Լույնը՝ ֆագենդա:

ՈԱՍԿՐԵՊՈՎԿԱ

ՈԱՍԿՐԵՊՈՎԿԱ (կրեպովկա) (ռուս. раскреповка, раскрепить - թուլացնել, անցատել): *Ելուստավորում*: Ենքի պատի հարթության, քիվի, թաղի ելուստ: Հիմնականում կիրառվում է անցատումների կամ ժակատների ղեկորատիվ հարդարանքը հարստացնելու համար:

ՈԱՏՊԱԼՈՒԲԿԱ (ռուս. распыбка): Կաղապարահանում:

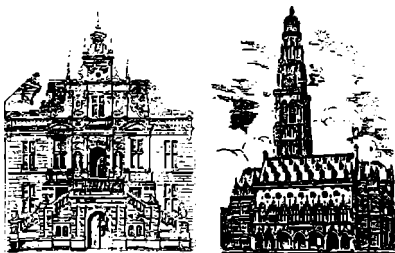
ՈԱՍՏՐԵԼԻ (Rastrelli, Bartolomeo, 1700-1771): Ծնունդով իտալացի ռուս ժարտարապետ, բարոկկոյի ներկայացուցիչ, բանդակագործ Բարտոլոմեո Կարլո Ռաստրելլիի որդին: Նրա ստեղծագործություններին բնորոշ են հսկա տարածական թափը, ծավալների հստակությունը, բանդակագործական հարդարանքի և գույնի հարստությունը (Պետերբուրգի Սմոլնո վանքը, 1748-1754, Ձմեռային պալատը, 1754-1762, Ցարսկոյե Սելոյի Եկատերինյան պալատը, 1752-1752) են:

ՈԱՎԵԼԻՆՈ (իտ. ravelino): Ամրոցաշինության մեջ կուրտինայի (տե՛ս) առջև օժանդակ ամրություն:

ՈԱՏԱՆԵՐ (հինդի rata): Ժայռակերտ միանավ տաժար (Վ դ.):

ՈԱՏՈՒՅԱ (լեհ. ratusz, գերմ. Rathaus, Rat - խորհուրդ, Haus - տուն): Զաղաքապետարանի շենք ֆեոդալական Գերմանիայում և այլ արևմտաեվրոպական երկրներում (նկ. 308):

ՈԱՑԻՈՆԱԼԻԶՄ (Rationalisme, լատ. rationalis — ռացիոնալ, տրամաբանական, իտալական ռացիոնալ ժարտարապետական շարժման անունից): Ժամանակակից գիտության և տեխնիկայի նվաճումները յու-

Նկ. 308. Ռատուշա

րացնող ժարտարապետական ուղղությունների միակցություն XX դարի առաջին կեսին: Երբեմն Ռ. նույնացվում է մոդեռն հասկացության հետ:

ՈԱՌԻՉԱ (արաբ. rauza): Մոգոլ ժարտարապետության (տե՛ս) մեջ դամբարան: Փոքր ռավեյին (տե՛ս):

ՈՆԳՈՒԼԱ (լատ. regula, regularis - կարգ):

1. Դորիական համակարգում տեմիայի (տե՛ս) եռակոսիկների տակ գուտերով (տե՛ս) հարդարված ձողիկ:

ՈՆԴԱՆ (ֆր. redan): 1. Հավասար երկարություն ունեցող մեկ անկյան տակ պատերով շարված ամրոց: 2. Թեք տարածքի վրա պատ շարելու նպատակով մեկը մյուսից որոշ հեռավորության ելուստներ:

ՈՆ ԴԸ ԵՈՍԵ (ֆր. réz-de-chaussée - գետնին հավասար): Ենքի առաջին հարկ: Նույնը՝ պիանտերներն (իտալիա):

ՈՆԵՐՈՒՏ (ֆր. redoute): Ազատ կանգնած փոքր ամրոց:

ՈՆԺԱՆՍ ՈՃ (Régence style): Ֆրանսիայում Լյուդովիկոս XV անչափահասության

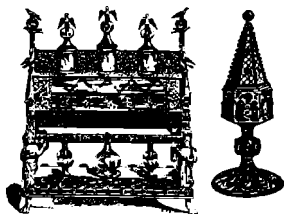
օրոք Ֆիլիպ Օդենսցու կառավարման ժամանակ (1715-1723) ծաղկող դեկորատիվ և նրբակերտ ուղեկո ոճ:

ՌԵԺԱՆՍԻ ՈՃ (Regency style): Ֆիլիպ Օդենսցու ժամանակների Ֆրանսիայում և Գեորգ IV թագավորության ժամանակների՝ 1811- 1830թթ. միջև ընկած ժամանակաշրջանում, Անգլիայում, հաճախ արևելյան մոտիվներով խառնված, գերիշխող նեո-դասական ոճ:

ՌԵԼԻԿՎԱՐԻՈՒՄ (լատ. reliquarium, reliquiae - մասունք): Մասունքների զետեղարան քրիստոնեական պաշտամունքային կառույցներում, որ ավելի լայն տարածում ունեին Արևմտյան Եվրոպայում, քան Բյուզանդիայում և Հին Ռուսաստանում (Նկ. 309):

ՌԵԿԿԱ (հինդի rekha): Սիկհարայի (տե՛ս) կորագին հատվածը:

ՌԵԿՈՆՍՏՐՈՒԿՑԻԱ (ռուս. реконструкция, ֆր. reconstruction, re - նորից, construction - կառույց, լատ. construere - կառուցել): Վերակառուցում:

Նկ. 309. Ռելիկվարիում

ՌԵՅՈՆԱՆՆ ՈՃ (style rayonnant - ժառագայթային ոճ): Ձևավորվել է գոթական ժարտարապետության մեջ XIII դ. առաջին

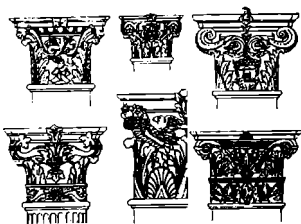
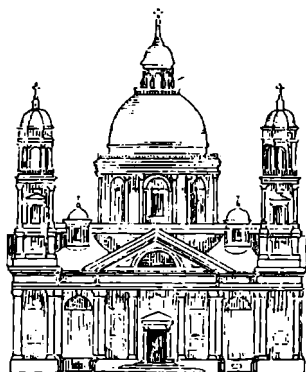
կեսին: Դրստորվել է բազմաթիվ զարդամոտիվների և ժառագայթաձև հսկա վարդակ-լուսամուտների մեջ: Տե՛ս Ժառագայթային ոճ:

ՌԵՆ (Wren, Cristopher, 1632-1723): Անգլիացի խոշորագույն գիտնական և ժարտարապետ, որը 1666 թ. Լոնդոնի հրդեհից հետո եղավ նրա ակտիվ վերակառուցողներից մեկը: Վերակառուցել է նույն քաղաքի Սբ Պողոսի տաճարը (1675):

ՌԵՆԵՍԱՆՍ (ֆր. Renaissance, re - կրկին, naissance - ծնունդ): Արևմտյան և Կենտրոնական Եվրոպայի երկրներում (Իտալիայում XIV-XVI դդ., ուրիշ երկրներում՝ XVI - XVII դդ.) մշակույթի և գաղափարախոսության պատմության զարգացման մեջ՝ միջնադարյան մշակույթից դեպի նոր՝ աշխարհիկ հումանիստական ժամանակների անցումային դարաշրջան: Ռ. ժարտարապետությունն սկզբում հատկանշվեց դասական սյունակարգերի օգտագործմամբ, կլոր կամարներով և սիմետրիկ համաչափություններով:

Ռ. ժարտարապետությունը իրենից ներկայացնում է վերադարձ դեպի հունահռոմեական անցյալը, որը հիմնված է կանոնավոր սյունակարգի, սիմետրիայի վրա: Սիլոետները (ուրվագծերը) հստակ և պարզ են, տանիքները հարթ՝ փոխարինելով գոթական սրածայր տանիքներին: Խոշոր բլուկներից կառուցված պատերը շենքերին վեհություն են հաղորդում: Գոթիկայի վերասլացությունը փոխարինվել է հորիզոնականությամբ: Կիսակլոր կամարները հանդես են գալիս դռների և լուսամուտների վրա, ինչպես և ազատ կանգնած կամարաշարերում: Ժակատների վրա սյուները օգտագործվել են հարդարամբային նպա-

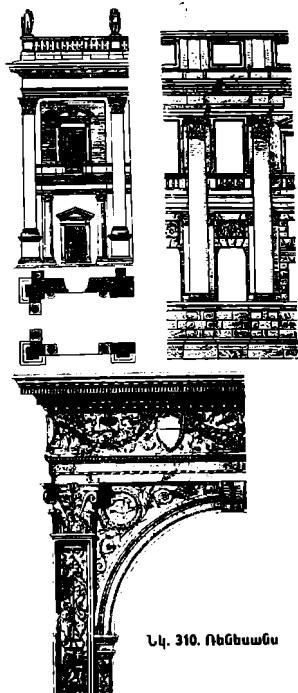
ՌԵՌԵՂՈՍ

տակով: Ճարտարապետական ղեկորի (հարդարանքի) թեմատիկան հեթանոսական կամ դասական դիցաբանական սյուժեներն են (ճկ. 310): Տե՛ս Վերածնունդ:

ՌԵՌԵՂՈՍ (լատ. *reredos*): Հարդարված պատ, միջնապատ կաթոլիկական եկեղեցու խորանի հետնամասում:

ՌԵՍՊՈՆԴ (անգլ. *respond*, *engaged pillar*, լատ. *correspondeo* - պատասխանում եմ): Տե՛ս Որմնասյուն ևն:

Նկ. 310. Ռեմեսան

ՌԵՍԱՎՐԱՅԻԱ (ռուս. *реставрация*, ֆր. *restauration*, լատ. *restauratio* - վերականգնել): Վերականգնում: Ճարտարապետական կառույցների, կերպարվեստի և ղեկորատիվ-կիրառական արվեստի գործերի, հնագիտական գտածոների և վերականգնում:

ՌԵՍՏՈՐԱՍԻՈՆ ՈՃ (Restauration, լատ. restaurare - վերանորոգել, վերականգնել, 1814-1830 թթ. Բուրբոնների վերստին իշխանության գալու ժամանակաշրջան): Այդ ժամանակներում գերիշխող ամպիր ոճի օգտագործումով բնորոշվող ոճ:

ՌԵՏԱԲԼ(Ո) (ֆր. retable, լատ. retro - հետևի, հետին, լատ. tabulum - սեղան): Եկեղեցու խորանի ետին մասը կերպավորող ստրուկտուրա: Տե՛ս Իկոնոստաս:

ՌԵՏԻՈՒՂ (ֆր. retirade, retirer - հետ քաշվել, նորից կրակել, հնազույն ամրոցային տերմին): Լույսը՝ ամբողջությամբ:

ՌԵՏՐՈՍՊԵԿՏԻՎ ՈՃ (Retrospectiv, լատ. retro - հետ, specio - նայել): Ռուսաստանում առաջացած ոճ, բարդ երևույթ, որը չի ենթարկվում միանշանակ բնորոշման: Իր ներկայացուցիչների կողմից Ռ. դիտվեց որպես մոդեռն ոճի ռեակցիա, չնայած դրանց գրեթե միաժամանակյա ծագմանը (1900 թ. սկզբներին):

ՌԵՏՈՆԲԵ (ֆր. rétonbé): Տե՛ս Պյատա:

ՌԵՏՐՈՔՎԱՅԸ (անգլ. retrochoir): Արևմտյան մեծ եկեղեցիներում փոքր խորան բարձր խորանի հետևում:

ՌԻԶԱԼԻՏ (իտ. risaliti - ելուստ): Ճակատի ելուն: Ենթի ճակատի նկատմամբ, սովորաբար սիմետրիկ, ելուստներ, ծավալներ՝

Նկ. 311. Ռիզալիտ

կողային, միջին, անկյունային (Նկ. 311):

ՌԻԶԼԻՑԱ (ռուս. ризница): Ավանդատուն, խորան: Տե՛ս Պրիդե, Պաստոֆորիում: Լույսը՝ բեմատիա:

ՌԻՆԱԵԻՄԵՆՏՈ (իտ. Rinascimento): Տե՛ս Ռենեսանս:

ՌԻՆԳ (անգլ. ring - օղակ): Տե՛ս Արեմա:

ՌԻՆԳԻԵՐԱ (իտ. ringhiera): Իտալական միջնադարյան ժառանգապետության մեջ քաղաքային դահլիճի (քաղաքապետարանի) շքապատշաճ, որտեղից հրապարակվում էին տարբեր որոշումներ: Այսպիսի դահլիճի, շենքի առաջ հավաքվում էր ժողովուրդ, հաստատվում էին որոշումներ ևն:

ՌԻՆՍՈ (ֆր. rinceau): Բուսական մոտիվներով կորածն հարդարված զարդանախշային ժապավեն (Նկ. 312):

Նկ. 312. Ռինսո

ՌԻՈ (իտ. rio - գետ): Զրանց:

ՌԻՈ-ՏԵՐԱ (իտ. rio tera): Ծածկված ջրանցքի վրա փողոց Վենետիկում:

ՌԻԶԱՐԴՍՈՆ (Richardson, Henry Hobsson, 1838-1886): Ամերիկացի ժառանգապետ, Փարիզում աշակերտել է Լաբրուստին: Հայտնի է ֆրանսիական ոճմանական

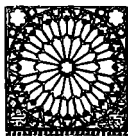
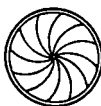
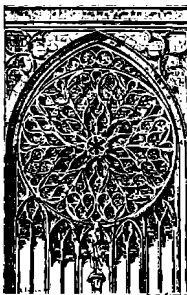
ՌԻՍԱԼԻԵՉԵ

ոճով մշակված իր շենքերով, ինչպես, օրինակ, Բոստոնի Սբ Երրորդություն եկեղեցին (1877):

ՌԻՍԱԼԻԵՉԵ (ռուս. ристалище, ристать - արագ վազել): Մորթահրապարակ: *Ձիարշավարան*: Տե՛ս **Հիպոդրոմ**:

ՌԻՎԱ (իտ. riva): Նավակայանի փողոց Վենետիկում:

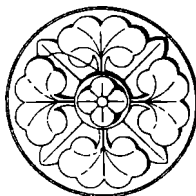
ՌԻՎԱԳ (արաբ. rivag): Մզկիթի կենտրոնական պատը շրջապատող կամարաշար:

Նկ. 313. Ուղ

ՌԻՖԵԿՏՈՐԻ (անգլ. refectory, լատ. refectorium - թարմանալու տեղ): Սեղանատուն:

ՌՈՋ (ռոզաս) (ֆր. rose, rosace, լատ. rosa): *Վարդանախշ*: Գոթական ժարտարապետության մեջ գունապակիներով կլոր մեծ լուսամուտ, զարդանախշ (Նկ. 313):

Նկ. 314.
Ռոզետկա

ՌՈՋԵՏԿԱ (ռուս. розетка, роза - վարդ, լատ. rosa - վարդ): *Վարդազարդ*: *Վարդակ*: Բացվող ծաղկի նման ոճավորված զարդանախշային մոտիվ (Նկ. 314):

ՌՈՋԵՏՏ (ֆր. rosette): Տե՛ս **Ռոզետկա**:

ՌՈԿԱՅԼ (ֆր. rocaille): *խեցեզարդ*: Մանրացված խեցիներ: 1. Ռոկոկոյի ոճին բնորոշ խեցիներով զարդամոտիվ: 2. Այս տերմինը երբեմն օգտագործվում է նաև ռոկոկո ոճը բնորոշելու համար (Նկ. 315):

ՌՈԿՈԿՈ (Rococo, ֆր. rocaille - քարե մանր կտորներ): Առաջացել է Ֆրանսիայում Լյուդովիկոս XV (XVIII դ.) թագավորի ժամանակաշրջանում և գլխավորապես արտահայտվել է շենքերի ինտերիերներին

հարդարանքում. բնորոշվում է ժարտարապետական ձևերի ու հարդարանքի ասիմետրիկ բմահաճությամբ (ուլորանախշեր,

կորագծեր ևն): Ֆրանսիայում Ռ. զոյատեսել է մեկ տասնամյակից քիչ ավելի: Եվրոպական այլ երկրներում զարգացել է որպես դեկորատիվ ոճ:

ՌՈՄԱՆԱԿԱՆ (Romanesque): X-XIII դդ. Արևմտյան Եվրոպայում

Նկ. 315. Ռոկալլ

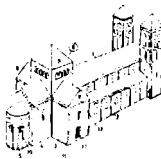
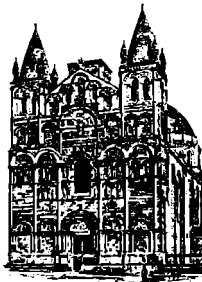
ՌՈՄԱՆՏԻԶՄ

առավել կարևոր ոճ, որի անվանումը շրջանառության մեջ է դրվել XIX դ. կեսերին: Ուժի հատկանիշներից են պարզությունը, խստությունը և զանգվածեղությունը, որոնք ձեռք են բերվել կառույցների պատերի հաստության, կիսաշրջանաձև կամարների, թաղերի ևն առկայությամբ (նկ. 316):

Մեծ-կասիցիզմի երկրաչափական չորության և արևոտակտիվության:

ՌՈՄԱՆՏԻԶՄ (Romantisme, romanesque): Գաղափարական և գեղարվեստական ուղղություն եվրոպական և ամերիկյան հոգևոր մշակույթում ու ժարտարապետության մեջ (XVIII դ. վերջ - XIX առաջին կես): Հանդես է եկել ընդդեմ

Նկ. 316. Ռոմանական

ՌՈՆԴ - ԲՈՍՍ

ՌՈՆԴ - ԲՈՍՍ (ֆր. *ronde-bosse, ronde* - կլոր, *bosse* - ուռուցք): Տե՛ս **Բառեյիեֆ**:

ՌՈՆԴԵԼ (ֆր. *rondel*, լատ. *rotundus*): Կլոր հրապարակ:

ՌՈՍՊԻՍ (ռուս. *роспись, росписать* - նկարել, նախշել): Տե՛ս **Որմնանկար**:

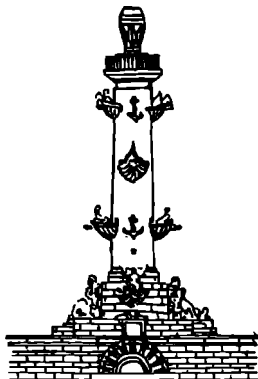
ՌՈՍՍԻ (Rossi, Aldo, 1931-1997): Իտալացի ժարտարապետ, ռացիոնալ ժարտարապետության (տե՛ս) առավել հայտնի դեմքերից: Նրա ստեղծագործությունը ընդգրկում է միջազգային մոդեռնիզմի և սյուրռեալիզմի ասպեկտները: Ռոսսիին են պատկանում Ճենովայի Կարլո Ֆելիչե օպերայի շենքը (1962), Մաաստրիխտի Բոնեֆանտին թանգարանը (1994) ևն:

ՌՈՍՏՐ (ֆր. *rostre*, լատ. *rostra* - կտուց): Հին Հռոմում հռետորական պատվանդան - հարթակ ֆորումում մոտ երեք մետր բարձրությամբ, լայն աստիճաններով, բալյուստրադայով (տե՛ս), արձաններով, քանդակազարդ պատերով:

ՌՈՍՏՐԱՅԻՆ ՍՅՈՒՆ (*rostral column*): Կտուցանման մոտիվներով զարդարված սյուն (Նկ. 317):

ՌՈՏՈՆԱ (իտալ. *rotonda* - կլոր): Բոլորակ հատակազոծով, սովորաբար սյուներով շրջապատված և զմբեթով պսակված կառույց, տաղավար (Նկ. 318):

ՌՈՒԴՈԼՖ (Rudolph, Paul, 1918-1997): Ամերիկացի ժարտարապետ: Ուսանել է Հարվարդում Վալտեր Գրոպիուսի հետ (տե՛ս): Եղել է Յալեի համալսարանի ժարտարապետության ամբիոնի վարիչ: Բրուտալիստական (տե՛ս) ոճով է կառուցված Նոր Հավենի Մոնումենտալ

Նկ. 317. Ռոստրային սյուն

արվեստի և ժարտարապետության շենքը: Իր արվեստում ձգտել է մոնումենտալիզմին, հորինվածքի, զանգվածի և տարածական բջիջների բարդացմանը, նյութերի, ֆակտուրայի և գույնի սուր հակադրություններին (վարչական շենքը Բոստոնում, 1971):

Նկ. 318. Ռոտոնդա

ՌՈՒՆԴՈՒԿ (ռուս. рундук): Արտաքին աստիճանների վրա ծածկված հարթակ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ-ԲՅՈՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Russo-Byzantine architecture): Հունաստանի բյուզանդական ժարտարապետությունից սերող ռուսական ժարտարապետության առաջին փուլը (XI-XVI դդ.), որի եկեղեցիները խաչաձև են և ունեն սոխազվիխ նման քաղ-

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԼԱՍՑԻԶՄ

մաթիվ գմբեթածածկեր:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԼԱՍՑԻԶՄ (Russian classicism): Անտիկ, Վերածննդի, կլասիցիզմի ժարտարապետական ձևերի հատուկ ներդաշնակությամբ բնորոշվող ոճ, որի հիմնադիրներն են ռուս ժարտարապետներ Վասիլի Բաժենովը և Մատվեյ Կազակովը (XVIII դ. վերջ – XIX դ. սկիզբ):

ՍԱԱՐԻՆԵՆ (Saarinen, Eliel, 1873-1950): Ֆինն ճարտարապետ, ազգային ոճման տիպի հիմնադիրը: Նրան են պատկանում Հելսինկիի կայարանը (1910-1914), Մեծ Հելսինգֆորս քաղաքի գլխավոր հատակագիծը (1915-1918): 1923 թ. աշխատել է ԱՄՆ - ում, Վիեննայի «Սեցեսիոնի» գաղափարակից:

ՍԱԱՐԻՆԵՆ (Saarinen, Eero, 1910-1961): Ժարտարապետ էլիել Սաարինենի որդին: Նրա ստեղծագործությունների մեջ նկատելի է ձգտումը դեպի սիմվոլիզմի կերպարայնությունը: Միջիզանի նահանգում (1945-1955) կառուցել է Ուորրենի «Ջեներալ մոթորսի» տեխնիկական կենտրոնի խիստ կանոնավոր համալիրը, մետաղից և ապակուց երկրաչափական ձևերի կառույցներով, ազատ պլաստիկական ձևերով երկաթբետոնից իրականացրել է Նյու Յորքի Ջենեդիի անվան օդանավակայանը (1956-1962) և:

ՍԱԲՀԱ-ՄԱՆԴԱՂԱ (հինդի sabha-mandapa): Սովորաբար ժակատով դեպի հարավ ուղղված մանդապա Հնդկաստանի հարավային տաժարներում:

ՍԱԴԱՄԱ (սադմա) (հինդի sadama, sadma): Տե՛ս Գարբհա-գրիհա:

ՍԱԳԻԿ: Տե՛ս Կիմ:

ՍԱԼԱ-ԵՐԻՆ (հինդի sala-shrin): Այատապրա-վիմանայի (տե՛ս) տիպի, հատակագծում ուղղանկյուն, վազոնաձև ծածկով

և կողքերին մի շարք փոքր ստուպաներով վիմանա:

ՍԱԼԻԶԱԴԱ (իտ. salizzada): Զարապատած փողոց Վենետիկում:

ՍԱԼԼԻՎԵՆ (Sullivan, Louis Henry, 1856-1924): Ամերիկյան ճարտարապետ: Պատմականորեն Ս. դասվում է Ռիչարդսոնի և Ռայտի միջև: Հիկագոյի ճարտարապետական դպրոցի լիդերը և երկնաքեր շենքերի նախագծման պիոները (Գարանտի-բիլդինգ, Բուֆֆալո, 1894-95): Նրա առաջին կարևոր գործերից է Հիկագոյի Ադդիսոնիումի շենքը (1887): Ս. առաջ քաշեց ֆունկցիոնալիզմի և օրգանական ճարտարապետության տեսական սկզբունքները: Նրան է պատկանում Հիկագոյի Ելլերի անվան թատրոնը: Նախագծել է շատ առևտրային և բանկային շենքեր:

ՍԱԼԻՎԵՆՅԱՆ (ՍԱԼԻՎԵՆՍԿ) ՈՃ (Sullivanesque style, Լուի Հենրի Սալլիվեն ամերիկյան ճարտարապետի անունից): 1890-1924 թթ. ձևավորվող և զարգացող այս ոճին բնորոշ են ոճավորված զարդարանքը և պարզ ձևերի աստիճանաբար դեպի վերև դասավորումը, նախատեսված՝ մեկը մյուսի հետ անխզելիություն ստեղծելով՝ «ապահովել» շենքի բարձրությունը: Ոճին հատուկ է նաև լուսամուտների բաժանումը տերրակոտային պանելներով և:

ՍԱԼՈՄՈՆԻԿԱ (salomonica): Ոլորածն այլոմ:

ՍԱԼՆԻՆԳ

ՍԱԼՈՆ (ֆր. salon, իտ. salone - հյուրասրահ): *Սրահ* Հանդիսավոր հյուրասենյակ: 1. Ժամանակակից արվեստի, գլխավորապես Ֆրանսիայում, պարբերաբար կազմակերպվող ցուցահանդեսներն ու դրանց հատկացված ցուցասրահները: 2. XVII-XIX դդ. գրական-գեղարվեստական հավաքույթների (խմբակների) համար սրահ մասնավոր տներում (օր. մադամ դը Ստալի սալոնը Փարիզում են): 3. Արվեստի ստեղծագործությունների ցուցադրման և վաճառքի սրահ, XVII-XVIII դ. Լուվրում՝ «Սալոն դը Կարե», ուր ցուցադրվում էին արվեստի գործեր: Այնուհետև Ս. անվանվեցին Ֆրանսիայի գեղարվեստի ակադեմիայի ամենամյա ցուցահանդեսները:

ՍԱԼՈՒՏԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. saluatorium, լատ. salutare - ողջունել): Անտիկ Հռոմում և միջնադարում կայսրի կամ եպիսկոպոսի ընդունարան, հանդիսությունների դահլիճ:

ՍԱԽԼԻ-ՍԱԴԵՂՈՂԼՈ (վրաց. sakhlisadedoplo): Նորապսակների տուն Վրաստանում:

ՍԱԿՐԱՐԻՈՒՄ (լատ. sacrarium, sacre - սուրբ): Հռոմեական տան մեջ աղոթատեղի: Տե՛ս Ալտարիա: Եկեղեցու ավանդատուն (տե՛ս): Նույնը՝ պրիոբել (Ռուսաստան), սակրիստի (Ֆրանսիա, Անգլիա են):

ՍԱԿՐԻՍՏԻ (ֆր. sacristie, լատ. sacro - սուրբ): Տե՛ս Ավանդատուն: Նույնը՝ սակրիստիա (Իտալիա):

ՍԱՀԱՆԱ-ՏԱՄ (ղազ. sahana-tam): Դամբարան, գերեզմանոցային շինություն Դազախստանում:

ՍԱՀԱՏ-ԿՈՒԼՈՒ (թուրք. sahat-kulu, sahat - ժամացույց, kulu-տուն-ամրոց): Ժամացույցով աշտարակ Բոսնիայում և Հերցեգովինայում:

ՍԱՀՈՒՆ ՈՃ (Flowing style): Ֆրանսիական գոթիկայի վերջին փուլի, բոցավառ և անզվական գոթիկայի վերջին փուլի՝ զարդարիկ (դեկորատիվ) ոճերի հին անվանումը:

ՍԱՄԱՆ (թուրք. saman - ծղոտ): Տե՛ս Աղոթա:

ՍԱՅՐ (անգլ. needle, spire): Գմբեթի սրածող, ծայրածող: Տե՛ս Եպի: Նույնը՝ նիդ:

ՍԱՆԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. sanatorium, sanitas - առողջություն): *Առողջարան*:

ՍԱՆԳԱԼԼՈ (Sangallo, Antonio de, 1485-1546): Իտալական Բարձր Վերածննդի ժարտարապետ: Նախագծել է Ֆառնեզե պալատը՝ Հռոմի մեծագույն և առավել պատկառելի պալատներից մեկը:

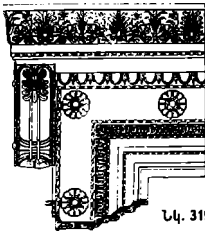
ՍԱՆԳԱՐԱՄԱ (հինդի sangharama): Վանք հնդկական ժարտարապետության մեջ: Տե՛ս Վիմանա:

ՍԱՆԴՀԱՐԱ (հինդի sandhara): Սրբատեղիի շուրջ փակ կամ շրջանաձև անցումով կառուցվածք, ինչպես զույգ պատերով ստրուկտուրաներում:

ՍԱՆԴՐԱՉ (թուրք. sandrach): Ոչ կանոնավոր քարերով պատի շարվածքի մեջ, նրա ամբողջ երկարությամբ փայտյա զերաններ, որոնք օգնում են պահպանել պատի կայունությունը և շարվածքի շարքերի հորիզոնականությունը:

ՍԱՆԴՐԻԿ

ՍԱՆԴՐԻԿ (ռուս. сандрик, լատ. corona summa): Վերնաքիվ: Դռան, պատուհանի վրա, երբեմն երկու պահունակների վրա հենվող մաս (Նկ. 319):

Նկ. 319. Սանդրիկ

ՍԱՆԽԵՅՈՒՍԱՆ (չին. sankheivan): Հատակագծային ավանդական սկզբունք չինական ժարտարապետության մեջ:

ՍԱՆԿՏՈՒԱՐԻՈՒՄ (լատ. sanctuarium, sanctus - սուրբ): Աղոթարան:

ՍԱՆԿՏՈՒՍ ԲԵԼ (անգլ. sanctus bell, bell - զանգակ): Կաթոլիկական եկեղեցու հավատացյալներին հրավիրելու համար զանգակատան կամ խորանի պատին կախված զանգ:

ՍԱՆՍՈՎԻՆՅԱՆ ԼՈՒՍԱՍՈՒՏ (Sensovino window, իտալական Բարձր Վերածննդի վենետիկյան ժարտարապետ Յակոպո Սանսովինոյի (1479-1570) անունից) : Տե՛ս Դիոկլիտյան, Պալլադյան, Վենետիկյան լուսամուտ:

ՍԱՆՏ - ԷԼԻԱ (Sant' Elia, Antonio, 1888-1916): Իտալացի ժարտարապետ:Նրա «ապագայի թաղաք» նախագիծը, որը սակայն չիրագործվեց, իր ազդեցությունն ունեցավ XX դարի ժարտարապետության

վրա: Կրել է «Սեցեսսիոնի» (տե՛ս) և Օստո Վագների (տե՛ս) ազդեցությունը:

ՍԱՍԱՆԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Sassanian architecture): Սասանյան դինաստիայի ժամանակ (III-VII դդ.) Պարսկաստանում գերիշխող ժարտարապետություն, որը դրսևորվեց բաց էյվաններով խոշոր պալատական համալիրներում կիսազանաձև թաղերի և պարաբոլիկ գմբեթների օգտագործումով: Դեկորատիվ ձևերում արտահայտվող ոճ, որոնք ծանր են և զանգվածեղ, տարօրինակ և որոշ չափով աղավաղված, կոնտուրները (ուրվագծերը) կիսազանաձև, մանրամասները կատարվում էին կոպիտ և ալարկոտ:

ՍԱՍՏՐԱՍ (հինդի sastras): Հին հնդկական տաժարաշինության և ծիսական կանոններ պարունակող ձեռնարկ:

ՍԱՎԱՆԵ (վրաց. savane): Տե՛ս Պանդոկ ևն:

ՍԱՏԻ (ժապ. sati): Պատկերաքանդակներ ժապոնական տների պատերին:

ՍԱՐԱՅ (պարս. sarai (sara) - տուն, պանդոկ): 1. Այրանիայում պալատ: 2. Թուրքիայում հարուստ խավի ընտանիքի բնակելի տուն: 3. Տնտեսական կառույց: 4. Ցախատուն:

ՍԱՐԱՍԻՆ (ֆր. sarrasin - իջեցվող ժող): Տե՛ս Հերս: Նույնը՝ պորտուգիս (Հին Հոմ ևն):

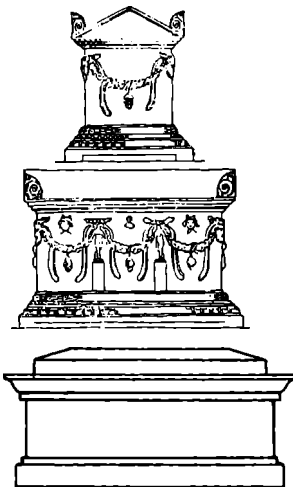
ՍԱՐԱՅԵՒԿ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Saracenic architecture): Նույնը՝ մուսուլմանական ժարտարապետություն:

ՍԱՐԴԱԲԱ (պարս. serdabe, sard - սաղը, ab - ջուր): Միջին Ասիայում և միջնադար-

յան Արևելքի մի շարք երկրների քաղաքներում գետնափոր ջրամբար, ծյունապահետ:

ՍԱՐԿՈՖԱԳ (ֆր. sarcophage, լատ. sarcophagus, sarco - դիակ): *Ջարադագադ: Զանդակագարդ դամբարան* (նկ. 320):

ՍԱՅԵԼՈՒՄ (լատ. sacellum): 1. Փոքր խրանով հողմեական բաց սրբատեղի: 2. Տե՛ս Մատուռ:

Նկ. 320. Սարկոֆագ

ՍԱՌՈՆԱ (ֆին. sauna): Ջրի 100° - ից բարձր ջերմաստիճանով ֆիննական բաղնիք, որտեղ եռացած ջրի գոլորշին զու-

գորդվում է լողավազանի սառը ջրի հետ:

ՍԱՔՍՈՆԱ-ՆՈՐՄԱՆ ՂԱԿԱՆ ՈՃ (Saxon and norman style): Անգլիական գոթական ժարտարապետության զարգացման առաջին փուլը (1055-1150), որի հուշարձանները զուրկ են ֆրանսիական գոթիկային բնորոշ տեխնոկոնստրուկտորական համարձակության և զեղարվեստական նրբազեղության օրգանական միասնությունից:

ՍԲԻՐԻՈ (բուլղ. sbirio): Ժողովրդական տան պահեստային սենյակ Բուլղարիայի Ռոդոպյան տարածաշրջանում:

ՍԳՐԱՖԻՏՈ (իտ. sgraffito, sgrafiare - ժանկոտե): *Ջերանկադ: Ջերանկարում:* Ավաղի վրա զարդանախշի կատարման տեխնիկա, որը երկու բարակ շերտով դրվում է պատի վրա, որից հետո վերին շերտին ժանկոտում են նկարը, հասցնելով այն մինչև երկրորդ շերտի հաստությանը (նկ.321):

ՍԵՂԻԼԵ (իտ. sedile - աթոռ): Խորանի առաջ նստեցածները հողմեական կաթոլիկական եկեղեցում:

Նկ. 321. Սգրաֆիտո

ՍԵԼԻԱՄԼԻԿ (բուլղ. selamlik, selam - ողջույն): Զաղաքային տան հյուրասենյակ արևելյան երկրներում:

ՍԵԿՈՍ

ՍԵԿՈՍ (հուն. secos): Տե՛ս Լաոս:

ՍԵԿՍԻՈՆ (արխիտեկտուրայ) (ֆր. section (architectural), լատ. sectio - կտրվածք, բաժանում): Տե՛ս Կտրվածք (ճարտարապետական):

- ՏՐԱՆՍՎԵՐՍԱԼ (transversal): Տե՛ս Կտրվածք ընդայնական:

- ԼՈՆԶԻՏՈՒԴԻԱԼ (longitudinale): Տե՛ս Կտրվածք ընդերկայնական:

ՍԵՂԱՆԱՏՈՒՆ (refectory): Վանքերում ճաշկերույթների համար երկայնավուն հատակազծով ուղիղ դահլիճներ, երբեմն երկզույց փոխհատվող կամարների համակարգով (Հաղարծին, Հաղպատ նն): Նույնը՝ տրապեզնայա:

ՍԵՄԻԴՈՄ (անգլ. semidome, լատ. semi - կես, dome - գմբեթ): Տե՛ս Գմբեթաղ:

ՍԵՅԶԵՆՏՈ (իտ. seicento - վեց հարյուր): XVII դ. իտալական մշակույթը նշանաբանող տերմին: Նույնը՝ սեչենտիսիմո:

ՍԵՆԱԿԻ (վրաց. senaki - սենյակ): Վրաստանում սենյակի հին անվանումը:

ՍԵՆԱՏ (ֆր. senat, լատ. senatus): Տե՛ս Բուլետերին:

ՍԵՆԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. senatorium): Զրիստոնեական եկեղեցիներում հոգևորականության և երեսի տղամարդկանց համար տեղեր: Տե՛ս Պրեսբիտերիում:

ՍԵՆԻ (ռուս. сени): Ռուսական փայտյա խրճիթներում կլետների (տե՛ս) միջև կամ խորոմներում (տե՛ս) տեղավորված, ինչպես նաև քարաշեն շինությունների առանձին պալատների միջև ոչ բնակելի տաճրածք (միջանցք): Տե՛ս Բաղաքին:

ՍԵՆՄՈՒՏ (Senmut, մ.թ.ա. XV դ.): Հին եգիպտոսի ժարտարապետ: Նրան է պատկանում Կարնակի՝ Հաթշեփսուտ թագուհու պատվին կանգնեցված 30 մ օբելիսկը (տե՛ս) և հայտնի տաճարի պիլոններից (տե՛ս) մեկը, որոնց Թութմուս III-ի հրամանով ավերվեցին:

ՍԵՆՈՏԱՖ (ֆր. cénotaph): Տե՛ս Կենոտաֆին:

ՍԵ-ՇԱՆ (չին. se-shan): Տանիքի տիպ չինական ժարտարապետության մեջ:

ՍԵԶԵՆՏԻՍՄՈ (իտ. secentesimo - վեց հարյուր): Տե՛ս Սեչենտո:

ՍԵՊՅՈՒԼԿՐ (ֆր. sepulcre, լատ. sepulcrum): 1. Գերեզման, դամբարան, գերեզմանակոթող, թաղման տեղ: Նույնը՝ սեպուկրո (Իտալիա): 2. Եկեղեցու խորանում պահարան մասունքների համար: 3. Կաթոլիկական եկեղեցում խորանի մեջ խորշ հաղորդության համար:

ՍԵՊՏԵՆՏՐԻՈՆԱԼԻՍ (լատ. septentrionalis, septentrion - հյուսիս): Վաղ հռոմեական քրիստոնեական բազիլիկներում հյուսիսային թևի անվանումը:

ՍԵՊՏՈՄ (լատ. septum): Միջնապատ: Տե՛ս Տրանսեպտ:

ՍԵՏՏԵԶԵՆՏՈ (իտ. settecento - յոթ հարյուր): XVIIIդ. իտալական մշակույթը նշանաբանող տերմին:

ՍԵՐԴԱԲ (արաբ. serdab): 1. Հին եգիպտոսում հանգուցյալի արձանի համար դամբարանի (մաստաբայի, տե՛ս) պատի մեջ խորշ: 2. Միջազետրում ամառային ամիսներին քաղաքային տներում բնական լույսով գետնափոր փոքր սենյակ:

ՍԵՐԼԻԱՆԱ (իտ. serliana, իտալական Բարձր Վերածննդի ճարտարապետ Սեբաստիանո Սերլիոյի անունից): Եռաբացվածք լուսամուտ, որի կենտրոնական բացվածքը կամարակապ է, իսկ կողքիները՝ հեծանային (եվրոպական երկրներ): Հայտնի է նաև որպես պալլադյան լուսամուտ (տե՛ս):

ՍԵՐԼԻՈ (Serlio, Sebastiano, 1475-1554): Իտալացի ճարտարապետ և ճարտարապետության տեսաբան: Գրել է տրակտատ ճարտարապետության մասին (1537-1575): Եղել է անտիկ ճարտարապետության և Վերածննդի դասական սկզբունքների տարածողը (նկ. 322):

Նկ. 322. Սերլիո

ՍԵՐՊԵՆՏԻՆՈ (սերպանտին) (իտ. serpentino, լատ. serpens - օձ): *Օձագալարք*. Օձապտույտ ուղի այգեպուրակներում, դեպի կառույցներ տանող թեք տաճարներում են:

«ՍԵՑԵՍՍԻՈՆ» («Sezession»): «Արևոպոլիս» (տե՛ս), այսպես կոչված, ավստրիական տարբերակը. XIX դ. վերջին և XX դ. սկզբին գերմանական և ավստրիական մի շարք գեղ. միավորումների ընդհանուր անվանումը, որոնք ծագեցին

որպես հակադրյալ պաշտոնական ակադեմիզմին, ներկայացնելով նոր հոսանքներ արվեստում:

ՍԻ (չին. si): Բուդդայական տաճարի տիպ չինական ժարտարապետության մեջ:

ՍԻԲԻԼ (արաբ. sibil): Ազկիթին կից ծածկված աղբյուր:

ՍԻԶԱՍԱՐԳ (gazon): Տե՛ս Գազոն:

ՍԻՅԻ (անգլ. city, լատ. civitas, civis - քաղաքացի): Առևտրի և մշակույթի կենտրոն անգլիական քաղաքներում:

ՍԻՅԻ ՀՈԼԼ (անգլ. City hall): Քաղաքապետարանի շենք:

ՍԻԼԻԻ (անգլ. cillery): Տերևազարդ խոյակ:

ՍԻԼՈՒԵՏ (ֆր. silhouette, Լյուդովիկոս XV-ի ֆինանսների նախարար Էթյեն Սիլուետի անունից): *Ուրվագիծ* Առարկայի, շենքի ստվերանկար, ուրվանկար:

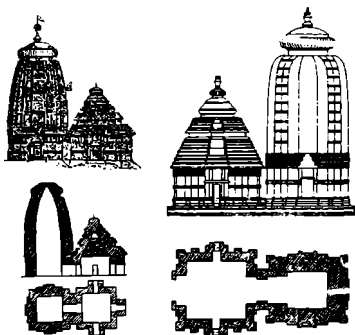
ՍԻԿԱՐԱ (շիկհարա) (հինդի sikhara - բարձունք): Հնդկական ճարտարապետության մեջ թեթևակի կորածն լանջերով աշտարակածն կառուցվածք, որը երևան եկավ VI-VII դդ. (Նեպալ, Բիրմա) (նկ. 323):

ՍԻԿՐԱ (շիկրա) (հինդի sikra): Հնդկական ճարտարապետության մեջ սրբարանի վրա աստիճանավոր բրգածն ծակալ: Տե՛ս Սիկհարա:

ՍԻՄԵԶ (ֆր. cymaise, լատ. cyma, հուն. kymathion - ալիք): Ճարտարապետական տրամատներ: Տե՛ս Կիմա:

ՍԻՄԻՏԻԵՐ (ֆր. cimitière, լատ. coemitorio): *Գերեզմանատուն*:

ՍԻՆԱԳՈԳ

Նկ. 323. Սիկհարա

ՍԻՆԱԳՈԳ (ֆր. synagogue, հուն. synagoge - ժողով): 1. *Ժողովարան*: 2. Հրեական տաճարում աղոթարան: Տե՛ս Բժմեցիա:

ՍԻՆԱՆ (Sinan, Khodja Mimar, 1490-1588):

Հայազգի ժարտարապետ և ինժեներ Օսմանյան թուրքիայում: Օսմանյան սուլթանության գլխ. ժարտարապետը, որն իր արվեստով նշանավորեց օսմանյան ժարտարապետության զարգացումն ու զազաթնակետը: Նրա նշանավոր գործերից են Կոստանդնուպոլսի Ծաիզադե (1543-1548), Սուլեյմանիեի (1550-1557), Ադրիանուպոլսի Սելիմիեի (1569-1575) մզկիթները: Վերջինս իր գեղագիտական և շինարարական յուրօրինակ լուծումներով համաշխարհային ժարտարապետության մեջ համարվում է օսմանյան ժարտարապետության գլուխգործոց: Ս. հայ - հունական ժարտարապետական դպրոցի խոշոր ներկայացուցիչ է: Նրան է վերագրվում շուրջ 360 շինություն. միայն թուրքիայում

կառուցել է 81 մեծ և 50 փոքր մզկիթ, 55 մեդրեսե, 19 դամբարան, 7 զրադարան, 14 իմարեթ, 3 հոսպիտալ, 8 կամուրջ, 5 ջրանցույց, 17 քարվանսարա, 31 պալատ, 35 բաղնիք: Ունի բազմաթիվ կառույցներ Սիրիայում (Հալեպ), Բալկաններում (Սերբիա, Մոլդովա):

ՍԻՆՆԵՆ (ժապ. sinden - գլխավոր սրահ): Ճապոնական բնակարանային ժարտարապետության տիպ, որի մեջ գլխավոր սրահը միանում է ֆլիգելներով (տե՛ս), թևավոր սյունասրահներով, որոնք տեղադրված են նրա նկատմամբ արևմուտքում և արևելքում: Ճապոնական արվեստաբանության մեջ տերմինը օգտագործվում է սինդեն-ժուգուրի (տե՛ս) ժարտարապետական ոճի և նրան համապատասխանող այգու նշանաբանման համար:

ՍԻՆՆԵՆ — **ՇՈՒԳՈՒՐԻ** (ժապ. Sinden - dzuguri): Այգեպուրակային ժարտարապետական ոճ:

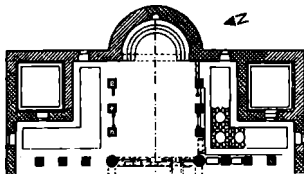
ՍԻՆԵՂՐԻՈՆ (հուն. synedrion, եբր. sanhedrin): Հնում Երուսաղեմում այն շենքը, ուր նստում էր Գերագույն դատարանը: Ս. հարցաքննեց և դատապարտեց Հիսուսին, նրա առաջ կանգնեցին նաև առաքյալները:

ՍԻՆԻՈՐԻԱ (իտ. signoria, signor - տիար): XIII-XIV դդ. Իտալիայում քաղաքապետարանի շենք: Նույնը՝ հոթել դ՛վի (Ֆրանսիա) ևն:

ՍԻՆԱՏՈՒՐԻԱ (իտ. signaturia): Տրանսպալի (տե՛ս) և նավի հատման տեղում զանգակով աշտարակ կաթոլիկական եկեղեցում:

ՍԻՆՏՐՈՆ (ֆր. synton, հուն. synthronon):

1. Վաղ քրիստոնեական և արևելյան կաթոլիկական եպիսկոպոսական եկեղեցիներում խորանի պատին կից նստարաններ, որոնցից մեջտեղինը հատկացվում է բարձրաստիժան եկեղեցականներին (նկ. 324):

Նկ. 324. Սինտրոն

ՍԻՈՆԻ (ժապ. siodzi): Ծապոնական բնակելի տներում փայտե շարժական միջնորմ: Լույնը՝ սիտոմիդո:

ՍԻՈՅՆ (ժապ. sioin - նամակ): Ծապոնական տներում կամ տաճարներում ընթերցելու և գրելու համար հատուկ սեղանով լուսամուտ:

ՍԻՈՆ (հուն. sion): 1. Բլուր Երուսաղեմում, որտեղ ըստ Աստվածաշնչի Դավիթ թագավորի ապարանքն է: 2. Եկեղեցական սպասքի տեսակ, սովորաբար արծաթից, որը կրկնում է քրիստոնեական տաճարների ծարարադասական ձևերը: 3. Վրացական եպիսկոպոսական տաճար:

ՍԻՊԻ (ֆր. cippe, լատ. cippus): 1. Զանդակված գերեզմանաքար (ստեյլա): 2. Հռոմեացիները սիպ են անվանում սյունը կամ մույթը, որը նշանաբանում է սահման, գերեզման նմ: Լույնը՝ սիպո (իտալիա):

ՍԻՍԻԼՈՍ (հուն. sistylos, sis, stylos

- սյուն): 1. Ծեֆը, որի սյունամեջ հեռավորությունները հավասար են սյան ստորին կտրվածքի երկու տրամագծերի հեռավորությանը: 2. Ամստիկ տաճար, որի սյունամեջ հեռավորությունը հավասար է սյան տրամագծի չափին:

ՍԻՏՈՍԻՂՈ (ժապ. sitomido): Տե՛ս Սիոնի:

ՍԻՐԻՆԶՍ (ֆր. syrinx - ղողղուկ, շվի): Մ. թ. ա. XVI-XI դդ. Եգիպտոսի նոր թագավորության դամբարանների թնդորոշ քարայրի մեջ խոր և ցածր անցում:

ՍԻԶՍ-ԼԱՅՁ ՈՒՒՆԴՈՒ (անգլ. six-light window): Վեներտիկյան գոթական պալատներին բնորոշ կամարակապ միացված վեց լուսամուտ:

ՍԼԵՋՆԻԿ (ռուս. слезник, слеза - արցունք): Տե՛ս Արցունքաթափ: Լույնը՝ լարմիե (Ֆրանսիա) նմ:

ՍԼԻԵՏԵՆԻՍ (լատվ. slietenis): Լատվիական փայտաշեն ժողովրդական տան հնագույն տիպ, որը մինչև XIX դ. օգտագործվում էր որպես ամառային խոհանոց:

ՍԽԵՄԱ (հուն. schema): Ծեֆը և նրա մասերը ընդհանուր գծերով պատկերող գծապատկեր:

ՍԽՈԼԱ (սքոլա) (լատ. schola - դպրոց): 1. Կիսաշրջանաձև հարթակ կամ ալկով (տե՛ս) հռոմեական քաղնիքներում: 2. Հանգստատեղ պալատարայում (տե՛ս): 3. Դպրոց:

ՍԿԱԲԵԼՈՒՄ (լատ. scabellum): Տե՛ս Պյեդեստալ:

ՍԿԱԼԻՈԼԱ (իտ. scagliola, scaglia - ձկան

ՍԿԱՄԻՆՈՒՍ

թեփուկ, մարմարի փոշի): Գիպսով և սոսնձով պատրաստված, մարմարի կամ գրանիտի փոշով գունավորված շաղախ:

ՍԿԱՄԻՆՈՒՍ (լատ. scamillus): 1. Ղասական և նոր դասական ժարտարապետության մեջ շրիշակի (պլինտուսի, տե՛ս) տակի հարթ սալ: 2. Դորիական խոյակի վզիկի և բնի կանեյուրների վերին մասում քարի բլրկի թեթև թեքություն: Նույնը՝ կոնժե, պաղուզա:

ՍԿԱՄՈՅԻ ՍՅՈՒՆԱԿԱՐԳ (Scamozzi order, իտալական Բարձր Վերածննդի ժարտարապետ և տեսաբան Սկամոցիի անունից): Հռոմեական սյունակարգի նման սյունակարգ, որի խոյակը տեղադրված է 45° անկյան տակ:

ՍԿԱՅՍԿԻՆԵՊԸ (անգլ. skyscraper): *Երկնաքեր*: Տե՛ս **Գրատ-սիե**:

ՍԿԱՊՈՒՍ (լատ. scapus): Սյան բուռ:

ՍԿԵՆԵ (սկենինոն) (հուն. skene, skenion - վրան, լատ. scaena): 1. Հին հունական և հռոմեական թատրոններում սյունաշարով, արձանիկներով և դրանց համար խորշերով, շքամուտքերով հարուստ հար-

Նկ. 325. ՍԿԵՆԵ

դարված պրոսկեննին (տե՛ս) կից մաս, երկհարկանի կառույց: 2. Բեմ (ավելի վաղ շրջան) (նկ. 325):

ՍԿԵՉ (անգլ. sketch): Տե՛ս **Էսքիզ** նմ:

ՍԿԻՆԻԱ (ռուս. скиния, հուն. skenion - վրան, որը Աստծո կարգադրությամբ Մովսեսը տեղադրեց անապատում): Հայտնի է նաև որպես «խոստովանության վրան», «Ժողովարան»՝ նեղ ձակատով ուղղված դեպի արևելք:

ՍԿԻՏ (հուն. skit): Զգնավորների խցեր վանքից հեռու: Փոքր վանք:

ՍԿԻՑՈ (իտ. schizzo): Տե՛ս **Էսքիզ**:

ՍԿԼԵՊ (լատ. sklepe - թաղ, նկուղ): *Դամբարան*: Երբեմն գետնափոր աժյունախորշ:

ՍԿՈՏ (սկոցիա) (ֆր. scottie): Անհամաչափ պարզամաս հունական և հռոմեական սյունակարգերում:

ՍԿՎԻՆՉ (անգլ. squinche, ֆր. écoinçon - երկու պատերի հատման անկյունում պահարան): Դարակաշար:

ՍԿՎԵԱ (անգլ. square - քառակուսի): Տե՛ս **Պիացցա**:

ՍԿՐԻՊՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. scriptorium, scribere - գրել): VI-XII դդ. եվրոպական վանքերում ձեռագրատուն:

ՍԿՐՈՎ (ռուս. scrov): Մառան:

ՍԿՈՒՖԻԱ (ռուս. скучья - զիշերային զլխարկ): Գմբեթի վերին հատվածը՝ սեգմենտը: Տե՛ս **Կալոտ**:

ՍՅԱՆ ԵԱՆ (չին. sian shan): Տանիքի տիպ չինական ժարտարապետության մեջ:

ՍՅՈՒՄԱԻ ԻՅՐԱ (ռուս. съжая изба, сидеть - նստել, изба - խրճիթ): 1. Գրասենյակ: 2. Բանտ:

ՍՅՈՒՆ (column): 1. Կլոր կտրվածքով ուղղահայաց հենարան, շենքի կրող կոնստրուկցիաներից մեկը, ժարտարապետական պոնակարգի (օրդերի, տե՛ս) տարր: 2. Առանձին կանգնած Ս. ծառայում է նաև որպես հուշարձան, դեկորատիվ տարր և այլն: Տե՛ս Կոլոննա:

ՍՅՈՒՆԱԳՆՈՒՄ (capital): Տե՛ս Խոյակ:

ՍՅՈՒՆԱԿԱՐԳ (order, լատ. ordo - կարգ): Հին Հունաստանում ևն երկրներում գեղարվեստորեն մշակված յուրահատուկ հեծանահենակային համակարգ: Հայտնի են դասական Ս., ինչպես հունական, դորիական, հոնիական, կորնթական և հռոմեական, այնպես էլ տոսկանական և կոմպոզիտ կամ բարդ: Նույնը՝ օրդեր: Ս. անվանումը կրում է նաև եգիպտական հեծանահենակային համակարգը (Նկ. 326):

ՍՅՈՒՆԱՍՐԱՀ (լատ. porticus): Սյունազարդ սրահ, շենքին կից սյունակառույց սրահ: Տե՛ս Գալլերի, Ստոա:

ՍՆԱՊԱՆԱ-ՄԱՆԴԱՊԱ (հինդի snapanamandapa): Հնդկական ժարտարապետության մեջ մանդապա (մանտապա)՝ բրոնզե կուռքերի մկրտման արարողության համար:

ՍՈՐՈՐ (ռուս. содор, содрать - հավաքել): Մայր տաժար:

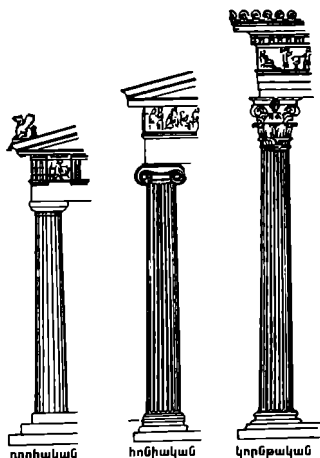
ՍՈՒԱՐԻՈՒՄ (լատ. solarium, solaris - արևային): Արևահարթակ: 1. Հին հռոմեական տան հարավային կողմը, հարթ ծածկ: 2. Հատուկ հարթակ արևային լու-

զանք ընդունելու համար: Որպես օրենք Ս. միացվում էր ատրիումի (տե՛ս) հետ, կազմելով արեստիլում՝ օդային վաննա ընդունելու համար:

ՍՈՒՆԱ (լատ. solea, solea, հուն. soleion - հարթակ): Արևելյան եկեղեցիների իկոնոստասի (տե՛ս) առաջ հարթակ:

ՍՈՒՆԱ (հուն. solena): Հունական կղզինքրի հարթ տեսակ:

ՍՈՒՏՐՈՋՍ (անգլ. saltbox, salt - աղ, box - տուփ): Հատակագծում քառակուսի շինություն, ժակատային մասում՝ երկհարկանի, հետևի ժակատում՝ միհարկանի,

Նկ. 326. Սյունակարգ

ՍՈՂՈՍԱՔԱՆ

կարծ լանջավոր ծածկ ժակատային մասում և երկար լանջավոր ծածկ՝ հետևի ժակատում:

ՍՈՂՈՍԱՔԱՆ: Տե՛ս Գլխատուն, Հազարաշեն նմ:

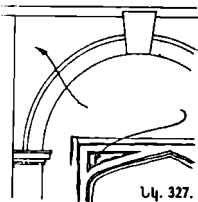
ՍՈՏՈՂՈՐՏԵԳՈ (իտ. sottoportego - շքամուտքի տակ): Վեներտիկում, սովորաբար փողոցի կամարային կողմի վրա, շենքերի տակ գետնավոր անցում:

ՍՈՖԻՏ (ֆր. soffite, իտ. soffito - առաստաղ): 1. Վարդակներով և ժարտարապետորեն մշակված, արխիտրավի (տե՛ս), կամարի, քիվի, թաղի և ժարտարապետական տարրերի տակի հարթությունների զարդարում: Նույնը՝ կեսոն: 2. Սարք բեմի լուսավորման համար:

ՍՈՖԻՏԱ (իտ. soffitta): Տե՛ս Մանսարդ: Նույնը՝ ձեղնահարկ:

ՍՊԱՅԸ (անգլ. spire): Տե՛ս Եպիլ:

ՍՊԱՆԴՐԵԼ (անգլ. spandrel): Կորագծի պատի հատվածի վրա շարվածք (նկ. 327):

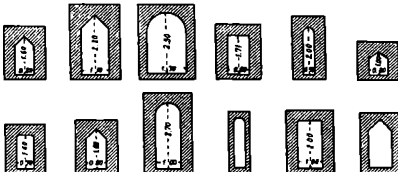

Նկ. 327. Սպանդրել

ՍՊԱՆԻՇԵ ՎԱՆԴ (գերմ. Spanische Wand - իսպանական պատ): Եիրմա, առաջակալ, ծածկկոյթ:

ՍՊԵԿՈՒՍ (լատ. specus): Ծածկված հոռ-

մեական ջրատար (նկ. 328): Տե՛ս Ակվեդուկ:

Նկ. 328. Սպեկուս

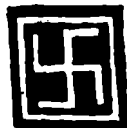
ՍՊԵՈՍ (հուն. speos - քարայր): Ժայռափոր տաճար, դամբարան Հին Եգիպտոսում:

ՍՊԻՆԱ (լատ. spina - ողնաշար): Հոմեական կրկեսի արենայի (տե՛ս) մեջտեղում երկար ցածր պատ, որի շուրջ պտտվում էին ձիակառքերը: Նրա մեջտեղում կանգնեցված էր օբելիսկոս (տե՛ս), իսկ եզրերում՝ այսպես կոչված մետաներ (տե՛ս), որոնցից յուրաքանչյուրը պատվանդանի վրա դրված երեք կոնաձև մույթեր էին: Բացի այդ Ս. զարդարվում էր արձաններով, զոհասեղաններով ևն:

ՍՊԻՐԱ (լատ. spira): Հին հռոմեական սյունակարգի սյան խարիսխ:

ՍՊՐԻՆ ԿՈՈՒՐՍ (անգլ. spring course): Զարի, աղյուսի հորիզոնական կար:

ՍՎԱՍՏԻԿԱ (հինդի svastika): Հին հընդկական կրոնական նշան և հնագույն զարդամոտիվ Արևելքի մի շարք երկրների արվեստում (նկ. 329):

Նկ. 329. Սվաստիկա

ՄՏԵՐԵՈՒԱՏԵՍ

ԱՎԵՏԼԻԹԱ (ռուս. *святица, свят* - լույս):

1. Լուսավոր սենյակ: 2. Բելառուսում սե-
նիի (տե՛ս) խորքում բնակելի սենյակ:

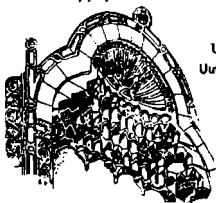
ԱՎՈՂ (ռուս. *свод*): Տե՛ս Թաղ են:

ԱՎՈՂ-ՆԻԻԱ (ռուս. *свод-ниша*): Թաղ-
որմնախորշ:

ԱՍԱԲՈՒԱ (լատ. *stabula*): Հին հռոմե-
ական ռազմական ժամրարներում բնակելի
շինություն սպասարկող կազմի համար:

ԱՍԱԴԻՈՆ (հուն. *stádion*, լատ. *stadium*):
Մարզադաշտ: Մրցարան:

ԱՍԱԼԱԿՏԻՏ (ֆր. *stalactite* - քարայրի
հատակին կաթիլներից առաջացած քար):
*Շթաքար: Մերձավոր և Միջին Արևելքի,
ինչպես և Հայաստանի ժարտարապետու-
թյան մեջ խորշերի, թաղերի, տրումպների
(տե՛ս), գմբեթարդների, քիվերի են, շար-
քերով մեկը մյուսի վրա դրված, կախվող
սեղանաձև ելուստներ, տարրեր (նկ. 330):*
Տե՛ս Մուկկարմա:

Նկ. 330.
Ատալակտիտ

ԱՍԱԼԼԱ (լատ. *stalla* - տեղ): Կաթոլիկա-
կան եկեղեցիներում նստարաններ հո-
գևորականների համար:

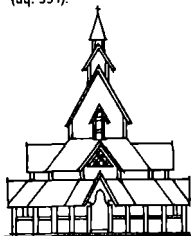
ԱՍԱՄԲԱ (հինդի *stambha* - մույթ): Տե՛ս
Լատ:

ԱՍԱՄԲԱ ՏՈՐԱՆԱ (հինդի *stambha
torana*): Մուտքի հարդարանք կամ երկու
սյուների վրա առանձին կանգնած ծաղ-
կաշղթայով դեկորատիվ դարպաս:

ԱՍԱՆԽԻՈՆ (հուն. *stankhion*): Գլխավոր
հեծան:

ԱՍԱՆՑԱ (լու. *stanza*): Սենյակ, սրահ (օր.
Ռաֆայելի Ա. Վատիկանում):

ԱՍԱՎԿԻՐԿԵ (նորվ. *stavkirke*, գերմ.
Kirche - եկեղեցի): Վաղ միջնադարյան
նորվեգական ժարտարապետության մեջ
ուղղահայաց ամրացված տախտակե պա-
տերով և բազմահարկ տանիքով եկեղեցի
(նկ. 331):

Նկ. 331.
Ատավկիրկե

ՍՏԵԼ(Ա) (ֆր. *stèle*, հուն. *stylos* - սյուն):
Տե՛ս Հուշակոթող:

ՍՏԵՅԿ ՀԱՌԽ (անգլ. *stake house*):
ԱՄՆ-ում միայն մսեղեն կերակուրներ մա-
տուցող ռեստորան:

ՍՏԵՆԴ (անգլ. *stand* - կանգնել): *Ցուցակա-
հանակ:*

ՄՏԵՐԵՈՒԱՏԵՍ (հուն. *stereobates*): Հու-
նական տաճարի եռաստիժան պատվան-
դան, հիմք:

ՄՏԻՔԱԴԻՈՒՄ

ՄՏԻՔԱԴԻՈՒՄ (լատ. stibadium): Այգեպտորակային համալիրում տերևածյուղապատ տաղավար: Տե՛ս **Բեսեդկա**:

ՄՏԻԼ (ֆր. style, լատ. stylus, հուն. stylos - փայտիկ): Արվեստում և գրականության մեջ ստեղծագործությունների միագումարությունը բնորոշող կերպարային համակարգի, գեղարվեստական արտահայտչամիջոցների, պատկերման հնարքների կայուն ընդհանրությունը: Տե՛ս **Ոձ**:

ՄՏԻԼ ԼԻԲԵՐՏԻ (Stile Liberty): «Ար նովոյի» իտալական տարբերակը: Անունը ստացել է անգլիական Լիբերտի ֆիրմայի անունից:

ՄՏԻԼՈՐԱՏԵՍ (հուն. stylobates, stylos - սյուն, batron - հիմք): 1. Հունական տաժարի ստեղծագործության (տե՛ս) վերին հարթակը, որի վրա տեղադրված էին սյունաշարերը: Նույնը՝ պողոտ դա գրադոնի (Իտալիա): 2. Սյան տակի քարե սալ:

ՄՏՅՈՒԱՐՏ ԺԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Stuart architecture): Անգլիական Վերածննդի վերջին փուլի (1603-1688) ժարտարապետություն (Ստյուարտների դինաստիայի ժամանակաշրջան):

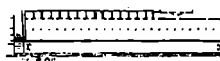
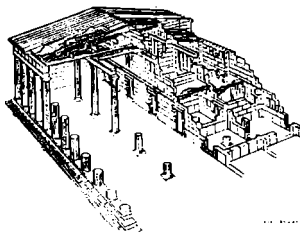
ՄՏՈԱ (հուն. stoa - ծածկված սյունաշար): Հին Հունաստանում քաղաքների հասարակական կենտրոններում սյունասրահի (նկ. 332): Տե՛ս **Գալլրի**:

ՄՏՈՐՈՐ (բուլղ. stobor): *Մառան*:

ՄՏՈՄԻՈՆ (հուն. stomyon): Հին հունական դամբարանի մուտքային մաս:

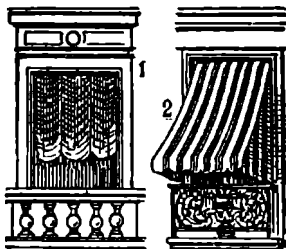
ՄՏՈՅԿՈՐՈՒՄ (լատ. stoicorum): Տե՛ս **Ստոա**:

ՄՏՈՐ (ֆր. store, իտ. stora): Հարմարանքի

Նկ. 332. Ստոա

միջոցով լուսամուտի առաջ քարծրացվող և իջեցվող վարագույր (նկ. 333):

Նկ. 333. Ստոր

ՄՏՈՐՈՒՄ (ռուս. сторожа, сторожить - պահապան լինել): Ռուսական ամրոցա-

ՍՈՒՔԱՍՄԱՆ

շինության մեջ թշնամու տեղաշարժերը նկատելու համար բարձունքի վրա դիտակետ-աշտարակ:

ՍՏՐԻՎԱ (լատ. striga): Տե՛ս Կանեկուր:

ՍՏՐԻՆ ԿՈՌԻՐՍ (անգլ. string course): Վերածննդի ժարտարապետության մեջ շենքի ծակատը բաժանող նեղ գոտի:

ՍՏՐՈՂԻԼԱ (ռուս. строила, строить - կառուցել): Ծպեղ:

ՍՏՈՒԴԻԱ (ռուս. студия, լատ. studiosus - պարապող): Արվեստանոց: Արվեստաց դպրոց, կաթինետ, բյուրո և այլն:

ՍՏՈՒԿՈ (իտ. stucco - գաջ): Սվաղ: Բարձր դիմացկունությամբ բնորոշվող և փայլեցնելուց հետո մարմարի տեսք ստացող սվաղ:

ՍՏՈՒՊԱ (հինդի stupa - հողաթումբ, քարերի թումբ): 1. Հնում թագավորի կամ առաջնորդի գերեզմանի վրա կառույց: 2. Բուդդայական ժարտարապետության

մեջ խորհրդանշական և որևէ իրադարձություն հավերժացնող մոնումենտալ կառույց (նկ. 334): Առաջին ստուպաները կիսակլոր էին, իսկ ավելի ուշ՝ աշտարակատիպ: Տե՛ս Դագոբա նմ:

ՍՏՈՒՊԻ (ստուպիկա) (հինդի stupi, stupika): Վիմանայի, զոպուրամի ևն սայր:

ՍՐԲԱՏԵՂԻ (սրբավայր) (temple, church):

1. Սուրբ վայր, տեղ, կրոնական արարողությունների վայր (շինություն, տաճար, ուխտավայր): 2. Այն վայրը, որտեղ գտնվում է տվյալ կրոնի սուրբ տաճարը: 3. Տաճար, եկեղեցի, մատուռ:

ՍՐԵՂՈՎԻՐԵՍՅԵ (ռուս. средокрестие - խաչի մեջտեղ): Խաչաձև եկեղեցու թևերի հատման տեղ:

ՍՐՈՒՔ (ռուս. сруб, срубить - կտրել):

1. Հատվածք ուսական փայտաշեն ժարտարապետության մեջ: 2. Ամբողջ պարագծով գերանների կամ ձողերի շարքերով շենքի կերտման եղանակ:

ՍՑԵՆԱ (լատ. scaena, հուն. skene - վրան): Բեմ:

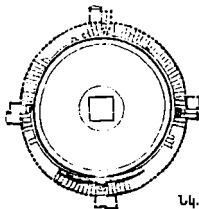
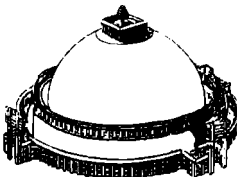
- ԴՈՒԿՏԻԼԻՍ (լատ. s. ductilis): Հին հռոմեական թատրոնում որպես հետին պլան ծառայող շարժական միջնորդ:

- ՖՐՈՆԱ

(լատ. s. frons): Հարուստ ժակատով հարդարված բեմ:

ՍՑԵՆՈՖԻԼԱՑԻՈՒՍ (լատ. scaenofiliacium): Տե՛ս Դիակոնիկոն:

ՍՈՒՔԱՍՄԱՆ (ֆր. soubassement, sou -

Նկ. 334. Ստուպա

ՍՈՒԲ ԴԻՎՈ

տակ, *bassement* - հիմք, կառույց): *Գեոմա-խարիսխ*:

ՍՈՒԲ ԴԻՎՈ (լատ. *sub divo* - Աստծո հպատակության ներքո): Վատիկանի սա-րի վրա, նախակոստանդինյան դարաշըր-ջանում, նեկրոպոլներում (տե՛ս) չցանկա-պատված կամ ծածկված բացօթյա խորշ:

ՍՈՒԲՍՏՐՈՒԿՑԻՈ (լատ. *substructio, substratum* - շերտի տակ): Կառույցի տակ հիմք, պատվանդան:

ՍՈՒԲՈՒՐԳԱՆ (մոնղ. *suburgan*): Տե՛ս Ստուպա, Դագդոբ, Դագդոբ, Ռեյկիվա-րիում:

ՍՈՒԴԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. *sudatorium*): Տե՛ս Լակոնիկում:

ՍՈՒԽԱՐԻԿԻ (ռուս. *сухарик*): Տե՛ս Ատամնաշար:

ՍՈՒԿՅԱ (ժապ. *sukia*): Ճապոնիայում բնա-կելի թաղամասում, հաճախ բակի շուրջ, կողք կողքի տեղադրված տներ:

ՍՈՒՄԵ (մոնղ. *sume*): Վանքի տիպ՝ կոա-տում Մոնղոլիայում:

ՍՈՒԵԻՆԱ (բուլղ. *sushina*): Տե՛ս Զեղնա-հարկ:

ՍՈՒԴԵՐԱԲԱԿՈՒՍ (անգլ. *super abacus*, լատ. *superion* - վերև, *abacus* - տախտակ, սալ (տե՛ս)): Տե՛ս Իմպոստ ևն:

ՍՈՒԴԵՐՄԱՐԿԵՏ (անգլ. *supermarket, mar- ket* - շուկա): Առօրյա ապրանքների ինքնա-սպասարկման մեթոդով առևտրի (հատ-կապես մթերային) խոշոր խանութ: Առաջին անգամ ՄՄ շահագործվեց ԱՄՆ-ում (1930 թ.):

ՍՈՒԴԵՐԳԻԼԻՈՒՄ (լատ. *supercilium*, *super* - վերև, *cilium* - հոնք): 1. Զիվի ամե-նավերին ուղղանկյուն բեկոր: 2. Սկոտի

(տե՛ս) վերին և ստորին ուղղանկյուն բե-կորներ: Տե՛ս Արխիվոլտ:

ՍՈՒՊՐԵՄԱՏԻԶՄ (*Suprematisme*, լատ. *supremus* - գերագույն, անվանում, որը ծըն-վեց 1913 թ., երբ Փարիզում ցուցադրվեց Վ. Մալխիչի «Սև քառակուսի» նկարը): Ս. իր վերացական ծարտաբազմական կոմպոզիցիաներում հենվում է, ինչպես և նկարչության մեջ, տարրական երկրաչա-փական ձևերի օգտագործման վրա:

ՍՈՒՍՊԵՆՍՈՒՐԵ (լատ. *suspensurae, suspendere* - կախել): Թրծված աղյուսից շա-ղախով շարված կրոր, քառակուսի սյուրիկ-ներ բաղնիքներում: Տե՛ս Հիպոկաուստ:

ՍՈՒՏՈՒՆ (պարս. *suton*): Տե՛ս Սյուն:

ՍՖԵՆԴՈՆ (հուն. *sphendon*): Անտիկ ձիար-շավարանի հարավային ավարտը:

ՍՖԵՐԻՍՏԵՐԻՈՒՄ (լատ. *sphaeriste- rium*): Հին հռոմեական բաղնիքներում զնդակով խաղալու դահլիճ, սրահ:

ՍՖԻՆՔՍ (հուն. *sphinx*): Հին եգիպտո-սում առասպելական արարածի՝ առյու-ծի մարմնով և մարդու կամ կենդանու գլխով արձան, որը սովորաբար դրվում էր դեպի տաճար կամ դամբարան տանող ճանապարհին (նկ. 335):

Նկ. 335. Սֆինքս

Վ

ՎԱԳՆԵՐ (Wagner, Otto, 1841-1918): Ավստրիացի ժարտարապետ, որի ստեղծագործությունները հարազատ են «Ար դեկո» ոճին (տե՛ս): 1898թ. Վիեննայում նա կառուցել է Մայոլիկա տունը: Վ. ֆունկցիոնալիզմի նախակարապետն է (Վիեննայի փոստատան ինտերիերը, 1904-06):

ՎԱՉԱՐԻ (Vasari, Giorgio, 1511-1574): Ուֆֆիցի պալատը (Ֆլորենցիա) նրա միակ նշանակալից գործն է, որը արված է մաներիստական ոճով (տե՛ս) (Նկ. 336):

Նկ. 336. Վազարի

ՎԱԼԱՎԱ (սինիալ. valavva): Բնակելի տան բակ Երի Լանկայում:

ՎԱԼԵՏՏՈՒԴԻԼԱՐԻՈՒՄ (լատ. valeo - առողջ): Հիվանդանոց:

ՎԱՂ ԱՆԳԼՈՒԿԱՆ ՈՃ (Early English style): 1120-1250 թթ. անգլիական գոթական ժարտարապետության երեք փուլերից մեկը, հիմնված նորմանդական և ֆրանսիական նախորդ և շարունակվող

ղեկորատիվ ոճի վրա, որը հաճախ բնորոշվում է առանց հարդարանքի նշտարածն (lancelet) լուսամուտներով:

ՎԱՂ ԶՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Early christian architecture): Հռոմեական ժարտարապետության վերջին փուլը (IV – VI դդ.): Հռոմեական բազիլիկ ձևերը ընդունվեցին որպես հիմք վաղ քրիստոնեական եկեղեցիների գրեթե մեծ մասի համար, նախորդելով ձևավորվող բյուզանդական ժարտարապետությանը:

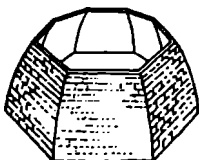
ՎԱՄՅՈՒՐ (վեմյուր) (ֆր. vature, vature, mur - պատ): 1. Ամրոցի զխավոր պատի առջև կեղծ պատ: 2. Եզրապատի հետևում, ամրոցը պատի երկարությամբ ժանապարհ, ուղի:

ՎԱՆ ԴԵ ՎԵԼԴԵ (van de Velde, Henry, 1863-1957): Բելգիացի ժարտարապետ և դիզայնի արվեստի վարպետ, «Ար նուվոյի» (տե՛ս) (Ֆլորվանց – թանգարան, Հազեն, 1901-02), ավելի ուշ՝ ռացիոնալիզմի հիմնադիրներից (Զյուլիի Վերկբունդ թատրոն, 1914):

ՎԱՆԶ (monastery): Եկեղեցական շենքերի, ինչպես և միաբանների խցիկների, հյուրանոցի, գրատան, դպրանոցի, նշխարատան և այլ կառույցների համալիր: Նույնը՝ կլոատոր (Ֆրանսիա), մոնաստիր (Ռուսաստան), վատ (Կամբոջա), վիհարա (Հընդկաստան):

ՎԱՆԱՅԻՆ ԹԱՂ

ՎԱՆԱՅԻՆ ԹԱՂ (cloister vault, cloistered vault): Թաղ, որը բաղկացած է չորս, ութ կամ տասներկու կորագիծ մակերեսներից, որոնք կենտրոնական առանցքի շուրջ միանում են հավասար բարձրություն և տրամագիծ ունեցող երկու, չորս կամ վեց զլանածն թաղերին: Նույնը՝ քառանիստ, ութանիստ ևն զմրեթ (ճկ. 337):

Նկ. 337. Վանքային թաղ

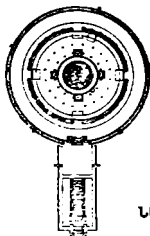
ՎԱՍԻՍԱՍ (ֆր. vasistas): Եարժական բացվող օդանցք լուսամտի կամ դռան մեջ:

ՎԱԿԻՆՆԵՐ (spiral ornament): Ոլորանախշեր:

ՎԱՏ (կամք. vat): Բուդյայական վանքի թափանցան անվանումը:

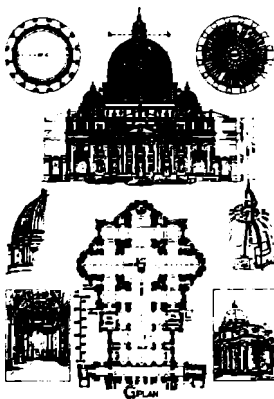
ՎԱՏԱԴԱՃ (սինիալ. vatadage): Երի Լանկայում վաղ ստուպայի տեսակ, որը իրենից ներկայացնում է մի շարք կոնցենտրիկ սյունաշարքեր, որոնց մեջտեղում գտնվում են Բուդդայի արձանը և ծաղկազոհասեղանը (ճկ. 338):

ՎԱՏԻԿԱՆ (Vatican, Հռոմի յոթ բլուրներից մեկի անունից): Այստեղ է կաթոլիկական աշխարհի կենտրոնը, որտեղ գտնվում է Պապի նստավայրը: Վ. տալոաճըում կենտրոնացած են Վերածննդի արվեստի բազմաթիվ աշխարհահռչակ

Նկ. 338. Վատաղած

ծարտարապետական կոթողներ, որոնց թվում՝ Սբ Պետրոսի տաճարը (ճկ. 339):

Նկ. 339. Վատիկան

ՎԵՍՏԻՔՅՈՒԼ

ՎԵԲ (անգլ. web): *Թաղաթղիջ*: Լոյնը՝ պորտե (Ֆրանսիա), պրոյլոտ (Ռուսաստան) են:

ՎԵԴԱՀԱԼ (սինհալ. vedahal): Հիվանդանոց Երի Լանկայում:

ՎԵԴԻԿԱ (հինդի vedika): Ստուպայի (տե՛ս) շուրջ ցանկապատ:

ՎԵԴՈՒՏԱ (իտ. veduta, vedere, լատ. videre - տեսնել): *Տեսարան*: XVIII-XIX դդ. եվրոպական արվեստում քաղաքային տեսարանների բնապատկեր:

ՎԵԼՈՒՄ (լատ. velum): Կրկեսի շենքը ծածկելու համար մեծ չափերի պաստառ Հռոմում: Տե՛ս Մալուս:

ՎԵՂԱՐ (tent roof): Հայկական ժարտարապետության մեջ գմբեթի բրգաձև կամ կոնաձև ծածկ: Տե՛ս Եատյոթ:

ՎԵՃ ԱՏՈՆ (անգլ. wedge stone - սեպաձև քար): Տե՛ս Վուստար:

ՎԵՍ-ՔԱՐ 1. Եկեղեցու բեմի վրա դրված և սեղանի ձևով միմյանց հագցրած երկու քարեր. համարվում է եկեղեցու խորանի հիմքը: 2. Պատ:

ՎԵՆԵՏԻԿՅԱՆ ԼՈՒՍԱՍՈՒՏ (venetian window): Տե՛ս Դիոկլիտյան լուսամուտ, Սերիանա լուսամուտ: Լոյնը՝ պալլադյան լուսամուտ:

ՎԵՆԵՏԻԿՅԱՆ ԽԱՐՏԻԱ (Venetian charter): 1964 թ. Վենետիկում կայացած պատմական և ժարտարապետական հուշարձանների զծով ժարտարապետների և տեխնիկական մասնագետների երկրորդ միջազգային համագումարը, որը հռչակեց ղեկարացիա, որն առաջնայինը հա-

մարում էր հուշարձանների պահպանումը, սահմանափակելով դրանց վերանորոգման բնագավառը. այն պետք է կատարվի բացառիկ դեպքերում, որի համար անհրաժեշտ է փաստարկություն, և կանխվի, երբ առաջ է զայիս հիպոթեզը:

ՎԵՆԵՑ (ռուս. венец - պսակ): *Պսակ*: Գերանաշարք: Ռուսական փայտյա ժարտարապետության մեջ հորիզոնական դրված և անկյուններում թործումներով միացած գերանաշարք: Տե՛ս Սրուբ:

ՎԵՍԻԿԱ (լատ. vesica - փշտիկ): Տե՛ս Մանդոկա (ճկ. 340):

Նկ. 340. Վեսիկա

ՎԵՍՈ (ֆր. vaisseau, լատ. vas - նավ): Տե՛ս Նավ:

ՎԵՍՏԻԱՐԻՈՒՄ (լատ. vestiarium, veste - անթև զգեստ): 1. Հանդերձարան: 2. Ավանդատուն:

ՎԵՍՏԻՔՅՈՒԼ (ֆր. vestibule, լատ. vestibulum, vestiarium - հանդերձարան): *Նախամուտք*: *Նախադռի* (ճկ. 341) (եվրոպական երկրներ):

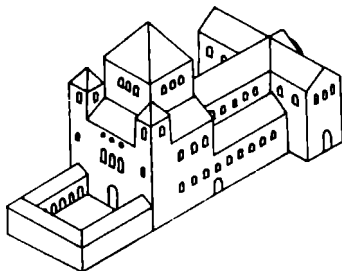

Նկ. 341. Վեստիբյուլ

ՎԵՍՏՎԵՐԿ (գերմ. Westwerk, բառացի՝ արևմտյան ստեղծագործություն): Կարոլինգյան և ռոմանական ժարտարապետությունում (հատկապես Գերմանիայում), պալատական արարողությունների համար նախատեսված, եկեղեցիների արևմտյան մասին կից, լայն աշտարակով, դեպի նավը բացվող սյունասրահներով կառույց են (Նկ. 342):

ՎԵՐԱՆԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Revival architecture): XVIII-XIX դդ. եզիպտական, էտրուսկական, հունահռոմեական, ռոմանական, գոթական, գաղութային ևն ժարտարապետական ոճերի օգտագործում:

ՎԵՐԱՆԿԱՆ ՈՐՈՍԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Revival romanesque architecture), որին բնորոշ է կիսաշրջանաձև կամարների օգտագործումը:

Նկ. 342. Վեստվերկ

ՎԵՐԱՆՈՒՆԴ (Renaissance): Տե՛ս Ռենեսանս:

ՎԵՐԱՆԴԱ (հինդի veranda - սրահ, շքամուտք): Ծածկապատշգամբ:

ՎԵՐԱԱԳՄԲԹ (tambour): Եռահարկ տաճարների երրորդ հարկաբաժին:

ՎԵՐԱԱՅՈՒՆ (cap, capital): Տե՛ս Խոյակ:

ՎԵՐԱՏՈՒՆ (upper room): Ենթի երկրորդ հարկում սրահ կամ սյունասրահ:

ՎԵՐԱԱԶԻՎ: Տե՛ս Սանդղիկ:

ՎԵՐՆԻՍԱՃ (ֆր. vernissage, vernisser - փայտեցնել): Ցուցահանդես: Ցուցադրություն:

ՎԵՐՍՈՒՐԵ (լատ. versurae - շրջանցում): Հոմեական թատրոնի բեմաշենքի թև:

ՎԵՐՖ (ռուս. верфь, գերմ. werfen - գցել, նետել): Նավաշինական գործարան:

ՎԶԻԿ: Տե՛ս Գործերեն, Ենյկա: Նոյնը՝ կոլարինո (Խտալիա) ևն:

ՎԻՃԱՐԱ

ՎԻԱ (լատ. *via*): Ճանապարհ: Փողոց:

- ԳԼՈՐԵԱՏԱ (*via gloriata*): Խճաճանապարհ:
- ՄՈՒՆԻՏԱ (*via munita*): Խոշոր քարերով երեսպատած ճանապարհ:

ՎԻԱԴՈՒԿ (S) (ֆր. *viaduct*, լատ. *via* - ճանապարհ, փողոց, *ductus* - անցք, ուղի): Ողանցույց: Տե՛ս Ուղեկամուրջ:

ՎԻԱԼԱ-ՄԱԼԱ (հինդի *viala-mala*, *viala* - արյունի կերպար): Սովորաբար տաճարի պատվանդանի մաս և յուրաքանչյուր հարկի անտաքեմենտի վերևում արյունաճանճան կերպարով դեկորատիվ ծոփոր: Տե՛ս Ֆրիգ:

ՎԻԳԱ (իսպ. *viga*): Իսպանական կամ հրեղական պուեբլոների (տե՛ս) հեծանների ծայրերի կամ ծածկերի ծալեղների (տե՛ս) դուրս եկած մաս (Նկ. 343):

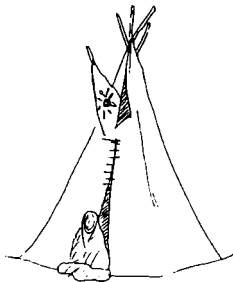
Նկ. 343. Վիգա

ՎԻԳՎԱՄ (*wigwam*): Հյուսիսային Ամերիկայի հնդկացիների մոտ ժյուլերից, պարզագույն ձևերով և ծառերի մաժված կեղևներով կամ կեղևաճուղի մորթիներով ծածկված կլոր կամ օվալաձև խրճիթ (Նկ. 344):

ՎԻԼԱ (լատ. *villa*): Եջատուն: Դաստակերտ, կալվածք, քաղաքից դուրս գտնվող պալատ՝ օժանդակ մասերով (օր. Պոմպեյի և Հերկուլանումի շրջակայքում են):

- ՈՒՌՍՏԻԿԱ (*villa* - շքատուն, *rustica* -

գյուղական): Հին հռոմեական գյուղական մենատուն:

Նկ. 344. Վիգվամ

ՍՈՒԲՈՒՐԲԱՆԱ (*villa suburbana* - արվարձան): Հին հռոմեական քաղաքամերձ արվարձանային տուն:

ՎԻԼ ՆՅՈՎ (ֆր. *villes neuves* - նոր քաղաքներ): Այսպես էին կոչվում XIII - XIV դդ. Ֆրանսիայում հիմնված քաղաքները:

ՎԻԿՏՈՐԻԱՆ ՈՃ (*Victorian style*): Անգլիայի Վիկտորիա թագուհու (1837-1907) անունից: Ամեն տեսակ ոճ, որը օգտագործվել է Անգլիայի Վիկտորիա թագուհու իշխանության ժամանակ: Այս ժամանակաշրջանը ընդգրկում է իստեյկ, գոթական վերածնունդ, իտալականացված Աննա թագուհու և ռիչարդսոնյան ռոմանական ոճերը:

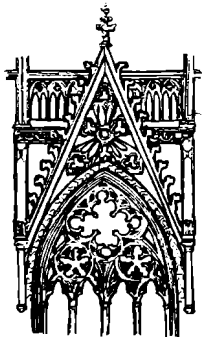
ՎԻՀԱՐԱ (հինդի *vihara*): 1. Ուղղանկյուն խցիկներով շրջապատված քառակուսի հատակագծով բուդդայական վանք:

ՎԻՄԱ

ՎԻՄԱ (հուն. vima): Տե՛ս **Բեմ**, **Պրոսկեմեն**:

ՎԻՄԱՆԱ (հինդի vimana): Սրբատեղի, տաճար կամ նրա զխավոր մասը հին հնդկական ժարտարապետության մեջ:

ՎԻՄՊԵՐԳ (գերմ. Wimperg, Wimper - թարթիչ): *Եռանկյունազարդ*: Գոթական ժարտարապետության մեջ շքամուտքի վրա եռանկյունազարդ՝ խիստ թեք երկլանջ ծածկ (նկ. 345):

Նկ. 345. Վիմպերգ

ՎԻՆԵԱ (լատ. vinea): Հին հռոմեական ամրոցների պաշտպանության համար անիվների վրա փայտաշեն պատ՝ մորթիներով, ժյուղերով ծածկված և ժմահողով սվաղված:

ՎԻՆՅՈՒՆԱ (Vignola, իսկական ազգանունը Ջակոմո դա Բարոցցիո-Barozzio, Giacomo da, 1507-1573): Իտալացի ժարտարապետ, ժարտարապետության տեսաբան («Ժարտարապետության հինգ սյունակարգերի կանոն» տրակտատը, 1562): Վինյոլան ստեղծագործել է Ուշ Վերածննդի,

մաներիզմից բարոկկոյին անցման ժամանակաշրջանում՝ համադրելով Վերածննդի ժարտարապետության սկզբունքները բարոկկոյի և կլասիցիզմի էլեմենտների հետ, կառուցել է պալատներ (Ֆառնեզեն Կապրարոյայում 1558-1573), վիլաներ (Հուլիոս Գ պապի վիլլան Հոռմում 1550-1555), եկեղեցիներ (օվալաձև հատակազծով առաջին եկեղեցին՝ Սանտ Անդրեան 1555 և Իլ Ջեզուին Հոռմում 1568-1584) (նկ. 346):

Նկ. 346. Վինյոլա

ՎԻՆԱՊԱՋԱՐ (fishstone, stone fish): Հայաստանում (մ. թ. ա. II-I հազ.) ջրի պաշտամունքին վերագրվող, երբեմն ձկնակերպ ու քանդակազարդ մեզալիթյան կրթող (տե՛ս), միակտոր քար (նկ. 347):

Նկ. 347. Վիշապաքար

ՎԻՆԳՈՐՈՂ (ռուս. вынорода, вын - բարձր, гора - քաղաք): Տե՛ս **Միջնաբերդ** նմ:

ՎԻՈԼԵԼԵ-ԴՅՈՒԿ (Violet-Le-Duc, E. Emmanuel, 1814-1879): Ֆրանսիացի ժարտարապետ, տեսարան և միջնադարի ժարտարապետության գիտակ: Նա մի շարք ֆրանսիական գոթական տաճարների՝ Փարիզի Աստվածամոր (Նոտր Դամ), Ամիենի Մայր Աստվածածնի վերակառուցողն է: Հեղինակել է ֆրանսիական ժարտարապետական բացատրական հանրահայտ բառարանը (1854):

ՎԻՍ (ֆր. vis - պտուտակ): Ֆրանսիական ամրոցներում աշտարակների պտտասանդուղք:

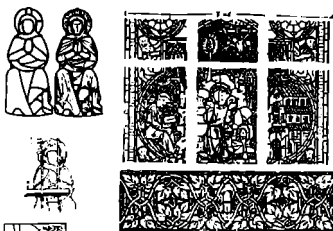
ՎԻՎԱՐԻՈՒՄ (լատ. vivarium, լատ. vivere - ապրել): Լաբորատոր պայմաններում կենդանիներ պահելու, երբեմն նաև բազմացնելու նպատակով գիտահետազոտական հաստատությանը կից տարածք, շենք: Տե՛ս **Տերարիում**:

ՎԻՏՐԱԺ (ֆր. vitrage, լատ. vitrum - ապակի): Ապակեմաս: **Ցանցածաղ**: Գունավոր ապակու ձևավոր կտորներից, մետաղից կամ այլ թափանցիկ նյութերից, լուսամուտների կամ դռների վրա տեղադրված թեմատիկ կամ զարդանախշ հորինվածք: Վ. լայն տարածում ստացավ ռոմանական և հատկապես գոթական ժարտարապետության մեջ (Նկ. 348):

ՎԻՏՐԻԼ(Ա) (ֆր. vitrine, լատ. vitrum - ապակի): **Ցուցափեղք**:

ՎԻՏՐՈՒՎՅԱՆ ԽՈՅՈՂ (vitruvian scroll): Դասական հարդարանքի սովորաբար ալիքաձև գոտի (Նկ. 349):

ՎԻՏՐՈՒՎԻՈՍ (Vitruvius, Marco, մ. թ. ա. I դ. երկրորդ կես): Հռոմեացի ժարտարապետ, ինժեներ, ժարտարապետության տե-

Նկ. 348. Վիտրաժ

Նկ. 349. Վիտրուվյան խոյող սաբան: Հեղինակել է «Տասը գիրք ժարտարապետության մասին» տրակտատը, ուր դիտարկվում են քաղաքաշինական, ինժեներական և զեղարվեստական հարցեր, ընդհանրացված է հունական և հռոմեական ժարտարապետության փորձը (Նկ. 350):

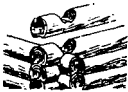
Նկ. 350. Վիտրուվիոս

ՎԻՐԻՂԱՐԻՈՒՄ

ՎԻՐԻՂԱՐԻՈՒՄ (լատ. viridarium, viridis, virere - կանաչ): Փոքր պարտեզ հին հռոմեական տան պերիստիլային բակում:

ՎԻՐՐՐՐՐՐՐՐ (լատ. virorum): Տղամարդկանց հատկացված տեղ՝ հռոմեական վաղ քրիստոնեական բազիլիկում նավի աջ թևը:

ՎԱՊՈՒ, ՎԵԻԲ, ՎՈԲԼՈ, ՎՈԵԺ (ռուս. в лапу - առանց մնացորդի, в ямбе, в режбе - զերանի ջառողր բացվածքով, в обло - մնացորդով): Տե՛ս Վրոբկա (նկ. 351):

Նկ. 351. Վապու, Վշիբ, Վոբլո, Վոեժ

ՎՈԼՅՈՒՏ(Ա) (իտալ. voluta - ոլորք): Տե՛ս Խոյազարդ:

ՎՈԿՀԱԼ (ռուս. вокзал, անգլ. vauxhall, XVII դ. Լոնդոնի շրջակայքում պարահանդեսների և զվարճանքների համար հասարակական այգու անվանումից): Երկաթգծի կայարան:

ՎՈՄԻՏՈՒՐ (ֆր. vomitoire, լատ. vomitorium, vomire - փսիսել): Հին հռոմեական ամֆիթատրոնում հանդիսատեսների համար ելք:

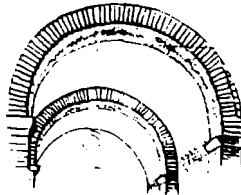
ՎՈՍՄԵՐԻԿ (ռուս. восьмерик, вѣсьмь - ութ): Ութանիստ շենք: Տե՛ս Օկտոգոն:

ՎՐՈՒԲԿԱ (ռուս. врыбка, врыбье - կըտրել): Թործում: Թործ: Ուսական փայտյա ժարտարապետության մեջ գերանների միացման եղանակ: Տե՛ս Վապու նն:

ՎՈՒՍՈ(ԱՐ) (ֆր. voussoir, լատ. volsorium - պտտացնել): Կամարի, թաղի սեպածն աղյուս, քար: Տե՛ս Կլավո:

ՎՈՒՏ (ֆր. voûte, լատ. vaultura): 1. Տե՛ս Թաղ: 2. Եղակ:

- ԱՆ ԲԵՐՍՈ (ֆր. v. en berceau, berceau - օրորան, լատ. bercium - օրորոց) (նկ. 352): Գլանածն թաղ:

Նկ. 352. Վուտ ան բերսո

- ԴԱՐԵՏ (ֆր. v. d'arête, arête, լատ. arista - երկու հարթությունների հատումից առաջացած զիծ): Խաչվող թաղ: Տե՛ս Թաղ:

S

ՏԱԱ (չին. *taa*): Տե՛ս **Պագոդ**:

ՏԱԲԵԼԱ (լատ. *tabella*): Տախտակ, աղյուսակ:

ՏԱԲԵՐՆԱԿԼ (ֆր. *tabernacle*, լատ. *tabernaculum* – խրճիթ, վրան): 1. Հրեաների մոտ վրան: 2. Գոթական ժարտարապետության մեջ խորանում սրբի արձանիկով զարդարիլի խորշ: Նվիրատվությունների համար որմնախորշ կաթոլիկական տաժարներում: 3. Փյունիկյան տաժարային համալիրում խորան՝ աստծո արձանի համար:

ՏԱԲԵՐՆԵ (տավերնա) (գերմ. *Taberne*, *Taveme*, լատ. *taberna*): 1. Հին Հռոմում տաղավար, խանութ: 2. Տե՛ս **Պանդոկ**:

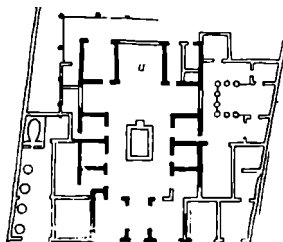
ՏԱԲԼ (ֆր. *table*, լատ. *tabula* - սեղան, սալ, տախտակ): Պատի վրա ամրացված մարմարե սալ:

ՏԱԲԼԵՏ (ֆր. *tablette*, լատ. *tabula* - սեղան, տախտակ): Սովորաբար արձանագրությունով ուղղանկյուն տախտակ:

ՏԱԲԼԵՐՈ (իսպ. *tablero*): Կենտրոնական Ամերիկայի ժարտարապետության մեջ ուղղանկյուն շրջանկով պատից դուրս բերված պանելատեպ մաս՝ տնտիխտական ժարտարապետության մեջ առավել ժարտարապետորեն նպաստող տարր:

ՏԱԲԼԻՆԻՈՒՄ (լատ. *tablinium*, *tabula* - սեղան, սալ, տախտակ): 1. Սկզբում հռոմեական տներում, պալատներում քանդակնե-

րի և արվեստի այլ ստեղծագործությունների, ինչպես նաև ընտանեկան արխիվի համար սենյակ: 2. Նույնը՝ ատրիումի (տե՛ս) խորքում (նկ. 353):

Նկ. 353. Տաբլինիում

ՏԱԲԼՈ (ֆր. *tableau* - նկար): Թատրոնում, ստադիոնում ևն հասարակական վայրերում լուսային ազդանշան, արձանագրություններով վահանակ, էկրան:

ՏԱԲՈՒԼԱՏ (լատ. *tabulat*): Սալապատ մակերես՝ պատ, փողոց:

ՏԱԲՈՒԼԱՐԻՈՒՄ (լատ. *tabularium*, լատ. *tabulae* - օրենք): Հին Հռոմում պետական և անհատական արխիվների շենք: Տե՛ս **Մետրոոն**, **Արխիեյոն**:

ՏԱԴԻ (հինդի *adi*): Բարձիկանման խոյակի մաս կախայի (տե՛ս) վրա և կոմքհայի (տե՛ս) տակ:

ՏԱԼԱ

ՏԱԼԱ (հինդի tala): 1. Վիմանայի կամ զուպուրայի հարկ: 2. Երի Լանկայում բնակելի տներում և պալատական շենքերում բակի կողմից լոջիա (տե՛ս) կամ պատշգամբ:

ՏԱԼԱՍՈՒՍ (լատ. thalamus, հուն. thalamus - ներքին սենյակ): Հին հունական տներում հարսին ու փեսային հատկացված սենյակ, հարկաբաժին:

ՏԱԼԱՐ (պարս. talar): Արաի իրանական ժարտարապետության մեջ:

ՏԱԼԻՈ (taglio, tagliare - կտրել): Տե՛ս Կտրվածք:

ՏԱԽՉԱ (թուրք. takhcha): Աղյուսակաձև կամ ժողովրդական տան պատի մեջ խորշ:

ՏԱԿԱՅՈՒԿԱ (ժապ. takaiuka): Հնադարյան բնակելի տուն Ճապոնիայում:

ՏԱԿՅԱ (թուրք. takia): Մուսուլմանական մզկիթ:

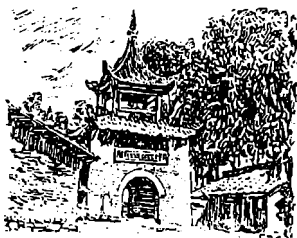
ՏԱՀՈՐԱՀՈՆ (տաջ. tahorahon): Մզկիթին կից սենյակ ծխական լվացում կատարելու համար:

ՏԱՂԱՎԱՐ (pavilion): Տե՛ս Բուրե:

ՏԱՄԲՈՒՐ (ֆր. tambour - թմբուկ): Հողմարգել (շենքերում): 1. Տե՛ս Բարաբան, Թմբուկ, Վերնագմբեթ: Լույսը՝ տուրբան: 2. Զամուց, ցրտից ևն պաշտպանվելու համար շենքի փողբ նախամուտք: Լույսը՝ տամբուրո (Իտալիա):

ՏԱՅ (չին. tai): Չինաստանում բարձր բարե հիմքի վրա փայտաշեն ոչ մեծ բնակելի տան տիպ (նկ. 354):

ՏԱՅԵԱ ՈՃ (Taisha style): Ճապոնական

Նկ. 354. Տայ

ինագույն ոճ, որն այդպես է կոչվել Շինտո սրբատեղիի անունից: Այս ոճի բացառիկ օրինակ է Ճապոնական ծովի ափին Իզու-մո մեծ սրբատեղին, որ շրջապատված է չորս աստիճանավոր դարատափերով:

ՏԱՅՈՒՐ (ֆր. tailleor): Տե՛ս Արակ(ուս): Լույսը՝ ֆալակա (Հնդկաստան):

ՏԱՆ (չին. tan): XV-XVI դդ. չինական տաճարի տիպ:

ՏԱՆԳԵ (Tange, Kenzo, 1913): Ճապոնացի ժարտարապետ. աշխատել է Մայեկավայի արվեստանոցում, ազդվել է Կորբյուզիեի տեսական և ստեղծագործական գաղափարներից և նրա նոր պլաստիցիզմի ազդեցությամբ իրականացրել է քանդակային արտահայտչականությամբ օժտված ծավալներով կառույցներ: Լրա գործերից են Հիրոսիմայի խաղաղության կենտրոնը և թանգարանը (1955), Մասսաչուսեթսի ինֆորմացիայի կենտրոնը Կոֆուս (1962-67), Տոկիոյի Սբ Մայր Աստվածածին տաճարը (1964), Տոկիոյի օլիմպիական խաղերի մարզահամալիրը (1963):

ՏԱՆՁԻ (չին. tandzi): Չինական տաճարի տիպ XVII դարում:

ՏԱՉԱՐԱ (պարս. tachara): Պերսեպոլիսում
Դարեհ թագավորի պալատի անվանումը:

ՏԱՊԱԼԱՏՈՒՆ (tomb): Դագաղը դնելու
տեղ:

ՏԱՎԱՆ (թուրք. tavan): Տե՛ս Առաստաղ,
Պլաֆոն:

ՏԱՏԱՄԻ (ժապ. tatami): Ճապոնական տնե-
րում գործածվող գորգ բրնձի ժյուղերից
(2.0 X 1.0):

ՏԱՐԱՆԳԱ (հինդի taranga): Տե՛ս Բար-
ձակ: Նույնը՝ պահունակ (Հայաստան),
կորբեյ (Ֆրանսիա), կրոնշտեյն (Ռուսա-
ստան) են:

ՏԵԲԱՄ (եբր. tebam): Հոնտորի համար
հարթակ սինագոգում:

ՏԵԳՈՒԱ (լատ. tegula): Հռոմեական կղզ-
մինդր:

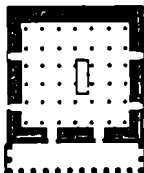
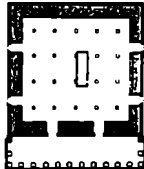
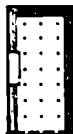
ՏԵԼԱՄՈՆ (հուն. telamon): Տե՛ս Ատլանտ:

ՏԵԼԱՐԻ (իտ. telari, tela - կտավ): XVI-
XVII դդ. արևմտաեվրոպական թատրոննե-
րում հարմարանք ղեկորացիաները փո-
խելու համար:

ՏԵԼԼ (արաբ. tell): Մերձավոր Արևելքում
հին քաղաքների ավերակների վրա
ստեղծված արհեստական բլրի արաբա-
կան անվանումը: Նույնը՝ տեպե:

ՏԵԼԵՍՏԵՐԻՈՆ (հուն. thelesteron): Գաղտ-
նաժխտությունների բազմասյուն դահլիճ
Հին Հունաստանում՝ նվիրված Դեմետրե
աստվածուհուն (Նկ. 355):

ՏԵԿԱՍԻՐ (արաբ. tekasir): Կանանց հատ-
կացված տեղ մզկիթում:

Նկ. 355.

Տելեստերիոն

ՏԵԿՏՈՆԻԿՈՍ (հուն. tektonikos - ժարտա-
րապետական): 1. Լայն իմաստով որևէ
ստեղծագործության ստրուկտուրայի ամ-
փոփ ընկալումը: 2. Ծենքի կառուցման
կոնստրուկտիվ օրինաչափությունների գե-
ղարվեստական արտահայտություն: Ծեն-
քի մասերի փոխադարձ դասավորությունն
ու հարաբերակցությունը: Տե՛ս Արխիտեկ-
տոնիկա:

ՏԵՄՊԻԵՏՏՈ (իտ. tempietto, tempio - տա-
ժար): Փոքր տաժար:

ՏԵՄՊԼՈՆ (հուն. tempon): Տե՛ս Իկոնոս-
տա:

ՏԵՅԼ (բիրմ. tein): Բիրմայական ժարտա-
րապետության մեջ լուսավորչական հաս-
տատություն:

ՏԵՆԱՅ (ֆր. tenaille, լատ. tenacula
աքցան): Աքցանաման փոքր ամրոց:

ՏԵՆԻԱ

ՏԵՆԻԱ (լատ. taenia - երիզորդ, tenuis - բարակ): Դորիական սյունակարգի արխիտուրավը (տե՛ս) պսակող հորիզոնական գոտին:

ՏԵՆԱՅՈՒ (ժապ. tensju): XVI-XVII դդ. ժապոնական ամրոցի աշտարակ:

ՏԵՈԿԱԼԻ (իսպ. teocali, Teos - Աստված): Մեքսիկական բուրգատիպ տաճար:

ՏԵՊԵ (թուրք. tepe): Անատոլիայում (Թուրքիա) և Պարսկաստանում տեյլի (տե՛ս) հովանիշը:

ՏԵՊԻԴԱՐԻՈՒՄ (լատ. tepidarium, lepidus - գոլ ջուր): Հին հռոմեական թերմերում (տե՛ս) գոլ ջրով լողավազանով սրահ:

ՏԵՍՍԵՐԱ (լատ. tessera, հուն. tessera - չորս): Խճանկարային սալիկ: Տե՛ս Աբակուլոս:

ՏԵՍԱԶԵՈՒՄ (լատ. testaceum, testa - աղյուս): Աղյուսի տեսակ:

ՏԵՍՏՈՒԴՈ (լատ. testudo, testudine - կրիա): Տե՛ս Թաղ նն:

ՏԵՏՐԱԿՈՆԽ (ֆր. tetraconch, հուն. tetra-konkhes, tetra - չորս, konch - հեց): Վաղ քրիստոնեական ժարտարապետության մեջ, հատկապես Հայաստանում, կենտրոնաձիգ տիպի տաճար, որի հատակագծում կիսակլոր աբսիդները ծածկված են գմբեթարդներով: Տե՛ս Կոնխ: Նույնը՝ քառակոնխ:

ՏԵՏՐԱՊԻԼՈՆ (հուն. tetrapylon, tetra - չորս, pylon - մույթ): Երկու փոխուղա-հայաց անցումներով հռոմեական հաղթական կամարի տիպ:

ՏԵՏՐԱՊՅՈՒՐԺԻԱ (լատ. tetrapurgia): Հելլենիստական և թրակիական ժարտարապետության մեջ ուշ հռոմեական վիլաներին (տե՛ս) նման բնակավայրերից դուրս ամրացված տուն:

ՏԵՏՐԱՍՏԻԼՈՆ (հուն. tetrastylon, tetra - չորս, stylos - սյուն): Չորս սյունաշարով սյունասրահ, շքամուտք:

ՏԵՏՐԱՍՏԻԼՈՍ (հուն. tetrastylus): Ծեփի ճակատում կամ հետնամասում չորս սյունանոց շքամուտք:

ՏԵՏՐԱՖՈՐՈՒՄ (լատ. tetraphorus): Չորս կարիատիդներից (տե՛ս) բաղկացած արձանախումբ:

ՏԵՐԱՐԻՈՒՄ (լատ. terrarium, terra - հող, arium, arius - տեղ): Տե՛ս Վիվարիում:

ՏԵՐԵՄ (ռուս. терем, հուն. teremon - ծածկ, բնակարան): Հին ռուսական ժարտարապետության մեջ բնակելի տան վերին հարկ կանանց և երեխաների համար:

ՏԵՐՄԱԼ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ (thermal window): Երեք թաժանմունքներից բաղկացած լուսեռանման լուսամուտ:

ՏԵՐՐԱԿՈՏԱ (իտ. terra cotta, terra - հող, գետին, կավ, cotta - թրծված): Թրծակալ: Թրծված խեցեգործական իրեր: Երեսպատող սալիկներ, ժարտարապետական մանրամասներ, ամանեղեն են:

ՏԵՐՐԱՍԱՐԵ (իտ. terramare): Բրոնզի դարում Հյուսիսային Իտալիայում ամրացված, երբեմն ցցերի վրա, կառույցներ, բնակավայր:

ՏԵՐՐԱՍ(Ա) (ֆր. terrasse, լատ. terraceus): Դարավանդ: Հողախարթակ: Տափարակ: Տե՛ս Դարատափ:

ՏԵՐՐԱՅՈ (իտ. terrazzo): Տեմենտի շաղախի մեջ մանր գունավոր քարերով, փայլուն մակերեսով վենետիկյան հատակի տեսակ:

ՏԻԱԲԼԱ (ռուս. тѣло): Տե՛ս Իկոնոստաս:

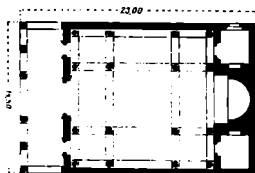
ՏԻԱՆԴԻ (հինդի tiandi): Դամբարան ձավայում VIII-XIV դդ.:

ՏԻԳԵՐ (ժապ. tiger): Ճապոնական տան պատի վրայի ծաղեղների ծայրերը:

ՏԻԵՐՍԵՐՈՆ (ֆր. tierceron): Գոթական խաչաձև թաղի լրացուցիչ ներվյուր (տե՛ս):

ՏԻԿԼԻ (բուլղ. тикли): Զարե կղմինդր:

ՏԻՇԵՅՈՆ (հուն. tiheion): Սիրիայի (II դ. առաջին կես) Ֆեն քնակավայրում կառույց, որի ներքին սյուները ընդգծված քառակուսի սրահի մեջ կազմում են խաչ, որի թաղածածկ միջին քառակուսին ավելի բարձր է, քան կողքի ծածկերը: Այս սխեման ավելի ուշ վերածնվեց, հատկապես խաչաձև եկեղեցիների մեջ, իսկ արսիդի տեղավորումը (երկու ավանդատների միջև) համապատասխանում է վաղ քրիստոնեական, հատկապես սիրիական բազիլիկներին (ճկ. 356):

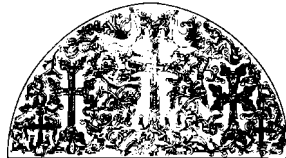
Նկ. 356. Տիեիյոն

ՏԻՄ (թուրք. tim): Ծովա: Նույնը՝ բազար (Պարսկաստան ևն):

ՏԻՄԵԼԵ (հուն. tymele): Հին հունական թատրոններում, սովորաբար օրգեստային շրջանակի մի կողմի վրա՝ դեպի հանդիսատսահը, Դիոնիս-Բաբոսին նվիրված սպիտակ քարից զոհասեղան:

ՏԻՄՊԱՆ(ՈՆ) (հուն. tympanon - թմբուկ):

1. Հաճախ բարձրաքանդակով հարդարված ժակտոնի (տե՛ս) ներսի հարթությունը: 2. Եռանկյուն, շրջանաձև կամ կիսաշրջանաձև ներս ընկած հարթություն ղոնների կամ պատուհանների վրա (ճկ. 357):

Նկ. 357. Տիմպանոն

ՏԻՆ (չին. tin): Տաղավար չինական այգիներում (ճկ. 358):

ՏԻՆՂԱ (ռուս. тинда): Ռումինական և մոլդովական ժողովրդական տան՝ սովորաբար որպես նախամուտք ծառայող օջախով սենյակ (խոհանոց-նախամուտք):

ՏԻՊԻ

Նկ. 358. Տիճ

ՏԻՊԻ (tipi): Հյուսիսային Ամերիկայի երկրներում բիզոնի կամ եղնիկի մորթիներով ծածկված շարժական հողիկ:

ՏԻՏՈՒԼՈՒՍ (լատ. titulus): Տե՛ս Դոմոս եկլեսիե:

ՏԻՐՈՍԱ (հուն. tyroma): 1. Հին հունական տան դեպի փողոց բացվող դուռ: 2. Հին հունական թատրոններում երկրորդ հարկի հարթակի հետնամասում դուռ, լայն բացվածք:

ՏԽԱՏ (լատս. that): Տե՛ս Ստուպա:

ՏՅՈՒՐԲԵ (թուրք. tiurbe): XI դ. Փոքր Ասիայում սելջուկյան դամբարան՝ կազմված զլանածև ծավալից՝ տանիքով պսակված:

ՏՈԼՈԲԱՏ (հուն. tholobat): Տե՛ս Բարաբան, Տամբուր, Թմբուկ, Վերնազմբեթ:

ՏՈԼՈՍ (ֆոլոս) (հուն. tholos - թաղ, զմբեթ): Կլոր հատակագծով զմբեթածածկ դամբարան կամ տաճար անտիկ ժարտաբապետության մեջ:

ՏՈԿԻ (թուրք. toki): Առևտրական կենտրոն միջինասիական քաղաքների գլխավոր

փողոցների խաչմերուկներում (Նկ. 359):

Նկ. 359. Տոկի

ՏՈ-ԿՈՆ-ՕՄԱ (ճապ. to-kon-oma): Զապոցական տան սրահում փոքր խորշ, որի մեջ կախված է գեղանկարչական թղթազալար՝ կակեմոնո կամ գեղապատկեր, հատակին դրվում է ծաղկաման են:

ՏՈԿ-ՅՈ (ճապ. tok-io): Տե՛ս Դոու-զուն:

ՏՈՄԲՈ (ֆր. tombeau, լատ. tumba): Գերեզմանաքար, տապանաքար:

ՏՈՆԱ (մոնղ. tona): Յուրտայի ծածկի վերին օղակ:

ՏՈՆԴՈ (իտ. tondo - կլոր): Կլոր լուսամուտ կամ սկավառակաձև դեկորատիվ մանրամաս:

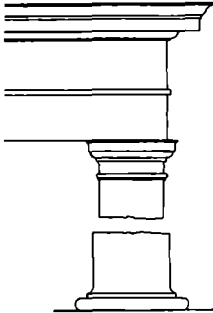
ՏՈՆԴԻՆՈ (իտ. tondino): Փոքր տոնդո (տե՛ս):

ՏՈՊ (հինդի top): Տե՛ս Ստուպա:

ՏՈՊԻԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍ (topiary art, հուն. topia, topos - տեղ): Մ.թ.ա. III-II դդ. Հին Հռոմում ծառերի և թփերի հարդարման արվեստ՝ ձևավոր խուզման միջոցով:

ՏՈՍԿԱՆԱԿԱՆ ՍՅՈՒՆԱԿԱՐԳ (toscan order): Բացառիկ պարզությամբ բնորոշվող հռոմեական սյունակարգ, որի սյունե-

ըը չունեն կանեկյուրներ (տե՛ս), խոյակներ (տե՛ս), անգարդ են, բացակայում են տրիգլիֆոսները (տե՛ս), որոնք այնքան բնորոշ են հունական դրիական պյունակարգին (նկ. 360):

Նկ. 360. Տոսկանական պյունակարգ

ՏՈՐԱՆԱ (հինդի torana): Դեպի ստուպան տանող զույգ մույթերով մոնումենտալ շքամուտք՝ բարավորով միացված (նկ. 361): Տե՛ս **Պայ-լու, Տորի**:

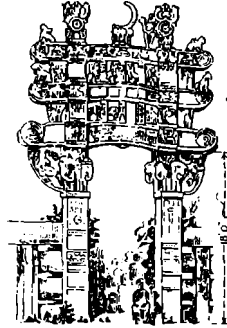
ՏՈՐԱՆԱ-ՍՏԱՍԲԱ (հինդի torana-stambha): Տորանայի պյուն կամ մույթ:

ՏՈՐԳ (ռուս. torozhыe-առևտուր անել): Պոսադի (տե՛ս) շուկայական հրապարակ ֆեոդալական Ռուսաստանում:

ՏՈՐԵ (իտ. torre): Տե՛ս **Աշտարակ**:

ՏՈՐԻ (մալ. tori): Զապոնական տաճարների շքամուտք բարից, փայտից կամ երբեմն բրոնզից (նկ. 362): Տե՛ս **Տորանա**:

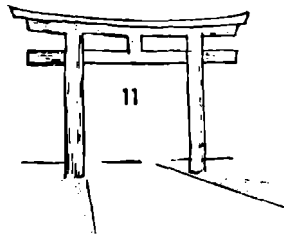
ՏՈՐԵՆԸ (ֆր. torchère, torche - ջահ): **Ձո-**

Նկ. 361. Տորանա

դաջահ: Հնում որևէ հենարանի վրա բոցով անոթ, որը ամրացվում էր աստիճանավանդակների, նախամուտքերի պատերի վրա: Ներկայումս Տ. էլեկտրական աշտանակ է, լուսակալ:

ՏՐԱԲԵԱՑԻՈՆԵ (իտ. trabeazione, լատ. trabs - հեծան): Տե՛ս **Անտարքիմենտ**:

Նկ. 362. Տորի

ՏՐԱԳԵՏՏՈ

ՏՐԱԳԵՏՏՈ (իտ. traghetto): Գոնդոլների նավակայան Վենետիկում:

ՏՐԱԽԵԼԻՈՆ (տրախելիոն) (հուն. trachelion, լատ. trachelius, trachea - շնչափող): Դասական ժարտարապետության մեջ հիպոտրախելիոնի (տե՛ս) և խոյակի միջև (սովորաբար վզիկի) մաս:

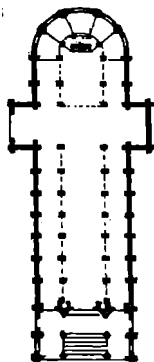
ՏՐԱՄԱՏ (ֆր. profil, լատ. profilum): **Պրոֆիլ**: Ուղղահայաց կտրվածք, որը թույլ է տալիս տեսնել շենքի ներսը: Տե՛ս **Ճարտարապետական կտրվածք** (նկ. 363):

ՏՐԱՆՍԵՆԵ (ֆր. transenne, լատ. transe-na): Հոռմեական կատակոմբներում (տե՛ս) գերեզմանների ցանկապատ, ծաղ:

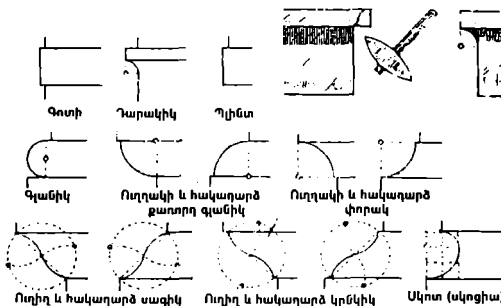
- **ԱՆԽՁԵԼԻ** (con-tinuous t.) - ուղղանկյուն տան և նավի բարձրության հավասար ընդլայնական սրահ:

- **ԵՌԱՄԱ** (tripartite t.) - նավից թևերը սյունաշարով բաժանված:

- **ԹՉՈՒԿ** (dwarf t.) - երբ Տ. թևերը ավելի ցածր են, քան զլխավոր նավի բարձրությունը:

Նկ. 364. Տրանսեալ

Նկ. 363. Տրամատ

ՏՐԱՊԵԶԱԶԱ (ռուս. трапеэная, հուն. trapezaria, trapeza - ժաշ): Տե՛ս **Սեղանատուն**, **Ռիֆեկտորի**:

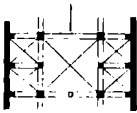
ՏՐԱՎԵ(ՅԱ) (ֆր. travée - թռիչք, լատ. trabs - հեծան): Երկու հեծանների միջև հեռավորությունը: Ուղղանկյուն և գոթական ժարտարապետության մեջ նավի տարածական բջիջ, որը սահմանափակվում է թաղի չորս հեռա-

րաններով (նկ. 365):

ՏՐԱՆՍԵՊՏ (ֆր. transept, լատ. transeptum): Միջնադարյան բազիլիկ եկեղեցու զլխավոր առանցքը ուղիղ անկյան տակ հատող կառույցը, որը և առաջացնում է խաչաձև տեսք (նկ. 364): Նույնը՝ տրանսետտո (Իտալիա):

ՏՐՊԱՏ: X դ. երկրորդ կեսի - XI դ. սկզբի ժարտարապետ, քանդակագործ: Բագրատունիների թագավորական տան զլխավոր ժարտարապետը: Առաջին վա-

ՏՐԵԶԵՆՏԵՍԿՈ

Նկ. 365. Տրավեյա

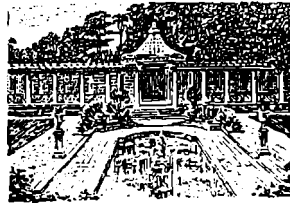
վերագրված գործը հաչիկ Ա Արշարունեցի կաթողիկոսի հանձնարարությամբ Արգինայի կաթողիկե եկեղեցին է (973-977): Այդ ժամանակ արդեն Տ. Հայաստանի սահմաններից դուրս ժանաչում ձեռք

Նկ. 366. Անիի Մայր տաճարը (վերականգնությունը՝ Ն.Ա. Տոկարսկու)

բերած ճարտարապետ էր, որի մասին վկայում է Կ. Պոլսի Սբ Սոֆիայի տաճարի՝ երկրաշարժից ավերված գմբեթի վերականգնման փաստը (989-992): Տ. գլուխգործոցն է Անիի Մայր տաճարը (նկ. 366), որի ավարտից հետո Գագիկ Ա Բագրատունի թագավորի պատվերով կառուցում է Անիի Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ տաճարը՝ Գագկաշենը: Վերականգնել է Փրկչի եկեղեցին: Նրա ստեղծած դպրոցին են վերաբերում միջնադարի առաջնակարգ շատ կառույցներ՝ Անիի Առաքելոց եկեղեցին, Մարմաշենի, Խժկոնքի վանքերը ևն: Զափազանց մեծ է Տ. դերը միջնադարյան հայ ճարտարապետության զարգացման, ոճական ուղղության և հորինվածքային սկզբունքների զարգացման գործում:

ՏՐԵԼՅԱԺ (ֆր. treillage): 1. եռափեղկ հայելի: 2. Այգիներում բուսապատ տաղավար: 3. Պատատաճաղ (նկ. 367):

Նկ. 367. Տրելյաժ

ՏՐԵՅՄՐԻ (անգլ. tracery, լատ. tractus - գծել): Գոթական ճարտարապետության մեջ լուսամուտների ևն մասերի վրա հարդարանք (նկ. 368):

ՏՐԵԶԵՆՏԵՍԿՈ (իտ. trecentesco, trecento - երեք հարյուր): Տրեչենտո: Այսպես է նշանաբանվում XIV դ. Իտալիայի մշա-

ՏՐԵՍՈՆ

Նկ. 368. Տրեյսրի

կույթի այն ժամանակահատվածը, որը նախապատրաստեց Վաղ Վերածնունդը: Տ. բնորոշ են ռեալիստական և գոթիկային ձգտող միտումները: Տե՛ս **Լախազերածնունդ**: Նույնը՝ պրոտոռենեսանս:

ՏՐԵՍՈՆ (ֆր. tresaus): Միջնադարյան ժարտարապետության մեջ ցածր նախամուտ կամ միջանցք: Նույնը՝ տրիսանտիա:

ՏՐԻԱՊՍԻԴԱԼ (ֆր. triapsidal): Տե՛ս **Եռախորան**:

ՏՐԻԲԵԼՈՆ (հուն. tribelon, լատ. velum - վառգույր): Եկեղեցում աղոթասրահը նարտեքսից (տե՛ս) բաժանող եռակամար մաս:

ՏՐԻԲՅՈՒՆ (տրիբունա) (ֆր. tribune, լատ. tribunal): 1. Տե՛ս **Ամբիոն**: 2. Վաղ քրիստոնեական հռոմեական բազիլիկների աբսիդը: 3. Ֆրանսիական գոթական ժարտարապետության մեջ եռամաս և հավասար լայնություն ունեցող տաճարի կենտրոնական մասի անվանումը:

ՏՐԻԲՈՒՆԱԼԻԱ (լատ. tribunalia, tribunal - ամբիոն): Հին հռոմեական թատրոններում հարգաբաժան հյուրերի համար նստելատեղեր:

ՏՐԻԳԼԻՖ(ՈՍ) (ֆր. trigliphe, հուն. triglyphos, tri - երեք, glyphos - ակոս, փոս): Տե՛ս **Եռակոսիկ**:

ՏՐԻԷԴՐ (ֆր. trièdre): Եռանիստ:

ՏՐԻԼԻԹՏ (ֆր. trilithe, հուն. trilythos): Տե՛ս **Դուլմեն**: Նույնը՝ եռաշար:

ՏՐԻԼՈԲԵ (ֆր. trilobé - երեք թիաքերան): Մեկ կենտրոնի շուրջ հավաքված երեք թիաքերան տեսք ունեցող լուսամուտի, դռան բացվածքի ավարտ:

ՏՐԻԿԵՏՐԱ (հուն. triketra): Տե՛ս **Պասս, Տրիֆոլիոլե**:

ՏՐԻԿԼԻՆԻՈՒՄ (լատ. triclinium, հուն. triklinion, tri - երեք, klinē - երկար նստարաններ): *Սեղանատուն*: 1. Հռոմեական տան ժաշասենյակ: 2. Հին Հռոմում ժաշասենյակի շուրջ փայտածև օթյակներ: 3. Զրիստոնյա հյուրերի համար ժաշասրահի հին հռոմեական կատակոմբներում (տե՛ս):

ՏՐԻԿՈՆԽ (ֆր. triconch, հուն. trikonchos): Տե՛ս **Եռակոնխ**:

ՏՐԻԿՈՒՏԱ (տրիկուտա խալա) (հինդի trikuta, trikuta khala): Չալուկյան տաճարների օրինակով, ընդհանուր պատվանդանի վրա շրջանաձև տեղադրված երեք մանդապա (մանտապա) (տե՛ս):

ՏՐԻՊԻԼՈՆ (հուն. tripylon - եռամույթ): Պերսեպոլսում փոքր պալատի անվանումը:

ՏՐԻՊՏԵՐԱԼ (ֆր. triptéral, հուն. pteron - սյունաշար): Հունական տաճարի եռաշարք սյուներ:

ՏՐԻՊՏԻՍ (ֆր. triptique, հուն. triptychos - եռաձալ): Լույն թեմայով երեք մասից բաղկացած եռաձալ պատկեր՝ կախվող կամ ծավիղ ճկարչական կամ հարթաճանրակալին ստեղծագործություն, միասնական մտահղացմամբ իրար կապված: Տ. մեծ տարածում ունեին հատկապես XIV-XVI դդ. հաճախ որպես զոհասեղանի վերնամասային կոմպոզիցիա (նկ. 369):

Նկ. 369. Տրիպտիխ

ՏՐԻՍԱՆՏԻԱ (trisantia): Տե՛ս Տրեսուն (Ֆրանսիա):

ՏՐԻՍՏԵԳԱ (լատ. tristega): Զրիստոնեական բազիլիկների տրանսեպտի (տե՛ս) և զիսավոր նավի խաչաձևման մասում քառակուսու վերևում եռախորկ խուլ կամարաշարով հարդարված աշտարակ: Տե՛ս Լանտերն(ա):

ՏՐԻՖՈԼԻՈԼԵ (ֆր. trifoliole - երեք տերև, թերթ): Գոթական հարդարանքին ընդորշ երեք կիսաշրջաններով զարդամոտիվ: Տե՛ս Պասս:

ՏՐԻՖՈՐԻՈՒՄ (լատ. triforium, tri - երեք, for - բացվածք): 1. Ռոմանական և գոթական ժառուրապետության մեջ եկեղեցու թևերը նավից բաժանող կամարների վրա, եռամաս

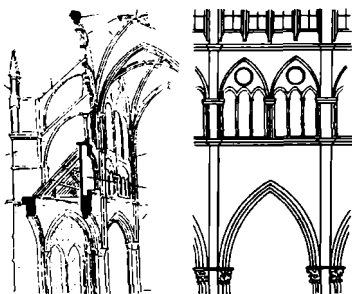
պատի հաստության մեջ նեղ, ոչ բարձր, հաճախ դեկորատիվ պլումասրահ (զավրի) (նկ. 370):

ՏՐՅՈՒՍՈ (ֆր. trumeau): 1. Երկու լուսամուտների միջև հայելի: 2. Երկու լուսամուտների կամ բացվածքների միջև հարդարված պատ, մույթեր (օր. գոթական տաճարների շքամուտքերի միջի պատերը):

ՏՐՈՒՒԼՈՒՄ (լատ. trochilus): Տե՛ս Կավետտո, Սկոտ:

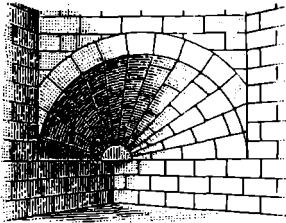
ՏՐՈՄ (ֆր. trompe - շեփոր): Եռանկյուն թաղ որմնախորշի ձևով՝ ներքևի քառանկյուն հատակագծից կլորին կամ բազմանկյունին անցնելու համար: Տ. տարածված է եղել միջնադարյան ժառուրապետության մեջ (Առաջավոր և Միջին Ասիա, Անդրկովկաս, Եվրոպա ևն) (նկ. 371): Լույնը՝ տրոմբա (Իտալիա):

ՏՐՈՊԻՈՆ (ֆր. trompillon, trompe - շեփոր): Փոքր տրոմպ:

Նկ. 370. Տրիֆորիում

ՏՐՈՊԱՅՈՆ

Նկ. 371. Տրոմպ

ՏՐՈՊԱՅՈՆ (իուն. tropaion): Հաղթական կոթող: Տե՛ս Հուշակոթող, Սոնումենտ: Լույսը՝ ստել (եկրոպական երկրներ են):

ՏՐՈՏՈՒԱՐ (ֆր. trottoir): Մայթ:

ՏՐՈՒԼԼՈ (իտ. trullo, լատ. turris - աշտարակ): Հարավային Իտալիայում (Պուլիա շրջանում) կլոր հատակագծով անմակ թարերից ուղղանկյուն միսենյականոց բնակելի տան կոնաձև ծածկի անվանումը:

ՏՐՈՒԱԼԵՏ (ֆր. toilette): 1. Հարդարվելու համար փոքր սենյակ: 2. Զուգարան:

ՏՐՈՒԱՀՈՒ (tuahu): Սրբատեղի Պոլինեզիայում:

ՏՐՈՒՍՈՒԼՈՒՍ (լատ. tumulus): Էտրուսկների մոտ ստորերկրյա դամբարանի տիպ, արտաքինից թաքն պատուվ շրջափակված կոնաձև հողաթումբ:

ՏՐՈՒ ԱՍՊԱԶԻԱՏ (house of cavalry): Հեծելազորի զորանոց և զինապահեստ:

ՏՐՈՒ ԳԱՆՁՈՒՅ: Գանձարան, գանձատուն:

ՏՐՈՒ ԳԻՆՈՒՅ (Գինվո) (tavern): Տե՛ս Պանդոկ:

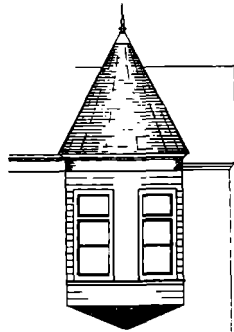
ՏՐՈՒ ՊԱՇՆՈՐԴԱՏ (house of guard): Պահականոց, պահակատուն:

ՏՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒՃԱՆԱՏ (vestibule): Հանդերձարանի, նախարանի՝ վերնագրեստ պահելու համար:

ՏՐՈՒՐԱՍ (տուրլաս) (ֆր. tourrasse, tourlasse, tour - աշտարակ, լատ. turris): Տե՛ս Աշտարակ, Բելֆորա:

ՏՐՈՒՐԵԼ (ֆր. tourelle, լատ. turris - աշտարակ): Փոքր անկյունային աշտարակ-դիտակետ:

ՏՐՈՒՐԵՏ (ֆր. tourette, լատ. turris - աշտարակ): Փոքր հարդարված աշտարակ կամ շենքի վրա աշտարակաձև կառույց, հատկապես ամրոցների վրա (նկ. 372):

Նկ. 372. Տուրետ

ՏՐՈՒՐԻՍ ԿԱՄՊԱՆԱՐԻԱ (լատ. turris campanaria, turris - աշտարակ, campana - զանգ): Տե՛ս Զանգակատուն, Կամպանարիում:

ՑԵԼԼԱ (լատ. *cella* - բջից, փոքր սենյակ): Տե՛ս Լաոս: Լոյնը՝ նալ (Հայաստան), Նեյվ (Անգլիա), Նեֆ (Ֆրանսիա):

ՑԵԼԼԵ ՄԵՄՈՐԻԵ (լատ. *cellae memoriae*, *cella* - բջից, *memoriae* - հիշատակ): Հին հռոմեական կատակոմբներում եռաքաղախորան մատուռ:

ՑԵԼԼԵ ՏՐԻԽՈՐԵ (լատ. *cella trichora*): Եռախորան ցեյլա: Հին Հռոմում (կալիստո կատակոմբներում) աղյուսաշեն եռախորան դամբարան:

ՑԵՆԱԿՈՒԼՈՒՄ (լատ. *cenaculum*): Հին հռոմեական տան երկրորդ հարկ:

ՑԵՆԱՏԻՈ (լատ. *cenatio*): Հին հռոմեական տան ժաշասենյակ:

ՑԵՐՈՄԱ (լատ. *ceroma*): Հռոմեական քաղնիքներում մարմինը հատուկ յուղով մերսելու համար սենյակ:

ՑԵՐՑԻՍ (լատ. *cercis*): Հումական ամֆիթատրոններում խիստ թեղ ընդլայնական անցումների միջև նատարանների շարքերի համար սեպան լամ սեղանաձև բաժանմունքներ:

ՑԶԵ (չին. *isdze*): Չինական զբոսայգիների նախագծման կարևորագույն սկզբունքներից:

ՑԻԲՈՐԻՈՒՄ (լատ. *ciborium*, հուն. *kiborion* - մեծ բաժակ): Զրիստոնեական քաղիկյան լուրմ Սուրբ սեղանի վրա բաղաքին (տե՛ս):

ՑԻՄԵԼԻԱՐԽԻՈՒՄ (լատ. *cimeliarchium*):

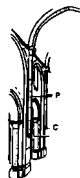
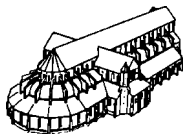
1. Եկեղեցու զանձարան: 2. Եկեղեցական մատուցների, զգեստների համար պահարան:

ՑԻՆԵՐԱՐԻՈՒՄ (լատ. *cinerarium*, *cinis*, *cinerem* - մոխիր, աճյուն): Աճյունասափորի համար խորշ:

ՑԻՊՈՒՄ (լատ. *cippus*): Առանց խոյակի որմնասյուն: Տե՛ս Սիպ:

ՑԻՍԵՐՅԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՂԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

(ֆր. *cisterienne*, Սիտո օրդենից, Բուրնիում Ռոբեր Սիտոյի 1098 թ. ստեղծած ոճ): Այս ոճը բնորոշվում է իր պարզությամբ, հարդարանքների բացակայությամբ: Արևմտյան Եվրոպայի մոտ 600 եկեղեցիներ

Նկ. 373. Ցիստերյան ճարտարապետություն

ՑԻՍՏՎԵԼ

կառուցված են Կլերվոյի և Մորիմոնի 1115 թ. հիմնադրած վանքերի կարգերի համաձայն՝ ժակատները առանց աշտարակների՝ շեշտված միայն լանտերնայի (տե՛ս) միջոցով, նավերը հաճախ հարթ առաստաղներով, խորանը՝ ուղղանկյուն են (նկ. 373):

ՑԻՍՏՎԵԼ (կելտ. cistven): Տե՛ս **Տումուլուս**:

ՑԻՏԱՂԵԼ (ֆր. citadelle): Տե՛ս **Միջնաբերդ**:

ՑԻՐԿՈՒՄՎՈԼԱՐԵ (լատ. circumvolare, circularis - շուրջ): Տարածություն պաշտպանական կառույցների շուրջ:

ՑԻՐԿՈՒՄ (լատ. circus): Տե՛ս **Կրկես, Ռիստալիշեն**:

ՑԻՐՏՈՍՏԻԼՈՍ (հուն. cyrtostylos): Կիսասյուներից բաղկացած, հասակագծում կորագիծ տեսք ունեցող շքամուտք:

ՑՈԿՈԼ (ռուս. цокоть, ֆր. socle, լատ. socculus - փոքր կոշիկ): Տե՛ս **Որմնախարիսխ**: Նույնը՝ սոկլ (Ֆրանսիա):

ՑՈԿԻՉԻ (մոնղ. tsokchich): Տե՛ս **Կաթեղրալ**:

ՑՈՊՅՍՏԻԼ (գերմ. Zopfstil, Zopf - հյուսք):

Գերմանիայում (XVIII դ. երկրորդ կես) ուկոկո ոճ (տե՛ս):

ՑՅԱՆԵԼ ՏՈՒԼ (pile dwelling, lacustrine dwelling): Պաշտպանական նպատակների համար գետերի, լճերի վրա բնակավայր, տուն՝ կառուցված ցցերի վրա (նկ. 374):

Նկ. 374. Ցցաշեն տուն

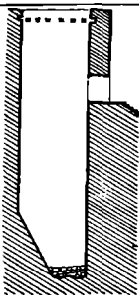
ՑՈՒԼԻ ԱՉՔ (bull's eye, ox-eye, bull, ox - ցուլ, eye - աչք): 1. Կլոր կամ օվալաձև բացվածք: Նույնը՝ օյ դե բեռֆ:

ՑՈՒԿՈՒԲԱՅ (ճապ. tsukubai): Ճապոնական այգիներում ավանդական դեկորատիվ տարր՝ 20 X 30 սմ, երբեմն 50 X 60 սմ չափերով տակաքատիպ ջրավազան:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ (exposition): Տե՛ս **Էքսպոզիցիա**:

ՌԻՒԼԻԵՏ (ֆր. oubliettes, լատ. oblitus - մոռանալ, լատ. oblivisci): Եվրոպական ամրոցներում դատապարտված թշնամուն չեզոքացնելու համար կանոնավոր ձևի քարապատած զետեմափոր բանտ (նկ. 375):

Նկ. 375. Ռիւփիետ

է կոտրուի (տե՛ս) կամարներին և կիսակամարներին:

ՌԻՂ - ՅԱՆ (կին. ud-ian): Զառայանջ տանիքի տեսակ չինական ժարտարապետության մեջ:

ՌԻԼԱՄ (եբր. uiam): Երուսաղեմի Սողոմոնի տաճարի նախաքառիք:

ՌԻԼՏՐԱ ԲԱՐՈԿԿՈ (Ultra baroque): XVIII դ. երկրորդ կեսին զերածած մեքսիկական բարոկկոն: Կառույցների ժակատները արտահայտում են մեքսիկական երկ-

րաչափական նախշազարդի՝ տեղական մրգերի և ծաղիկների տեսակների միասնությունը, զոթական և Վերածննդի մոտիվների, մուդեհար (տե՛ս) ոճի աստղաձև լուսամուտների և այլն սինթեզ:

ՌՒԿՐԱԻՆԱԿԱՆ ՍՈՂԵՈՒ (Ukrainian modern): XX դ. 20 - ական թթ. սկզբներին ուկրաինական ժարտարապետության մեջ առավել մեծ տարածում գտած մոդեռն ոճ: Ժամանակակից ժարտարապետության, պատմական ժառանգության, ինչպես և ժողովրդական փայտաշեն կառույցների մոտիվներին և տարրերին դիմելը նշված ոճի ստեղծման հիմք հանդիսացավ:

ՌՒՂԱՆՅՈՒՅՏ (viaduct): Տե՛ս Վիադուկ, Ուղեկամուրջ:

ՌԵԿԼԻՆԱՅԻՆ ՈՃ (Rectilinear style): Տե՛ս Ուղղահայաց ոճ:

ՌԵԿԿԱՍՄՈՒՐՋ (viaduct): Գետերի, լճերի վրա կամարակապ կամ հեծանային, երկաթգծային կամ ավտոմոբիլային կամուրջ: Տե՛ս Վիադուկ:

ՌԵՂԱՀԱՅԱՑ ՈՃ (perpendicular, լատ. perpendicularis - ուղղահայաց): Անգլիայում գոթական ժարտարապետության վերջին և ամենաերկարակյաց փուլը (1350-1550), որը հաջորդում է ղեկորատիվ (զարդարիկ) ոճին (տե՛ս). այն շարունակվեց Եղիսաբեթյան ժարտարապետության (տե՛ս) ստրուկտուրաներում և հատկանշվեց կառույցի ուղղահայացությամբ ու համախիռու-

ՈՒՆԿՏՈՐԻՈՒՄ

հարածն թաղերի կատարյալ մշակմամբ, նրբագեղ զարդանախշով: Նրա վերջին զարգացած փուլը (1485-1547) հաճախ հայտնի է որպես Թյուրոդր ճարտարապետություն:

ՈՒՆԿՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. unctorium, ungere - յուղել): Հռոմեական թաղնիքներում մարմնի ինքնայուղման բաժանմունք:

ՈՒԵ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ (late english): Տե՛ս Թյուրոդր ճարտարապետություն:

ՈՒԵ ՈՒՂԱՀԱՅԱՑ (late perpendicular): Անգլիական գոթական ճարտարապետության զարգացման վերջին փուլը (1503-1519), որին հատուկ են հատակագծերի (պաշտամունքային կառույցների) հստակությունը, մանրամասների՝ մույթերի, սյուների բարակ ու ձգված լինելը, ինչպես և լուսամուտների շեշտված ուղղահայացությունը: Հարդարանքը, ընդհանուր առմամբ, նման է դեկորատիվ ոճի հարդարանքին, այսինքն՝ անգլիական գոթիկայի նախորդ փուլին:

ՈՒՈՒԿԵՐ (Walker, Thomas, 1804-1887): Գերմանական ծագումով ամերիկացի ճարտարապետ: Նրա նշանավոր ստեղծագործությունն է Վաշինգտոնի Կապիտոլիումի շենքը:

ՈՒՊԱՆԱ (հինդի upana): Հնդկական տաժարների պատվանդանի՝ աղիշտհանայի (տե՛ս) ստորին մասը:

ՈՒՊԱՊԻՏԿԱ (հինդի upapitka): Աղիշտհանայի տրամատները կրկնող, թվով ավելի քիչ և պարզ, նրա տակի լրացուցիչ պատվանդան:

ՈՒՊՈՍԱԹԱԳԱՐԱ (սինհալ. uposathagara - «շաբաթ դահլիճ»): Երի Լանկայում բոլոր ժողովատեղիներից առավել կարևորը, որտեղ տարբեր արարողությունների համար եկեղեցական հասարակությունը կազմակերպում է հանդիպումներ:

ՈՒՏՈՊԻԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Utopian architecture): Ճարտարապետության մեջ ոճ (1960-1993), անվանված նաև «ֆանտաստիկ» կամ «առաջատես», որն առաջացել է առանց հաշվի առնելու պատվիրատուների ֆինանսավորումը, շինանյութը կամ քաղաքաշինական պահանջները: Այն արտահայտվում է սահմաններ չժամայող նախագծերի և մոդելների մեջ:

ՈՒՐԲԱՆԻԶՄ (urbanisme, լատ. urbs - քաղաք): Ուղղություն XX դ. քաղաքաշինության մեջ, որի հիմքում դրված է խոշոր քաղաքների ստեղծման անխուսափելիությունն ու անհրաժեշտությունը: Ու. ներկայացուցիչները պնդում էին, որ քաղաքների դերը քաղաքակրթության զարգացման գործում նշանակալից է: Այս կապակցությամբ հիմնական ուղադրությունը դարձրեցին քաղաքաշինական ստրուկտուրաների մաքսիմալ խոշորացման վրա:

ՈՒՑԱՎԱ-ՄԱՆԴԱՊԱ (հինդի utsavamandapa): Մանդապա (մանտապա) (տե՛ս), որտեղ պահվում են ծիսական արարողությանը վերաբերող բրոնզակերտ աստվածները:

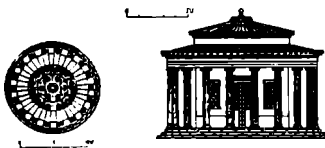

ՓԱԿԱՆ (keystone): Տե՛ս Կլավո, Կրա-
ում: Նույնը՝ նոդուս (Հին Հռոմ նն), պոր-
տաքար:

ՓԱՆՋԱՐԱ (թուր. pandjara): 1. Լուսա-
մուտ: 2. Միջին Ասիայում և Միջին Արևել-
քում զաջից լուսամուտի զարդացանց:
Տե՛ս Մեշքերեյեհ:

ՓԱՐՈՍ (հուն. Paros, Ալեքսանդրիա քաղա-
քի մոտ նույնանուն կղզու անունից): Հին
Հունաստանում արձաններով զարդար-
ված կլոր աշտարակ, կառույց:

ՓԻԼԻՊՊԵՅՈՆ (հուն. Philippeion, Մա-
կեդոնիայի Փիլիպպոս թագավորի անու-
նից): Հին Հունաստանում Օլիմպոսի վրա
(IV դ. մ. թ. ա.) տղրոս (տե՛ս) (նկ. 376):

Նկ. 376. Փիլիպպեյոն

ՓԱՋԱԶՆ ՍՈՒՅՑ (clustered pile): Մի
քանի բարակ սյունիկներից բաղկացած
մույթ:

ՓՈՂ ՏԱՆՑ (corridor): Միջանցք, նաև
նեղ ու երկարավուն անցք՝ շենքի մի մասից
մյուսն անցնելու համար, նույնն է՝ նաև փողոց
բառը՝ հին իմաստով (Հայաստան):

ՓՈՐԱԳՐՈՒՄ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱՅՈՒՄ
(Middle Asia carving):

- ԲԱՂՂՈՂԻ (ուզբ. bagdodī): Երկրաչափա-
կան մոտիվներով նախշազարդ փայտի
վրա՝ ուզբեկական փորագրության հնա-
գույն տեսակ:

- ԳԻՐԵԽ, ԳԻՐԻԽ (արաբ. ghirekh, ghirikh
- հանգույց): Կոտրտված գծերով կազմված
բարդ երկրաչափական հյուսվածք:

- ԻՍԼԻՄԻ (ուզբ. islīmi, թուրք. ishlemish):
Բուսական մոտիվներով հարթաքանդա-
կային փորագրում:

- ՊԱՐԳՈՐԻ (pargori): Փորագրման տե-
սակ՝ տարածված Կոկանը, Բուխարա,
Սամարղանդ, Տաշքենդ քաղաքներում:
Պ. մանր տարրերից կազմված նրբազեղ
նախշազարդ է:

**ՓՈՔՐ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԶԵ-
ՎԵՐ** (small architectural forms): Այգիներ-
ում արհեստական կամուրջներ, զրուցա-
րան-տաղավարներ, ռոտունդաներ (տե՛ս),
պերեդկաներ (տե՛ս), տրեյաժմեր (տե՛ս),
նստարաններ ևն ձևեր:

ՔԱՌԱԹԵՐԹ ՀԱՏԱԿԱԳԻԾ (quatrefoil plan): Զառակուսու չորս կողմերին (հյուսիս, հարավ, արևելք, արևմուտք) կից՝ առաջաստներով ծածկված, կիսակլոր ելուստներով (աբսիդներով) շենքի հատակագիծ: Նույնը՝ պլան կվատրի ֆոյլ:

ՔԱՌԱԿՈՆԽ (հուն. tetrakonches): Տե՛ս Տետրակոնխ:

ՔԱՌԱՄՈՒԹՅՈՒՆ (fourpile): Տե՛ս Տետրապիլոն:

ՔԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ: Զարթուր: Տե՛ս Տումուլուս:

ՔԱՐԵ ԱՆՏԱՐԱԿ (stone towers): Զապոնական այգեպուրակային համալիրներում դեկորատիվ տարր, որը տեղադրվում է ցուլուբայի (տե՛ս), կամուրջների, ջրավազանների, դեկորատիվ քարերի հարևանությամբ կամ մեծ ծառերի առջև:

ՔԱՖԵՍ (թուրք. caks): Թրքական տան լուսամուտների փայտյա ձողերից ցանց, որոնք թույլ են տալիս տեսնել դուրսը, սակայն թաքցվում է սենյակների ներսը:

ՔԵՄՊԻՆԳ (camping, campus - տաշտ): Ավտոգոսաշրջիկների համար ժամբարկայան:

ՔԻԵԶԵՏՏԱ (իտ. chiesetta, chiesa - եկեղեցի): Փոքր եկեղեցի:

ՔԻԼԻՍԱ (պարս. kilisa, kilisia, հուն. ekklesia): Տե՛ս եկեղեցի:

ՔԻՎ (cornice): Պատը անձրևներից պաշտպանող, նրա վերին մասը պսակող տրամատներով բեկոր: Տե՛ս Ձեգա:

ՔԼԵՐՎՈԱ (ֆր. clairvoie): Սովորաբար ումանական և զոթական բազիլիկների նավի պատերի վերին մասը, որտեղ և կենտրոնական մասի լուսավորության համար տեղադրված են լուսամուտներ: Տե՛ս Կլեստորի, Ֆոնար:

ՔՅՈՆԳ (բիրմ. kiong): Տե՛ս Կլոյստեր ևն:

ՔՈԹԵՋ (անգլ. cottage): 1. Սովորաբար մեկ բնակարանոց գյուղական կամ քաղաքային տուն՝ փոքր հողամասով: Զ. իր ծագումով տիպիկ անգլիական կացարան է, որ մեծ տարածում ունի եվրոպական երկրներում և ԱՄՆ-ում: 2. Սովորաբար արձակուրդների ժամանակ օգտագործվող փոքր տուն:

ՔՈԹԵՋ ՕՐՆԵ (անգլ. cottage orné, ֆր. orné - զարդարված): 1. XVIIIդ. վերջին - XIXդ. Անգլիայում ֆրանսիական գյուղական տուն: 2. Ծառի բներով և ժյուղերով հարդարված Վիկտորյան ոճի ումանտիկական գյուղական տուն:

ՔՈԼԵՋ (ֆր. collègue, լատ. collegium): Ֆրանսիայում, Բելգիայում, Եվեյցարիայում ևն միջին մասնագիտական կրթություն տվող ուսումնական հաստատություն:

ՔՈՎԱՐ (architrave): Տե՛ս Արխիտրավ:

ՔՈՐԱԾԻՈՒՄ (լատ. choragium, choragus

- քեմադրիչ): 1. Բեմադրական առարկաներ (աքսեսուարներ): 2. Թատերական իրերի (ոեկվիզիտների) համար պահեստ:

ՔՈՐԱՈՒԼԱ (լատ. *choraula, aula* - լսարան (տե՛ս)): Երգչախմբի փորձասենյակ եկեղեցում:

ՔՈՐՈՒՍ (խորուս) (լատ. *chorus*, հուն. *choros* - երգչախումբ): 1. Արևմտյան վաղ քրիստոնեական ժարտարապետության մեջ տաճարի խորանի առաջ տարածություն, հարթակ: 2. Միջնադարյան կաթոլիկական տաճարի արևելյան մասը, որտեղ արարողության ժամանակ զտնվում էին հոգևորականությունը և երգչախումբը:

ՔՎԵՐԵԻՖ

ՔՍԵՆՈԴՈԿԻՈՒՄ (լատ. *xenodochium*): Հոգեբուժական հաստատություն, հիվանդանոց:

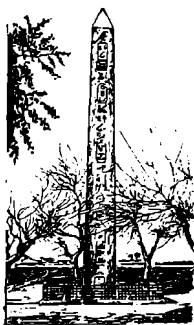
ՔՍԻՍՏՈՒՍ (լատ. *xistus*): Հարուստ հոռմեացիների ամառանոցներում անբարենպաստ եղանակի դեպքում զբոսնելու համար ծածկված սյունասրահ (զալըրի):

ՔՎԵՐԵԻՖ (գերմ. *Querschiff, Quere* - ընդլայնական ուղղություն, *Schiff* - նավ): Տե՛ս **Տրանսեպտ**:

- ԴՈՊՊԵԼՏԵՍ ՔՎԵՐԵԻՖ (գերմ. *doppeltes Querschiff* - կրկնակի Ք.): Կրկնակի տրանսեպտ նավի արևելյան և արևմտյան կողմերում:

ՕԲԵԼԻՍԿ(ՈՍ) (հուն. obeliskos - խոշոր շամփուր): **Կոթող**: Նիստավոր, սովորաբար քառակուսի կտրվածքով, դեպի վերև նեղացող և բրգաձև ավարտով քարե հուշակոթող (նկ. 377): Նրանից ընկած ստվերով որոշվում էր օրվա ժամանակը:

Նկ. 377. Օբելիսկ

ՕԲԵՐԳԱԴԵՆ (գերմ. Obergaden, ober - վերին): Տե՛ս **Կլեստորի**: Նույնը՝ լիխտ-գադեն:

ՕԲԼԱՑԻՈՆԱՐԻՈՒՄ (լատ. oblationarium): Տե՛ս **Պարատորիում**:

ՕԳՆԻՇԵ (բուլղ. ognishe): Տե՛ս **Բուխարի**:

ՕԴԱ (թուրք. oda): Գոմին կից ծմեռային սենյակ: Վրաստանում բնակելի տան վերնահարկի ամառային սենյակ:

ՕԴԵՈՆ (ֆր. odeon, հուն. odéion, odé - երգ): **1.** Հին Հունաստանում և Հռոմում երաժիշտների և ամսումբողների ելույթների համար ծածկված կլոր շենք (օր. Աթենքի Ակրոպոլիսի ստորոտի Օ.): **2.** Փոքր թատրոն:

ՕԴՅԵՐ (բուլղ. odier): Տե՛ս **Մենսոֆա**: Նույնը՝ պրիեստնիկ:

ՕԷԿՈՒՍ (օյկոս) (լատ. oecus): **1.** Անտիկ բնակելի տներում գլխավոր բնակելի սենյակ, սրահ: **2.** Վաղ քրիստոնեական բազիլիկներում գլխավոր նավ:

ՕԹՅԱԿ (lodge): Հանդիսասրահում մի քանի հոգու համար փոքր պատշգամբի տեսքով առանձնացված տարածք:

ՕԺԻՎ (ֆր. ogive, ogival): Գոթական թաղի անկյունագծային ջիլ:

ՕԺԻՎԱԼ (ֆր. ogival): Սրածայր կամար:

ՕԼԲՐԻԽ (Olbrich, Josef, 1867-1908): Ավստրիացի ճարտարապետ, մոդեռն ոճի ներկայացուցիչ: Զուգակցելով ֆունկցիոնալ և հարդարանքային սկզբունքները, տալով կոմպոզիցիային հստակություն և դիմական տարբերակում, օգտագործեց հարուստ գունային հարդարանքը (Վիեննայի «Սեցեսիոն»-ի ցուցահանդեսային շենքը, 1897-1898):

ՕԼԻՄՊԵՈՆ (հուն. Olympieion): Զևսին նվիրված Հունաստանի ամենախոշոր տաճարը Աթենքում (108x44 մմ):

ՕՊԻՍՏՈՂՈՍՈՍ

ՕԼԻՄՊՈՍԻ ԶԱԿՏՈՆ (Olympian frontal): Տե՛ս Կոնսթանտինոսի ոճ:

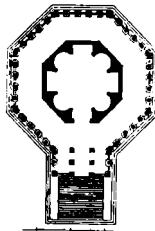
ՕԼԻՎ (ֆր. olives, olive, լատ. oleum - ձեթ): Զիթապտղի տեսք ունեցող ժարտարապետական ղեկորատիվ մանրամաս:

ՕԽԼՈՒՊԵՆԻ (ռուս. охлупени): Ռուսական փայտյա ժարտարապետության մեջ տանիքը պսակող ջրհորդանով գերան:

ՕԿՏՈԳՈՆ (ֆր. octogon, հուն. okto - ութ, gones - նիստ): Այս դեպքում նկատի է առնվում ութանիստ շենք: Տե՛ս Վոսմերիկ (նկ. 378):

Նկ. 378. Օկտոգոն

ՕԿՏՈԿՈՆԽ (ֆր. octoconch, հուն. okto-konches): Ութակոնք շենք:

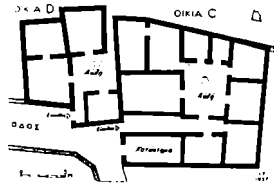
ՕԿՏՈՍՏԻԼՈՍ (հուն. oktostylos): Ութսյունանի ծակատով հունական տաճար:

ՕԿՈՒԼՈՒՍ (լատ. oculus - աչք): Կլոր բացվածք գմբեթի վերին մասում:

ՕՅ ԴԵ ԲԵՈՒՅ (ֆր. oeil de boeuf - ցուլի աչք): Տե՛ս Ցուլի աչք:

ՕՅԵՏ (ֆր. oilet, oeil - աչք): Փոքր կլոր բացվածք միջնադարյան ամրոցներում:

ՕՅԿՑԱ (հուն. oikia): Ներքին բակով հին հունական բնակելի տուն (նկ. 379):

Նկ. 379. Օյկա

ՕՊԱԼՈՒԲԿԱ (ռուս. опалубка): Տե՛ս Կաղապարմած:

ՕՊԱՅՈՆ (հուն. opation): Կլոր բացվածք (երդիկ) գմբեթի վերին մասում:

ՕՊԱՍԱՆԵ (ուկր. opasane): 1. Տաճարն արտաքին (ուչ ամրոցը) պարագծով շրջափակող սյունասարահ: 2. Եվաթարան:

ՕՊԻԴՈՒՄ (լատ. opidum): 1. Մ.թ.ա. II-I դդ. կելտական բերդ: 2. Հռոմեական բերդաշրջափակ: 3. Հռոմեական կրկեսում տասներեքկամարանի կառույց, որի մեջտեղի կամարի միջով մինչև ներկայացումն սկսելը հանդիսավոր ծնով տանում էին աստծո պատկերը՝ արծառը, իսկ մնացած կամարների տակ տեղավորվում էին ծիերը, կաղերը և միայն ներկայացումների ժամանակ՝ գիշատիչ կենդանիները, զլադիատորները:

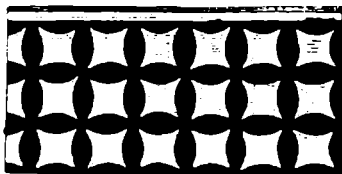
ՕՊԻՍՏՈՂՈՍՈՍ (հուն. opistodomos - հետին մաս): Սենյակ հին հունական տաճարների հետամասում, անմիջականորեն ցելլայի կամ ադիտոնի (տե՛ս) հետևում, որի մուտքը գտնվում էր հետամասում,

ՕՊՈՒՍ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻՆՈՒՄ

խսկ նառսից (տե՛ս) բաժանվում էր խուլ պատով: Տե՛ս **Էպիմառոս**: Նույնը՝ պոստիկում:

ՕՊՈՒՍ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻՆՈՒՄ (լատ.

opus - գործ, ստեղծագործություն, alexandrinum): 1. Մարմարի կամ քարի կտորներից կտրված և երկրաչափական ձևով շարված խճանկար: 2. Սպիտակ հիմքի վրա երկրաչափական սև և կարմիր խորանարդիկներից կազմված (տե՛ս Աբակուլուս) խճանկարային մույթ (նկ. 380):

Նկ. 380. Օպուս ալեքսանդրինում

ՕՊՈՒՍ ԱՆՏԻԿՈՒՄ (լատ. opus antiquum): Տե՛ս Օպուս ինցերտում:

ՕՊՈՒՍ ԻՑՈՂՈՄՈՒՄ (լատ. opus isodotum): Բացառիկ կանոնավոր պատի շարվածքի նմուշ, որի հավասար երկաթություն և բարձրություն ունեցող քարերը շարված են այնպես, որ յուրաքանչյուր ուղղահայաց կարը համապատասխանում է ներքևի շարքերի կարերին: Տե՛ս Օպուս կվադրատում:

ՕՊՈՒՍ ԻՆՑԵՐՏՈՒՄ (լատ. opus incertum - անորոշ): Փոքր կոշտ քարերից անկանոն շարվածք: Աղյուսի կամ կղմինդրի ընդլայնական պատի շարվածք Հին Հռոմում:

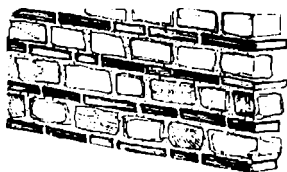
ՕՊՈՒՍ ԼԱՏԵՐԻՑԻՈՒՄ (լատ. opus latericium): Աղյուսից կամ կղմինդրից պատի շարվածք, աղյուսից կամ կղմինդրից բետոնե երեսպատում:

ՕՊՈՒՍ ԼԻՍՏԱՏՈՒՄ (լատ. opus listatum): Աղյուսից և փոքր քարե բլուկների մեջընդմեջ շարքերով կազմված հին հռոմեական պատի շարվածք:

ՕՊՈՒՍ ԼԻՏՈՍՏՐԱՏՈՒՄ (լատ. opus lithostratum): Հին Հունաստանում և Հռոմում ամեն տեսակի երեսպատում, ինչպես խճանկար:

ՕՊՈՒՍ ԿՎԱԴՐԱՏՈՒՄ (լատ. opus quadratum): Ուղղանկյուն քարերից կանոնավոր շարքերով պատի շարվածք:

ՕՊՈՒՍ ՄԻՔՍՈՒՄ (լատ. opus mixtum - խառը): Մեջընդմեջ աղյուսի և փոքր քարե (տուֆի) բլուկների շարքերով պատի երեսպատում, կիրառված Հռոմում դեռևս IV – VI դդ. (նկ. 381):

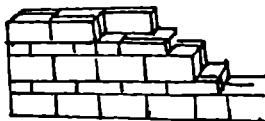
Նկ. 381. Օպուս միքստում

ՕՊՈՒՍ ՄՈՒՍԻԿՈՒՄ (լատ. opus musivum): Փոքր գունավոր ապակյա խորանարդիկներով հոսմեական դեկորատիվ խճանկար:

ՕՊՈՒՍ ՊՍԵՎԴԻՑՈՂՈՄՈՒՄ (լատ. opus pseudisodotum): Անհավասար բարձրություն ունեցող մաքուր տաշված քարերի

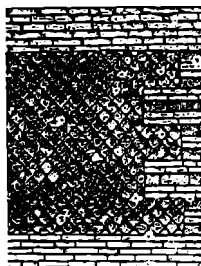
ՕՊՈՒՍ ՍՊԻԿԱՏՈՒՄ

շարքերով պատի շարվածք Հին Հռոմում (Նկ. 382):

Նկ. 382. Օպուս պսևդիզոդոմում

ՕՊՈՒՍ ՌԵՏԻԿՈՒԼԱՏՈՒՄ (լատ. opus reticulatum): Հռոմեական պատի ցանցաձև դեկորատիվ երեսպատում՝ կազմված շեղ քարերից և շարված անկյունաքանդակ (Նկ. 383):

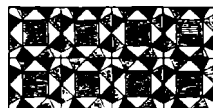

Նկ. 383. Օպուս ռետիկուլատում

ՕՊՈՒՍ ՌՈՒՍՏԻԿՈՒՄ (լատ. opus rusticum - կոպիտ, անտաշ): 1. Պատի կոպիտ շարվածք: 2. Ուղղանկյուն անմշակ երեսներով և մաքրատաշ երիզներով քարերով

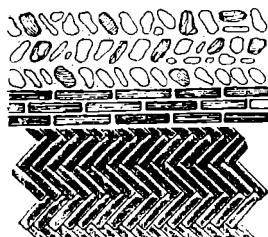
պատ (օր. Վաղ Վերածննդի ֆլորենցիայի պալացցոները): Տե՛ս Բոսսավ:

ՕՊՈՒՍ ՍԵԿՏԻԼԵ (լատ. opus sectile, sectilis, secare - կտրել): Սալերից կամ այլ արտադրատեսակների նույնաչափ կտորներով (ավելի մեծ, քան խճանկարի դեպքում) զուսավոր, թթևակի ջլավորված մակերեսով հատակի տեսակ (Նկ. 384):

Նկ. 384. Օպուս սեկտիլե

ՕՊՈՒՍ ՍՊԻԿԱՏՈՒՄ (լատ. opus spicatum, spicare, spica - ցորենի հատիկ): Եղեգնաշար պատի շարվածք (Նկ. 385):

Նկ. 385. Օպուս սպիկատում

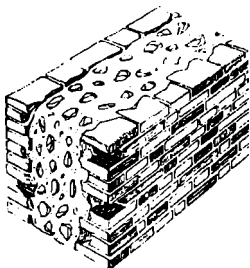
ՕՊՈՒՄ ՎԵՐՄԻԿՈՒԼԱՏՈՒՄ

ՕՊՈՒՄ ՎԵՐՄԻԿՈՒԼԱՏՈՒՄ (լատ. opus vermiculatum, vermiculus - որդ): Հոմեական երեսպատման մեջ տեսերաները (տե՛ս) շարվում են կորագորգաձև, այնպես, ինչպես պահանջում է նախագծի նկարը:

ՕՊՈՒՄ ՏԵԿՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. opus tectorium): Հին Հռոմում օգտագործվող սվաղի տեսակ՝ երեք կամ չորս շերտերով, որոնցից վերջինը փայլեցնելուց հետո ստանում է մարմարի տեսք:

ՕՊՈՒՄ ՏԵՍՍԵԼԱՏՈՒՄ (լատ. opus tessellatum): Սալահատակ. Ինչպես խճանկարի դեպքում՝ տարազույն և տարաչափ քիչ թե՛ շատ կանոնավոր ձևի կտորներով կատարված հատակի տեսակ:

ՕՊՈՒՄ ՏԵՍՏԱՑԵՈՒՄ (լատ. opus testaceum): Ջարդված աղյուսի կտորներով հին հոմեական պատի շարվածքի երեսպատում (նկ. 386):

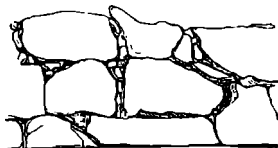

Նկ. 386. Օպուս տեստացեոմ

ՕՊՈՒՄ ՏՈՊԻԱՐԻՈՒՄ (լատ. opus topiarium): Ծառերով, թփերով և տրեյաժմերով (տե՛ս) որմնանկար Պոմպեյում:

ՕՊՈՒՄ ՑԵՄԵՆՏԻԿՈՒՄ (լատ. opus

caementicum): Կավից շաղախի մեջ սվաղով և ոչ կանոնավոր քարերով հին հոմեական պատի շարվածք (նկ. 387):

Նկ. 387. Օպուս ցեմենտիկում

ՕՊՈՒՄ ՖՐԱՆՑԻՋԵՆՈՒՄ (լատ. opus francigenum - ֆրանսիական ձևով, այս անվանումը հանդիպում է մինչև XVIII դ. երկրորդ կեսը): Ֆրանսիական գոթական ժարտարապետության ձևերով քնդորոշվող շենք:

Օ-ՌԵԼԻԵՖ (ֆր. haut-relief): Ուլիեֆ: Տե՛ս Բարձրաքանդակ:

ՕՍԻՐԻՍՅԱՆ ՍՅՈՒՆ (Osirian column): Եգիպտոսում Օսիրիս աստծո պատկերով արձանաայուն՝ մույթերին կից:

ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Ottoman architecture): Բյուզանդական ձևերից ազդված թուրքական մուսուլմանական ժարտարապետության վերջին փուլ, XIV դ. հետո:

ՕՍՊԻՄ (ֆր. hospice, լատ. hospitium, hospes - հյուր): 1. Հյուրանոց: 2. Ապաստարան վանքերում:

ՕՍՏԵՐԻԱ (իտ. osteria): Տե՛ս Պանդոկ:

ՕՍՏԻԱ (լատ. ostia, ostium - բացվածք): Միջանց էությունական դամբարանում:

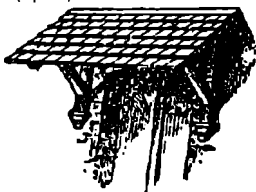
ՕՍՏԻՈՒԼՈՒՄ (լատ. ostiolum): Փոքր բացվածք, դուռ:

ՕՍՏՐՈԳ (ռուս. острог, остро - սուր):

1. Տե՛ս Ամրոց: 2. Բանտ:

ՕՍՍՈՒԱՐԻՈՒՄ (լատ. ossuarium, os - ոսկոր): 1. Ոսկրապահոց, թաղման սափոր: 2. Ոսկորները պահելու համար քարե կամ կավե արկղ (Միջին Ասիա) կամ հանգուցյալի աժյունով սափոր (անտիկ դարաշրջան): 3. Վերաքանդված գերեզմանատներից, պատերազմի դաշտից հավաքած ոսկորների թաղման համար առանձին շենք, խորշերով պատ են:

ՕՎԱՆ (ֆր. auvant): Եվաքարան: Դռան, լուսամուտի վրա դուրս բերված փոքր ծածկ (նկ. 388):

Նկ. 388. Օվան

ՕՎԱՆ (ֆր. ovale, լատ. ovum - ծու): Ծարտարապետության մեջ Օ. անվանվում է կիսագնաձև կլորաձև, փորագրումով հարդարված, ուռուցիկ տրամադր:

ՕՎԴԱՆ (թուրք. ovdan): Անձրևային և ստորգետնյա ջրերի հեռացման համար զետեմափոր ամբար XV դ. սկզբների արևելյան քաղաքներում:

ՕՎՈՒՄ (լատ. ovum - ծու): Զվածն զարդանախշ: Տե՛ս Հոնիկներ:

ՕՏՎՈՂ (ռուս. otvod): Տե՛ս Մանսարդ:

ՕՏՏՈՆԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱԴԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

(Ottonian architecture): X դ. երկրորդ կեսի Գերմանիայում Օտտոնյան իշխանության ժամանակաշրջանի նախառոմանական ժարտարապետական ոճ, որը կազմավորվեց բյուզանդական, կարոլինգյան և անտիկ դասական ժարտարապետության ոճերի օրգանական միասնությամբ: Օ. ժարտարապետության ներդրումը տաճարի արևմտյան շքամուտքի եզրակայումն է:

ՕՐԱԿԼ (օրակույ) (լատ. oraculum): Հին Հունաստանում տաճար, որտեղ հավատացյալի հարցերին պատասխանում էին աստվածուհիները (նկ. 389):

Նկ. 389. Օրակլ

ՕՐԱՆԺԻ (օրանժերեա) (ֆր. orangerie, orange - նարինջ): Դեպի հարավ ուղղված լուսամուտներով, ապակե տանիքով կառույց՝ արհեստական կլիմայական պայմաններով, ուր աճեցվում են մերձարևադարձային և այլ էկզոտիկ բույսեր՝ էքսպոզիցիոն նպատակներով: Օ. երբեմն հանդիսանում է այգեպուրականային համալիրի կարևոր ժարտարապետական տարր (օր. Վերսալ, Կուսկովո են):

ՕՐԱՏՈՐԻՈՒՄ (լատ. oratorium - աղոթարարի): 1. Աղոթատուն: 2. Աղոթատեղ եկեղեցում:

ՕՐԱՏՈՒՐ

ՕՐԱՏՈՒՐ (ֆր. oratoire, լատ oratorium):

1. Մասնավոր տան մեջ աղոթասենյակ:
2. 1575 թ. հիմնված կրոնական միաբանություն:
3. Նույնը՝ միաբանության վանք

ՕՐԲՎՈՒԱ (ֆր. orbevoie, orbe — կոյր, voie - ճանապարհ): Տե՛ս Արկատուրա, խոլ կամարաշար:

ՕՐԳԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ (Organic architecture): XX դ. ժարտարապետական ուղղություն (հատկապես տարածված ԱՄՆ-ում և Արևմտյան Եվրոպայում 30-50-ական թթ.), որը հիմնական խնդիր առաջադրեց՝ ունենալ այնպիսի ստեղծագործություններ, որոնց ձևերը բխեն իրենց իսկ նշանակությունից և միջավայրի կոնկրետ պայմաններից՝ նման բնական օրգանիզմների ձևերին: Օ.ձ. գաղափարը առաջին անգամ 1890 թ. ձևակերպեց ամերիկացի ժարտարապետ Լ. Սայլիվենը, իսկ զարգացրեց նրա աշակերտ Ֆ. Ռայտը:

ՕՐԴԵՐ (ֆր. ordre, լատ. ordo - կարգ): Տե՛ս Սյունակարգ:

ՕՐԻԵԼ (orie): 1. Փոքր ալկով (տե՛ս): 2. Փոքր պատշգամբ: Ենթիվ ժակատից կամ անկյունից դուրս բերված ծածկված պատշգամբ, ձև, որը ընդունված էր հատկապես ուշ գոթիկայի, Վերածննդի և բարոկկոյի

ժարտարապետության մեջ: Տե՛ս Էրկերն:

ՕՐԼՈ (orio): Սյան խարսխի (տե՛ս) շրիշակ (պլինտուս, տե՛ս):

ՕՐՆԱՄԵՆՏ(ՈՒՄ) (լատ. ornamentum, ornare - զեղեցկացնել): *Զարդանախշ: Զարդաքանդակ: Զարդապատկեր:*

ՕՐՏՈՍՍԱՏ (հուն. orthostatos): Հին հունական և ասորական ժարտարապետության մեջ քարե նկարազարդ մեծ սալեր:

ՕՐՏՈՍՏԻԼՈՍ (հուն. orthostylos): Ուղիղ գծի վրա սյունաշար:

ՕՐԶԵՍՏՐԱ (հուն. orchestra): Հունական թատրոններում անձանց համար դիոնիսի (Բաքսի) զոհասեղանով հարթակ, հետո՝ երգչախմբի համար հարթակ: Տե՛ս Կոնիստրա:

ՕՐՖԵՈՆ (ՕՐՓԵՈՆ) (հուն. Orpheion, թրակիացի երաժիշտ և բանաստեղծ Օրփեոսի անունից): Երգի դպրոց Հին Հունաստանում:

ՕՖԻՍ (ֆր. office, լատ. officium - պարտականություն): Գրասենյակ:

ՖԱԲՐԻՑԵ (լատ. fabricate, fabrica - արհեստանոց, ցեխ): Հին Հռոմում արհեստագործական շենք (Նկ. 390): Տե՛ս **Էրգաստերին**:

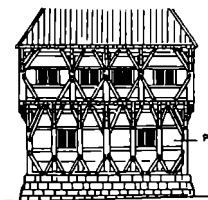
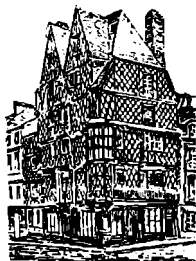

Նկ. 390. Ֆաբրիցե

ՖԱՉԵՆԴԱ (պորտ. fazenda): Ագարակ Բրազիլիայում:

ՖԱԼԱԿԱ (հինդի phalaka): Տե՛ս Աբակ(ուս): Նույնը՝ տայրաբ:

ՖԱԽՎԵՐԿ (գերմ. Fachwerk, Fach - առարկա, մասնագիտություն, Werk - գործ): Փայտյա հորիզոնական և ուղղահայաց հաստ ծողերից ու շեղակներից կազմված

Նկ. 391. Ֆախվերկ

շենքի կմախք, որի հյուսվածքում առաջացած բաց տեղերը լրացվում են քարով, աղյուսով են: Այս կմախքակոնստրուկցիան օգտագործվում է գերազանցապես ցածրահարկ տնաշինության մեջ: Նույնը՝ պահանգ (Հայաստան) են (Նկ. 391):

ՖԱՅՆԻԱԼ (անգլ. final - ավարտ): Հարդարանքային պսակ: Երբեմն տեղադրվում էր լուսամուտների, շքամուտքերի աջ ու ձախ կողմերում: Ֆ. առավելապես տարածված էր գոթական, սակայն օգտագործվեց նաև ուշ ռոմանական, Վաղ Վերածննդի ժարտարապետության մեջ: Տե՛ս **Ֆիալա**, **Նիղ**:

ՖԱՆ (չին. fan): Չինաստանի հին քաղաքներում քառանիստ հատակազծով թաղամաս: Տե՛ս **Կվարտալ**:

ՖԱՆԶԱ (չին. fanza): Փայտյա կմախքային փոքրաչափ տուն Չինաստանում: Նույնը՝ պահանգ են:

ՖԱՆՏԱՍՏԻԿ ԽՈՅԱԿ (fantastical capital): Գերմանիայում կիրառություն ունեցող ոչ պատմական ոճերին համապատասխան խոյակ:

ՖԱՆՈՒՄ (լատ. fanum): Տաճար Տե՛ս **Դեյուքրիում**, **Թեմպլ**:

ՖԱՍԱԴ (ֆր. façade, face - երես, լատ. facies - երես, ժակատ): Ընթից ժակատ:

ՖԱՍԵՏ(ԿԱ)

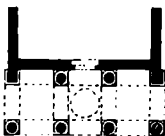
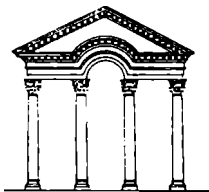
ՖԱՍԵՏ(ԿԱ) (ֆր. *facette*): *Երեսակ* 1. Թրաշած քարի, աղյուսի ևն կող: 2. *Ձեռ*:

ՖԱՍՉԻԱ (իտ. *fascia* - շերտ): Հոնիական սյունակարգի արխիտրավի (տե՛ս) երեք հարթ կամ հարդարված, մեկը մյուսի նկատմամբ թեթևակի դուրս բերված գոտիները:

ՖԱՎԻՍԱ (լատ. *favissa*): Հին Հռոմում կրիպտա, մառան, գետնափոր զանձարան:

ՖԱՎՑԵՍ (լատ. *fauces*): Հռոմեական տան փողոցից դեպի ատրիում կամ նրանցից դեպի պերիստիլային բակ տանող ուղի:

ՖԱՍՏԻԺԻՈՒՄ (լատ. *fastigium* - զագագթ): 1. Երկանջ ծածկ: 2. Հին Հռոմում սյունաշար, որի կենտրոնական մասում քիվը առաջացնում է երկանջ ծածկ, և որի տակի անտարլեմենտը կիսաշրջանակաձև բացվածք է, շքամուտք: 3. Ճակտոն (նկ. 392):

Նկ. 392. Ֆաստիժիում

ՖԵԴԵՐԱԼ ՈՃ (*Federal style*): 1790-1830 թթ. ԱՄՆ-ում դասական վերածննդի ոճ (նկ. 393):

Նկ. 393. Ֆեդերալ ոճ

ՖԵՆԵՍՏՐԱ (լատ. *fenestra* - լուսամուտ): Նույնը՝ ամբողջուր (եվրոպական երկրներ), բյուրիցա (Ռուսաստան), լուպ-հուլ (Անգլիա):

ՖԵՆԵՍՏՐԵԼԼԱ (իտ. *fenestrella*, *finestra* - լուսամուտ): Եկեղեցում մասունքները պահելու համար ապակեպատ փոքր խորշ:

ՖԵՆ-ԵՈՒՅ (չին. *fen-shui*): Հին չինական կրոնամոգական համակարգ, որի համաձայն շենքերը տեղադրվում էին ըստ երկրի կողմերի: Այս դեպքում երկայնական ծակատը պարտադիր կերպով ուղղվում էր դեպի հարավ:

ՖԵՍՏՈՒՆ (անգլ. *festoon*): Ծեփածո ժանեկազարդ, ժանեկադրվագ: Նույնը՝ ծաղկաշղթա ևն:

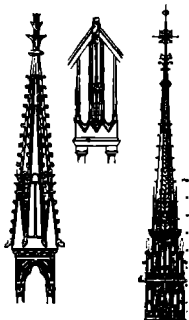
ՖԵՍՏՈՒՆԳ (գերմ. *Festung*): Նույնը՝ ամրոց:

ՖԵՐՍԻԼԻՈՆ (իռն. *fersilion*): Հին Հունաստանում հասարակական ժողովների համար խոշոր դահլիճ:

ՖԼՈՐԵՆՏԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՖԵՐՈՒԼԱ (լատ. *ferula*): Հին հռոմեական բազիլիկի նախամուտք: Տե՛ս **Լարտեքս**:

ՖԻԱԼԱ (իտ. *fiala* - անոթ): Գոթական ժարտարապետության մեջ պինակների (տե՛ս), ժակտոնների (տե՛ս), հենապատերի (տե՛ս), բալդաքիների (տե՛ս) ևն բուրգի, խաչածաղկի կամ ձևավոր սայրի ևն ձևեր ունեցող գեղազարդ վերջավորություններ, դեկորատիվ մանրամաս: Ֆ. տարածում ստացավ նաև ուշ ռոմանական և Վերածննդի ժարտարապետության մեջ (Նկ. 394):

Նկ. 394. Ֆիալա

ՖԻԼԵ (ֆր. *fillet*, *fil* - թել): Բարակ ժապավեն, թելաման գոտի: Լույսը՝ լիստեվ:

ՖԻԼՅՈՆԿԱ (գերմ. *füllen* - լցնել): Ենքերի ուղղահայաց մասերի կամ նրանց մանրամասների վրա դեկորատիվ շրջանակի ներքին հարթություն, հարթ կամ հարդարված շրջանակի մեջ պատի, որմնասյան, դռան ևն հարթության մաս: Լույսը՝ պանել, պանո, լողաթ:

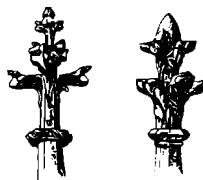
ՖԻՄԵԼԱ (հուն. *simela*): Տե՛ս **Օրքեստրա**:

ՖԻՐԻԴԱ (ռում. *firida*): Մոլորական տաժարների պատերի վրա կիսաշրջանաձև ավարտով հարթ խորշ: Տե՛ս **խորշ**:

ՖԼԱՄԲՈՒԱՅԱՆ (ֆր. *flamboyant*, *flamboyer* — բոցավառվել, *flambe* — ջահ): 1. Հարուստ գունավորված: 2. XV-XVI դդ. ֆրանսիական գոթական ժարտարապետության մեջ ալիքավոր գծեր և բոցաման ձևեր ունեցող ոճ: Լույսը՝ բոցավառվող ոճ:

ՖԼԵՇ (ֆր. *flèche* - նետ): Տե՛ս **Եպիլ**:

ՖԼԵՐՈՆ (ֆր. *fleuron*, *fleure* - ծաղիկ, լատ. *flos*): Ծաղկազարդ: Լույսը՝ խաչածաղիկ (Հայաստան), կրեստոցվետ (Ռուսաստան), կոռունֆլաուս (Անգլիա) (Նկ. 395):

Նկ. 395. Ֆլերոն

ՖԼԻԳԵԼ (գերմ. *Fliegel* - թև): Թևաշենք: Բակաշենք: Գլխավոր շենքին կից կամ նրան մոտ կանգնած օժանդակ շենք:

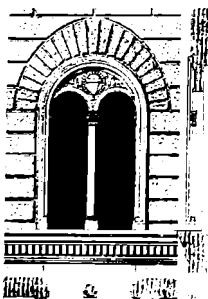
ՖԼՈՐԵՆՏԱԿԱՆ ՈՃ (ֆր. *florentine*, լատ. *florentinus*): Վերաբերում է այն արվեստի և ժարտարապետության ոճին, որը ծաղկում էր Իտալիայի Ֆլորենցիա քաղաքում Վերածննդի ժամանակաշրջանում:

ՖԼՈՐԵՆՏԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ (*Florentine mosaic*): Հղկված սպիտակ կամ սև

ՖԼՈՐԵՆՏԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐ

մարմարե, կամ նման նյութերի մակերեսի վրա թանկարժեք կամ կիսաթանկարժեք քարերով արված խճանկարի տեսակ, սովորաբար նման շուշանի կամ այլ ծաղկի:

ՖԼՈՐԵՆՏԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐ (florentine arch): Կամար, որի կիսակլոր բացվածքի բարավորի քարերը ներքևից դեպի վերև աստիճանաբար երկարում են մինչև նրա վերևի կենտրոնական մասը՝ փականը (տես՝ (նկ. 396):

Նկ. 396. Ֆլորենտական կամար

ՖՅՈՒՄՈՒԱՐ (ֆր. fumoir, լատ. fumare - ծխել): Ծխարան:

ՖՅՈՒԻՏ (ֆր. fût): Տե՛ս Եաֆտ, Սկապուս են:

ՖՈՐԲՈՒՐԳ (ֆր. faubourg, faux - կեղծ, bourg - քաղաք): Միջնադարյան քաղաքի պատերից դուրս արվարձան, թաղամաս:

ՖՈԼԼՈՍ: Տե՛ս Տոլուս:

ՖՈԼՎԱՐԿ (լիտ. folwark): Տե՛ս Ագարակ:

ՖՈՅԵ (ֆր. foyer - օջախ, բոխարի): *Ճեմարահ:* Թատրոններում, համերգասրահներում,

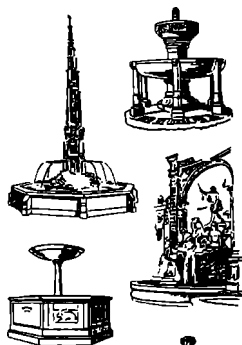
կինոթատրոններում, ակումբներում են սպասահանգստյան սրահ:

ՖՈՆԱՐ (ռուս. фонарь, հուն. faneerion, faros — կանթեղ, լույսի բոց): Երդիկ (Հայաստան), կլետորի (Անգլիա):

ՖՈՆՂԱԿՈ (իտ. fondaco): Օտարազգի վաճառականների համար առևտրական կենտրոն միջնադարյան Վենետիկում: Տե՛ս Կազա ֆոնդակո:

ՖՈՆՂԱՄԵՆՏԱ (իտ. fondamenta): Վեներտիկում ջրակողմյան փողոց:

ՖՈՆՏԱՆ (ֆր. fontaine): *Եատրվան:* Պլաստիկ տարրերով հարդարված ժարտարապետական դեկորատիվ կառույց: Ֆ. սկզբում կառուցվել են միայն որպես խմելու ջրի աղբյուր (նկ. 397):

Նկ. 397. Ֆոնտան

ՖՐԱՆԿԱՆ ՏՈՒՆ

ՖՈՍՍԵ (ֆր. fosse; լատ. fossa): Տե՛ս **Խանդակ**: Նույնը՝ մոտո:

ՖՈՍԵՐ (Foster, Sir Norman Robert, 1935): Անգլիացի ժարտարապետ, Բարձր տեխնիկական ոճի (տե՛ս) առավել ցայտուն ներկայացուցիչ: Նրա աչքի ընկնող գործերից են Հոնգկոնգի և Եանհայի բանկերի, Հոնգկոնգի Վիկտ Ֆաբերի և Ու. Դամասի (1979), Հոնգկոնգի միջազգային օդանավակայանի (1998) շենքերը, Լոնդոնում Սիլենիումի (հազարամյակ) աշտարակի նախագիծը (1997):

ՖՈՐՄԱԼԻԶՄ (Formalisme): *Ձևապաշտություն*: Արվեստի գաղափարական և դասակարգային նշանակությունը մերժող, միայն ձևին նշանակություն տվող, իրականությունից և հասարակական կյանքի ակտուալ խնդիրներից արվեստը կտրուղ ուղղություն կերպարվեստում, երաժշտության մեջ: Ժարտարապետության մեջ Ֆ. դրսևորվում է «մաքուր» ձևի, որպես միակ արժեք ունեցող գեղարվեստական տարրի ընդունումով: Ամերիկյան ժարտարապետության մեջ (1950-1965) նոր կլասիցիզմը նշանաբանող տերմին: Ֆորմալիզմը արտահայտված է Միս Վան դեր Ռոեի, Ֆիլիպ Ֆոնսոնի, Պոլ Ռուդոլֆի և Սիմուրո Յամասակիի ստեղծագործություններում:

ՖՈՐՄԵ (ֆր. formeret): Տե՛ս **Արկ ֆորմե**:

ՖՈՐՆԻԶՄ (լատ. fornix): Ենքի թաղածակ թոփք:

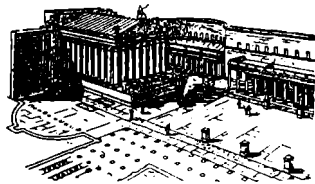
ՖՈՐՄԱԿԵՆ (անգլ. four-square - չորս քառակուսի): 1900-1930 թթ. ԱՄՆ քաղաքների արվարձաններում միջին դասակարգի համար պարզ, քառակուսի տեսք ունեցող

բնակելի տների անվանումը:

ՖՈՐՏ (ֆր. fort, լատ. fortis - ուժեղ, հզոր): Փոքր ամրոց:

ՖՈՐՏՐԵՍ (ֆր. forteresse): Տե՛ս **Ամրոց**: Նույնը՝ ֆորտեցցա (Իտալիա):

ՖՈՐՈՒՄ (լատ. forum): Հրապարակ Հին Հռոմում, որ ծառայում էր համաժողովրդական հավաքների համար, հասարակական-քաղաքական կենտրոն: Ֆ. ուներ նաև կրոնատնտեսական և նշանակություն: Այստեղ էին կենտրոնացած տաժարները, շուկաները, զորադարանները, կրկեսները ևն (նկ. 398):

Նկ. 398. Ֆորում

ՖՐԱ (լեհ. fra): Զաղաքային տաժար Լեհաստանում: Տե՛ս **Կոստյոլ**:

ՖՐԱԳՄԵՆՏ (ֆր. fragment, լատ. fragmentum): Հատված:

ՖՐԱՄՈՒԳԱ (ռուս. фрaмyгa, անգլ. frame - շրջանակ): *Վերնափեղկ*: Լուսամուտի կամ դռան ապակյա (սովորաբար բացփող) վերնափեղկը:

ՖՐԱՆԿԱՆ ՏՈՒՆ (french home): Բնակելի տան տիպ գերմանական ժարտարապետության մեջ:

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՍՈՒՏ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՍՈՒՏ (french window balcony): Դեպի պատշգամբ բացվող լուսամուտ:

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԾԱՆԿ (french roof): Տե՛ս Մանսարդ: Նույնը՝ կոնք:

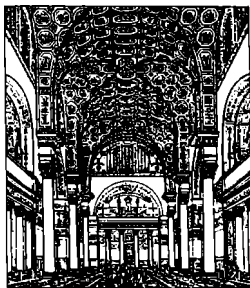
ՖՐԱՆՍՈՒԱ I ՈՃ (François I (Premier style): Ֆրանսիական Վերածննդի ժարտարապետության վաղ փուլի զագաթնակետը, որին հատուկ է գոթական և իտալական հարդարանքի տարրերի միաձուլումը: Այդ ոճով են կառուցված Ֆոնտենբլո և Լուար գետի դղյակները, որոնց մեջ Շամբորը լավագույն օրինակներից է: Այս ոճը դրսևորվել է նաև կիրառական արվեստում (կահույքի արտադրության մեջ): Նրան բնորոշ են խիստ չափավորությունը և, մինչև իսկ, որոշակի խստությունը: Կահույքի հարդարանքի տարրերն են որմնասյուները, քիվերը, ժակտոնները, թագավորի անվան առաջին տաղի պատկերը ևն:

ՖՐԵՍԿՈ (իտ. fresco): Տե՛ս Այլ ֆրեսկո:

ՖՐԻԳԻԴԱՐԻՈՒՄ (լատ. frigidarium, frigidus - սառը): Հռոմեական բաղնիքներում սառը ջրով լողավազանային բաժին (նկ. 399):

ՖՐԻԶ (ֆր. frize, frise - խժժված): *Ծովոր:*

1. Զարտարապետական սյունակարգերում անտաքենմեստի (ախավեղազետի) հորիզոնական մասը արխիտրավի (քովթարի) և քիվի միջև. դորիականում մասնատվում է եռակուսիկների և մետոպների, հոնիականում և կորնթականում երբեմն լրացվում է բարձրաքանդակով: 2. Դեկորատիվ հորինվածք (պատկեր կամ զարդանախշ) հորիզոնական ժապավենի ձևով:

Նկ. 399. Ֆրիգիդարիում

ԱՐԱՍԱՆԴԱՅԻՆ (գերմ. Diamant Frieze): Նորմանդական ժարտարապետության մեջ խորանարդաձև քարերից Ֆ.:

- Մ. թ. ա. VII-VI դդ. Բաբելոնի աղյուսաշար պալատների ճակատների ստորին մասում աղյուծներով լայն աղյուսաշար գոտի:

- **ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ** (German Band): Գերմանական ժարտարապետության մեջ աղյուսաշեն կառույցներում զիգագաձև Ֆ.:

- **ՊԱՀՈՒՆԱԿԱՅԻՆ** (Corbel table frieze): Պահունակների վրա կամարիկներից բաղկացած գոտի, շարք:

ՖՐԻԶ Ա ԲԻՅԵՏ (ֆր. frise à billettes): Ուղղահայաց դիրքով կոճամման տարրերից Ֆ.:

ՖՐՈՆՏԻՍՊԻՍ (ֆր. frontispice, լատ. frons - ճակատ): 1. Գլխավոր ճակատ: 2. Զակտոնազարդ:

ՖՐՈՆՏՈՆ (ֆր. fronton, front, լատ. frons - ճակատ): Տե՛ս Զակտոն:

ՖՐՈՒՐԻԱ (լատ. fruria): Տե՛ս Ամբոջ:

ՖՈՒՐՏԻՆԱ

ՖՈՒԶԱ (չին. fuza): Առևտրական շենք:

ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏ (ֆր. fondament, լատ. fundamentum): Տե՛ս Հիմք:

ՖՈՒՆԴՈ (իսպ. fundo): Բնակելի տան տիպ Չիլիում:

ՖՈՒՆԴՈՒԼԱ (լատ. fundula): Նրբանցք:

ՖՈՒՆԴՈՒԿ (արաբ. funduk): Իջևանատուն արաբական երկրներում:

ՖՈՒԼԼԵՐ (Fuller, Richard Buckminster, 1895-1983): Ամերիկացի ժարտարապետ և ինժեներ: Մշակել է ուղիղ ձողերից թեթև և ամուր «գեոդեզիական զմբեթներ» - տարածական պողպատյա կոնստրուկցիաներ (Ֆորդ Մոթոր Կոմպանի, Միչիգան, 1953, Սոկոլոնիկի ցուցահանդեսային տաղավար, Մոսկվա, 1959):

ՖՈՒՆԿՑԻՈՆԱԼԻԶՄ (Functionalisme, լատ. functio - կատարում, իրականացում): Ուղղություն արվեստում, որ առաջացավ Գերմանիայում և Նիդեռլանդներում XX դ.: Ժարտարապետական ստեղծագործության մեջ առաջնայինը հայտարարվում

էր ձևի ուսիյիտար-գործառնական ֆունկցիան: Ֆ. առաջ է քաշել մի շարք քաղաքաշինական և ժարտարապետական նոր սկզբունքներ՝ բնակարանային շինարարության տիպականացման, փոքր մետրաժային բնակարանների ստեղծման, ազատ տարածքների վրա խոշոր բնակելի համալիրների կառուցապատման նմ:

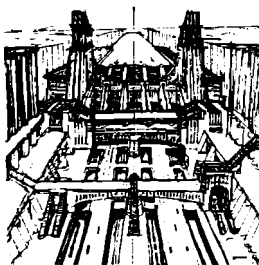
ՖՈՒՈՐԻ ԴԱ ՍՈՒՐԱ (իտ. fuori da mura, լատ. extra - mūrānūs, muros - պատերից դուրս): Ինչ-որ բան (տաժար) քաղաքի սահմաններից դուրս (օր. Իտալիայի Ռավեննայի և Սիրիայի Ռուսաֆայի տաժարները):

ՖՈՒՍՍ (ռուս. фусы): Սյունաբուն:

ՖՈՒՍՈՒՄԱ (ժապ. fusuma - ձևի համեմատ): Եարժական միջնապատ:

ՖՈՒՏՈՒՐԻԶՄ (Futurisme, լատ. futurum - ապագա): Գեղարվեստական շարժում (1914-1918), որը սկսվեց երկու երիտասարդ իտալացի ժարտարապետների՝ Սանտելիայի և Մարիո Կիատտոնեի կողմից մանիֆեստի հռչակումով, որի համաձայն ժարտարապետությունը պետք է խզի կապը ժառանգության հետ: Նրանց նախաձեռնությունը ուղղված էր դեպի լուսավոր և պրակտիկ ժարտարապետական ստեղծագործությունը: Նրանց առաջարկած ապագա քաղաքների նախագծերից ոչ մեկը չիրականացվեց (նկ. 400):

ՖՈՒՐՏԻՆԱ (լատ. furtina): Գերեզման Հին Հռոմում:

Նկ. 400. Ֆուտուրիզմ

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Առաքելյան Հ. Թ., *Latinitas medica*. Լատիներեն լեզու և բժշկական տերմինաբանություն, Երևան, 1996:
2. Աբղով Բադեր Ռիհավի, Մուսուլմանական ժարտարապետությունը Սիրիայում, Դամասկոս, 1979 (արաբերեն):
3. Աղամ Ռոբերտ, Դասական ժարտարապետություն, 9, Թեհրան, 1996 (պարսկերեն):
4. Բեշիշեան ԲԺ. Ալեքսանդր, Ընդարձակ ուղեցույց սուրիական հնագիտական վայրերու, Հալեպ, 2001:
5. Գասարժյան Ս. Պ., ժարտարապետական տերմինների հայ-ռուսերեն և ռուս-հայերեն առձեռն բառարան, Երևան, 1990:
6. Գույումճյան Մ., Ընդարձակ բառարան հայերէնէ անգլերէն, Կահիրե, 1950:
7. Երևանի Կ. Մարքսի անվան Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի օտար լեզուների ամբիոնի ռուսումնաօժանդակ տեքստեր, կազմող՝ Ռ. Ա. Առաքելյան, Երևան, 1988:
8. Զորյան Կ. Մ., Սպանյա, Երևան, 1998:
9. Թորամանյան Թ., Նյութեր հայկական ժարտարապետության, Երևան, 1942:
10. Կարապետյան Ս., Ռուսերեն-հայերեն-անգլերեն-ֆրանսերեն ժարտարապետական-շինարարական բառարան, Երևան, 2000:
11. Հացագործյան Զ., Դարբինյան Ա., Հովումյան Ն., Սրվանձտյան Գ., Ռուս-հայերեն պոլիտեխնիկական բառարան, Երևան, 1988:
12. Հարությունյան Վ. Մ., Հին աշխարհի ժարտարապետություն, Երևան, 1978:
13. Հարությունյան Վ. Մ., Հայկական ժարտարապետության պատմություն, Երևան, 1992:
14. Ռուս-հայերեն բառարան, Հայաստանի ԳԱ լեզվի ինստիտուտի հեղինակային կոլեկտիվ, 4 հատոր, Երևան, 1958:
15. Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ. I, Ա-Կ, Երևանի պետական համալսարան, Երևան, 1979:
16. *Англо-русский словарь/ Составитель В. К. Мюллер, М., 1955.*
17. *Ассеев Ю. С., Стили в архитектуре Украины, Киев, 1989.*
18. *Ашепков Е.А., Архитектура Китая, Москва, 1959.*
19. *Библейский словарь, Эрик Нюстрен, Торонто.*
20. *Гартман К. О., История архитектуры, II, Москва, 1938.*

21. Древнегреческий-русский словарь/ Составитель Дворецкий И.Х., I-II том., Москва, 1958.
22. Игнаткина И.А., Словарь архитектурно-реставрационных терминов, Киев, 1990.
23. Иоанидис А.А., Русско-новогреческий словарь, М., 1983.
24. История русской архитектуры, автор кол., Москва, 1957.
25. Итальянско-русский словарь/ Составители Н. А. Скворцова, Б. Н. Майзел, Москва, 1963
26. Житомирский М.М., Немецко-русский архитектурный словарь, Москва, 1957.
27. Кан Винер, История стилей, Москва, 1957.
28. Кварквелия, П., Краткий русско-грузинский архитектурный толковый словарь, Тбилиси, 1961.
29. Краткая история на българската архитектура, София, 1965.
30. Краткий Советский энциклопедический словарь, Москва, 1980.
31. Латинско-русский словарь/ Составитель Дворецкий, И. Х., Москва, 1976.
32. Михаловский И. Б., История классических архитектурных форм, Москва, 1937.
33. Море, Малая история искусств. Искусство южной и юго-восточной Азии, Москва, 1978.
34. Мусселиус, Русско-латинский словарь, С. Петербург, 1891.
35. Назаретян А.С., Русско-армянский архитектурно-строительный словарь, Ереван, 1992.
36. Понятовский Н.И., Памятники архитектуры Молдавии (XIV - начало XX века), Кишинев, 1986.
37. Словарь античности, перевод с немецкого, Lexikon der Antike, Leipzig, Москва, 1989.
38. Согоян Н. Ж., Иллюстрированный словарь архитектурных терминов и понятий, Волгоград, 1999.
39. Тарас Я. Н., Памятники архитектуры Молдавии (XIV - начало XX века), Кишинев, 1986.
40. Турчина П. Е., Французско-русский политехнический словарь, Москва, 1975.
41. Тяжело В. Н., Искусство средних веков Центральной Европы, Малая история искусств, Москва, 1981.
42. Тяжело В. Н., Сопочинский О., Искусство средних веков, Малая история искусств, Москва, 1975.
43. Хориков И.П., М.Г., Новогреческо-русский словарь, Москва, 1980.
44. Флетчер Банистер и Флетчер Ф. Банистер, История архитектуры. Средневековая архитектура, т. III, С. Петербург, 1913.

45. Шуази Опост, История архитектуры, I, Москва, 1935, (перевод с французского).
46. Альберти Леон Баттиста, Десять книг о зодчестве, II, Москва, 1937.
47. Baker John Milnes, American House Styles, New-York, London.
48. Barbini Giovanni, The ancient World, London.
49. Boyd Robin, Kenzo Tange, New York, 1962.
50. Brontyes Burchard, Mnatsakanian Stepan, Stepanian Nona, Kunst des Mittelalters in Armenia, Berlin, 1981.
51. Brown Frank E., Roman architecture, New-York, 1961.
52. Burden Ernst, Illustrated dictionary of architecture, USA, 2002
53. Corroyer Edouard, L'architecture romane, Paris.
54. Cyril M., Harris, Illustrated dictionary of historic architecture, Toronto, Ontario, 1983.
55. Fletcher Banister A., History of architecture, London, 1963.
56. Grube Ernst J., The world of Islam, New-York, Toronto.
57. Gudacumbure C. E., Architecture of Sri Lanka, Colombo, 1963.
58. Honour, Hugh and Fleming, John, The visual arts, A., History, New Jersey.
59. Howard Deborah, The architectural History of Venice, London, 1987.
60. Jacobus, John. M., Philip Johnson, New-York, 1962.
61. Janin R., Eglises orientales et rites orientaux, Paris, 1955.
62. Jeremy Black and Anthony Green, Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia, An Illustrated Dictionary, Texas Press, 2000.
63. Kanetsyan A., Al Piedi Dell' Ararat, Artaxata e l'Armenia Ellenistico-Romana, Torino, 1998.
64. Koch, Wilfried Comment reconnaître les styles en architecture, Munich, 1997 (թարգ. ֆրանս.)
65. Krautheimer Richard, Early Christian and Byzantine architecture, USA.
66. Larousse classique Illustre, Paris, 1949.
67. Larousse P. (3 volumes en couleurs), Paris, 1970.
68. Larousse, Pierre, Grand dictionnaire universel, Paris.
69. Lassus Jean, Ranokrestanske a Byzantske umenie, Praha, 1971.
70. Libonis, L. Les styles français, Paris, հրատարակիչ H. Laurens.
71. MacDonald William, Early Christiane and Byzantine architecture, New-York, 1962.

72. Ma'raul Habib S. A., Glossary of civil engineering and architecture terms English-Persian and Alphabetical Index of Persian Terms, Second Edition, Tehran, 1986.
73. Merimé Prosper, Studii asupra artelor din Evul Mediu, Bucuresti, 1980.
74. Michale John R., Buckminster Fuller, New-York, 1962.
75. Narwik John Julius, Die Architektur der Welt, Stuttgart, 1987.
76. O'Gorman James F., Three American architects, Chicago-London.
77. Parviz, Marzban and Habib Ma'rauf, An Illustrated Glossary of visual arts (Architecture, Sculpture, Painting). English-Persien and Persien-English, Tehran, 1986.
78. Pathorn Herbert, A guide to architectural styles, Oxford, 1982.
79. Saalman Howard, Medieval architecture, New-York, 1962.
80. Scranton Robert L., Greek architecture, New-York, 1962.
81. Srinivasana K. R., Temples of South India, New Delhi, 1972.
82. Steven J. Philips, Old house dictionary, Washington, 1994.
83. Sully Vincent, Jr., Louis Kahn, New-York, 1962.
84. Temko Allan, Eero Saarinen, New-York, 1962.
85. The Oxford-Duden, Pictorial english dictionary, Oxford, 1981.
86. Turner W.W., Fundamentals of architectural design, New-York and London, 1930.
87. Walkers Charles, Wonders of the Anciend World, London.
88. Websters II New Riverside University Dictionary, 1984.

ԱՐԵՎԱԻՐ ԽՈՐԵՆԻ ԹՈՐԱՄԱՆՅԱՆ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԾ Է ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ԱՐՎԵՍՏԻ «ԱՆԱՀԻՏ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Տնօրեն՝ Արտակ Ոսկանյան

Издательство „АНАИТ“
„ANAHIT“ Art Publishers

Երևան 9, Իսահակյան 28, հեռ. 52-62-03, 27-08-00
E-mail. zina69@rambler.ru

Խմբագիր՝
Սրբազրիչ՝
Կազմի ձևավորումը՝
Շարվածքը՝

Օդենա Մարկոսյան
Էվելինա Սեդրակյան
Հովսեփ Թորամանյանի
Կարինե Գրիգորյանի

Տպագրությունը՝ օֆսեթ, թուղթը՝ օֆսեթ, չափը՝ 60x84 1/8,
ծավալը՝ 34.5 տպ. մամուլ, տպաքանակը՝ 500:

Դիզայնը և տպագրությունը՝ «Էդիթ Պրինտ» ՍՊԸ:

ԷԴԻԹ ՊՐԻՆՏ
Երևան, Բուժման 12
հեռ.՝ (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am

EDIT PRINT
12 Yermanyan str., Yerevan
Tel.: (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am

ԹՈՐԱՄԱՅԱՆ ԱՐՇԱԿԻՐ ԽՈՐԵՆԻ, ճարտարապետության դոկտոր (1974-ից), պրոֆեսոր: Ծնվել է 20.06.1927-ին, Բուխարեստում, համիդյան կոտորածներից (19-րդ դարավերջի) մազապուրծ շապին-գարահիսարցու ընտանիքում: Սերում է մեծանուն Թորոս Թորամանյանի ազգատոհմից: Ավարտել է ծննդավայրի քոլեջը (1946), ապա 1948-ին ընտանիքով տեղափոխվել Երևան և ընդունվել Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ճարտարապետության բաժինը: Ինստիտուտն ավարտելուց հետո (1954) որպես մախագծող ճարտարապետ աշխատել է Մոսկվայի, Նովոսիբիրսկի մախագծային ինստիտուտներում: 1965-ից դասավանդել է Քիշնևի և Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտներում: Եղել է Քիշնևի (1974-78) և Երևանի (1988-1990) պոլիտեխնիկական ինստիտուտների քաղաքացիական և արդյունաբերական շենքերի ճարտարապետության, իսկ 1990-1999թթ. Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի (այժմ՝ ճարտարապետության ու շինարարության պետական համալսարան) ճարտարապետության տեսության և պատմության ամբիոնի վարիչ:

Գիտական աշխատանքները նվիրված են հայ գաղթօջախների ճարտարապետության, Հայաստանի և հարակից երկրների ճարտարապետական կապերի և առնչությունների, հայ ճարտարապետության համադրվածքի ծագումնաբանության և ձևատեղծման, գեղարվեստական արտահայտչականության հարցերին:

Հեղինակ է շուրջ 200 գիտական աշխատությունների, որոնցից են Մոլդովայի հայկական պատմաճարտարապետական հուշարձանները, Երևան, 1986, Из истории строительной деятельности армян Молдавии, Москва, 1991, Средневековая архитектура Армении и балканских стран, Ереван, 2003, ճարտարապետական պատկերազարդ բառարան, Երևան, 2007, Medieval architecture of Armenia and Balkan countrys, Los Angeles: